

JAARGANG XV.

N°. 2.

DRIEMAANDELIJKSCH BERICHT

BETREFFENDE DE
ZUIDERZEEWERKEN.

APRIL 1934.

T 21
IIb
a
-
511

RIJKSUITGEVERIJ
DIENST VAN DE
NEDERLANDSCHE
STAATSCOURANT

UITGEGEVEN DOOR HET MINISTERIE VAN WATERSTAAT.

PRIJS f 0.35.

Ir. J. F. LIGTENBERG.

IN MEMORIAM Ir. J. F. LIGTENBERG.

Op 13 Februari 1934 overleed Ir. J. F. LIGTENBERG, hoofdingenieur bij de Zuiderzeewerken in den ouderdom van 57 jaar.

Na een voltooide studie aan de Landbouw Hoogeschool te Wageningen verwierf hij in 1902 het diploma van civiel-ingenieur aan de Polytechnische school te Delft.

Achtereenvolgens was hij werkzaam bij: het Technisch Bureau Van Hasselt en de Koning te Nijmegen, den aanleg van den Lawa Spoorweg in Suriname, het gouvernement van Paraguai, de Semarang Cheribon Stoomtram Maatschappij en het bureau voor distributie van bouwmaterialen, ingesteld tijdens den wereldoorlog, om 1 Augustus 1919 op te treden als ingenieur bij den dienst der Zuiderzeewerken. Met ingang van 1 Januari 1922 werd hij benoemd tot eerstaanwezend-ingenieur bij dien dienst en met ingang van 1 Augustus 1927 bevorderd tot hoofdingenieur.

Aanvankelijk was Ir. LIGTENBERG belast met de voorbereiding van verschillende werken, die in verband met de afsluiting van de Zuiderzee waren ontworpen, doch tenslotte niet tot uitvoering kwamen, als het kanaal Harlingen—Piaam en de IJmeerwerken, en verder met het uitwerken van de plannen voor de inpolderingen.

Toen daarbij bleek, dat dit werk geen voldoende voortgang kon hebben, vóórdat de eischen, in verband met den landbouw te stellen, nader zouden zijn bestudeerd en geformuleerd, werd bij beschikking van den Minister van Waterstaat van 11 Augustus 1922 onder voorzitterschap van Dr. H. J. LOVINK een commissie ingesteld, aan welke werd opgedragen een hernieuwd onderzoek in te stellen naar de baten, welke van de afsluiting en de droogmaking van de Zuiderzee mogen worden verwacht, waarbij zij in het bijzonder haar aandacht had te wijden aan de wijze van verkaveling van de aan te winnen gronden en aan de voordeelen voor de omliggende provinciën, ten aanzien van afwatering en zoetwatervoorziening. Van deze commissie, welke later in eenigszins gewijzigde samenstelling werd bestendigd in verband met de onderzoekingen in den proefpolder bij Andijk, werd Ir. LIGTENBERG secretaris.

Hij had een zeer belangrijk aandeel in de werkzaamheden van die commissie, waarvan Dr. LOVINK bij zijn verassinging getuigde.

Toen de Regeering in 1925 besloot om bij de krachtige voortzetting van de Zuiderzeewerken naast de afsluiting ook de droogmaking van de Wieringermeer ter hand te nemen, werd Ir. LIGTENBERG belast met de leiding van de voorbereiding en de uitvoering van de werken

binnen dien polder. Het verkavelingsplan voor den eersten Zuiderzeepolder, inbegrepen de eerste algemeene ontwerpen voor de toekomstige bevolkingskernen, is voor een groot deel zijn werk; de vaststelling van het vermogen van de gemalen en hun bouw geschiedde onder zijn leiding, evenals den bouw van de toegangssluisen en het in den natte baggeren van de hoofdkanalen en tochten vóór het droogmalen.

Na de drooglegging wijdde hij zijn aandacht aan den bouw van de verbindingssluisen tusschen de polderafdeelingen, het afwerken van de kanalen en tochten met hun oevervoorzieningen, het graven van de kavelsloten, den aanleg van wegen en den bouw van de vaste- en beweegbare bruggen.

Toen de omvang van de werken in de Wieringermeer afnam, begon hij met de voorbereidende studie van de werken binnen den N.O.-polder. Door zijn onverwacht heengaan zal zijn rijke ervaring dezen werken niet meer ten nutte kunnen komen.

Zijn verdiensten werden erkend door zijn benoeming achtereenvolgens tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau en tot Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw.

DRIEMAANDELIJKSCHE MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE WERKZAAMHEDEN VOOR DE AFSLUITING EN DROOGMAKING VAN DE ZUIDERZEE.

A. Mededeelingen betreffende den Dienst der Zuiderzeewerken.

PERSONEEL.

Benoemd met ingang van 1 Februari 1934 tot machinist-electriciën in tijdelijken dienst bij het gemaal „Leemans” te Den Oever, D. P. LUYT, te IJmuiden.

Eervol ontslagen:

met ingang van 1 Februari 1934:

a. J. L. SCHUT, technisch-ambtenaar te Hippolytushoef (in verband met benoeming als zoodanig bij den Rijkswaterstaat);

b. J. F. COSTER, tijdelijk machinist-electriciën bij het gemaal „Leemans” te Den Oever;

c. J. A. SANDERSE, schrijver 2de klasse te 's-Gravenhage (wegens verandering in de inrichting van het dienstvak waarbij hij werkzaam was).

Overleden op 13 Februari 1934, Ir. J. F. LIGTENBERG, Hoofdingenieur te 's-Gravenhage.

PEILINGEN, WAARNEMINGEN VAN STROOMEN, ENZ. IN DE WADDENZEE.

In het afgelopen kwartaal werden peilingen noch stroommetingen verricht.

LEVERING EN AANVOER VAN STEEN.

Van de volgens de in het vorig Aprilnummer van dit Bericht vermelde overeenkomst te leveren hoeveelheid steen werden drie scheeps-ladingen zware stortsteen geleverd ten behoeve van nabestortingen langs den binnen- en den buitenteen van den afsluitdijk.

AFSLUITING VAN DE ZUIDERZEE MET BIJKOMENDE WERKEN.

ELECTRISCH-MECHANISCHE BEWEGINGSWERKTUIGEN VOOR DE DEUREN EN DE SCHUIVEN VAN DE SCHUT- SLUIS TE DEN OEVER.

In de in Juli 1933 met Figeë te Haarlem gesloten overeenkomst betreffende het leveren van de bewegingswerktuigen voor de deuren en de schuiven van de schutsluis te Den Oever waren niet opgenomen de bewegingswerktuigen van de vloeddeuren en de in deze deuren voorkomende schuiven van het middenhoofd. Zulks stond in verband met de proeven met beweging van deze deuren door scheepsschroeven, welke proeven toentertijd nog niet beëindigd waren.

Hoewel reeds was komen vast te staan, dat bedoelde bewegingswijze niet voor toepassing te Den Oever in aanmerking kwam, werden de eenmaal aangevangen proeven nog eenigen tijd voortgezet, ten einde vollediger gegevens te verzamelen ter beoordeeling van het systeem, hetwelk in bijzondere gevallen mogelijk toepassing zal kunnen vinden. Nu de proeven beëindigd zijn zullen de middenvloeddeuren te Den Oever nog voorzien moeten worden van de Panamaconstructie, welke ook bij de overige groote schutsluisdeuren is toegepast.

De levering van deze bewegingswerktuigen werd volgens onderhandsche overeenkomst opgedragen aan de Rotterdamsche IJzer- en Metaalgietery v/h A. Rademakers te Rotterdam.

De werkteekeningen werden bereids ingezonden en goedgekeurd.

VERBINDINGSWEG WIERINGERMEER—AFSLUITDIJK.

Met het in het vorig maandbericht omschreven werk waarvoor nog moge verwezen worden naar de hier opgenomen teekening, blad I, werd een begin gemaakt.

Het zand voor de aarden baan, dat gezogen wordt uit het IJsselmeer, wordt door een perszuiger, liggende nabij het gemaal Leemans, in het wegprofiel geperst, welk werk zeer goede vorderingen maakt, daar reeds 170 000 m³ zand kon worden verwerkt.

In verband hiermede is eerst de grondverbetering, welke onder den weg was voorgeschreven, gereed gemaakt.

Begonnen werd met het aanbrengen van de kraagstukken op het onderwaterbeloop nabij de te maken brug, terwijl enkele teenplanken werden gesteld. Eveneens werd met het aanbrengen van de kleibekleding op het zandprofiel begonnen.

Wat de te maken brug betreft, werden proefpalen geheid, waarna de te gebruiken palen ter lengte van 14 m werden aangevoerd.

DE TOESTAND OP HET IJSSELMEER.

Evenals in vorige kwartalen, kon het peil van het IJsselmeer met een klein gedeelte van de beschikbare sluiscapaciteit, (welke uit gemiddeld 295 groep-tijden per maand bestaat) gemakkelijk worden beheerscht. De schommelingen bedroegen slechts enkele centimeters ten opzichte van het voorloopige peil van 13 cm — N.A.P. Grote rivierafvoeren, zware regens, of gestremde loozing tengevolge van hoog buitenwater, kwamen niet voor. In Januari, Februari en Maart 1934 werden ongeveer 1,1; 0,5 en 1,0 milliard m³ water geloosd, waarvoor respectievelijk 81; 44 en 79 groeptijden noodig waren.

In verband met het geringe water bezwaar blijft het zoutgehalte slechts langzaam afnemen. Uit de midden Februari verzamelde monsters volgt een gemiddeld gehalte van 1,7 gram chloor (ongeveer drie gram zout) per liter water. Half Maart was dit gehalte gedaald tot 1,65 gram chloor per liter water.

Blad II geeft de verdeeling van het chloorgehalte, die op dat tijdstip is geconstateerd. Doordat het kort vóór, en ook nog tijdens, de monsternamen krachtig heeft gewaaid, wijkt de verdeeling vrij sterk van de normale af. Uit de in vroegere Berichten gereproduceerde kaartjes blijkt, dat in den regel het oostelijk deel van het meer, in de omgeving van de monden van IJssel en Zwarte Water, het sterkst is verzoet. Op grooteren afstand van deze monden neemt het chloorgehalte gaandeweg toe; de grootste concentraties worden in de uit- hoeken van het meer aangetroffen.

Ditmaal lag het minst zoete water in het noordwesten en in het zuidoosten; tusschen beide in bevond zich een sterker verzoet gebied, dat waarschijnlijk met den IJsselmond in verbinding stond. De wind, die deze abnormale verdeeling veroorzaakte, had geen grootere sterkte dan 7 van de twaalfdeelige Beaufortschaal; de richting was overwegend zuid tot zuidwest.

Uit een en ander volgt, dat, ondanks het wegvallen van de getijbeweging, een krachtige watercirculatie in het meer nog voorkomt.

Blad III geeft het voortschrijden van de verzoeting sinds de vorming van het meer. Het diagram is een uitbreiding van blad 2 van het Bericht van Juli 1933.

De berekende lijnen verschillen in het nieuwe diagram een weinig van de vroegere. Bij de lijn voor het normale waterbezwaar wordt het verschil veroorzaakt, doordat bij voortgezette studie van de toestanden op het meer voor verscheidene onderdeelen van het waterbezwaar een eenigszins gewijzigd inzicht ontstond van de waarde, die als normaal moet worden beschouwd. De verandering in de berekende lijn bij het voorgekomen waterbezwaar is voor een groot deel toe te schrijven aan het feit, dat ditmaal zoo goed mogelijk in rekening

is gebracht, de omstandigheid, dat het zoutgehalte van het geloosde water in den regel iets afwijkt (meestal hoger is) dan het gemiddelde van het geheele meer.

De stippen, die de waargenomen chloorgehalten voorstellen, zijn tot Juni 1933 gelijk aan de vroeger gegevene.

Uit het diagram valt af te leiden, dat de daling van het zoutgehalte behoorlijk overeenkomt met het opgetreden waterbezwaar. Tijdens het bestaan van het meer is het waterbezwaar overwegend aan den kleinen kant geweest. Alleen de zeer sterke regens van October 1932 met de daardoor veroorzaakte was van den Rijn, veroorzaakten een sterke verzoeting. Als gevolg daarvan was de achterstand, die in den tamelijk drogen zomer van 1932 reeds was ontstaan, tegen het eind van het jaar vrijwel ingehaald.

Het jaar 1933 en het eerste kwartaal van 1934 zijn wederom abnormaal droog geweest en het zoutgehalte van het meer is dientengevolge in Maart 1934 op een niveau gekomen, dat bij normaal waterbezwaar reeds in October 1933 zou zijn bereikt: een verschil van vijf maanden.

De droogte van 1933 blijkt ook uit de volgende tabel (overeenkomend met de tabel op bladzijde 14 van het Bericht van Januari 1933), waarin eenige gegevens omtrent den toestand op het meer in dat jaar zijn verzameld. De totale afvoer van den IJssel bedroeg nog niet twee derde van de normale waarde van negen milliard m^3 . Ook de regen had een tekort ten opzichte van normaal ($2\frac{1}{2}$ milliard m^3). In verband daarmee behoefde in plaats van bijna 13 slechts ruim 7 milliard m^3 te worden gespuid. Dat het vermogen van de sluizen toelaat om belangrijk grootere waterhoeveelheden af te voeren, blijkt uit de onderste twee regels van de tabel.

OVERZICHT VAN WATERSTANDEN EN WATERBEZWAAR OP HET IJSSELMEER IN 1933.

Periode		Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	October	November	December	Jaar
Hoogste waterstand	cm t.o.v. N.A.P.	— 8	— 13	— 7	— 12	— 9	— 8	— 9	— 12	— 13	— 12	— 10	— 13	— 7
Laagste waterstand	idem	— 20	— 21	— 21	— 19	— 16	— 16	— 18	— 18	— 17	— 15	— 14	— 19	— 21
Stijging van het meer in de periode	cm	— 10	0	7	— 2	2	4	— 2	— 3	1	0	0	— 1	— 4
Geborgen op het meer	Milliarden m ³ water	0,3	—	0,2	— 0,1	0,1	0,1	— 0,1	— 0,1	0,1	—	—	—	— 0,1
Gespuid		0,8	1,1	0,7	0,4	0,5	0,6	1,0	0,5	0,2	0,5	0,7	0,3	7,3
Waterbezwaar totaal		0,5	1,1	0,9	0,3	0,6	0,7	0,9	0,4	0,3	0,5	0,7	0,3	7,2
Waarvan IJssel		0,3	0,6	0,5	0,3	0,6	0,7	0,9	0,5	0,3	0,3	0,4	0,3	5,7
„ regen		0	0,1	0,2	0,1	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0	2,0
„ verdamping		0	— 0,1	— 0,1	— 0,2	— 0,3	— 0,4	— 0,5	— 0,4	— 0,3	— 0,1	— 0,1	0	— 2,5
„ overige ¹⁾	0,2	0,5	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0	2,0	
Aantal groeptjen waarmede is gespuid	—	85	120	67	33	41	59	81	40	18	43	52	19	658
Gebruikt percentage van de geheele spuicapaciteit	%	28	45	22	11	14	20	27	13	6	14	18	6	19

1) Loozing van polders, afvoer van kleine rivieren en hooge gronden.

VOORZIENING IN DE BELANGEN VAN DE SCHEEPVAART.

Harderwijk. De uitgevoerde werken kwamen gereed en werden voor de eerste maal opgeleverd.

Huizen. Na het einde van de vorstperiode werd de uitvoering van de verdieping en verbreding van de haven van Huizen voortgezet. Zij kwam op eenig zinkwerk en steenzetwerk na gereed.

Wijdenes. Ook de herstelling en versterking van het leidammetje te Wijdenes werd voltooid en het geheele werk werd opgeleverd.

VOORZIENING IN DE BELANGEN VAN DE AFWATERING.

Behalve in de belangen van de scheepvaart moet volgens de wet van 14 Juni 1918 (*Staatsblad* 354) ook worden voorzien in de belangen van de afwatering, voor zoover die door de afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee worden geschaad.

Over het algemeen zal deze afsluiting voor de afwatering van de aan de voormalige Zuiderzee gelegen landen een aanmerkelijke verbetering meebrengen. Bij het in de toekomst op het IJsselmeer te handhaven peil van 0,40 m—N.A.P. zal de gelegenheid tot natuurlijke loozing beter zijn en zich geregelder voordoen dan vroeger bij de open Zuiderzee het geval was. Voorloopig moet echter, zooals bekend is, om militaire redenen met de instelling van dit peil nog worden gewacht en moet de waterstand nog worden gehandhaafd op 0,13 m—N.A.P.

Bij dit laatste peil viel voor eenige afwateringen schade te constateren, waarvoor dus een tijdelijke voorziening moest worden getroffen. De voorzieningen, die tot nu toe zijn of worden uitgevoerd, zijn de volgende.

Buitenpolders Noordholland. Langs de Noordhollandsche IJsselmeerkust bevinden zich eenige buitenpoldertjes, die vrijwel geheel op natuurlijke loozing zijn aangewezen. Na de afsluiting van de Zuiderzee schoot deze loozing te kort, zoodat de poldertjes gedeeltelijk dras kwamen te staan. Bij berekening bleek, dat de loozingskans, afhankelijk van de maaielveldshoogte, met 47 tot 60 pet. was achteruitgegaan. Hierin is voorzien, hetzij door verbetering van reeds aanwezige hulpbemalingen, hetzij door stichting van windbemalingen. De kosten daarvan zijn door het Rijk vergoed.

Boezem van de 's-Gravelandsche vaart. De voornaamste tot dezen boezem behorende vaarten zijn de 's-Gravelandsche vaart, de Naarder Trekvaart en de Karnemelksloot. Bovendien behoort een zeer groot aantal voormalige zanderijvaarten daartoe. De afwatering heeft vrijwel uitsluitend op de Vecht plaats. Een geringe rijzing van de boezemstanden heeft hier zeer schadelijke gevolgen door de eigenaardige samenstelling van den bodem in de afgezande gebieden, waar

de waterstand geheel afhankelijk is van dien van de zanderijvaarten. Deze gebieden zijn voor een groot deel in gebruik als kwekerijen van heesters, rozen, enz. Verder liggen de buitenplaatsen van 's-Graveland, waaronder het bekende Gooilust, op deze terreinen. Het ontstaan van schade moest hier dus in ieder geval worden voorkomen. De verdere op den boezem afwaterende gebieden, zijnde hooge gronden en bemalen polders, zouden geen schade ondervinden van een kleine peilverhooging. Bij berekening werd gevonden, dat deze verhooging ± 7 cm bedroeg. Blijkens de later opgedane ervaring kan die zelfs op 10 cm worden gesteld.

Het eenige middel om schade te voorkomen bleek de stichting van een tijdelijk gemaal te zijn ter bemaling van den geheelen boezem. Dit gemaal wordt thans gesticht op den zeedijk benoorden Muiden. Een teekening daarvan is hieraan toegevoegd (blad n°. IV).

Het vermogen zal in normale omstandigheden ± 200 m³ per minuut bedragen, welke waterhoeveelheid zal worden verzet door een centrifugaalpompe, die door middel van een tandwieloverbrenging wordt aangedreven door een compressorloozen Dieselmotor van 105 Epk. De aan- en afvoer van het water vindt plaats door lange plaatijzeren buizen, wijd 1,45 m, die gesteund worden door ingeheid jukken. De motor met toebehooren wordt omgeven door een eenvoudig houten gebouwtje. Op deze wijze wordt een gemaal gesticht, dat inderdaad tijdelijk is en vrij gemakkelijk weder kan worden verwijderd, wanneer het IJsselmeerpeil verder wordt verlaagd. In 1916 zijn overeenkomstige bemalingsinrichtingen toegepast voor het droogmalen van overstroomde gedeelten van Noordholland.

Na onderhandsche inschrijving is de levering en opstelling van de machinale inrichting opgedragen aan de N. V. Werkspoor, te Amsterdam, voor f 16 830,— en het maken van de overige, tot het gemaal behorende werken aan de firma H. J. ELJKELBOOM te Apeldoorn, voor f 7597,—.

INDIJKING EN DROOGMAKING VAN DE WIERINGERMEER.

ONDER PROFIEL EN OP DIEPTE BRENGEN VAN VAARTEN EN TOCHTEN IN DE WIERINGERMEER.

Gedurende het eerste kwartaal van 1934 werd door den molen van den aannemer v. d. RIJT ± 23 000 m³ specie, grootendeels uit de Wieringerwerfvaart, verwijderd.

KANAALBOORDVOORZIENINGEN.

Met het planten van riet langs die oevervakken, waar het nog niet voldoende is aangeslagen, werd weder aangevangen. Het riet wordt

thans uitsluitend ontleend aan winplaatsen binnen de Wieringermeer gelegen, waar het spontaan uit door den wind aangevoerd zaad is opgeslagen.

AANLEG VAN WEGEN IN DEN POLDER.

De gewalste wegen, in aanleg volgens de bestekken nrs. 193 en 201 Z.W., kwamen gereed.

Het bestek n°. 218 Z.W., volgens hetwelk eveneens enkele gewalste wegvakken zullen worden aangelegd, en waarvan de besteding nog in het vorig Bericht kon worden vermeld, werd gegund aan de N. V. Jaartsveld's Wegenbouw Maatschappij, te Silvolde, voor een bedrag van f 113 246,—. Met de uitvoering werd aangevangen.

De klinkerwegen, die volgens de bestekken nrs. 206, 212 en 213 in aanleg waren, werden alle opgeleverd en voor het verkeer opengesteld.

De stand van de werkzaamheden aan het wegennet in de Wieringermeer op 1 April 1934 is op het bij dit Bericht behoorende kaartje, blad V, aangegeven.

BRUGGEN BINNEN DEN POLDER.

Met den bouw van vaste bruggen in gewapend beton werd geregeld voortgegaan.

Van de tien bruggen, in aanbouw volgens het bestek n°. 197 Z.W. werden er zes afgestort; van vier daarvan zijn de aansluitende gronden straatwerken gereed, zoodat zij voor het verkeer zijn opengesteld. Van drie bruggen zijn de pijlers afgestort en is de bovenbouw in uitvoering. Van de laatste van de tien bruggen is het heiwerk nagenoeg voltooid.

Van de beide bruggen I en II in den Friescheweg, die gebouwd worden volgens bestek n°. 203 Z.W. werd van brug I — de grootste — het brugdek gestort waarna nog alleen de trottoirs en leuningen moeten worden aangebracht. Van brug II werden de pijlers afgestort, terwijl met het maken van de bekisting voor het brugdek en het stellen van de wapening daarvoor werd aangevangen. De foto's nrs. 1 en 2 geven een beeld van de in aanbouw zijnde Scheeve brug over de Den Oeverschevaart.

Het bouwen van nog acht polderbruggen in gewapend beton, wat constructie betreft overeenkomende met die volgens bestek n°. 197 Z.W. in aanbouw, wordt geregeld in het bestek n°. 221 Z.W., dat op 21 Maart 1934 werd aanbesteed; de gunning heeft nog niet plaats gehad.

In aansluiting bij hetgeen in het vorig Bericht omtrent het aanbrengen van slijtlagen op de brugdekken van gewapend beton werd medegedeeld, kan thans worden vermeld, dat op rekening van de bestekken nos. 193 en 201 Z.W. op nog elf gereed gekomen bruggen

rijdekken, bestaande uit gewalste teerslakken, werden uitgevoerd. De kosten, die nog niet nauwkeurig bekend zijn, hebben ongeveer f 1,25 per m² bedragen.

OPHAALBRUGGEN BINNEN DEN POLDER.

Bij het werk, in uitvoering volgens bestek n°. 194 Z.W.; bovenbouw van 3 ophaalbruggen te Middenmeer, werd aanvankelijk eenige vertraging ondervonden, doordat de aanvoer van het materiaal uit België door de vorst werd belemmerd.

De onderdeelen, val, hameistijlen en balans zijn in elkaar gezet en geheel gereed geklonken.

De onderdeelen van de draaipunten, zoals tappen, stoelen, enz. werden aangevoerd en bewerkt. Het hout van de brugdekken werd eveneens aangevoerd.

De bewegingswerktuigen, welke als tandwielkasten worden uitgevoerd zijn grotendeels bewerkt; met het in elkaar bouwen is een aanvang gemaakt.

DE BEMALING VAN DEN POLDER.

Omtrent de bemaling van den polder gedurende het eerste kwartaal van 1934 zijn geen bijzondere opmerkingen te vermelden.

Foto n°. 3 geeft een beeld van de zware ijsbezetting voor de Lely in den afgelopen winter, die echter geen hinder voor de bemaling opleverde, omdat het uitgeslagen water zijn weg vond onder het ijsdek.

C. Mededeelingen van algemeenen aard.

BEGROOTING VAN HET ZUIDERZEEFONDS VOOR HET JAAR 1934.

Bij de indiening van de Rijksbegroting werd aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden de begroting van het Zuiderzee-fonds voor het jaar 1934, sluitende op een bedrag van f 13 010 000,—.

De *Memorie van Toelichting* vangt aan met de mededeeling, dat het nieuwe Kabinet de vraag onder de oogen heeft gezien of ondanks de ongunstige tijdsomstandigheden de droogmakingsarbeid dadelijk moest worden voortgezet, waarna in de tweede plaats moest worden nagegaan, op welke wijze deze arbeid, naar de tot nu opgedane ervaring, op meer economischen en commercieelen grondslag zou kunnen worden uitgevoerd.

Hieromtrent houdt de Memorie van Toelichting onder meer het volgende in:

„De inpolderingsarbeid is op grond van verschillende argumenten ondernomen, niet het minst om te gemoet te komen aan de groote behoefte aan cultuurland voor binnenlandsche kolonisatie. De toestand in den Nederlandschen landbouw is op het oogenblik weinig bemoedigend, en steun van de geheele gemeenschap is noodig om dezen zoo belangrijken tak van ons volksbestaan in het leven te houden. De toestand is zelfs van dien aard, dat hier en daar de meening verkondigd wordt, dat landbouwgrond een negatieve pachtwaarde zou bezitten. De vraag is dus gewettigd of het juist is, om voort te gaan met kostbaren arbeid tot het verkrijgen van meer cultuurland, waaraan wellicht geen behoefte bestaat.

Wordt met dien arbeid begonnen, dan ligt het voor de hand, dat het cultuurland niet dadelijk, doch eerst na vele jaren ter beschikking is, hetgeen wel in het oog dient te worden gehouden, daar de conjunctuurverhoudingen op het oogenblik van den aanvang van den inpolderingsarbeid niet de eenige richtlijnen mogen zijn bij het nemen van beslissingen. Blijven de economische vooruitzichten even onzeker als op dit oogenblik, dan zal de Nederlandsche landbouw meer aandacht moeten gaan besteden aan de teelt van gewassen voor binnenlandsche consumptie en daarmee noodgedwongen terugkeeren op het eenmaal verlaten pad. Wanneer dit noodzakelijk zal zijn voor ons zelfstandig volksbestaan en ook voor het behoud van een gunstige handelsbalans, zullen de cultuurlanden, welke door de verdere indijkingen in het IJsselmeer beschikbaar komen voor de teelt, juist van de gewenschte producten een zeer begeerlijk en — gezien den te geringen omvang van de bestaande voor die teelt geschikte oude cultuurlanden — bijna niet te missen bezit blijken te zijn. Bovendien kan ook afgescheiden van deze noodzakelijkheid, dat uit economische toestanden zou kunnen voortvloeien, het bezit van de genoemde cultuurlanden in bepaalde tijden van onschatbare waarde zijn voor de gemeenschap, zooals de distributie in de oorlogsjaren duidelijk heeft aangetoond. Ziet men de toekomst evenwel niet zoo donker in, dan zal ongetwijfeld de waarde van het argument, gelegen in de behoefte aan cultuurland, zijn kracht blijven behouden, want bij den opbloei van den landbouw zal de vraag naar grond in versterkte mate herleven.

Een ander argument ligt in de werkverruiming in het heden en in de werkverruiming in de toekomst als eenmaal de polders tot economische rijpheid zijn gekomen. Dit argument wint onder de gegeven conjunctuur aan kracht. Juist het feit, dat een geheele reeks van jaren regelmatige werkgelegenheid geboden wordt bij de voortzetting van den inpolderingsarbeid, vestigt ernstig de aandacht op dit werk als object van werkverschaffing.

Uit den aard der zaak blijven hier vele argumenten van meer ideëelen aard rusten, zonder dat de ondergeteekende ook maar iets wil afdoen aan hun waarde. Het blijkt uit deze beschouwing, dat de waarde van de argumenten vóór de voortzetting der indijkingen mede den invloed van de schommelingen der conjunctuur ondergaat; het eene argument stijgt in waarde en het andere verliest aan kracht. De Regeering evenwel is van meening, dat de totale waarde van alle argumenten te zamen nog niet verminderd is en wil derhalve met den inpolderingsarbeid doorgaan, althans wanneer deze arbeid geldelijk binnen praktische mogelijkheden ligt. Het ligt voor de hand, dat de toestand van 's lands financiën het gebiedend noodzakelijk maakt, om de grootste voorzichtigheid in acht te nemen. Bij het opmaken van het definitieve plan van den N.O. polder kan geen rekening gehouden worden met hetgeen nuttig of wenschelijk is, maar zal zoogoed als uitsluitend gelet dienen te worden op hetgeen noodzakelijk is, ten einde de aanlegkosten zoo laag mogelijk te houden. Het moge waar wezen, dat de beteekenis van een indijking als de onderhavige ook gelegen is in belangrijke onbeweegbare voordeelen, bij de praktische financiering zullen deze voordeelen echter naar de meening van den ondergeteekende alleen beschouwd mogen worden als een slapende reserve, die noodzakelijk aanwezig dient te zijn, voor de vele nog onbekende risico's, welke aan het werk verbonden zijn.

De aanlegkosten dienen derhalve binnen bepaalde grenzen gehouden en de dienst, die met dezen aanleg zal worden belast, zal te zorgen hebben voor een sluitende rekening, al behoeven niet alle aanlegkosten te drukken op den polder, wijl tot den aanleg mede werd besloten op grond van oogenblikkelijke werkverruiming, waardoor het billijk is te noemen, dat een zeker bedrag, hetwelk anders evenzeer aan werkverruiming zou worden uitgegeven, in aftrek van den aanleg mag worden gebracht."

Op grond van de studie omtrent den N.O.-polder wordt aangenomen, dat bij het maken van dien polder 4000 man te werk zullen worden gesteld, die anders gesteund zouden moeten worden en onder die omstandigheden mag men den kostprijs van den poldergrond berekenen door dezen steun in mindering van de aanlegkosten te brengen. De Minister van Waterstaat meent, dat, wanneer de productiekosten van 1 ha cultuurland dan niet hooger dan f 2500,— zijn, het risico niet zoo groot is, dat het niet verantwoord zou zijn, dat ten laste van de gemeenschap te nemen. Al zal hieromtrent het oordeel van den nieuw te vormen dienst worden afgewacht, de Minister acht hier een mogelijke oplossing aanwezig, wanneer rekening gehouden wordt met de waarschijnlijkheid, dat de kosten, eertijds geraamd op 144 millioen, thans en bij de uiterste soberheid lager zullen kunnen worden gesteld.

„Zeer duidelijk blijkt” — zoo gaat de Memorie van Toelichting voort — „dat het landbouw-economisch en kolonisatie-element bij de overwegingen betreffende eventueele voortzetting een grootere plaats gaat innemen.”

„Waar men thans op een belangrijk punt is aangekomen in de geschiedenis van de afsluiting en gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee, omdat meer dan voorheen genoemd element op den voorgrond gaat treden, terwijl de eigenlijke civiel-ingenieurswerkzaamheden niet meer overheerschend zijn, acht de ondergeteekende een reorganisatie van de diensten aan welke tot dusverre het Zuiderzeewerk is opgedragen, wenschelijk en stelt hij zich voor, die te bereiken door instelling van een enkelen „Dienst voor de Staatsinpolderingen in het IJsselmeer”. Aan dezen dienst zullen dan worden opgedragen:

- a. alle werken in den Wieringermeerpolder;
- b. de voorbereiding en uitvoering van de plannen voor de overige polders;
- c. alle landbouwkundig onderzoekingswerk, inclusief de proefpolder,

terwijl voorts aan dezen dienst zal worden opgedragen nader studie te maken van de omzetting van dezen dienst in den vorm van een bedrijf.

Uiteraard zal deze dienst verantwoordelijk moeten zijn, zoowel voor het definitieve inpolderingsplan, als voor de raming daarvan. Het ligt voor de hand, dat deze dienst dan in den reeds verrichten arbeid een belangrijke voorbereiding van zijn werk vindt. Zou eventueel uit een definitieve raming van een geheel uitgewerkt plan blijken, dat de bovengestelde getallen verre van het bereikbare liggen, dan zal de Regeering alsnog hebben te overwegen wat te doen staat.

Uit vorenstaande overwegingen is de Regeering van meening, dat thans nog niet van haar kan worden verwacht, dat zij voorstellen tot uitvoering van bepaalde werken voor de noordoostelijke inpoldering aan de goedkeuring van de Volksvertegenwoordiging onderwerpt. Zij heeft daarom in deze begrooting terzake een memoriepost uitgetrokken, teneinde zoodra in het begrootingsjaar 1934 de tijd daartoe rijp is, bij supplettoire begrooting de noodige fondsen aan te vragen”.

Ten aanzien van de uit te voeren Rijkswerken, waarvoor f 4 820 000,— is uitgetrokken, is medegedeeld, dat de voor de kunstwerken beoosten Wieringen en te Kornwerderzand aangevraagde bedragen zullen strekken tot het zoo noodig aanbrengen van voorzieningen aan de stortbedden van de uitwateringssluizen, zoomede tot het inrichten van de dokken naast de schutsluizen voor onderhoud en reparatie van de deuren, zoowel van schut- als uitwateringssluizen,

en voor aanschaffing van drijvende pontons met hefinrichtingen voor uitwisseling van die deuren. Daar de voorziening in de haventoeegangen langs het IJsselmeer in 1933 niet geheel zal kunnen worden voltooid, dienen ook voor 1934 nog gelden daartoe beschikbaar te worden gesteld.

Hoewel op het werkplan voor de Wieringermeer, medegeedeeld in de Memorie van Toelichting der begrooting van het Zuiderzeefonds voor het dienstjaar 1929, voor werken binnen den polder en voor het droogmalen en drooghouden daarvan voor 1934 bedragen zijn uitgetrokken van onderscheidenlijk f 1 000 000,— en f 220 000,— is met het oog op den toestand van 's Lands financiën met het aanvragen van lagere bedragen t.w. van f 800 000,— en f 150 000,— volstaan. Wat eerstgenoemden post aangaat, zullen hieruit worden bestreden de aanlegkosten van klinker- en gewalste wegen, de bouw van bruggen, voorziening in de afwatering van poldergronden, enz. Het bedrag van f 150 000,— dient ter bestrijding van materieele uitgaven en van stroomkosten.

De tot nu toe op het Zuiderzeefonds toegestane bedragen zullen, naar het zich laat aanzien, voldoende zijn voor de voltooiing van de eigenlijke militaire verdedigingswerken met inbegrip van de bewapening daarvan en voor de inundatievoorzieningen. Het thans aangevraagde bedrag van f 2 250 000,— is bestemd voor de aanschaffing van mobiel luchtdoelgeschut en mobiele luchtdoelzoeklichten, welk materieel voor de bescherming van de sluizencomplexen dringend noodig is.

Voor alle cultuurwerkzaamheden in de Wieringermeer tezamen is een bedrag van f 4 049 750,— uitgetrokken. Nu de ontginning nog voornamelijk bestaat uit meer landbouwkundig werk — zaaiklaar maken van den bodem, bemesting, inzaaien, enz. —, dat toevertrouwd werd aan de Cultuurmaatschappij „de Wieringermeer”, aan welke ook de tijdelijke exploitatie werd opgedragen, leek het doelmatiger zoowel de ontginning als de tijdelijke exploitatie in één post groot f 2 378 000,— op de begrooting te plaatsen, te meer, daar de tijdelijke exploitatie meer en meer de overhand heeft gekregen.

„De eerste polderafdeeling komt in 1934 in aanmerking om uitgegeven te worden. Zooals reeds werd meegedeeld in de Memorie van Toelichting der ontwerp-begrooting voor het loopende dienstjaar kan daarbij aanvankelijk alleen gedacht worden aan „tijdelijke” tijdpacht, die te zijner tijd gevolgd wordt door de definitieve stelsels van uitgifte, waaromtrent nog nader dient te worden beslist. In dit jaar worden verschillende boerderijen gebouwd, teneinde de voorgenomen uitgifte in 1934 mogelijk te maken.

Nu de principieele beslissing inzake Staatsexploitatie van een deel

der gronden is gevallen, dient ook daarmee rekening te worden gehouden, en is het juist, dat in de eerste polderafdeeling ook de vorming van eenige Staatsbedrijven wordt voorbereid." In verband hiermede is een post van f 100 000,— opgenomen.

Een uitgetrokken bedrag van f 1 000 000,— dient voor de stichting van boerderijen, e.q. het geven van rentelooze voorschotten. Om de uitgifte der gronden te doen slagen is dit bedrag noodzakelijk. Hoeveel gebouwd zal worden, is afhankelijk van de mogelijkheid van de uitgifte en van practische bouwmogelijkheden. De voorkeur wordt er aan gegeven, om in de eerste jaren elk jaar slechts een matig aantal boerderijen te stichten.

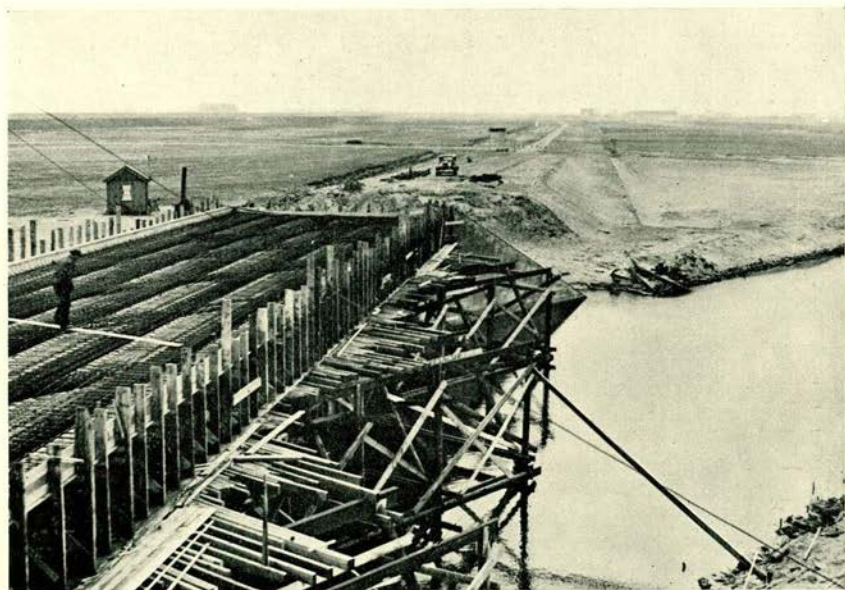
F 250 000,— is noodig voor den bouw van arbeiderswoningen alsmede rentedragende voorschotten aan het bouw bureau „de Wieringermeer". Gedacht is aan den bouw van ongeveer 100 woningen bij het hoofddorp „Wieringerwerf".

Nadat de afsluiting van de Zuiderzee een feit is geworden zijn de kosten van de Zuiderzeesteunwet zeer toegenomen, voor 1934 moet nog op een bedrag van f 1 982 000,— worden gerekend. Intusschen zijn reeds thans maatregelen om te komen tot liquidatie van den Zuiderzeesteun in uitvoering en voorbereiding, waardoor de uitgaven geleidelijk verder zullen verminderen.

In het *Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer* werd in de eerste plaats aangedrongen op een stellige verklaring van de Regeering, betreffende haar plannen inzake de voortzetting van de inpolderingen, men meende, dat er geen overeenstemming was tusschen verschillende harer verklaringen.

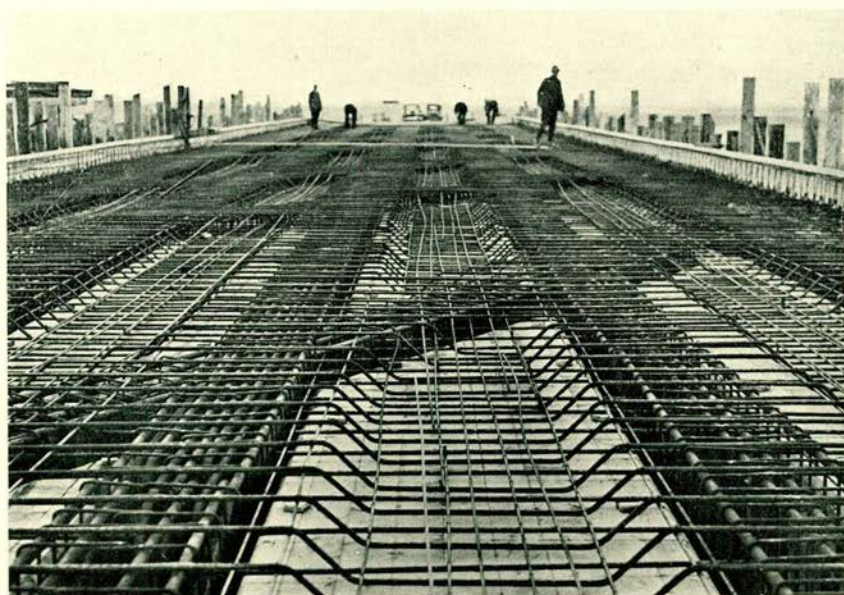
Een aantal leden bepleitten de voortzetting van de inpoldering, ook in de huidige omstandigheden, met het oog op de werkverruiming, die er het gevolg van zal zijn en ter betere verzekering van de voedselvoorziening. Bezwaar werd gemaakt tegen voortzetting van de inpolderingen, wanneer tot temporiseering van de wegenverbetering overgegaan zou worden.

Vele leden wenschten meerdere inlichtingen ten aanzien van den dienst voor de Staatsinpolderingen in het IJsselmeer; van de instelling daarvan vreesde men vertraging in den aanvang van de uitvoering van de aanvankelijk uitsluitend waterbouwkundige werken, vooral omdat in de leiding van den dienst aan het landbouw-economisch en kolonisatie-element een overheerschende plaats zal worden gegeven. Hoewel geensdeels de waarde van genoemd element wordt onderschat, werd met bevreemding kennis genomen van de meening, dat bij verdere inpolderingen de eigenlijke civiel-ingenieurswerkzaamheden van ondergeschikte beteekenis zouden zijn. Er zou alles voor te zeggen zijn om den dienst te plaatsen onder een directorium van een civiel-, een landbouwingenieur en een bestuursman, terwijl het

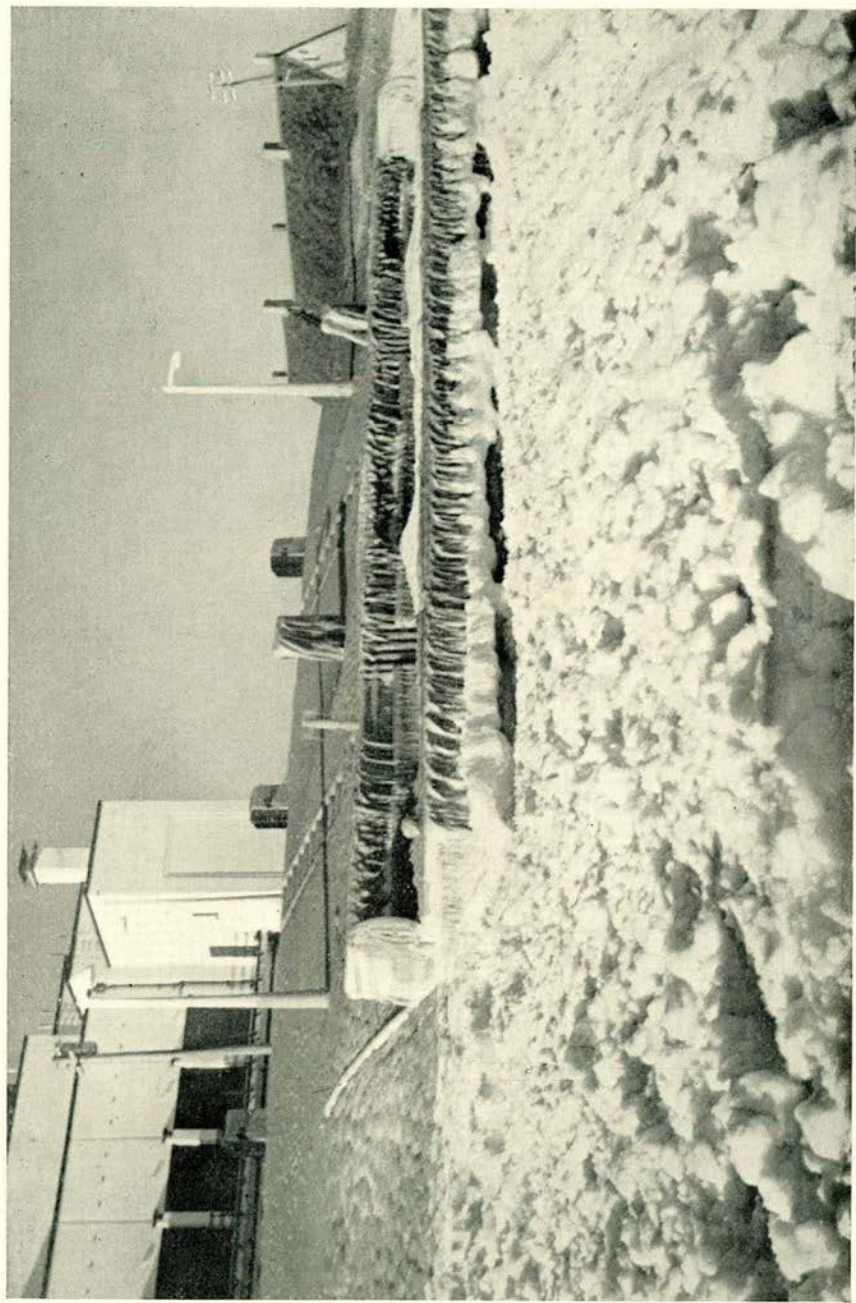
N°. 1. Scheeve brug in den Rijksweg n°. 7, over de Den Oeverschevaart.

(K. Maaskant, Wieringen.)

N°. 2. Scheeve brug in den Rijksweg n°. 7, over de Den Oeverschevaart.
Wapening van het brugdek.

(K. Maaskant, Wieringen.)

N°. 3. Ijsbezetting vóór de Lely in den afgeloopen winter.

dan aangewezen zou zijn, dat, althans in de eerste jaren, de civiel-ingenieur de voorzitter van het directorium zou zijn.

Wat tot nu toe bekend werd, wekte den indruk, dat op twee gedachten wordt gehinkt: 1e. een dienst, die een „bedrijf” moet worden en 2e. een lichaam ex artikel 194 G, dat zich een deel van de bestuurs- en beheersfuncties voor de Wieringermeer zal zien opgedragen.

Ten aanzien van de Zuiderzeesteunwet werd in de eerste plaats opgemerkt, dat deze wet geen regeling geeft ter tegemoetkoming wegens schade belanghebbenden berokkend door de afsluiting, als bedoeld in artikel 3 van de wet van 1918, maar een regeling, die meer op armenzorg gelijkijkt.

De uitvoering van de wet zelf gaf aanleiding tot een aantal klachten, als:

er wordt geen steun meer verleend aan belanghebbenden, die eenigen tijd een nieuwen werkkring hebben gevonden en dezen weder verliezen;

belanghebbenden worden van steun uitgesloten, als zij bijverdiensten weten te verkrijgen;

crediet is verschaft voor Noordzeeschepen, die niet geschikt bleken voor het doel, en dit crediet is thans een zware last voor de betrokkene;

de steunnormen worden te laag geacht;

de wiiervisschers op de Waddeneilanden blijken thans ook steun noodig te hebben;

een beroepsinstantie voor de beslissingen van den Rijksdienst ontbreekt.

Met betrekking tot de Wieringermeer werden bezwaren gemaakt tegen de groote kosten van proefnemingen en werden inlichtingen gevraagd omtrent de uitgifte van de gronden.

Aan het Voorloopig Verslag werd toegevoegd een nota van het lid TH. VAN DER WAERDEN, waarin de beteekenis van een lichaam ex artikel 194 van de Grondwet voor de Wieringermeer wordt uiteengezet in den geest als eertijds door den Zuiderzeeraad voorgesteld en de Regeering wordt verzocht haar oordeel daarover uit te spreken.

Sommige leden achtten de gebouwen, welke worden gesticht, te groot, te duur en onpractisch, meer bepaaldelijk voor de meest gewenschte bedrijven van geringere en middelbare grootte. Andere leden waren van oordeel, dat bij den bouw van woningen rekening moet worden gehouden met groote gezinnen. Er werd tenslotte nog gewezen op de tegenstelling, dat eenerzijds boeren worden aangespoord om zooveel mogelijk menschelijke arbeidskracht te gebruiken en ander-

zijds in de Wieringermeer op groote schaal met machines wordt gewerkt.

Inlichtingen werden gevraagd over de gelden, besteed aan de afsluitingen, aan de Wieringermeer en omtrent de voorbereiding van de verlaging van het peil van het IJsselmeer tot 0,40 m — N.A.P.

In de *Memorie van Antwoord* verduidelijkt de Minister van Waterstaat het standpunt der Regeering ten aanzien van de voortzetting van de werken met het volgende:

„De Regeering meent, dat thans het oogenblik is genaderd om de Noordoostelijke inpoldering ter hand te nemen. Zij heeft daartoe een memoriepost op de begrooting geplaatst en zal, zoodra het nieuwe orgaan, waaraan de inpolderingsarbeid zal worden toevertrouwd, in werking is getreden, met de verdere voorbereiding voortgaan en zoo mogelijk nog in dit jaar een begin maken met de uitvoering.

Daar deze inpolderingen in het IJsselmeer voor werkverruiming een zeer geschikt object zijn, niet alleen tijdens het indijken en ontginnen, maar ook blijvend, nadat het nieuwe land is gekoloniseerd, ligt het in de bedoeling om deze inpoldering als zoodanig aan te vatten.

Niet gevreesd behoeft te worden, dat een en ander afbreuk zal doen aan het terhand nemen van andere werken, welke weliswaar voor tijdelijke werkverschaffing wellicht beter geschikt zijn — gedacht wordt hierbij aan wegen- en kanaalaanleg — maar minder dienstig voor vestiging van een nieuwe gezeten bevolking.

Uit het vorenstaande mag niet worden afgeleid, dat, naar de meening van de Regeering, de werken alleen of in hoofdzaak het verschaffen van werkgelegenheid ten doel moet hebben, zooals blijkens het Voorloopig Verslag door een lid werd bepleit. Voorop zal moeten staan, dat de werken van voldoende nut zijn en dat zij, wanneer de tijd daartoe gekomen zou zijn, tot stand zouden worden gebracht. Vervroegde en versnelde uitvoering van deze noodzakelijke werken zal het doel van werkverruiming kunnen dienen.

Onderscreven kan worden het oordeel, dat drooglegging van de polders voor de voedselvoorziening mede van belang is.”

Inlichtingen omtrent de organisatie van de inpolderingen in het IJsselmeer zijn vervat in een afzonderlijke Nota, die in de eerste plaats inhoudt overzichten van de bestaande Advies- en Dienstinstan- ties en van de verschillende gedane voorstellen omtrent de organisatie.

Beschouwing van de ingediende voorstellen leidt tot de volgende mededeelingen:

„Welke organisatie ook voor den inpolderingsarbeid in het IJsselmeer gekozen wordt, steeds zal daarbij innig verband moeten worden gelegd tusschen het Waterbouwkundig-, het Landbouwkundig- en het Sociaal-economisch werk, terwijl steeds het oog gericht moet zijn op de continuatie. Samen vormen zij den inpolderingsarbeid, die in zijn

doelstelling een eenheid uitmaakt, die niet zonder schade verbroken kan worden. Te groote zelfstandigheid in dezen van eene groep, waardoor gevaar ontstaat, dat met de door een andere groep te behartigen belangen te weinig wordt rekening gehouden, kan het economisch slagen van den geheelen inpolderingsarbeid verminderen of zelfs in gevaar brengen. Innige samenwerking tusschen deze groepen, elk weder op eigen terrein, met de vereischte zelfstandigheid en verantwoordelijkheid werkend, is noodig. Alleen bij centralisatie en eenheid van leiding kunnen, naar de overtuiging van den ondergeteekende, de groote financieele en economische belangen van den geheelen arbeid voldoende gewaarborgd worden. Elke organisatie, welke de bestaande vervangt, zal derhalve de Waterbouwkundige-, Landbouwkundige en Sociaal-economische belangen in een enkel orgaan in zich moeten vereenigen, terwijl het doelmatig zal zijn, aan deze organisatie die verordenende bevoegdheden te geven, welke zij — in afwachting van de oprichting van het waterschap — noodig zal hebben voor de bescherming van de aan haar toevertrouwde waterstaatsbelangen.

Uit den aard der zaak is ook de aanvankelijk te verrichten arbeid op gemeentelijk terrein te beschouwen als een onderdeel van den inpolderingsarbeid, althans in breed verband gezien. Ook deze arbeid is een ontginningsarbeid meer in het bijzonder op publiekrechtelijk terrein gelegen. Er bestaat een verband tusschen de werkzaamheden op het eene en op het andere gebied; de geleidelijke gemeentevorming moet gelijken tred houden met den voortgang van den overigen arbeid, doch beide blijven op eigen terrein. Wanneer gezorgd wordt voor het behoud van dezen gelijken tred, wordt geen schade gedaan aan den arbeid in zijn geheel. Het verschil in arbeid, zoowel principieel als zakelijk, leidt vanzelf tot een verschil aan eischen, die te stellen zijn aan de leiding. De inpolderingsarbeid is een groote zaak van weidschen omvang, waaraan groote belangen zijn toevertrouwd. In de inpoldering wordt een groot maatschappelijk vermogen vastgelegd, waardoor het zakelijk element in het bestuur van de inpoldering vanzelf naar voren dringt. Bij het bestuur van de wordende gemeenschap wiens arbeid ongetwijfeld van voorname structuur is, dringen andere eischen op den voorgrond. Een en ander sluit evenwel niet in, dat het gemeentelijk orgaan geheel los van het inpolderingsorgaan zoude moeten komen te staan.

De Regeering heeft thans een wetsontwerp in gereedheid doen brengen, waarbij de organisatie van allen arbeid nader wordt geregeld. Het ligt in de bedoeling te bevorderen, dat dit wetsontwerp spoedig bij de Volksvertegenwoordiging wordt aanhangig gemaakt. Wordt dit ontwerp aangenomen, dan zal de geheele inpolderingsarbeid, met de daaraan te verbinden verordenende bevoegdheid op waterstaatkundig terrein, geleid worden door een openbaar lichaam ex artikel 194 van de Grondwet, terwijl een zelfstandige afdeling van dit orgaan met

een eigen bestuur, het gemeentelijk beheer zal voeren, met dien verstande „dat in de hoofdleiding bindend contact zal worden gelegd.”

In afwachting van de wettelijke regeling acht de Minister centralisatie van de bestaande diensten noodig, ook al omdat hij het niet verantwoord acht zonder gecentraliseerde leiding tot uitvoering van den N.O. polder over te gaan. Gedacht wordt de centralisatie zoodanig te regelen, dat bij geleidelijken overgang van den bestaanden naar den nieuwen toestand de nieuwe dienst zal passen in de organisatie, welke na de totstandkoming van genoemde wet moet worden opgebouwd. De Zuiderzeeraad zal hierbij als eenig adviseerend en toezichthebbend lichaam blijven gehandhaafd, zij het als minder omvangrijk college, waarin ook aan departementaal overleg plaats wordt gegeven. De nieuwe dienst zal zoo spoedig mogelijk worden ingericht, omdat deze den verderen inpolderingsarbeid en den overgang naar de definitieve organisatie op wettelijken grondslag zal moeten voorbereiden.

De Nota vermeldt verder nog het volgende :

„Het moge moeilijk zijn om van eene inpoldering als de onderhavige eene commercieele zaak te maken in dien zin, dat zij alleen wordt ondernomen, wanneer tusschen directe baten en lasten het noodige evenwicht bestaat, toch sluit dit niet uit, dat de leiding van het werk geschieden moet naar de eischen, welke gesteld worden aan een commercieel opgezette onderneming.

De algemeene leiding dient in handen te zijn van hem, die de financieel-economische leiding heeft, met dien verstande evenwel, dat den technischen leiders van de waterbouwkundige- en landbouwkundige afdelingen een aan de verantwoordelijkheid van die taak passende zelfstandigheid wordt gelaten. Met de algemeene leiding kan belast worden, zoowel een civiel-als een landbouwkundig ingenieur, een jurist of econoom. Hier speelt de opleiding minder een rol, dan wel de persoonlijke aanleg voor leiding en organisatie. Bij een werk, waarin zulk een groot maatschappelijk vermogen wordt vastgelegd, dient de economische leiding den voorrang te hebben, hoe belangrijk de technische zijde van het vraagstuk ook is. Elk technisch werk op zich zelf heeft uit den aard der zaak een economische zijde, die geheel door den technischen leider van dit werk moet worden verzorgd; het samenstel der diverse technische werken evenwel vormt den polder en ook dit samenstel heeft een economische zijde, die in het bijzonder door den algemeenen leider in het oog is te houden, opdat voorkomen wordt, dat de polder, in verband met de draagkracht der cultuurlanden, te zwaar wordt belast.

Uit den aard der zaak zal het nieuwe orgaan kunnen voortbouwen op reeds verrichten arbeid, zoodat op grond daarvan geen vertraging is te verwachten. Daar een belangrijke arbeid te wachten staat, ligt

het voor de hand, dat alle zorg besteed wordt aan het uitvoerapparaat. Wat de voorbereiding van de Zuidelijke polders betreft moge worden medegedeeld, dat het in het voornemen ligt, deze inpoldering reeds aanstonds in studie te doen nemen, omdat, wanneer t. z. t. daaroemtrent een beslissing moet worden genomen, de plannen zoo ver voorbereid zijn, dat aan die beslissing niets meer in den weg staat."

In antwoord op de opmerkingen betreffende de Zuiderzeesteunwet wijst de Minister er op, dat deze wet de interpretatie geeft van artikel 3 van de Zuiderzeewet van 1918 en dus richtsnoer blijft voor zijn beleid, een wetsontwerp, bedoelende tot algeheele afrekening te geraken is van hem niet te verwachten. Bij de klachten, die omtrent de uitvoering van de wet worden vernomen, dient in het oog te worden gehouden, dat deze voornamelijk komen van hen, die ingevolge de Zuiderzeesteunwet niet kunnen worden geholpen of voor wie ook die wet niet in het leven werd geroepen.

Wanneer belanghebbenden een nieuw maatschappelijk bestaan hebben gevonden en hun later voldoende middelen tot levensonderhoud komen te ontbreken, is dit een rechtstreeksch gevolg van andere oorzaken, dan de afsluiting van de Zuiderzee.

Een belanghebbende, die eenigen steun geniet en iets bijverdient, wordt niet van den steun uitgesloten.

Dat in het algemeen schepen, die met behulp van crediet voor de Noordzeevisscherij zijn ingericht, niet geschikt zouden zijn, is niet juist.

De steunnormen worden door den Minister voor de tegenwoordige omstandigheden redelijk geacht en verhooging kan door hem niet worden bevorderd.

Naar de ten dienste staande gegevens moet worden aangenomen, dat de ziekte van het wier, een gevolg is van een infectie, die zich over een uitgebreid gebied voordoet en niet van verschijnselen, die een gevolg zijn van de afsluiting van de Zuiderzee.

De Minister kan niet de meening deelen van enkele leden, dat het veelvuldig voorkomen van klachten een gevolg zou zijn van het ontbreken van een beroepsinstantie op de beslissingen van den Rijksdienst.

De noodzakelijkheid van proefnemingen in de Wieringermeer wordt in de Memorie van Antwoord met het volgende aangetoond:

„Het onderzoek van de Wieringermeergronden heeft ten doel gegevens te verstrekken voor het op oordeelkundige wijze in cultuur brengen. Zoo is nauwkeurige contrôle van de ontzilting onmisbaar voor de keuze van de kavels (of gedeelten), welke voor bezaaiing in aanmerking komen; worden uit de bemestingsproefvelden belangrijke aanwijzingen geput omtrent keuze en hoeveelheden van de te

bezigen kunstmeststoffen; is door enting van klaverzaden een aanzienlijk versnelde jeugdontwikkeling van deze, voor jonge gronden zoo uiterst belangrijke gewassen bereikt en zijn gegevens ter beschikking gesteld ten aanzien van de meest gewenschte gewassenkeuze en opvolging, evenals ook omtrent de toe te passen grondbewerking, waarmede nog zonder den grond te „woelen”, zooveel kan worden bedorven. Dat met het oog op volgende inpolderingen wordt nagegaan, of aan begreppeling dan wel aan hand- of machinale drainage de voorkeur behoort te worden gegeven, spreekt wel vanzelf, evenals ook de noodzakelijkheid door mechanisch grondonderzoek na te gaan, op welk deel van de lichte gronden met goed gevolg gebruik zal kunnen worden gemaakt van het zoete IJsselmeerwater voor infiltratie. Deze en nog andere onderzoekingen zijn noodig en op de in het Verslag gedane vraag naar de uitkomsten kan worden geantwoord, dat deze voor den deskundigen beoordeelaar wel voldoende duidelijk tot uiting zijn gekomen in de ontwikkeling der gewassen gedurende den afgelopen zomer (in het derde jaar na de drooglegging).”

Na den eersten inzaai zijn de gronden nog niet geschikt voor uitgifte, die eerst mogelijk is, wanneer de gronden in betere gesteldheid zullen zijn gekomen en de polder in voldoende mate bewoonbaar zal zijn en ook de algemeene economische omstandigheden mede werken. De gronden moeten dus nog noodgedwongen in exploitatie voor rekening van het Rijk blijven; er wordt echter naar gestreefd deze tijdelijke exploitatie zoo kort mogelijk te doen duren.

Deze tijdelijke exploitatie verschilt in beginsel van de Staats-exploitatie in blijvenden vorm; tot het nemen van een proef daarmede werd bij de vorige begrooting besloten en thans is een post van f 100 000,— uitgetrokken om hiermede een begin te maken.

„De definitieve uitgifte van de gronden is nog niet aan de orde. Aanvankelijk komt in aanmerking de voorloopige uitgifte in tijdpacht, welke te zijner tijd gevolgd wordt door nog nader vast te stellen definitieve stelsels. Op het oogenblik zijn nog geen cultuurgronden uitgegeven, terwijl ook geen mededeelingen kunnen worden gedaan, omtrent de te stellen voorwaarden, hetgeen wegens de economische conjunctuur geheel voor de hand ligt. Het is uiteraard niet wel doenlijk thans een bedrag te noemen, dat de gronden bij verkoop zullen opbrengen.

Voor den financieelen opzet van de Noordoostelijke inpoldering moest een cijfer voor de grondwaarde worden aangenomen en zooals in de Memorie van Toelichting is medegedeeld, is, naar de meening van den ondergeteekende, aan een bedrag van f 2500,— per ha niet een onaanvaardbaar risico verbonden.

Dit beteekent echter niet, dat een waarborg aanwezig is of kan

worden gegeven, dat ook inderdaad de gronden bij verkoop dat bedrag zullen opbrengen. In dit bedrag van f 2500,— zijn de behuizingskosten voor een deel begrepen.

Zoo de opmerking inzake de gestichte bedrijfsgebouwen betrekking heeft op die gebouwen, welke in den eersten ontginningsstijd noodig waren, kan worden medegedeeld, dat zij werden gebouwd, toen de bodem slap was en het verkeer in den polder moeilijk, terwijl daarnaast bijzondere bedrijfseischen gesteld werden. Zij kunnen met betrekkelijk weinig kosten zoo ingericht worden, dat zij zeer goed voor het gewone boerenbedrijf van middelmatige grootte bruikbaar zijn. Ten aanzien van de stichtingskosten zij opgemerkt, dat ondanks de genoemde bijzondere moeilijke omstandigheden en eischen deze de vergelijking met de stichtingskosten van soortgelijke gebouwen op het oude land zeer goed kunnen doorstaan.

De ondergeteekende is van oordeel, dat de inpolderingen in het algemeen eerst dan aan haar roeping zullen voldoen, wanneer in de polders een zoo groot mogelijk getal zelfstandige landbouwers een plaats heeft gevonden.

Bij den bouw van woningen wordt rekening gehouden met bestemming zoowel voor groote als voor kleine gezinnen.

In de Wieringermeer wordt machinaal gewerkt, wanneer machinale uitvoering *belangrijk* goedkooper of beter is dan uitvoering uit de hand. Is dit niet het geval, dan geschiedt de uitvoering uit de hand. Bovendien zijn in samenwerking met het Departement van Sociale Zaken meer dan duizend werklozen uit ruim dertig Noordhollandse gemeenten in de Wieringermeer werkzaam.

Inderdaad worden de noodige maatregelen genomen en de noodige werken voorbereid ten einde te komen tot een definitieve peilverlaging in het IJsselmeer tot 40 cm beneden N.A.P. Het ligt voor de hand, dat het door eenige leden tegen deze peilverlaging aangevoerde bezwaar, dat ten behoeve van de scheepvaart het vaarwater op vele plaatsen zal moeten worden uitgediept, bij de te treffen voorzieningen niet uit het oog wordt verloren."

Aan de afsluiting van het Amsteldiep e.a. is besteed rond f 13 018 000,— en aan den afsluitdijk Wieringen—Friesland vóór de wet van 25 Mei 1926 (*Staatsblad* n°. 150) f 6 235 000,—, en na die wet tot en met het dienstjaar 1932 rond f 114 350 000,—, terwijl daarna nog noodig wordt geacht f 12 530 000,—, te zamen dus — exclusief het Staatsaandeel in de overwinst van de Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken — f 126 880 000,— (raming 1928 f 128 000 000,—).

In verband met de landsverdediging is tot en met 1932 uitgegeven rond f 2 695 000,—, terwijl nadien nog noodig wordt geacht f 8 500 000,—.

De kosten voortvloeiende uit de Zuiderzeesteunwet beliepen tot en met 1932 rond f 3 355 000,—. Welk bedrag nadien daarmee gemoeid zal zijn, valt thans nog moeilijk te bepalen.

De kosten van de Wieringermeer zijn vermeld in het volgende staatje.

Onderdeel.	Bedrag afgerond in veelvouden van duizend guldens		
	tot en met 1932.	na 1932.	Totaal.
Waterbouwkundige werken .	51 019 000	7 120 000	58 139 000
Ontginning, in cultuurbrengen, enz.	9 049 000	8 051 000	17 100 000
Bemonstering en proefneming	207 000	143 000	350 000
Aandeel in de kosten van den proefpolder	242 000	18 000	260 000
Bijeen	60 517 000	15 332 000	75 849 000

Opgemerkt zij, dat de waterbouwkundige werken in 1928 geraamd zijn op f 60 000 000,—. Alle genoemde bedragen zijn uiteraard bij benadering opgegeven.

De begrooting heeft tot een uitvoerige *mondelinge behandeling in de Tweede Kamer* aanleiding gegeven, waarbij voornamelijk de aandacht was gewijd aan de voortzetting van de inpolderingen, de voor de uitvoering benodigde organisatie, de uitgifte van de gronden en de werking van de Zuiderzeesteunwet.

In de betoogen tegen voortzetting van de werken werd naar voren gebracht, dat de toestanden in den landbouw, die thans alleen met steunmaatregelen op de been kan worden gehouden, nog steeds ongunstiger worden en er geen enkel uitzicht op verbetering valt waar te nemen, zoodat de stelling, dat een kostprijs van f 2500,— per ha geen onaanvaardbaar risico zou inhouden, niet kan worden aanvaard, daar de financiële toestand nu en in de toekomst de grootste voorzichtigheid eischt en allerlei bezuinigingen geboden zijn.

Verder werd opgemerkt, dat er thans geen behoefte aan nieuw cultuurland bestaat, terwijl de droogmaking slechts geringen invloed zal hebben op de werkloosheid en deze als werkverschaffing peperduur zal zijn. Wanneer men met groote kosten nieuwe gronden gaat maken, kunnen de bestaande gronden vorderen, dat zij in zoo goed mogelijken staat worden gebracht. Aangezien het werk met geleend geld tot stand

moet komen en dit niet gedekt zal zijn door de waarde van de gronden, moet op afschrijving worden gerekend, waartoe thans geen gelegenheid bestaat.

Door de voorstanders van de voortzetting van de inpoldering werd in de eerste plaats opnieuw aangedrongen op een duidelijke verklaring van de Regeering te dezen.

Zij betoogden verder, dat de huidige toestand van den landbouw hier niet als maatstaf mag dienen; de steun kan niet blijven bestaan, hoe dan ook zal het landbouwbedrijf weer loonend moeten worden en de gronden komen eerst over een reeks van jaren in cultuur. Komt het vrije internationale ruilverkeer terug, dan heeft de ervaring geleerd, dat het nieuwe land noodig is en wordt Nederland meer in de richting van de autarchie gedrongen, dan zal met het oog op onze handelsbalans tegenover de blijvende vermindering van den export van landbouwvoortbrengselen een vermindering van import moeten staan, zullen wij dus ons zelf moeten kunnen voeden en daartoe zijn de Zuiderzeegronden noodig. Met het oog op de financieele uitkomst is verdere uitvoering van het werk in een periode van laagconjunctuur geboden. Voor allerlei doeleinden werd landbouwgrond aan zijn bestemming onttrokken, zoodat dat verlies ook goed gemaakt moet worden. De werkverruiming voor 4 à 5000 arbeiders zal blijvend zijn en is vooral voor de plattelandsbevolking van belang. 60 pct. van onze bevolking leeft van landbouw en landbouwindustrie; naar onzen maatstaf zullen 480 000 monden en mondjes gevuld kunnen worden, wanneer de Zuiderzeepolders er eenmaal zullen zijn. De grond is thans zeker geen f 2500 per ha waard, maar in de toekomst kan het wel het geval zijn. Intusschen wettigen de groote voordeelen van het werk zeker een direct verlies.

Zijn antwoord begon de Minister met de verklaring, dat het inderdaad de bedoeling van de Regeering is, voort te gaan met de voorgenomen werken. Hiertoe is eerst na ernstig wikken en wegen besloten, omdat het een werk van langen adem betreft, dat geregeld jaarlijks een belangrijk beroep doet op onze geldmiddelen. De Regeering meent echter, dat zij thans voor de voortzetting van de inpoldering met vertrouwen een beroep op de geldmarkt zal kunnen en ook mogen doen, gezien het algemeen belang, dat met deze werken is gemoeid, en de noodzaak deze te doen dienen ter bestrijding van de werkloosheid. Met talrijke voorbeelden, ontleend aan de Wieringermeer, wordt de ver vertakte werkverruiming bij het maken van de inpolderingen aangetoond.

Uitdrukkelijk wordt ook gewezen op de risico's verbonden aan de begrotingen van de kosten en de grondwaarde in verband met de conjunctuurwisselingen en op de technische risico's van groote waterbouwkundige werken. Op grond van de beschouwingen in het verslag van de Commissie-LOVINK en een denkbare pachtwaarde werd aan-

getoond, dat een landprijs van f 2500 per ha geen onoverkomelijke risico's oplevert. Mocht te zijner tijd de waarde bij voorbeeld slechts f 2000,— zijn, dan zou de N.O. polder een verlies van 20 millioen gulden opleveren en dit acht de Minister geen onoverkomelijk risico, omdat de verkregen indirecte voordeelen, zooals de uitbreiding van het afzetgebied van onze industrie binnen eigen landgrenzen, alsook de uitbreiding van het bedrijfsleven in het nieuwe land en de rechtstreeksche inkomsten in de Rijksschatkist uit het nieuwe land opwegen tegen de annuïteit, die jaarlijks ten laste van de gewone Staatsmiddelen zal komen.

In verband met de noodzakelijkheid van de uitbreiding van cultuurland wees de Minister op het jaarlijksch agrarisch geboorteoerschot van 25 000 à 30 000 menschen en de voortdurende daling zoowel van het percentage van onze bevolking, dat in den landbouw werkzaam is, als van den beschikbaren cultuurgrond per inwoner, terwijl een gezonde landbouw en een groote schare van menschen, die in den landbouw hun brood verdienen, behoort tot de kracht van een volk. Moeten wij verder gaan in de autarchische richting dan zullen wij niet door kunnen gaan met onze millioenen-aankopen in het buitenland en zullen wij zelf ons graan moeten telen, waarvoor de Zuiderzeegronden onmisbaar zijn.

Wordt het vrije handelsverkeer hersteld en de conjunctuur gunstiger, dan zal weder de oude vraag naar land zich herstellen.

Het betrekken van een lichaam ex artikel 194 van de Grondwet bij de leiding van de inpolderingen vond in het algemeen slechts instemming in de Kamer. Betoogd werd, dat in het algemeen de verordenende en regelende bevoegdheden moeten berusten bij een raad van bestuur, die daartoe veelzijdig van samenstelling moet zijn en de uitvoerende macht in handen moet zijn van een aan dien raad ondergeschikte directie en dat een werk van zuiver waterbouwkundigen aard moet berusten bij een zelfstandigen technischen dienst en niet bij een lichaam, dat een sterken sociaal-economischen inslag moet hebben. Volgens de denkbelden van de Regeering schijnt de centrale directie de kern te zullen uitmaken van het lichaam ex artikel 194, en daarin zal den sociaal-econoom het eigenlijke leiderschap worden gegeven, zoodat deze in het lichaam ex artikel 194 een min of meer dictatorische macht zal gaan uitoefenen.

Anderzijds werd er mede ingestemd, dat het waterbouwkundige-, landbouwkundige- en het sociaal-economische element als een eenheid moeten worden gezien, waaraan de vraag werd vastgeknoopt of de uitgifte van de gronden daaronder ook begrepen zal zijn. Wel werd aangedrongen op groote zelfstandigheid van het waterbouwkundige gedeelte, vooral in den aanvang, in verband waarmede zekere rouleering van de hoofdleiding in overweging werd gegeven.

Aangedrongen werd op spoedige indiening van een wetsontwerp, teneinde te komen tot het lichaam ex artikel 194, opdat de Kamer vrij sta in de regeling daarvan en niet bemoeilijkt worde door verhoudingen, voortvloeiende uit de inrichting van den overgangsdienst.

De vraag werd gesteld of deze overgangsdienst noodig was en of wanneer de definitieve regeling niet spoedig genoeg in werking zou kunnen zijn, de dienst van de Zuiderzeewerken niet zonder bezwaar belast zou kunnen worden met de uitvoering van de eerste dijksvakken.

Onder verwijzing naar het werk, verricht door de commissie-LOVINK en de proefpoldercommissie werd de vraag gesteld of de Minister meent aan het advies van de directie genoeg te hebben, dan wel of hij ook het oordeel van andere bevoegde instanties wil inroepen.

Naar aanleiding van de gemaakte opmerkingen deelde de Minister mede, dat er nà de reorganisatie slechts alleen nog aanwezig zijn de Zuiderzeeraad, als eenig adviseerend en toezichthebband lichaam, benevens de gecentraliseerde dienst met aan het hoofd een driehoofdige directie. De Zuiderzeeraad moet een beperkt werkcollege zijn, en het volledige werk als één geheel blijven beschouwen, niet een college van specialisten; zoo noodig kan de Raad zich door een specialist doen bijstaan. Opneming van een paar vertegenwoordigers van de Departementen is noodig opdat men aan de Departementen van nabij op de hoogte blijve met de gedachten, welke in den Raad leven.

Ten aanzien van de directie merkte de Minister op, dat er alleen reeds aanleiding zou bestaan om de algemeene leiding van de organisatie in handen te stellen van hem, die de financieel-economische leiding in de directie zal hebben, omdat bij de voortzetting van het werk groote financieele offers worden gevraagd.

De technische leider geve zijn hoofdaandacht aan de zoo economisch mogelijke uitvoering van de werken en bepale zijn aandacht tot het werk als zoodanig. De omvang van de uit te voeren werken wordt evenwel in gemeenschappelijk overleg vastgesteld, maar de leiding in haar geheel behoort te zijn bij den financieel-economischen leider en de directie. Het rouleerende voorzitterschap schijnt niet aanbevelenswaardig, omdat wil het in een driehoofdige directie goed gaan, er althans moet zijn een overwicht van één en wel blijvend.

De organisatie is zoo gedacht, dat zij, zonder wijziging wat de personen betreft, kan optreden als orgaan van het in te stellen openbaar lichaam, waaraan op grond van artikel 194 van de Grondwet verordenende bevoegdheid zal worden toegekend.

Wordt het ontwerp van wet, dat thans nader wordt voorbereid, aangenomen, dan zal een instelling zijn verkregen, waarin alle publiekrechtelijke bevoegdheden, welke in normale gevallen aan de gemeente en het waterschap zijn toevertrouwd, zijn samengebracht

tot tijd en wijle naar ons geldend Staatsrecht de gemeente en het waterschap kunnen worden opgericht. Aan hetzelfde openbaar lichaam draagt de Staat uitvoering en beheer van de werken en evenzoo beheer en uitgifte van de gronden op.

Tenslotte deelde de Minister nog mede, dat de Regeering van meening is, dat de vaststelling van de begrooting dient te geschieden bij de wet, zoowel omdat de Volksvertegenwoordiging hier niet bij mag worden uitgeschakeld, als omdat het onjuist zoude zijn, de vaststelling van de begrooting te doen geschieden door een instelling, welke over geen of althans zeker niet voldoende middelen beschikt voor de uitvoering van haar taak.

Algemeen werd in de Kamer de noodzakelijkheid erkend om na de in cultuurlegging, de gronden aanvankelijk vanwege den Staat te doen exploiteeren, hetgeen principieel verschilt van blijvende Staats-exploitatie van de gronden, waarmede ingevolge de het vorig jaar genomen beslissing een proef zal worden genomen, tegen welk stelsel echter opnieuw bezwaren werden aangevoerd. Al werd van verschillende zijden de wenschelijkheid erkend zooveel mogelijk particulieren bij de cultuur van de gronden te betrekken, zoo werd toch algemeen bezwaar gemaakt om reeds dit jaar over te gaan tot uitgifte van gronden in tijdpacht, omdat aan de cultuur op deze nog niet rijpe gronden te groote risico's verbonden werden geacht. Zou daartoe al worden overgegaan, dan zou zulks slechts onder zeer bijzondere pachtvoorwaarden, die het den pachters zoo gemakkelijk mogelijk zullen maken, kunnen geschieden. Er werd bezwaar tegen gemaakt, dat een aantal bedrijfsboeren, welke zouden afvloeien, reeds zouden moeten beslissen of zij gronden zouden pachten, terwijl de pachtvoorwaarden pas vastgesteld zullen kunnen worden, wanneer meer gegevens bekend zijn. Verder werd nog aangedrongen op de stichting van kleine bedrijven, het overlaten van de ontginning aan particulieren en soberder inrichting van de bedrijfsgebouwen.

De Minister deelde naar aanleiding van een en ander mede, dat zoodra het oogenblik voor definitieve uitgifte van de gronden zal zijn gekomen in nader overleg met de Volksvertegenwoordiging omtrent deze uitgifte zal worden getreden. Tegen de proef met Staats-exploitatie bestond geen bezwaar, maar daaruit mag geenszins worden afgeleid, dat deze daarmede als blijvende vorm van exploitatie in de Zuiderzeepolders is binnengetreden. Het is de bedoeling om gronden, die van nabij in het oog zijn gehouden en waarvan men met redelijke zekerheid kan zeggen, dat de grootste technische risico's geleden zijn, in handen te stellen van den gewonen grondgebruiker, van den boer.

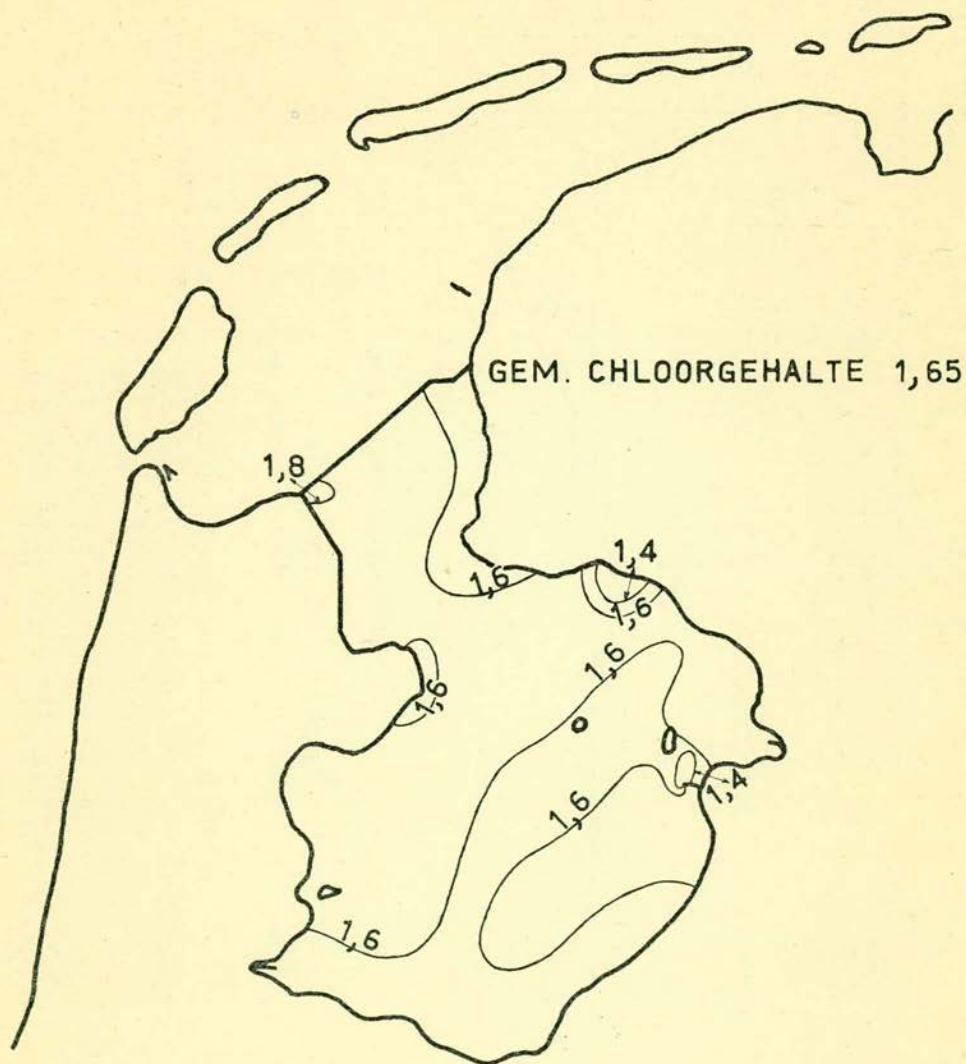
Het kan niet in de bedoeling liggen van den Staat, om de gronden langer in exploitatie te houden dan noodig is om tot het doel te

geraken en het ligt in de bedoeling bij het uitwerken van het stelsel van de mobiele pacht niet alleen rekening te houden met de conjunctureele schommelingen, maar ook met den geleidelijken vooruitgang van den grond in landbouwkundig opzicht. Ten aanzien van de ontslagen bedrijfsleiders, die niet als pachters zullen optreden, werd medegedeeld, dat zij althans nog voor één jaar in de Wieringermeer te werk zullen worden gesteld.

De verschillende bezwaren, die ten aanzien van de Zuiderzeesteunwet in het Voorloopig Verslag naar voren waren gekomen, werden door een 13-tal sprekers nader toegelicht, terwijl een aantal voorbeelden werden genoemd, van gevallen waarbij de wet onbevredigend had gewerkt.

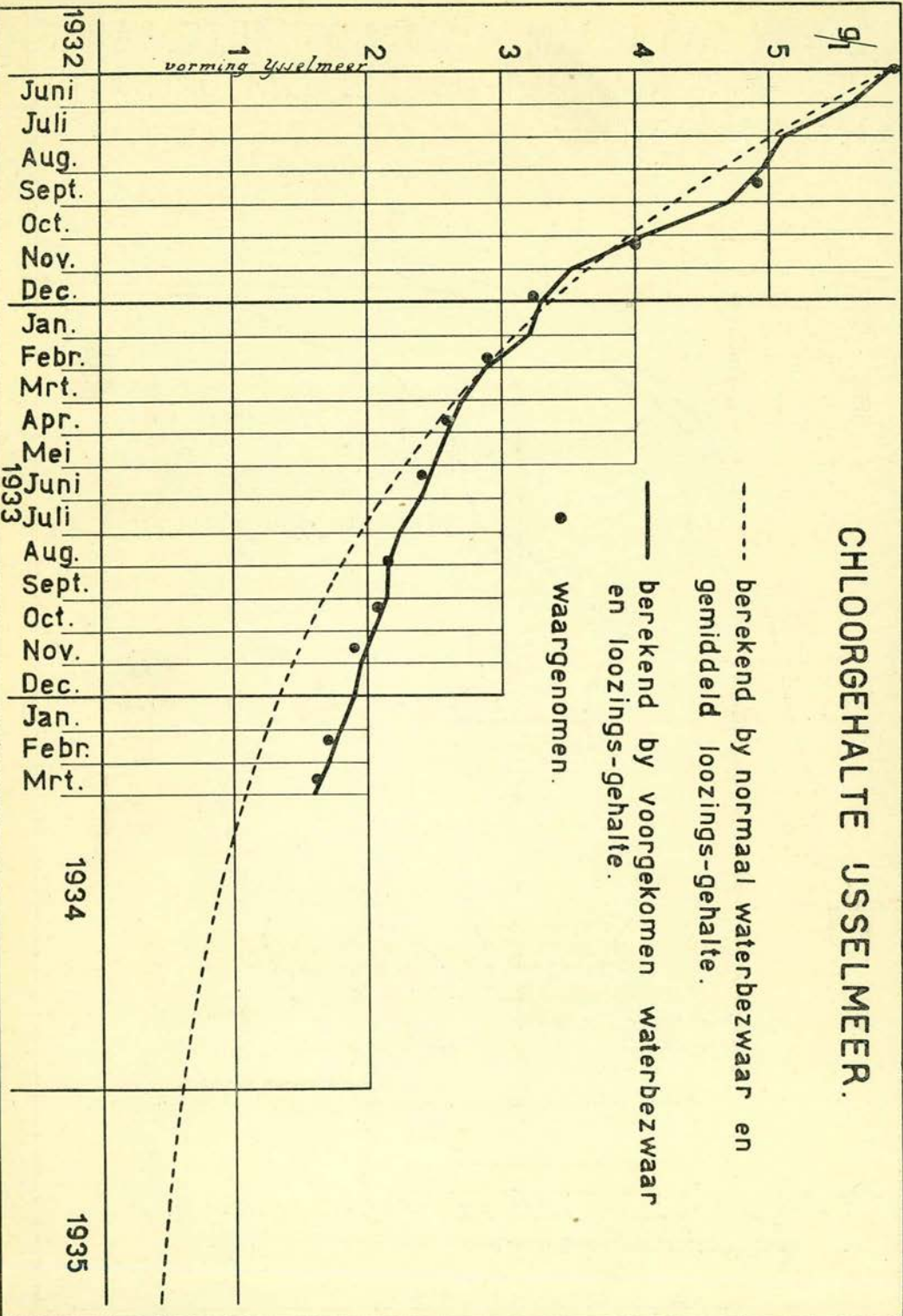
De Minister verklaarde nogmaals, dat van hem geen voorstellen tot wijziging van de Zuiderzeesteunwet te wachten zijn, maar dat hij die wet behoorlijk, billijk en rechtvaardig zal uitvoeren en zonder eenigen schroom zal afsnijden, wat niet gebeurt zooals het gebeuren moet, in verband waarmede hetgeen te berde is gebracht nog nauwkeurig zal worden onderzocht. Hij gaf verder een overzicht van hetgeen verricht wordt om tot liquidatie van de Zuiderzeesteunmaatregelen te komen. In verband met den aandrang om een beroepsinstantie in te stellen werd er op gewezen, dat alle bezwaren om advies worden gezonden naar de Generale Commissie, en dat niet ingezien werd, dat er een speciale nieuwe instantie noodig zou zijn, maar de Minister was in verband met den algemeenen aandrang bereid, te overwegen of deze Commissie zal kunnen worden hervormd om te bereiken, dat er minder aanleiding is om te klagen over de beroepsinstantie.

LIJNEN VAN GELIJK CHLOORGEHALTE VAN
HET WATER IN HET USSELMEER, OP HALF
MAART 1934.

De cijfers bij de lijnen beteekenen grammen
chloor per liter water.

CHLOORGEHALTE USSELMEER.

Bij den dienst van de Nederlandsche Staatscourant (Rijksuitgeverij) te 's-Gravenhage zijn mede verkrijgbaar gesteld:

Mededeelingen van de Commissie van advies omtrent de landbouwtechnische aangelegenheden betreffende den proefpolder nabij Andijk:

- N°. 1. Rapporten met betrekking tot de bodemgesteldheid van de Wieringermeer en van den Andijker proefpolder . . . . . f 2,—
„ 2. Rapporten met betrekking tot de onderzoeken in den Andijker proefpolder gedurende de eerste vier cultuurjaren 1927/28; 1928/29; 1929/30; 1930/31. . . . . „ 4,—
-

Rapporten en mededeelingen betreffende de Zuiderzeewerken:

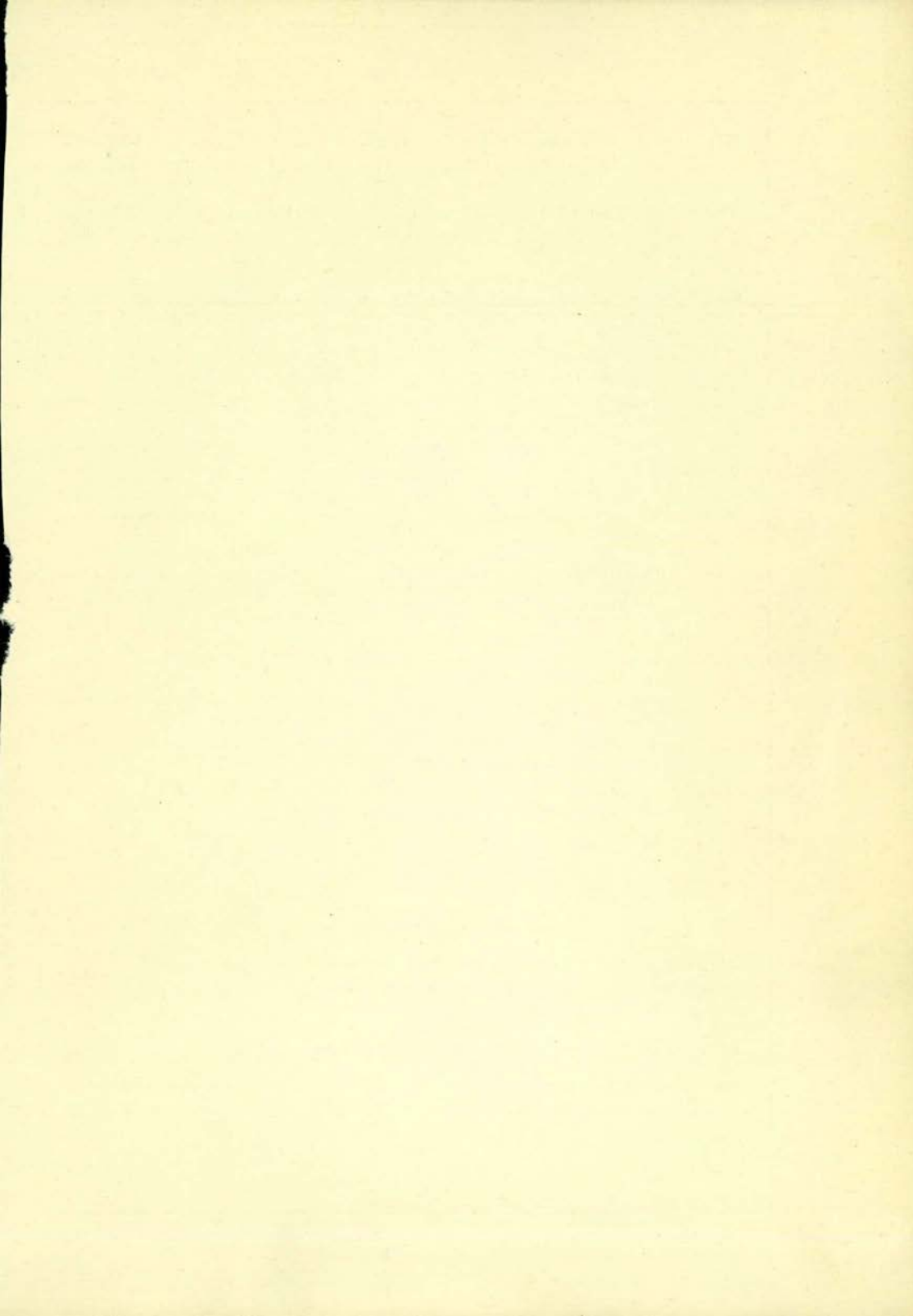
- N°. 1. Geschiedenis van de Plannen tot afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee, met chronologische lijst van geschriften tot en met het jaar 1922 (Uitverkocht). . . . . f 3,50
„ 2. De uitvoering der Zuiderzeewerken in het tienjarig tijdvak 1919—1929. . . . . „ 3,50
„ 3. Wasserbauliche Modellversuche zur Klärung der Abfluserscheinungen beim Abschluss der Zuiderzee, ausgeführt im Flussbaulaboratorium der technischen Hochschule zu Karlsruhe, van Th. Rehbock (2 deelen) . . . . . „ 5,—
„ 4. Modelproeven in het Waterbouwkundig Laboratorium te Delft betreffende sluizen en andere kunstwerken . . . . . „ 3,—
-

Verslag der Commissie tot het instellen van een hernieuwd onderzoek naar de baten inzake de droogmaking der Zuiderzee (Commissie-Lovink) . . . . . „ 2,50

Verslag Staatscommissie Zuiderzee (Commissie-Lorentz) „ 5,—

Verslag der Commissie voor de uitgifte van Zuiderzeegronden (Commissie-Vissering) . . . . . „ 1,75

Lijst van Aardrijkskundige benamingen in de Wieringermeer (met kaart) . . . . . „ 0,25

JAARGANG XV.

N°. 3.

DRIEMAANDELIJKSCH
BERICHT

BETREFFENDE DE
ZUIDERZEEWERKEN.

JULI 1934.

RIJKSUITGEVERIJ
DIENST VAN DE
NEDERLANDSCHE
STAATSCOURANT

UITGEGEVEN DOOR HET MINISTERIE VAN WATERSTAAT.

PRIJS f 0.35.

DRIEMAANDELIJKSCHE MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE WERKZAAMHEDEN VOOR DE AFSLUITING EN DROOGMAKING VAN DE ZUIDERZEE.

A. Mededeelingen betreffende den Dienst der Zuiderzeewerken.

PERSONEEL.

Benoemd werden in vasten dienst:

a. tot brugwachter:

met ingang van 1 Mei 1934, de brugwachter in tijdelijken dienst
P. BOER te Van Ewijkssluis;

b. tot sluisknecht:

met ingang van 16 April 1934, de sluisknecht in tijdelijken dienst
J. MULDER te Den Oever;

met ingang van 1 Juni 1934, de sluisknecht in tijdelijken dienst
A. LENS te Den Oever.

Eervol ontslag werd verleend:

met ingang van 1 Mei 1934, aan den bureelambtenaar in tijdelijken
dienst W. PETERS, te 's-Gravenhage.

Met ingang van 1 Juli 1934 werden verplaatst:

a. naar Leeuwarden, ir. J. C. N. RINGELING, te Den Oever, ten-
einde te worden tewerkgesteld onder de bevelen van den Hoofdinge-
nieur-Directeur van den Rijkswaterstaat in de directie Groningen,
Friesland en Drenthe;

b. naar Geldermalsen, de technisch-ambtenaar P. BAARS, te Den
Oever, teneinde te worden tewerkgesteld onder de bevelen van den
Hoofdingenieur-Directeur van den Rijkswaterstaat in de directie
Wegenverbetering.

PEILINGEN.

Het verrichten van peilingen in zee werd op 3 April 1934 hervat,
waartoe het opnemingsvaartuig *Sphinx* weder in dienst werd gesteld.
Aangevangen werd met een opneming van het gebied voor den Ketel-
mond; na het geredkomen hiervan werden opgenomen het gebied

van den afsluitdijk tusschen Breezand en de Friesche kust en beoosten Wieringen en de gebruikelijke profielen over de Doove Balg en rond Wieringen. Tenslotte kwam nog grootendeels gereed een opneming van het gebied van Malzwin—Balg—Wierbalg en Zuiderzwin.

WAARNEMINGEN VAN STROOMEN EN WATERHOOGTEN.

In de Waddenzee werd een aantal stroommetingen verricht.

GRONDBORINGEN.

Evenals het vorige jaar werd ook dit jaar een overeenkomst met D. METSELAAR te Wieringen gesloten voor het verrichten van grondboringen in de Waddenzee en het IJsselmeer met als basis een vast weekloon.

Met het boren werd begin April aangevangen; hoofdzakelijk werd ter voorbereiding van den N.O.-polder gearbeid. In samenwerking met het Bodemkundig Instituut te Groningen werden twee raaien in den ontworpen N.O.-polder vastgesteld, welke ter verkrijging van een juist inzicht in de bodemgesteldheid werden afgeboord.

Verder werden boringen verricht ter plaatse van de ontworpen kunstwerken in den dijk en ter vaststelling van de vindplaatsen van keileem, klei en zand.

LEVERING EN AANVOER VAN STEEN.

Op de loopende overeenkomst met de Basalt-Maatschappij te Rotterdam werden in het afgelopen kwartaal drie scheepsloadingen zware stortsteen aangevoerd, welke werden gebruikt voor nabestortingen langs den binnen- en buitenteen van den afsluitdijk en voor het egaliseeren van de bestortingen op de stortebedden vóór de uitwateringssluizen, zulks ter voorbereiding voor het inbetonneeren, waarover elders in dit Bericht mededeelingen worden gedaan.

AFSLUITING VAN DE ZUIDERZEE MET BIJKOMENDE WERKEN.

ELECTRISCH-MECHANISCHE BEWEGINGSWERKTUIGEN VOOR DE DEUREN EN DE SCHUIVEN VAN HET MIDDEN- HOOFD VAN DE SCHUTSLUIS TE DEN OEVER.

De onderdeelen voor deze werken werden alle gegoten of gesmeed en grootendeels bewerkt. Met het in elkaar bouwen van de tandwielkasten werd een aanvang gemaakt. Ook de electriche onderdeelen

kwamen gereed, zoodat binnenkort met de montage op de bouwplaats zal worden begonnen.

IJZEREN RESERVEDEUREN VOOR DE GROOTE SCHUTSLUIS TE KORNWERDERZAND.

Voor de schutsluis te Kornwerderzand waren tot nu toe geen reservedeuren aangeschaft, omdat de stormvloeddeuren zóó waren ingericht, dat deze desnoods alle andere deuren konden vervangen. Deze toestand kon echter op den duur niet bestendig blijven, omdat, wanneer in den winter een stormdeur een van de andere deuren zou vervangen, de stormkeering niet aanwezig zou zijn.

Het leveren van een stel ijzeren reservedeuren werd op 6 Juni 1934 aanbesteed volgens bestek n°. 227 Z.W.; het werk werd gegund aan de N.V. Amsterdamsche Droogdokmaatschappij te Amsterdam voor de som van f 12 500,—.

Met het vervaardigen van de werkteekeningen werd een aanvang gemaakt.

IJZEREN RESERVEDEUREN VOOR DE UITWATERINGS- SLUIZEN IN DEN AFSLUITDIJK.

Het leveren van 2 electrisch gelaschte reservedeuren voor de uitwateringssluizen, welke dienen om bij eventueele beschadiging van de bestaande deuren deze te vervangen, werd op 23 Mei 1934 ondershands aanbesteed volgens bestek n°. 228 Z.W.; het werk werd gegund aan de N.V. Utrechtsche Machinefabriek o.d. Frans Smulders te Utrecht voor de som van f 9390,—.

De werkteekeningen kwamen gereed, terwijl het materiaal werd besteld.

VOORZIENINGEN AAN DE SCHUIVEN VAN DE UITWATERINGSSLUIZEN.

In de Berichten van Juli 1931 en April 1932 komen beschrijvingen en teekeningen voor van de schuiven en hare bewegingswerktuigen.

Wanneer bij eenigszins groot verval de schuiven worden gesloten, bleek de neertrekkende kracht, welke door den waterstroom wordt uitgeoefend op den zich aan de binnenzijde van de beplating bevindenden onderrand van de schuiven, zoo groot te zijn, dat zij de ophangkettingen over de gladde kettingwielen deed slippen.

Ten einde de grootte van deze kracht, welke met het oppervlak van dien onderrand ongeveer evenredig is, te verminderen, werd besloten dien rand bij de noorderschuiven zooveel mogelijk weg te nemen en, voor zoover noodig, aan de buitenzijde van de beplating eenige versterking aan te brengen.

De noorderschuiten zullen dan gebruikt worden voor het openen en sluiten bij noemenswaardige vervallen; de zuiderschuiten zullen dan alleen in stil water of bij zwakken stroom behoeven te worden bewogen.

Aangezien bij een van de schuiten te Den Oever een plotselinge kettingbreuk is opgetreden, is twijfel gerezen aan de betrouwbaarheid van deze ophanging en zal zij, bij wijze van proef, bij de vijf noorderschuiten van één complex te Den Oever worden vervangen door een staaldraadophanging.

Hiermede zal dan in de praktijk een vergelijking worden verkregen tusschen beide systemen, in het bijzonder ook terzake van den wrijvingsweerstand tegen slippen.

De uitvoering van de wijziging van den onderrand van de 15 noorderschuiten en van de ophanging van 5 van deze schuiten te Den Oever werd bij onderhandsche overeenkomst opgedragen aan Werkspoor N. V., te Amsterdam, voor een bedrag van f 24 505,—.

Op gelijke wijze werd aan de Koninklijke Maatschappij „De Schelde”, te Vlissingen, opgedragen de wijziging van de onderranden van 10 noorderschuiten te Kornwerderzand voor een bedrag van f 11 555,—.

VOORZIENING VAN DE STORTEBEDDEN VAN DE UITWATERINGSSLUIZEN.

De aangebrachte bestorting met steen van 80—200 kg op de rijzenbedden vóór de uitwateringssluzen bleek plaatselijk niet in rust te zijn bij de stroomsnelheden, welke bij vervallen grooter dan 1 m opraden. (Zie de Berichten van Januari en Juli 1933.)

Teneinde zulks te voorkomen werd het vorig jaar als proef het stortebed voor het middencomplex van de uitwateringssluzen te Den Oever in de gevonden gevaarlijke zone voorzien van een bestorting van basaltsteen, bestaande uit stukken van 500—1000 kg, terwijl het stortebed voor het oostelijk complex van de uitwateringssluzen te Kornwerderzand gedeeltelijk werd ingebetonneerd. In den afgelopen winter zijn deze beide versterkte stortebedden beproefd; zij hielden zich goed, maar zeer groote vervallen kwamen niet voor.

Thans moest een keuze tusschen de beide systemen van versterking worden gedaan.

Alvorens hiertoe over te gaan zijn in het Waterbouwkundig Laboratorium te Delft proeven genomen, waarbij een stortebed voorzien van een bestorting met de hiervoor genoemde zware stortsteen aan den aanval van den stroom, optredende bij verschillende vervallen en waterstanden, werd blootgesteld. Hierbij is komen vast te staan, dat de verzwaarde bestorting bij stroomsnelheden behoorende bij vervallen tot 2,25 m toe in rust blijft, doch bij grotere vervallen niet

meer. Aangezien ook deze grootere vervallen bij de uitwateringssluizen kunnen voorkomen, werd besloten de overige stortebedden in te betonneren.

De grens waartoe besloten werd dit inbetonneeren uit te strekken werd gekozen in verband met de uitkomsten van de proeven in het Laboratorium te Delft.

Aangezien ook op de stortebedden aan de IJsselmeerzijde van de uitwateringssluizen door de onregelmatige toestrooming plaatselijk steenverlies was waargenomen, werd besloten langs de met basaltsteen bekleede taludtegels en aansluitend aan deze, strooken van de bestortingen op de rijzenbedden in te betonneren.

Voor een en ander moge verwezen worden naar de teekening op blad 1.

Het werk werd aan den onderhoudsaannemer, zijnde de Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken, opgedragen voor een prijs van f 21,35 per m³ verwerkte beton, waarin verwerkt moet worden 450 kg hoogovencement B en 1175 l zand en grind.

Meer verwerkte cement zal worden verrekend tegen f 0,011 per kg. De aannemer is met het werk begonnen; daartoe heeft hij een groot vaartuig uitgerust met een drietal kranen voor het direct lossen van de cement, het grind en het zand. Een en ander wordt door een trechter met afmeetinrichtingen in een betonmolen gestort en in het stortebed geperst met behulp van een betonpomp systeem „Kooyman”. Alles is op zeer doelmatige wijze op het schip gemonteerd, zoodat het werk vlot verloopt. De resultaten met het inpersen van de beton in de bestorting zijn gunstig.

VERBINDINGSWEG WIERINGERMEER—AFSLUITDIJK (GEDEELTE RIJKSWEG N°. 7).

Het werk vorderde regelmatig.

De aardenbaan voor den weg en het rijwielpad, alsmede het tegen den Stonteldijk aansluitende grondlichaam (zie het Bericht van April 1934) kwamen nagenoeg gereed, ook wat de bekleding en voorziening van de onder- en bovenwaterbelangen betreft, terwijl de verhardingen van verkeersweg en rijwielpad gedeeltelijk werden aangebracht. De land- en tusschenpijlers van de te maken brug werden ook wat het betonwerk betreft voltooid, terwijl met het aanbrengen van de bekisting en de bewapening van de brugliggers een aanvang werd gemaakt.

AANLEG GEDEELTE RIJKSWEG N°. 9. LONJEWEG— AFSLUITDIJK.

Zooals op de teekening blad 1 voorkomende in het Bericht van October 1932 te zien is, wordt het doorgaand verkeer van Noord-

Holland naar Friesland over Wieringen tusschen Westerland en Hippolytushoef (Lonjeweg) geleid over een nieuw aangelegd gedeelte van Rijksweg n°. 9, en verder over den verbeterden bestaanden hoofdweg.

Laatstgenoemde kon bij de verbetering echter nergens een grooter breedte dan 5 m verkrijgen, terwijl er een aantal onoverzichtelijke scherpe bochten in bleven.

Een en ander werd onvoldoende geoordeeld voor het steeds toenemende snelverkeer, zoodat op voorstel van den Hoofdingenieur-Directeur van den Rijkswaterstaat in de directie Wegenverbetering, door den Minister van Waterstaat werd besloten den Rijksweg N°. 9 op Wieringen te voltooiën.

Dit werk zal bestaan in het doortrekken van den weg met betonverharding en het rijwielpad van het reeds gemaakte gedeelte van den Lonjeweg af tot aansluitend aan den weg en het rijwielpad over den afsluitdijk nabij Den Oever, terwijl in verband met door het Heemraadschap Wieringen gestelde eischen de aan de zuidzijde van den weg reeds gemaakte en nog te maken aarden baan voor een parallelweg gedeeltelijk ter breedte van 2,5 m zal worden verhard met hoogovenslakken en grind en aan de noordzijde van den evenwijdig aan den weg ontworpen spoorweg, ook enkele stukken verharde parallelweg zullen moeten worden aangelegd.

Voor een en ander moge verwezen worden naar het kaartje blad 2.

Het werk werd na publieke aanbesteding voor rekening van het Rijkswegenfonds opgedragen aan O. J. BOSKER te Wieringen voor een bedrag van f 186 600,—, terwijl met de uitvoering een begin werd gemaakt.

DE TOESTAND OP HET IJSSELMEER.

Zooals in het vorige maandbericht werd vermeld, is sedert het ontstaan van het IJsselmeer het waterbezwaar overwegend aan den lagen kant geweest. De maanden October en November 1932 vormen daarop de eenige uitzondering. In het afgelopen kwartaal werd deze omstandigheid niet alleen bestendigd, maar in dit opzicht zelfs een laagterecord bereikt. De gespuide hoeveelheden bedroegen in de maanden April, Mei en Juni respectievelijk 0,3—0,3 en 0,1 milliard m³, waarvoor respectievelijk 28, 26 en 4 groeptijen werden gebruikt. Desondanks was het peil van het meer aan het einde van het kwartaal nagenoeg even hoog als in het begin, waarbij tusschentijds schommelingen van ten hoogste enkele centimeters ten opzichte van het vastgestelde peil van 13 cm—N.A.P. voorkwamen.

Vooral in Juni was het waterbezwaar abnormaal laag, zoodat dit geheel werd gecompenseerd door de verdamping op het meer. Terwijl in andere jaren de Rijn in Juni ten gevolge van het smelten van sneeuw in Zwitserland veelal een vrij hoogen afvoer vertoont, (over

lange jaren zijn de gemiddelde Juni-waterstanden hooger dan de gemiddelde standen in de aangrenzende maanden en worden zij alleen overtroffen door die in de voorjaarsmaanden Januari, Februari en Maart) was daarvan thans geen sprake, zoodat de gemiddelde maandstand te Westervoort lager was dan aldaar sinds de oprichting van de registreerende peilschaal (in 1882) over Juni is voorgekomen.

In verband hiermede is het zoutgehalte van het meer in het afgelopen kwartaal slechts weinig verminderd. De respectievelijk in begin April en einde Mei op vele plaatsen in het meer verrichte waarnemingen leverden als resultaat een gemiddeld chloorgehalte van het meer van respectievelijk ruim 1,5 gram per liter en 1,45 gram per liter. Het kaartje blad n°. 3 geeft de resultaten weer van de laatstgenoemde waarnemingen.

VOORZIENING IN DE BELANGEN VAN DE SCHEEPVAART.

Kampen. Te Kampen is, afgezien van de in den laatsten tijd algemeen voorkomende ongewoon lage IJsselstanden, een kleine verlaging van den waterstand geconstateerd als gevolg van de handhaving van het IJsselmeerpeil van 0,13 m — N.A.P. In de Nieuwe Buitenhaven en op twee plaatsen in den IJssel, waar de scheepvaart daarvan hinder bleek te ondervinden zal eenig baggerwerk van geringen omvang worden uitgevoerd.

Nijkerk. Tengevolge van de in het Bericht van April 1932 genoemde verdieping van den havenmond is de westelijke havendam verzakt. Overeenkomstig de bepalingen van de met de gemeente gesloten overeenkomst, waarin dit geval was voorzien, zal ter plaatse een nieuwe havendam gemaakt worden.

Huizen. De verbreding en verdieping van de haven van Huizen werd voltooid opgeleverd.

VOORZIENING IN DE BELANGEN VAN DE AFWATERING.

Boezem van de 's-Gravelandschevaart. Het tijdelijk gemaal te Muiden nadert zijn voltooiing; de montage van de machinale inrichting is in vollen gang en ook de overige werken zijn voor het grootste gedeelte voltooid.

INDIJKING EN DROOGMAKING VAN DE WIERINGERMEER.

ONDER PROFIEL EN OP DIEPTE BRENGEN VAN VAARTEN EN TOCHTEN IN DE WIERINGERMEER.

Door den molen van den aannemer v. D. RIJT werd gedurende de afgelopen driemaandelijksche periode een hoeveelheid baggerspecie

van $\pm 20\,000\text{ m}^3$ uit enkele tochten in het westelijk gedeelte van den polder (Noormantocht en Kleitocht) verwijderd.

KANAALBOORDVOORZIENINGEN.

Er werd nog eenig riet geplant langs enkele oevervakken, waar vroeger geplant riet was weggespoeld, of waar het gewas zich door te hoog zoutgehalte van het bodemvocht onvoldoende had ontwikkeld.

De stand van het riet is in het gebied, waar in 1932 werd geplant, in het algemeen voortreffelijk.

Het in 1933 geplante riet ontwikkelt zich gunstig.

AANLEG EN ONDERHOUD VAN WEGEN IN DEN POLDER.

Van de $14,3\text{ km}^1$ gewalste wegen, in aanleg volgens het bestek n°. 218 Z.W. is thans over $\pm 13\text{ km}^1$ de fundeering gereed, terwijl de tusschenlaag van porfier over 5 km^1 is aangebracht. Met het walsen van de deklaag van teerslakken wordt begin Juli 1934 aangevangen.

Op 9 Mei 1934 werd de aanleg van nog $\pm 15,3\text{ km}^1$ klinkerwegen (Schervenweg, Wagenpad, Wagendwarpad en Tusschenweg) volgens bestek n°. 224 Z.W. aanbesteed. De benodigde straatklinkers worden den aannemer weder van Rijkswege, gelost in de Wieringermeer, ter beschikking gesteld.

Het werk werd voor f 43 333,— gegund aan P. Daalder's Aannemersbedrijf N.V. te Alkmaar. Met de uitvoering werd aangevangen; het grondwerk aan aardenbaan kwam over $\pm 6\text{ km}^1$ gereed.

Op een aantal wegen met gewalst wegdek, in 1932 en 1933 aangelegd, dient een oppervlaktebehandeling te worden toegepast en op enkele andere vakken, die reeds vroeger zijn behandeld, is een tweede oppervlaktebehandeling noodig. Op enkele korte wegvakken, waar hinderlijke golvingen zijn ontstaan, wordt voorts een nieuwe deklaag vereischt. Een en ander wordt geregeld in het bestek n°. 226 Z.W., waarvan de besteding op 20 Juni 1934 werd gehouden. Het werk werd gegund aan de N.V. Aanneming Maatschappij Gebroeders Hoyinek te Arnhem voor f 21 542,—. In het bestek is tevens opgenomen het verbreden van de verharding van een gedeelte van den Slootweg lang 1800 m, gelegen tusschen de Houkes en Slootdorp, van 3,5 tot 5 m. Het uitvoeren van deze verbreding is gewenscht gebleken in verband met beschadiging van de ter plaatse slappe bermen en van de verharding, door het in intensiteit toegenomen verkeer.

Het noodige herstratingswerk aan de klinkerwegen wordt uitgevoerd op rekening van de beide onderhoudsbestekken n°. 215 en 216 Z.W. In het eerste halfjaar van 1934 werd totaal $\pm 47\text{ km}^1$ klinkerweg herstraat.

TOEKOMSTIG DWARSPROFIEL VAN DEN RIJKSWEG N° 7 (HOORNSCHE WEG EN FRIESCHE WEG).

Het gedeelte Lambertschaag—gemaal Leemans (via Middenmeer—Wieringerwerf) van den Rijksweg Amsterdam—Wieringen ligt binnen de Wieringermeer.

Met den aanleg van dit weggedeelte werd in 1932 begonnen en de verschillende wegvakken waarin het ten behoeve van de uitvoering werd verdeeld, kwamen achtereenvolgens gereed (bestekken nos. 144, 149, 153, 160, 169 en 196 Z. W).

Aanvankelijk bestond geen behoefte aan een breeden weg voor snelverkeer (de afsluitdijk was nog niet gereed en de aansluitende weg te Lambertschaag was nog niet in aanleg), terwijl bovendien de toestand van de juist drooggevalen gronden over het grootste deel van het tracé aanleg van een andere verharding dan met straatklinkers onmogelijk maakte.

De weg is daarom over de geheele lengte aangelegd als klinkerweg ter breedte van in het algemeen 3,5 m. De bruggen (vijf vaste en één beweegbare) verkregen intusschen aanstonds een rijvloerbreedte van 6 m, met 2 verhoogde trottoirs elk 1,50 m, dus totaal tusschen de leuning 9 m.

De smalle klinkerbestrating zal later worden opgenomen en door een bredere en zwaardere verharding worden vervangen. Door den Minister van Waterstaat is het toekomstig dwarsprofiel van den Rijksweg n°. 7 thans als volgt vastgesteld: gemaakt zullen worden twee verkeersbanen elk breed 6 m, met elk twee kantstrooken breed 0,50 m; tusschen de beide verkeersbanen blijft een strook ter breedte van 4,50 m vrij, waarop beplanting zal worden aangebracht. Aan weerszijden wordt voorts een rijwielpad breed 1,50 m aangelegd.

Eén van de verkeersbanen met één rijwielpad zal het eerst worden aangelegd en wel wanneer zulks in verband met de vordering van de werkzaamheden aan den weg bezuiden Lambertschaag aan de orde komt. De tweede verkeersbaan zal eerst worden aangelegd, wanneer de ontwikkeling van het verkeer dit gewenscht zal maken.

De bestaande bruggen zullen voldoende zijn tot aan het oogenblik waarop tot aanleg van de tweede verkeersbaan zal worden overgegaan; dan zal moeten worden besloten tot verbredening van de bruggen of tot het maken van een tweede brug naast elke bestaande.

Enkele wijzigingen van ondergeschikt belang, welke in verband met de bovenvermelde ministerieele beslissing aan de vaste bruggen noodig waren, kwamen inmiddels tot uitvoering.

VASTE BRUGGEN IN DEN POLDER.

De tien bruggen in gewapend beton, die volgens het bestek n°. 197 Z. W. gebouwd werden, kwamen gereed, behoudens enkele nog te

verrichten werkzaamheden van ondergeschikt belang. Acht van de tien bruggen zijn thans voor het verkeer opengesteld.

De beide bruggen van het bestek n°. 203 Z. W. werden afgestort; de openstelling zal binnen enkele weken kunnen geschieden.

Het bestek n°. 221 Z. W., waarvan de besteding nog in het vorig Bericht werd vermeld, werd gegund aan Th. FOKKENS, Friesche Betonbouw te Dokkum, voor f 63 750,—. Van twee van de acht te bouwen bruggen is het heiwerk geheel en het betonwerk van de pijlers gedeeltelijk gereed; aan de derde brug is men met het heiwerk begonnen.

OPHAALBRUGGEN BINNEN DEN POLDER.

Van de drie ophaalbruggen te Middenmeer, in uitvoering volgens bestek n°. 194 Z.W. werd, nadat de onderdeelen van constructiewerk en draaipunten, alsmede de bewegingswerktuigen in de fabriek waren gereedgekomen, met de montage op de bouwplaats aangevangen.

De bruggen over de Wieringerwerfvaart en de Westfrieschevaart kwamen op eenig afwerken na geheel gereed, met inbegrip van de elektrische bewegingsinrichting. Van de brug over de Slootvaart zijn de hameistijlen geplaatst en val en balans ingehangen, terwijl de bewegingsinrichtingen worden gemonteerd.

LOSWALLEN TEN BEHOEVE VAN TRANSPORT VAN LANDBOUWPRODUCTEN.

Op verschillende punten binnen den polder en aan den rand daarvan zijn reeds los- en laadgelegenheden aanwezig, n.l. te Slootdorp, te Middenmeer, te Wieringerwerf en nabij Medemblik (alle in den polder) en te Kolhorn, in de haven van De Houkes en nabij het gemaal Leemans (resp. aan den Amstelmeerboezem en in het IJsselmeer). Op al deze punten beschikt men over een ijzeren damwand of een houten beschoeiing, waarachter een bestrate loswal is gelegen.

Voorts kan voor aanvoer van bouwmaterialen en afvoer van landbouwproducten gebruik gemaakt worden van de haven op de Oude Zeug, waar evenwel geen beschoeiing of steiger aanwezig is, zoodat aan de glooiing moet worden gelost en geladen.

Op verzoek van de Wieringermeerdirectie worden ten behoeve van den afscheep van landbouwproducten nog drie los- en laadgelegenheden aangelegd op plaatsen waar dit in verband met de ligging van de bovenvermelde, reeds aanwezige beschoeiingen en van het verwachte vervoer het meest gewenscht is te achten.

Gekozen zijn hiervoor: de Westfrieschevaart nabij de Hoornschebrug, de Hooge Kwelvaart nabij het zuidelijk einde (beide binnen den polder) en het Groetkanaal nabij den Oudelandeweg (Amstel-

meerboezem). De loswallen worden uitgevoerd als beschoeiing van beschikbaar damwandijzer met verankering en gording van gewapend beton, waarachter grondaanvulling en bestrating wordt aangebracht.

Een en ander wordt omschreven in het bestek n°. 225 Z.W., waarvan de besteding op 9 Mei 1934 is gehouden. Het werk werd voor f 10 819,— gegund aan P. Daalder's Aannemersbedrijf N. V., te Alkmaar.

Met de uitvoering werd aangevangen; het beschikbaar gestelde ijzer werd op maat gesneden, naar de bouwplaatsen vervoerd en gedeeltelijk roestvrij gemaakt en geasfalteerd.

DE BEMALING VAN DEN POLDER.

Gedurende het tweede kwartaal behoeven, wat de bemaling van den polder betreft, geen bijzondere voorvallen vermeld te worden.

DE BEMALING VAN DE WIERINGERMEER GEDURENDE HET JAAR 1933.

§ 1. *Algemeene toestand van de waterstanden in den polder.*

Gedurende 1933 werden de verschillende afdelingen van de Wieringermeer bemalen op de volgende wijze:

Afdeling.	Normaal peil in m — N.A.P.	Bemaling geschiedt door	Normale capaciteit van de bemaling in mm over het oppervlak van de afdeling.
I	4,60	aggr. I Leemans	11,3
II + III	5,30	{ aggr. II Leemans aggr. II + III Lely }	11,0
IV	6,20	aggr. I Lely	17,0

Ondanks het, over het geheel abnormaal droge jaar, kwamen enkele overschrijdingen van de voorgeschreven peilen met meer dan 20 cm voor, deels veroorzaakt door een paar korte doch zware regenperiodes, deels door opwaaiing.

In *afdeling I* moeten vermeld worden twee te hooge standen, respectievelijk op 17 Maart en 11 October. Beide gevallen van over-

schijding met enkele cm gedurende zeer korten tijd waren aan opwaaiing te wijten, daar het water tezelfdertijd aan de sluisen te De Houkes en te Slootdorp belangrijk lager stond.

In afdeling I komen meermalen sterke opwaaiingsverschijnselen voor in het hiervoor zeer gunstig gelegen hoofdkanaal van Slootdorp naar het gemaal Leemans. O.a. werd op reeds genoemden 11 October een hoogteverschil van 40 cm tusschen Slootdorp en gemaal Leemans gemeten. Op 3 November was over de geheele afdeling het peil enkele cm te hoog (maximum 23 cm boven normaal) door zwaren neerslag. Door aan het gemaal Leemans aggregaat II samen met aggregaat I op afdeling I te laten werken kon de overschijding in enkele uren bedwongen worden.

In de gecombineerde *afdeelingen II en III* kwamen hooge standen voor:

tengevolge van opwaaiing op 5 Februari aan het gemaal Leemans. Op de andere waarnemingsplaatsen bleef de peilsverhoging dien dag beneden 20 cm,

en tengevolge van zwaren regenval op 28 October over de geheele afdeling.

Het verloop van den polderwaterstand gedurende deze regenperiode was:

		Gemaal Leemans.	Slootsluis.	Hoekvaartsluis.	Gemaal Lely.	Overleker sluis.	Westriesche sluis.	Overschrijding van het peil grooter dan 20 cm.
27 Oct. neerslag 4,0 mm	12 u.	5,25	5,30	5,28	5,30	5,30	5,30	—
	16 u.	5,18	5,25	5,22	5,26	5,28	5,25	—
	20 u.	5,11	5,12	—	5,19	—	—	—
	24 u.	5,04	—	—	5,14	—	—	0,06
28 Oct. neerslag 24,3 mm Wind Z.W. kracht 5—6	4 u.	4,98	—	—	5,21	—	—	0,12
	8 u.	4,90	5,04	5,05	5,14	5,12	5,10	0,20
	12 u.	4,87	5,05	5,03	5,14	5,12	5,09	0,23
	16 u.	4,99	5,05	5,07	5,13	5,10	5,07	0,11
	20 u.	5,04	5,08	—	5,19	—	—	0,06
24 u.	5,13	—	—	5,25	—	—	—	
29 Oct. neerslag 0 mm	4 u.	5,21	—	—	—	—	—	—
	8 u.	5,30	5,30	5,31	5,34	5,32	5,29	—

De overschijding was het grootst aan het gemaal Leemans n.l. 23 cm (dus 43 cm boven normaal peil), van welke overschijding een

belangrijk deel aan opwaaiing was te wijten. Het verzet van de beide gemalen op de afdeelingen II en III bedroeg:

In mm berekend over het oppervlak van de afdeelingen.	Neerslag.	Waterverzet.
27 October	4,0 mm	3,1 mm
28 October	24,3 „	5,3 „
29 October	0 „	11,3 „

In afdeeling IV kwamen geen te hooge standen voor. (Deze afdeeling heeft, zooals uit de tabel op pag. 1 volgt, een zwaardere bemaling).

De waterstand in afdeeling I werd verscheidene malen lager dan normaal gehouden met het oog op de werkzaamheden aan den onderbouw van de bruggen over de kanalen.

In de afdeelingen II, III en IV werd met hetzelfde doel in Augustus de waterstand eenigen tijd lager dan normaal gehouden.

§ 2. Neerslag, schutwater, bevoeiing.

1. Neerslag.

Regenwaarnemingen werden regelmatig verricht te Medemblik, Anna Paulowna, Oosterland, Kolhorn en nabij de Terp (aan de Hoekvaartsluis).

Met ingang van 19 Juni werd het station Oosterland vervangen door het gemaal Leemans; met ingang van 1 September het station Anna-Paulowna door De Houkes, terwijl op 19 November een nieuw station Oude Zeug in dienst werd gesteld.

Een opgave van den gemiddelden neerslag per maand is opgenomen in tabel I.

De hoeveelheid neerslag in Nederland was over 1933 21 % beneden het normale bedrag van 705 mm (volgens opgave De Bilt). De grootste afwijkingen kwamen voor in Juni en December met respectievelijk 34 % boven en 86 % beneden normaal.

De grootste neerslag werd waargenomen op 28 October nl. 24,3 mm, terwijl enkele perioden van grooten neerslag waren:

Datum.	Gemiddelde neerslag in mm.			
21 Aug.	1,8	} in 1 etmaal	18,1 mm	
22 "	15,0		" 2 etmalen	33,1 "
23 "	18,1		" 3 "	42,6 "
24 "	9,5		" 4 "	44,4 "
16 Oct.	13,0	} in 1 etmaal	16,4 mm	
17 "	16,4		" 2 etmalen	29,4 "
18 "	3,2		" 3 "	32,6 "
26 Oct.	4,5	} in 1 etmaal	24,3 mm	
27 "	4,0		" 2 etmalen	28,3 "
28 "	24,3		" 3 "	32,8 "
1 Nov.	16,8	} in 1 etmaal	16,8 mm	
2 "	3,8		" 2 etmalen	20,6 "
3 "	12,2		" 3 "	32,8 "

Enkele perioden van zeer geringen neerslag waren: 25 Augustus tot en met 13 September met 1,7 mm in 20 etmalen, waarvan de periode 3 September tot en met 13 September met 0 mm in 11 etmalen, 26 November tot en met 6 December met 0,7 mm neerslag in 11 etmalen, 13 December tot en met 27 December met 1,1 mm neerslag in 15 etmalen.

2. Schutwater.

Bij alle sluizen werden het aantal kolkvullingen en de waterstanden genoteerd, zoodat daaruit het op den polder gebrachte schutwater bepaald kon worden.

a. Sluizen aan den rand van den polder.

De Stontelersluis nabij het gemaal „Leemans” was gedurende 1933 voor een beperkt gebruik opengesteld.

De Houkessluis was van 11 April tot en met 18 Juni, de Overlekerluis van 21 Juli tot en met 18 September buiten bedrijf wegens herstellingen.

b. Sluizen in den polder.

De Slootsluis en de Hoekvaartsluis waren het geheele jaar regelmatig in bedrijf.

Aan alle sluizen in en om den polder is in de maanden Januari, Februari en December gedurende respectievelijk ongeveer 7, 2 en 25 dagen niet gesluisd wegens vorst.

3. *Bevloeiing.*

Gedurende de maanden September en October werd in afdeeling I water ingelaten uit het kanaal ten Zuiden van Wieringen (Amstelmeerkanaal) en uit het Waardkanaal nabij Oostpunt. De ingelaten hoeveelheid is uit globale gegevens, verstrekt door de Wieringermeerdirectie, berekend. Over een deel van de inlaatperiode waren geen gegevens verzameld, zoodat de in dien tijd ingelaten hoeveelheid is geschat.

De hoeveelheden bedroegen in:

September	± 450 000 m ³
October	± 190 000 m ³

§ 3. *Uitgemalen hoeveelheden en waterbezwaar.*

Gedurende het jaar 1933 werd met de pompen gewerkt aan:

Gemaal Leemans pomp I	915 uur
pomp II	2062 „
Gemaal Lely pomp I	1139 „
pomp II	898 „
pomp III	684 „

De opbrengst bedroeg in m³ in de opvolgende maanden:

Maand.	Door Lely.	Leemans.	Totaal.
Januari	5.866.000	5.027.000	10.893.000
Februari	7.569.000	6.075.000	13.644.000
Maart	8.201.000	6.024.000	14.225.000
April	3.806.000	2.729.000	6.535.000
Mei	3.737.000	3.517.000	7.254.000
Juni	3.539.000	2.647.000	6.186.000
Juli	4.640.000	2.246.000	6.886.000
Augustus	5.575.000	2.956.000	8.531.000
September	5.490.000	2.106.000	7.596.000
October	11.117.000	3.631.000	14.748.000
November	9.137.000	5.984.000	15.121.000
December	2.889.000	4.015.000	6.904.000
Totaal in 1933	71.566.000	46.957.000	118.523.000

Daar gebleken is, dat de bedrijfskosten van het Dieselmemaal belangrijk lager zijn dan van het elektrische gemeal is er een streven zooveel mogelijk het aandeel van het gemeal Leemans in de bemaling op te voeren. Dit kan geschieden door de kwelbemaling op afdeling II en III zooveel mogelijk door de Leemans te laten verrichten. Van het bezwaar werd door elk van de gemalen verzet in procenten van de totale uitgemalen hoeveelheid:

	Lely.	Leemans.
in 1931	70 %	30 %
1932	63 %	37 %
1933	60 %	40 %

In tabel I zijn verzameld de gegevens over: neerslag, schutwater, bevloeiing en waterbezwaar. Alle hoeveelheden zijn vermeld van maand tot maand en in mm over het polderoppervlak.

Uit de vergelijking:

regen + kwel + schutwater + bevloeiing = bemaling + verdamping + berging in kanalen en bodem

volgt:

$Q = \text{kwel} - \text{verdamping} - (\text{toeneming in kanalen en bodem}) = \text{bemaling} - \text{regen} - \text{schutwater} - \text{bevloeiing}.$

De waarden voor Q zijn eveneens in tabel I opgenomen. ¹⁾

Ook voor elke polderafdeeling afzonderlijk werd de balans van op de afdeeling gebrachte en geloosde waterhoeveelheden opgemaakt, waaruit voor elke afdeeling de waarde voor Q werd berekend en in de tabel I opgenomen.

Hierbij is Q uitgedrukt in mm over het polderoppervlak van de betreffende afdeeling.

¹⁾ Het verschil in berging aan begin en einde van elke maand in kanalen, tochten, enz. mag verwaarloosd worden. Het bedrag van de berging in den bodem is onbekend. Wanneer het einde van de maand droog geweest is, zal de in den bodem geborgen hoeveelheid op dat tijdstip geringer zijn dan in het omgekeerde geval.

In de maanden September en October werd, zooals reeds werd vermeld, water ingelaten. Hierdoor is de verdamping in afdeeling I in deze maanden zeker verhoogd, hetgeen ook nog invloed uitoefent op het verdampingcijfer over den geheelen polder.

§ 4. *Verbruik van stroom en olie.*

Het totale stroomverbruik van de hoofdmotoren van het gemaal Lely bedroeg over 1933:

	Maaluren.	Kwh.	Opbrengst in 1000 m ³ .	Kwh per 1000 m ³ .
Aggregaat I . . .	1.139	703.400	31.196	22,5
„ II . . .	898	487.500	23.618	20,5
„ III . . .	684	348.900	16.752	20,8
	2.721	1.539.800	71.566	Gemidd. 21,5

(Het hogere verbruik van aggregaat I wordt verklaard door de grooter opvoerhoogte van deze polderafdeeling.)

De vijfschoepige waaiers waarmede de pompen aanvankelijk waren uitgerust werden door 6 schoepige vervangen (één in September 1932, de beide andere in voorjaar 1933). Het hooger nuttig effect dat hierdoor bereikt werd blijkt uit de afneming van het stroomgebruik in Kwh per 1000 m³ uitgeslagen water, nl.:

in 1931 gemiddeld	23,5	Kwh
1932	„	22,9 „
1933	„	21,5 „

Er wordt steeds getracht zooveel mogelijk in de nachturen (8 u. nm.—8 u. vm.) te malen teneinde te profiteeren van het goedkoopere nachttarief.

In droge jaren geschiedt dit met meer succes dan in natte, daar de regelmatig terugkeerende bemaling voor de kwel geheel in de nachturen kan geschieden. De verdeling der gebruikte Kwh over dag- en nachttarief was als volgt:

	1931.	1932.	1933.
In dagtarief	55 %	38 %	25 %
In nachttarief	45 %	62 %	75 %

Het olieverbbruik aan het gemaal „Leemans” bedroeg over 1933:

voor de Dieselmotoren	211 900 kg
voor de verwarming	12 000 kg
voor den hulpmotor (licht)	4 000 kg
<hr/>	
Totaal	227 900 kg

$$\text{d.i. per } 1000 \text{ m}^3 \text{ water } \frac{227,900}{46957} = \text{rond } 5 \text{ kg.}$$

§ 5. Zoutgehalte.

In onderstaande tabel zijn verzameld de gegevens over het zoutgehalte en de door de gemalen uitgeslagen hoeveelheden zout.

	Zoutgehalte in kilogram per m ³ .				Totaal uitgeslagen zout in miljoen kg.
	Leemans.		Lely.		
	Afd. I.	Afd. II + III.	Afd. II + III.	Afd. IV.	
Januari . . .	8,8	10,1	9,5	9,3	103,8
Februari . .	7,2	9,5	8,9	8,5	119,5
Maart	7,2	9,6	9,0	8,5	124,8
April	8,0	10,4	8,3	9,2	59,8
Mei	8,9	10,3	8,3	8,7	67,1
Juni	10,2	12,0	8,2	8,8	60,6
Juli	8,6	12,8	7,9	8,3	62,2
Augustus .	7,3	11,8	8,4	8,5	75,8
September .	7,0	11,2	8,9	7,9	63,8
October . . .	7,3	11,3	8,8	8,1	118,3
November .	7,7	10,2	8,7	8,6	134,5
December .	8,5	10,5	9,4	7,8	64,7
Totaal over 1933 . .					1054,9

§ 6. *Scheepvaartbeweging.*

In onderstaande tabel werden opgenomen de gegevens van de verschillende sluizen betreffende het aantal geschutte schepen en hun tonnenmaat.

Sluis.	Geschutte schepen.	Tonnage in 1000-tallen.	Opmerkingen.
Stontelersluis	599	27,9	Gestremd 11 April— 18 Juni
Houkessluis	2662	176,5	
Westfrieschesluis	2886	181,4	Gestremd 21 Juli— 17 Sept.
Overlekersluis	1509	107,3	
Totaal randsluizen	7656	493,1	<i>Slootsluis.</i>

Sluis.	Geschutte schepen.	Tonnage in 1000-tallen.	Opmerkingen.
Slootsluis	3750	195,4	Gestremd 22 Juni— 18 Juli
Hoekvaartsluis	1746	133,6	
Westerhavensluis	1743	57,6	

TABEL I.

OVERZICHT OVER WATERBEZWAAR, NEERSLAG EN SCHUTWATER VAN DE WIERINGERMEER IN 1933.

Alle hoeveelheden uitgedrukt in mm waterhoogte per maand gerekend over het geheele polderoppervlak respectievelijk over het oppervlak der betreffende afdelingen.

Maand.	Op den polder gebracht				Water- bezwaar.	Waarde Q = Kwel — Verdamping — Berging in bodem en kanalen.			
	Neerslag.	Schut- water.	Inlating.	Totaal.		Geheele polder.	Afd. I.	Afd. II en III.	Afd. IV.
Januari . . .	21,4	2,1	—	23,5	54,6	+ 31,1	+ 19,9	+ 22,0	+ 79,0
Februari . .	28,7	2,5	—	31,2	68,4	+ 37,2	+ 21,4	+ 29,1	+ 88,9
Maart	49,3	3,7	—	53,0	71,4	+ 18,4	+ 6,4	+ 9,3	+ 65,5
April	20,3	2,8	—	23,1	32,8	+ 9,7	+ 4,4	+ 1,8	+ 46,9
Mei	55,4	2,6	—	58,0	36,4	— 21,6	— 30,2	— 27,6	+ 10,7
Juni	51,6	3,2	—	54,8	30,9	— 23,9	— 29,6	— 30,9	+ 11,7
Juli	48,4	3,6	—	52,0	34,5	— 17,5	— 25,3	— 25,6	+ 22,8
Augustus . .	59,1	3,6	—	62,7	42,8	— 19,9	— 21,3	— 27,0	+ 9,3
September .	40,3	3,8	2,3	46,4	38,1	— 8,3	— 20,9	— 15,0	+ 31,2
October . . .	91,3	4,0	0,9	96,2	73,9	— 22,3	— 43,6	— 26,9	+ 17,5
November . .	47,8	3,2	—	51,0	75,9	+ 24,9	+ 13,8	+ 20,5	+ 53,6
December . .	10,6	0,4	—	11,0	34,6	+ 23,6	+ 17,2	+ 17,3	+ 55,9
Totaal over 1933 . .	524,2	35,5	3,2	562,9	594,3	+ 31,4	— 87,8	— 53,0	+ 493,0

B. Mededeelingen betreffende den Dienst voor het in cultuur brengen van de Wieringermeer.

BEZOEK H. M. DE KONINGIN.

Op 9 Juni bracht H. M. de Koningin, vergezeld van H. K. H. Prinses JULIANA, een bezoek aan de Wieringermeer. Bezocht werden in cultuur gebrachte kavels, eenige proefvelden, de Terp en de beide dorpen Slootdorp en Middenmeer.

PERSONEEL.

Op arbeidscontract werden aangesteld:

tot schrijver 2e klasse:

H. LOOF, te Medemblik, met ingang van 30 Mei 1934;

R. RABBINGE, te Druten, met ingang van 1 Juli 1934;

tot machineschrijfster:

Mej. W. KRAMER, te Medemblik, met ingang van 4 Juni 1934.

Eervol ontslag werd verleend:

met ingang van 1 Mei 1934 aan H. C. HAGEMAN als commies;

met ingang van 24 Juni 1934 aan J. v. D. VLUGT en JAC. DE JONG als timmerman-uitvoerder;

met ingang van 1 Juli 1934 aan G. JANSSEN als bouwkundig-opzichter.

DIRECTIEGEBOUWEN.

De huur van de directiegebouwen in het Kennemerpark en in de Langestraat werd bestendig tot 1 September 1934.

1. De landbouwkundige afdeling.

Omtrent de onderzoekingen, verricht in nauwe samenwerking met de Proefpolder-Commissie, kan het volgende worden medegedeeld.

I. Ontzilting.

Evenals voorgaande jaren werd ook thans weer in de maanden Februari en Maart overgegaan tot een bemonstering van den polder, om aan de hand van het onderzoek van deze monsters het verloop van de ontzilting gedurende den afgelopen winter te kunnen nagaan, alsmede om te kunnen vaststellen op welke kavels het zoutgehalte zoover is gedaald, dat dit geen belemmering meer vormt voor den inzaai van cultuurgewassen.

Ook nu werden weer ± 20 boringen verricht per 2 ha, in de laag van 5—20 cm diepte, welke boringen daarna tot één mengmonster werden vereenigd.

In verband met het feit, dat reeds voorjaar 1933 over een groot gedeelte van den polder de te bemonsteren laag geheel of nagenoeg geheel zoutvrij was, kon volstaan worden met het bemonsteren van een gedeelte van den polder.

Bemonsterd werden dan ook alleen die kavels of kavelgedeelten, waar voorjaar 1933 de concentratie van het keukenzout in het bodemvocht 3 gram of meer per liter bedroeg.

Op deze wijze kon het aantal monsters beperkt worden tot ± 3400 (in 1933 was dit ± 8000) waarvan de analyses, verricht in het Bodemkundig Laboratorium te Medemblik, einde Maart bekend waren.

Nadat de bemonstering van den polder nagenoeg beëindigd was, viel een voor dezen winter niet onbelangrijke hoeveelheid neerslag, die in bepaalde poldergedeelten een aanmerkelijken waterafvoer tengevolge had. Daar hierdoor nog eenige ontzilting kon hebben plaats gehad, werden enkele kavels, verspreid over het reeds bemonsterde gebied, opnieuw bemonsterd, om den invloed van dezen regenval op de ontzilting te kunnen nagaan.

Naar aanleiding van het verkregen omvangrijke analysemateriaal kan het volgende worden opgemerkt.

Reeds in den winter van 1932—1933 is de bouwvoor in het grootste gedeelte van de Wieringermeer zoover ontzilt, dat het zout daar geen ernstige belemmering meer voor de cultuur vormt.

Hoewel het zoutgehalte in den zomer door capillaire opstijging van zout ondergrondswater, welke opstijging vooral op begroeide terreinen niet onaanzienlijk is, tijdelijk hooger kan worden, is de regen, die in den daarop volgenden winter valt, in den regel meer dan voldoende, om dit opgestegen zout weer weg te wassen en den grond verder te ontzilten.

Niettegenstaande de winter van 1933—1934, met 256 mm regen (van October tot April) tegen 350 mm normaal, niet regenrijk was, schreed de ontzilting toch merkbaar verder. Vooral in het kleiterrein tusschen Wieringerwerf en de Oude Zeug, dat het vorige jaar door den korten tijd, waarover het pas ontwaterd had gelegen, nog een hoog zoutgehalte had, daalde dit aanzienlijk, zij het nog niet zoover, dat de grond ook hier ingezaaid kon worden.

Behalve in dit terrein komen thans nog vooral in de secties F, J, L en M plekken voor, waar het zoutgehalte nog hoog is. De capillaire opstijging is hier aanzienlijk grooter dan normaal en wordt vermoedelijk onderhouden door de kwelbeweging. Het zoutgehalte loopt daardoor op deze plekken in den zomer hoog op, en een groot gedeelte van den winterregen wordt verbruikt om dit opgestegen zout weer uit te spoelen. Daarbij komt, dat de ontwatering op deze terreinen

meestal nog niet normaal is; op de zandgronden, omdat de slooten en greppels nog slecht houdbaar zijn, op de zavel- en kleigronden, omdat de structuur nog verbetering behoeft.

De ontzilting verloopt op deze terreinen, die pleksgewijs in de hiervoor genoemde secties voorkomen, dan ook langzamer dan normaal. Hoeveel, hangt af van de intensiteit van de kwelbeweging. Op de meeste van deze plekken is het zoutgehalte sinds den aanvang reeds duidelijk afgenomen, maar er zijn ook — weinig talrijke — plekken, waar de ontzilting nog te wenschen overlaat.

Naast de hiermede besproken voorjaarszoutkarteering, heeft nog een bemonstering plaats gehad van het gebied, dat dit najaar voor *uitgifte* in aanmerking komt, waarbij behalve de bouwvoor, ook de laag van 20—50 cm diepte is bemonsterd.

Verder was het noodig in verband met de uit te voeren beplantingen over meer gegevens te beschikken, wat het zoutgehalte betreft, waarvoor de in aanmerking komende wegbermen eveneens in twee lagen (tot 50 cm diepte) zijn bemonsterd.

Tenslotte had nog op beperkte schaal bemonstering plaats van slechte plekken in verschillende gewassen, om een beter inzicht te krijgen inzake de toelaatbare zoutconcentraties bij den verbouw van cultuurgewassen.

II. *De vruchtwisseling in verband met de aanstaande uitgifte.*

Een plan is ontworpen, omvattende de complexen, welke in de eerstvolgende vijf jaren voor (voorloopige) *uitgifte* in aanmerking komen. Omtrent dit „vijfjarenplan” moge hier het volgende worden opgemerkt.

Bij de in de Wieringermeer te verbouwen gewassen moet in nog sterkere mate dan voor de oude cultuurgronden gewenscht wordt geacht, rekening worden gehouden met een doelmatige vruchtopvolging. Allereerst, omdat de gronden nog in de ontginningsperiode verkeeren, gedurende welke nog niet alle gewassen voor verbouw in aanmerking komen, doch bovendien, wijl de bedoeling toch moet zijn deze gronden in een zoo gunstig mogelijken cultuurtoestand aan de practische landbouwers in handen te geven. In verband hiermee was het dan ook noodig een plan te maken, waarin voor de verschillende gebieden staat aangegeven, wanneer tot (voorloopige) *uitgifte* zal kunnen worden overgegaan. Het spreekt vanzelf, dat dit plan in de komende jaren wellicht nog verschillende wijzigingen zal moeten ondergaan, aangezien de ontzilting van de gronden in verband met een overmatigen of geringen regenval een sneller of trager verloop kan hebben dan is aangenomen, terwijl ook de weersinvloeden een meer of minder gunstigen invloed op de structuur van de gronden kunnen hebben.

In het algemeen is aangenomen, dat de bouwvoor op het tijdstip van uitgifte reeds twee jaren „zoutvrij” moet zijn, waaronder een zoodanig zoutgehalte wordt verstaan, dat ongestraft tot inzaaien kan worden overgegaan (d.i. maximaal 3 g p. l. bodemvocht).

Dientengevolge zal elke kavel dus reeds twee jaren in cultuur zijn en daardoor voldoende gelegenheid hebben gekregen ook tot voldoende diepte in den ondergrond te zijn ontzilt, alvorens, mede op grond van de verkregen cultuurresultaten, geschikt te worden verklaard om in handen van particuliere ondernemers te worden gesteld.

Het gebied, bestemd om November a.s. te worden uitgegeven, omvat de daarvoor in aanmerking komende lichte gronden van de secties A, B, E en G, welke alle op het tijdstip van de uitgifte twee jaar, een deel reeds langer, in cultuur zijn. Deze gronden, welke grootendeels van nature op grasland zijn aangewezen, zijn als zoodanig dan ook ingezaaid en in gebruik genomen (alleen enkele zwaardere kavels vormen hierop een uitzondering). Hoewel het steeds in de bedoeling heeft gelegen deze gronden als *zandgrasland* te (doen) exploiteeren, is in den afgelopen herfst en winter overgegaan tot het op kleine schaal scheuren en met tarwe, haver of gerst bezaaien, waarvoor van de uit te geven complexen van elk bedrijf telkens ten hoogste 1/6 in aanmerking is gekomen.

Het is niet aannemelijk, dat de lichte zandgronden geschikt zullen zijn om blijvend in akkerbouw te worden genomen, maar de ervaring op overeenkomstige gronden in Zijpe en Koegrass leert, dat wellicht een paar jaar met succes o.a. granen verbouwd kunnen worden, wat bij de gegeven prijsverhoudingen op de financieele resultaten van het bedrijf een gunstigen invloed kan hebben. Het ligt verder in de bedoeling in het graangewas — zoo noodig reeds in het eerste jaar — roode klaver of lucerne te zaaien, waardoor bij voldoende aanslag en ontwikkeling in het volgende jaar een groenvoedergewas juist in dien tijd van den zomer ter beschikking komt, gedurende welken de grasgroei bij droge weersgesteldheid te wenschen kan overlaten, terwijl de dieper wortelende klaver hiervan veel minder spoedig de nadeelige gevolgen zal ondervinden. Ook zal de beklavering en het toedienen van een groenbemesting het humusgehalte van deze gronden ten goede komen en in het algemeen den cultuurtoestand er van verhoogen, waardoor de omstandigheden om weer spoedig goed grasland te kunnen krijgen, blijkens ervaring op overeenkomstige gronden, gunstig kunnen worden geacht. Op deze wijze zou een zoodanige rotatie tot stand kunnen komen, dat naast een oppervlakte grasland jaarlijks tevens een graangewas en roode klaver of lucerne op elk bedrijf aanwezig is. Van de resultaten, welke met het bebouwen van deze lichte gronden worden verkregen, mede van de verhouding van de prijzen der granen en veeteeltproducten, zal het afhangen in welke mate tot scheuren en tijdelijk bebouwen van deze lichte gronden zal worden overgegaan.

Daar de bestemming voor het meerendeel van deze gronden moet worden gezocht in de richting van graslandexploitatie, zij het dan met een paar jaar onderbreking, is voor de zandgronden met voldoende doorlatenden ondergrond, (in secties A en E) thans de gelegenheid gemaakt in de komende groeiperiode door infiltratie te profiteren van het uit het IJsselmeer in te laten water.

De vraag, of de hier beschouwde gronden in 1935 reeds door de praktische landbouwers in gebruik genomen kunnen worden, kan naar onze overtuiging dan ook bevestigend worden beantwoord.

Hoewel van deze gronden nog niet kan worden verklaard, dat zij „cultuurrijp” zijn in dien zin, dat zij op een lijn kunnen worden gesteld met overeenkomstige cultuurgronden van het oude land, kan toch worden aangenomen, dat de ontginningsperiode is afgelopen en zij thans wachten op een goede verzorging, zooals deze slechts mogelijk is in een bedrijf van normale grootte. Door oordeelkundig gebruik en een goede bemesting, waaronder ook te verstaan het gebruik van stalmest en gier en een geregelde beweiding, zullen deze jonge gronden langzamerhand een normale cultuurwaarde bereiken.

Uit het bovenstaande moge zijn gebleken, dat voor de eerste uitgifte slechts de meest geschikte lichte gronden in aanmerking komen, waar het zoutgehalte geen beletsel meer kan zijn voor een goede ontwikkeling van de gewassen.

Van de toe te passen *vruchtopvolging*, gedurende de jaren voorafgaande aan de uitgifte, zal voor de eerste pachters veel afhangen.

Het ligt in de bedoeling de lichte gronden in grasland en de zavel- en kleigronden in klaver aan de pachters op te leveren. Uit het voorafgaande is wel reeds voldoende gebleken, dat de zandgronden in het algemeen op grasland zijn aangewezen. Dit is niet het geval voor de kleihoudende gronden, waar wel goed grasland zou kunnen worden aangelegd, doch waar bij deze prijzen met akkerbouwgewassen financieel betere resultaten zullen kunnen worden bereikt. Toch is ook voor deze gronden een rustperiode door groenlegging alleszins gewenscht te achten, in verband waarmee in de driejarige periode, voorafgaande aan de uitgifte, de opvolging *wintergraan, zomergraan, klaver*, zoo- veel mogelijk zal worden gevolgd. Volgens dit vruchtwisselingsschema zal de klaver in het tweede jaar, dus in het zomergraan, worden gezaaid, zoodat de grond tot den herfst van het daarop volgende jaar met een gewas is beteeld, dat de structuur van den grond verbetert en met stikstof verrijkt en waarbij desgewenscht de laatste snede als groenbemesting kan worden ondergeploegd, wat aan den cultuurtoestand van den grond ten goede zal komen. Wellicht zal het aanbeveling verdienen voor een deel van het uit te geven complex aan lucerne de voorkeur te geven, in welk geval de komende pachter niet gedwongen zal zijn direct in al de drie tot zijn bedrijf behorende kavels den ploeg te moeten zetten. Op de proefvelden wordt nagegaan

in hoeverre door de keuze van het zomergraan (in het tweede jaar), nog invloed wordt uitgeoefend op het na de klaver (in het vierde jaar) te verbouwen wintergewas, waarvoor bij ongewijzigde verhouding van prijzen in het algemeen wel aan tarwe de voorkeur zal worden gegeven. Bekend is, dat zomergerst, een voor de arbeidsverdeling in de Wieringermeer aangewezen gewas, als directe voorvrucht voor tarwe minder gewenscht moet worden geacht. Dezen zomer wordt evenwel nagegaan, in hoeverre de klaver als tusschenteelt dit effect zal kunnen corrigeeren.

Volgens het bovengegeven schema, zal in het eerste jaar geen roode klaver in het wintergewas (tarwe) worden gezaaid, om deze in de volgende twee jaren zoo gunstig mogelijke kansen voor ontwikkeling te geven. De ervaring heeft echter wel reeds geleerd, dat met de bewerking van een „kalen” stoppel op deze jonge gronden de uiterste voorzichtigheid moet worden betracht, waaraan tegemoet kan worden gekomen, door het in de tarwe zaaïen van een andere klaversoort, welke weinig onderhevig is aan ziekten. De keuze is hierbij voor de kleigronden gevallen op *bastardklaver*, terwijl op de lichtere gronden aan *serradella* de voorkeur is gegeven. Na het blooten van den stoppel zullen deze groenbemestingsgewassen het bij normale weersgesteldheid voor den winter nog tot een goede ontwikkeling kunnen brengen en stoppelbewerking overbodig maken. Het land kan nog vrij laat in den herfst op wintervoor worden geploegd en aangenomen mag worden, dat deze klaverstoppel een goede voorvrucht zal zijn voor het volgend jaar te zaaïen zomergewas.

In die gevallen, waar b.v. door zuurecorrectie geen wintergewas gezaaid kon worden, zal na een goede menging van den grond in den voorzomer, nog *wikke* kunnen worden gezaaid, welk gewas eveneens tot in den herfst kan doorgroeien en blijkens ervaring eveneens als een zeer gewenschte voorvrucht kan worden beschouwd.

III. Proefvelden.

De in het rapport van Januari j.l. besproken proefvelden zijn grootendeels gecontinueerd en nog met enkele nieuwe aangevuld. Daar de gewassen nog slechts gedurende een deel van hun ontwikkeling konden worden gevolgd, zullen hieromtrent thans nog geen beschouwingen worden gehouden. Volstaan moge worden met de mededeeling, dat er voor belangstellenden in het algemeen en voor de komende pachters in het bijzonder, op het gebied van de bemesting, gewassenkeuze (in verband met vruchtopvolging) en infiltratie van de lichte gronden, dezen zomer veel te zien is.

Gezien de over het algemeen in vorige jaren verkregen gunstige resultaten met *enting*, werd ook dit jaar besloten alle vlinderbloemige

gewassen te enten. Het bereiden en afleveren van de entstof moest dit voorjaar op groote schaal ter hand worden genomen, eensdeels omdat de oppervlakte uit te zaaien klaver en lucerne dit jaar aanzienlijk grooter was dan verleden jaar, maar bovendien, omdat intuschen gebleken is, dat met de toevoeging van een grootere hoeveelheid entstof, dan tot nog toe gebruikelijk was, gunstiger resultaten kunnen worden bereikt.

Omtrent de resultaten van de enting kan thans nog geen uitspraak worden gedaan; vast staat echter wel, dat de aanhoudende droogte op het effect een ongunstigen invloed zal hebben gehad, aangezien de entstof uitdroging slecht verdraagt.

Tenslotte kan nog worden meegedeeld, dat van de diluviale gronden nabij Den Oever ruim 200 ha met lupinen worden ingezaaid, ter voorbereiding van de bebosching, welke met een speciale entstof behandeld worden, hetgeen tet moeilijkheden aanleiding heeft gegeven, daar deze ent-cultuur traag groeit en daardoor moeilijker gekweekt kan worden.

Met het onderzoek naar de *stikstof-behoefte* van de Wieringermeergronden, in verband met de humusontleding, waarop in het vorige bericht reeds werd gewezen, is regelmatig voortgegaan. Hoewel hieromtrent nog geen definitieve conclusies kunnen worden opgesteld, staat nu wel reeds vast, dat de in den beginne onvolledige ontleding van den humus met het cultuurrijper worden van den grond langzamerhand vooruit gaat en vooral gebaat wordt door toevoeging van organisch materiaal aan den grond.

Bijzondere aandacht wordt den laatsten tijd geschonken aan de *nitrificatie in de jonge gronden*, die nog te wenschen overlaat, waardoor sommige gewassen de in ammoniak-vorm gegeven stikstof moeilijk kunnen opnemen. Bovendien is de kans op stikstofverlies door vervluchtiging hierdoor grooter.

IV. Zoutgehalte watermonsters.

De resultaten van het onderzoek van de genomen watermonsters op Cl¹, uitgedrukt in grammen keukenzout per liter, zijn samengevat in de volgende tabellen.

1. Watermonsters (19 stuks) genomen in de tochten van het Hooge Land en van het Oude Land:

Half April	1931	van 3,6 tot 18,2 g.	Gemiddeld 10,3 g.
„ Juli	„	„ 4,3 „ 19,7 „	„ 10,5 „
„ October	„	„ 3,7 „ 13,1 „	„ 8,1 „
„ Januari	1932	„ 6,1 „ 13,0 „	„ 11,4 „

Het gehalte van de watermonsters (30 stuks) genomen in de vier polderafdeelingen bedroeg:

Half April	1932	van 4,8 tot 17,8 g.	Gemiddeld 9,5 g.
„ Juli	„ „	3,5 „ 20,4 „	„ 8,8 „
„ October	„ „	5,4 „ 11,8 „	„ 8,8 „
„ Januari	1933	„ 3,8 „ 12,1 „	„ 9,1 „
„ April	„ „	3,0 „ 18,0 „	„ 8,7 „
„ Juli	„ „	2,6 „ 18,0 „	„ 7,9 „
„ October	„ „	3,4 „ 11,8 „	„ 7,2 „
„ Januari	1934	„ 3,2 „ 15,7 „	„ 7,0 „
„ Februari	„ „	3,6 „ 17,5 „	„ 8,2 „
„ Maart	„ „	3,6 „ 14,5 „	„ 8,1 „
„ April	„ „	3,3 „ 17,6 „	„ 8,0 „
„ Mei	„ „	3,2 „ 16,7 „	„ 8,1 „
„ Juni	„ „	3,4 „ 18,5 „	„ 7,8 „

2. Het gehalte van het door de gemalen uitgeslagen water bedroeg:

		„Lely”.	„Leemans”.
Voorjaar	1930	23—24 g.	23—24 g.
Juni-Juli	„	26—27 „	25—26 „

Afdeeling I. Afdeeling III.

October	1930	4,5—7,5 g.	6,6—8,2 g.	4,2—10,4 g.
Januari	1931	6,1—7,9 „	6,4—8,0 „	8,4—11,5 „
April	„	7,7—10,0 „	7,0—7,8 „	12,8—14,8 „
Juli	„	8,0—10,9 „	7,0—8,0 „	12,2—14,9 „

Afd. II. Afd. II en IV. Afd. I. Afd. III.

Oct.	1931	9,2—9,7 g.	10,3—11,6 g.	7,2—8,6 g.	12,0—16,4 g.
Jan.	1932	10,8—11,5 „	8,4—10,3 „	8,8—10,1 „	10,6—11,8 „

Afd. II en III. Afd. IV. Afd. I. Afd. III.

April	1932	9,7—10,4 g.	8,1—9,4 g.	8,3—9,0 g.	10,0—12,9 g.
Juli	„	8,7—9,0 „	8,5—11,2 „	7,4—8,1 „	10,1—11,4 „
Oct.	„	6,5—9,3 „	7,0—10,5 „	5,7—9,0 „	6,5—10,3 „
Jan.	1933	7,2—10,5 „	8,2—10,7 „	7,7—9,2 „	9,9—10,5 „
April	„	7,1—8,9 „	8,4—10,2 „	6,9—8,9 „	9,8—12,1 „
Juli	„	7,2—8,3 „	6,7—9,8 „	7,8—9,3 „	12,1—13,4 „
Oct.	„	8,5—9,0 „	7,3—9,7 „	7,1—7,5 „	10,4—12,6 „
Jan.	1934	8,2—9,1 „	6,9—9,0 „	7,3—9,6 „	7,7—10,3 „
Febr.	„	8,4—8,7 „	7,7—9,1 „	7,1—8,9 „	8,2—10,4 „
Maart	„	8,5—9,1 „	7,7—9,0 „	6,4—7,5 „	9,1—10,4 „
April	„	8,5—8,6 „	7,9—8,9 „	7,4—7,9 „	9,5—10,7 „
Mei	„	8,5—8,8 „	6,2—7,7 „	6,1—6,8 „	9,9—10,5 „
Juni	„	8,5—8,7 „	6,9—8,0 „	6,1—6,2 „	10,9—12,1 „

3. De watermonsters, telkens in het midden van de maand in het *Amstelmeer* genomen, bleken de volgende zoutgehalten te bezitten:

Januari j.l.	3,4 g.	April j.l.	3,0 g.
Februari „	3,0 „	Mei „	3,1 „
Maart „	3,2 „	Juni „	3,5 „

V. *Excursies.*

Evenals voorgaande jaren is ook thans weer de gelegenheid opengesteld na tijdige aanvraag aan de Wieringermeerdirectie (Kennemerpark 25, te Alkmaar), onder geleide de Wieringermeer te bezoeken. Een excursie-brochure wordt daarbij gratis ter beschikking gesteld. Van deze gelegenheid wordt een zeer druk gebruik gemaakt, waartoe ongetwijfeld het bekend worden van de uitgifteplannen tegen dit najaar mede aanleiding geeft. Ook de tentoonstelling, ondergebracht in een van de in dezen herfst uit te geven boerderijen (de Koningin Emma-hoeve te Slootdorp) trekt vele bezoekers.

2. De cultuur-technische afdeling.

I. *Arbeidskrachten en arbeidsvoorwaarden.*

Bedrijfsleiders. Wegens overcompleet en de voorgenomen uitgifte van gronden werd twaalf bedrijfsleiders benevens alle adspiranten tegen 1 November 1934 ontslag aangezegd.

Van de hun geboden gelegenheid tot het koopen van gewassen op stam, in afwachting van het huren van een bedrijf in den polder of op het oude land, werd slechts door enkelen gebruik gemaakt.

Arbeiders. Het aantal personen in dienst bij de Cultuur Maatschappij varieerde tusschen 700 en 800 man; het ziekenpercentage tusschen 0,41 en 2,63 %.

Arbeidsvoorwaarden. Toen in 1932 de Arbeidsvoorwaarden voor landarbeiders in de Wieringermeer, na overleg met de landarbeidersorganisaties, werden vastgesteld op 35 cent per uur, waren deze ongeveer 5 cent hooger dan op het oude land in de omgeving van den polder. Sindsdien zijn de loonen op het oude land verder gedaald, zoodat het verschil ongeveer 10 cents per uur was geworden. Hierdoor ontstond het gevaar, dat bij vestiging van particuliere landbouwers in den polder, de loonen van de Cultuur Mij. niet door hen zouden worden overgenomen en dus tweeërlei loonstandaard in den polder zou ontstaan, wat ongewenscht moet worden geacht.

Ook het afvloeien van arbeiders der Cultuur Mij. naar de particuliere bedrijven zou daardoor belemmerd worden. Het wordt noodzakelijk geacht, dat een nauw verband blijft bestaan tusschen de loonen op het oude land en in den polder.

Hoewel de landarbeidersorganisaties ernstige bezwaren hadden tegen loonsverlaging, werd begin Mei het uurloon verlaagd tot 30 cent. Aan gehuwde landarbeiders, woonachtig in de Wieringermeer, zal evenwel in verband met het geringer aantal arbeidsuren in den winter en de hogere kosten voor vuur en licht in dat jaargetijde, nog voor één seizoen, d.i. van 1 November 1934 tot 1 Mei 1935, een verblijfstoelage van f 0,27 per dag worden verleend. Ook werden nog enkele andere wijzigingen ingevoerd, waardoor de herziening neerkomt op een loonsverlaging van niet ten volle 10 %.

Werkverschaffing. Onmiddellijk nadat met het Departement van Sociale Zaken overeenstemming was bereikt inzake het uitvoeren van draineeringswerken in werkverschaffing werd hiermede aangevangen. Bij de fabrieken bleek slechts een geringe voorraad drainbuizen aanwezig, zoodat met draineeren op betrekkelijk geringe schaal kon worden aangevangen, totdat door de fabrieken nieuwe voorraad zou zijn aangevoerd. Ongeveer vijftien fabrieken, bijna alle gelegen in werkloosheidscentra, worden hierdoor aan het werk gehouden, zoodat deze werkverschaffing indirect als een mooie werkverruiming dienst doet.

Het aantal tewerkgestelden bij de bebosschings-, ontzurings- en draineerings-werken wisselde van ± 930 tot ± 1370 , afkomstig uit ongeveer 30 gemeenten van Noordholland.

Overzicht bijkomende kosten. Een overzicht is samengesteld van de bijkomende kosten op de arbeidsloonen zoowel voor de arbeiders, werkzaam bij de Cultuur-Maatschappij als voor die, werkzaam in de Rijkswerkverschaffing.

Wordt het zuivere arbeidsloon = 100 gesteld, dan hebben de bijkomende kosten bedragen:

ONDERDEEL.	1931	1932	1933	1933
	Ontginning + Cult.Mij.	Ontginning + Cult.Mij.	Cult.Mij.	Werkverschaffing.
Toeslag op het loon . . .	± — %	— %	— %	± 17.04 %
Regenvergoeding . . .	3.—	2.5	1.56	2.17
Vorstvergoeding . . .	—	—	—	0.48
Laarzen, gereedschaps- en kleedingvergoeding	0.3	0.4	0.78	0.24
Rijwielvergoeding . . .	—	—	—	1.15
Huisvesting en huur- vergoeding	3.5	1.4	0.03	0.88
Kolenvergoeding . . .	—	—	—	1.88
Kindertoeslag	—	—	—	?
Geoorloofd verzuim (stemmen, huwelijk, begrafenis, etc.) . . .	0.1	—	0.12	0.13
Vacantie- en feestdagen- vergoeding	2.—	2.2	3.71	1.25
Trainingstoeslag . . .	—	—	—	0.08
Reiskosten (trein of bus)	1.4	0.6	—	(onbekend; wordt ge- heel door Soc. Zaken en/of Gem. bekostigd.)
Ongevallenwet	1.5	1.7	1.61	0.80
Ziektewet	6.6	1.4	1.21	6.28
Invaliditeitswet	2.5	2.5	3.22	4.73
Totaal	20.9	12.7	12.26	37.11 plus autobus-trein- kosten en eventueel kindertoeslag.

Uit het voorgaand overzicht blijkt, dat bij de Cultuur-Mij. op de bijkomende kosten niet noemenswaard meer kan worden bespaard.

Bij de werkverschaffing domineert de toeslag op het loon; deze toeslag is het gevolg van het tewerkstellen van werkloozen uit gemeenten met hooger levensstandaard (Enkhuizen, Hoorn, Medemblik, enz.)

Bijzonder gering is de regenvergoeding over 1933; dat zij bij de Cultuur-Mij. geringer is dan bij de werkverschaffing komt doordat bij de Cultuur-Mij. ook eenig magazijnwerk aanwezig is.

Het verschil in de premie voor Ziektewet tusschen de Cultuur-Mij. en de werkverschaffing wordt voor een deel veroorzaakt door het grooter aantal ziekmeldingen, dat zich bij de werkverschaffing voordoet. Bij de Cultuur-Mij. wordt de arbeider bij herhaalde ziekmelding ontslagen; bij de werkverschaffing is dit niet zoo goed mogelijk, omdat de arbeider dan terugvalt tot „de steun”, waardoor minder goede elementen hun doel bereiken zouden hebben.

Opgemerkt moet nog worden, dat onder de bijkomende kosten niet zijn begrepen de kosten van het toezichthoudend personeel noch de kosten voor de schuilkeetjes van de arbeiders. Het is duidelijk, dat deze bij handenuitvoering relatief hooger zijn dan bij machinale uitvoering.

Het gevolg van een en ander is, dat met inbegrip van de bijkomende kosten het gemiddelde uurloon over 1933 heeft bedragen:

	Aantal werkuren	Totaal zuiver arbeidsloon gld.	Ge- middeld per uur cents	Totaal bijkomende kosten gld.	Ge- middeld per uur cents	Zuiver arbeidsloon + bijkomende kosten per uur cents
Cultuur-Mij . . .	1.740.926	609.203.97	34.99	74.692.38	4.29	39.28
Werkverschaffing.	1.399.655	393.994.15	28.15	168.500.97	12.04	40.19

Hieruit blijkt, dat het zuiver arbeidsloon bij de tewerkgestelden weliswaar lager is dan van de vrije arbeiders, maar dat het totale uurloon, dus met inbegrip van de diverse toeslagen, bij de tewerkgestelden hooger is dan bij de vrije arbeiders. De kindertoeslag, welke aan de tewerkgestelden wordt uitgekeerd, is niet in bovengenoemd bedrag begrepen.

Herkomst. Evenals vorige jaren is in Maart van dit jaar de herkomst van de arbeiders, werkzaam bij de Cultuur-Mij. de Wieringermeer, nagegaan. Deze gegevens omvatten zoowel de „losse” als de „losvaste” arbeiders, al of niet woonachtig in den polder zelf.

De toestand wordt op begin Maart vermeld, omdat de invloed van „seizoenarbeiders” dan gering is. Tengevolge van de infiltreringswerkzaamheden was het aantal arbeiders dit jaar belangrijk hooger dan het vorige jaar.

Volledigheidshalve worden ook nog de resultaten van vorige enquêtes medegedeeld.

Uit het overzicht blijkt, dat verreweg de meeste arbeiders afkomstig zijn uit de kleiakkerbouwstreken van het Noorden en Westen van ons land.

Provincie of land waaruit afkomstig.	Sept. 1931.		Juni 1932.		Maart 1933.		Maart 1934.	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Groningen .	341	16.4	227	11.6	126	19.5	149	18.4
Friesland . .	278	13.4	134	6.8	80	12.4	110	13.6
Drenthe . .	256	12.3	181	9.3	54	8.4	97	11.9
Overijssel . .	119	5.7	57	2.9	17	2.6	20	2.5
Gelderland .	29	1.4	11	0.6	26	4.—	19	2.3
Utrecht . . .	1	—	—	—	6	0.9	3	0.4
Noord-Holland	826	39.8	1174	60.1	171	26.5	193	23.8
Zuid-Holland	6	0.3	7	0.4	21	3.3	33	4.0
Zeeland . .	138	6.7	107	5.5	81	12.5	111	13.7
Noord-Brabant	80	4.—	54	2.8	52	8.1	66	8.1
Limburg . .	1	—	1	—	5	0.8	6	0.7
Duitschland .	—	—	—	—	6	0.9	3	0.4
België . . .	—	—	—	—	1	0.1	1	0.1
Ned. Indië .	—	—	—	—	—	—	1	0.1
Totaal . . .	2075	100.—	1953	100.—	646	100.—	822	100.—

II. Paarden, machines, werktuigen, gereedschappen en materialen.

Paarden. Over het jaar 1933 zijn de paarden van de Wieringermeer gemiddeld 1482 uren in bedrijf geweest. Hoewel dit gebruik gering schijnt, kan het de vergelijking met de West-Europeesche bedrijven behoorlijk doorstaan en is het ongeveer dubbel zoo hoog als op de graanbedrijven in Canada en de Vereenigde Staten.

Uit de grafiek, gepubliceerd in het Driemaandelijksch bericht betreffende de Zuiderzeewerken Juli 1933, blijkt, dat de kosten van een paarde-uur (zonder voerman) bij 1500 werkuren per jaar ongeveer 20,5 cent bedragen.

Over het jaar 1933 hebben de paarden in de Wieringermeer onge-

veer f 335,— per stuk gekost of per arbeidsuur $\pm$ 22½ cent zonder voerman. De kosten van een paarde-uur blijken derhalve over 1933 ongeveer 10% hooger te zijn geweest dan de grafiek aangeeft.

Het vorige jaar is gedurende de oogstperiode een aantal trailers gehuurd voor het transport van graan, hooi of stroo van het veld naar de dorsmachine, milt, magazijn of schip. In een vochtig oogstjaar, zooals in ons land meermalen voorkomt, bestaat het gevaar, dat de bedrijfszekerheid van trailers op vochtigen grond te wenschen overlaat. Indien het mogelijk zou zijn tot billijken prijs voor den duur van het seizoen paarden te huren, zou dit uit een oogpunt van bedrijfszekerheid de voorkeur verdienen.

Bovendien bleek, dat de hoogste arbeidstop in 1934 voor de Wieringermeer vermoedelijk niet zou liggen bij den graanoogst maar bij den hooioogst. In den hooioogst winnen paarden het van motortractie, omdat paarden ook gebruikt kunnen worden voor het trekken van maaimachines, schudders, keerders en harken in tijden, dat geen transporten moeten geschieden.

Op grond van bovenstaande overwegingen werd getracht voor den duur van den hooi- en graanoogst (15 weken) een aantal paarden met of zonder voerman te huren. Zeer vele aanbiedingen werden ontvangen tot prijzen varierende van zestig gulden tot ongeveer anderhalf maal den koop prijs van een paard. Het benodigde aantal is daarop aangenomen, voor een bedrag van negentig gulden per paard en per seizoen, overeenkomende met 1 gulden per werkdag.

Ten laste van den eigenaar blijft het tuig, (harnachement) beslag, geneeskundige verzorging benevens het risico van zoekraken, ongelukken of in waarde achteruitgaan van de dieren. Water, haver en hooi, eventueel gras en/of klaver worden door de Directie verstrekt; de rantsoenen zijn gelijk aan die van de Wieringermeerpaarden.

Indien een voerman mede gezonden wordt is deze gehouden alle hem opgedragen werkzaamheden te verrichten tegen een loon, gelijk aan dat van de Wieringermeerarbeiders.

Trekkers. In de Wieringermeer is nog steeds een zeer groot verschil in bedrijfszekerheid tusschen wieltrekkers en rupstrekken. De eerste worden zoo goed als uitsluitend in de zomermaanden (gras en graanmaaien) en voor stationnair werk (o.a. aandrijving van graandroog-installaties) gebruikt; eene uitzondering hierop vormen de Fordsons met luchtbanden, welke in hoofdzaak als transporttrekker worden gebruikt.

Voor het zware landbouwwerk is in natten grond de wieltrekker niet voldoende bedrijfszeker.

De rupstrekken zijn aangewezen voor het zware werk (ploegen en schijfeggen), waarbij de bedrijfszekerheid ook in natte tijden behoorlijk behouden blijft.

Een bijkomend voordeel is nog, dat de trekkersporen van rupstrekkingen veel minder schadelijken invloed uitoefenen dan die van wieltrekkers.

Het aantal bedrijfsuren van de verschillende trekkertypen bedroeg over de verschillende jaren in de Wieringermeer:

Aard van den Trekker.	Gemiddeld aantal bedrijfsuren.						Op- merkingen.
	1931.		1932.		1933.		
	Stuks	Uren	Stuks	Uren	Stuks	Uren	
Fordson	11	912 ¹⁾	11	540	11	572	1) Waarvan 4 voorzien met Svedalarupsen en een met Roadless- rupsen; deze rupsen zijn in 1932 en 1933 gesloopt en vervangen door wielen.
Caterpillar Sixty .	1	1188	1	712	1	1104	
" Twenty	23	1172	23	1397	23	1697	
" Fifteen	1	1137	14	1205	14	1512	

Uit bovenstaand staatje blijkt duidelijk, dat de rupstrekkingen, voornamelijk door hun groote bedrijfszekerheid bij alle weersomstandigheden, veel intensiever gebruikt worden dan de wieltrekkers.

Wordt een trekker derhalve in de eerste plaats gekocht voor het verrichten van zwaar akkerbouwwerk (ploegen, schijfeggen) in voorjaar en herfst, dan zal een rupstrekking de voorkeur verdienen; wordt hij daarentegen hoofdzakelijk gebruikt als „Spitzenbrecher" in den oogsttijd en voor stationnair werk, dan zal aanschaffing van den goedkooperen wieltrekker aan te bevelen zijn.

Bedrijfskosten landbouwwerktuigen. In de literatuur zijn zeer weinig gegevens te vinden over de kosten van de verschillende landbouwwerktuigen per werk-uur. Het is duidelijk, dat deze nauw samenhangen met het afschrijvingspercentage en het aantal uren, dat de werktuigen jaarlijks in gebruik zijn.

Het aantal bedrijfsuren van de meeste machines en werktuigen is in het landbouwbedrijf, in tegenstelling met het industrieel bedrijf, zeer gering. Hierdoor drukt de rentelast en de afschrijving wegens veroudering op landbouwmachines per arbeidsuur veel zwaarder dan op de meeste machines van industrieel bedrijven. Het gevolg is ook, dat op kleinere landbouwbedrijven machinale uitvoering veelal niet of weinig voordeliger is dan uitvoering uit de hand, tenzij de machines en werktuigen coöperatief worden gebruikt of de hulp van een ondernemer (loonmaaier, -ploeger, -dorscher) wordt ingeroepen.

Voor de Wieringermeer is getracht voor het jaar 1933 een inzicht te krijgen in de bedrijfskosten van verschillende landbouwwerktuigen. Het spreekt vanzelf, dat de waarde van de cijfers toeneemt met het aantal jaren, waarover de gegevens beschikbaar zijn, daar eerst na een reeks van jaren kan blijken of de afschrijving juist gekozen is.

Voor rente is steeds 5 % berekend, terwijl voor reparaties in rekening zijn gebracht de kosten van onderdeelen en arbeidsloon van timmerman of smid, vermeerderd met eene bijdrage in de „algemeene kosten”.

Een moeilijkheid was nog b.v. bij ploegen wanneer één- tot acht-scharige ploegen, of bij graanmaaiers wanneer 6- tot 10-voets, worden gebruikt. Teneinde de overzichtelijkheid niet te schaden is in die gevallen gebruik gemaakt van het begrip „ploegschaar-uur”, voet-uur enz.

Een overzicht van de resultaten is als bijlage aan dit verslag toegevoegd.

Maai-dorschmaschine. Teneinde ondervinding op te doen omtrent de bruikbaarheid van de maai-dorschmaschine in ons land zal dit jaar een van deze machines in de Wieringermeer worden ingevoerd. Het stroo wordt in een zwad op het veld gedeponeed en na enkele dagen met de reeds aanwezige Ann-Arbor-pers opgenomen en geperst. Het gedorschte graan wordt in zakken opgevangen en zoo noodig onmiddellijk daarna in de graandrooginrichtingen gedroogd.

Graanmaaiers. Daar aanmerkelijk grooter oppervlakte moet worden geoogst dan in 1933 werd het aantal graan-maaiers uitgebreid met 12 tienvoetsgraanmaaiers-zelfbinders (Albion).

Hooibouwwerktuigen. Ook de te hooien oppervlakte grasland, lucerne en roode klaver is veel grooter dan het vorige jaar. In verband hiermede werd de inventaris hooibouwwerktuigen uitgebreid met:

- 12 Albion trekkergrasmaaiers 6 voets.
- 3 Viking paardengrasmaaiers 4½ voets.
- 20 Nicholson harkkeeders speciale uitvoering.
- 20 Bamford harkkeeders speciale uitvoering.
- 1 Martin harkkeeder speciale uitvoering.

Een bezwaar is, dat de standaarduitvoering van de harkkeeders niet geschikt is om twee zwaden van zes of zeven voet van de trekkergrasmaaiers behoorlijk te keeren.

Dorschmachines. Op grond van de zeer gunstige resultaten het vorige jaar met de Borga-machines verkregen, werden bij de Machine-fabriek Ter Borgh & Mensinga te Appingedam opnieuw vijf dorschmachines met bijbehorende persen en gereedschapswagens besteld.

Bovendien werden met loondorschers nog overeenkomsten gesloten voor acht dorschaggregaten, zoodat in totaal dit seizoen met achttien groote dorschaggregaten zal worden gewerkt.

Luchtband-wagens. In een vorig verslag is reeds gesproken over de gunstige resultaten verkregen met luchtband-wagens. Op grond hiervan is een aantal normale akkerwagens verbouwd tot luchtband-wagens, terwijl bovendien nog een aantal geheel nieuwe luchtband-wagens is aangemaakt.

Overige landbouwwerktuigen. Behalve de reeds genoemde werden nog aangeschaft:

- 7 Caterpillar Dieseltrekkers 35 pk;
- 10 Kunstmeststrooiers Amazone 4 m;
- 50 zaaivoliën;
- 6 dubbele vierscharige ploegen Ransomes;
- 1 vijfscharige ploeg Ransomes.

Kunstmeststoffen. In de verslagperiode werden aangekocht:

- 1 000 000 kg Ammonsalpeter S.M.;
- 500 000 „ superfosfaat 19½ %;
- 50 000 „ schuimaarde.

Zaaizaden. Aangeschaft werden:

- 350 kg Hongaarsche roode klaver;
- 23 000 „ Hongaarsche lucerne;
- 8 000 „ Poolsche roode klaver;
- 20 „ wilde witte Kent klaver;
- 5 000 „ witte klaver;
- 17 000 „ Boheemsche Zweedsche Basterdklaver;
- 3 400 „ Poolsche Serradella;
- 42 500 „ Wikken;
- 21 000 „ Gele lupinen;
- 130 „ Blauwe lupinen;
- 350 „ Timothee;
- 100 „ Fiorin;
- 30 „ Gele mosterd;
- 2 000 „ 1e nabouw Mansholt's tweerijige zomergerst;
- 2 000 „ 1e nabouw Spratt-Archer-zomergerst.
- 3 500 „ Origineele Mansholtsche witte zomertarwe.

Drainmaterialen. Voor drainage en infiltreringswerken werden contracten afgesloten voor of werden geleverd:

- 3 675 m¹ betonbuizen met diverse doorsneden.
- 270 betonnen stuwputten.
- ± 5 200 000 draineerbuizen 5/30 cm.
- 16 000 balen turfstrooisel.

Overige materialen. Tenslotte werden nog aangeschaft:

- 25 000 klaverruiters.
- 20 000 kg gegloeid persdraad.
- 20 000 „ bindertwine.
- 5 000 rijwielbuitenbanden.
- 10 000 houten hangetiketten.
- 5 000 „Perfra” oormerken voor het in te scharen vee.
- 50 kg Derris-poeder voor bestrijding van runderhorzels.
- 5 000 m¹ kruiplanken.
- 400 ton klinkerpuin.
- 35 000 kg paardenkoekjes.
- 1 Ford vrachtwagen.

De hierbovengenoemde rijwielbanden werden aangekocht om te dienen als boomband. De prijs bedraagt voor oude rijwielbanden ± 1 $\frac{3}{4}$ cent en voor onbruikbaar gemaakte nieuwe ± 2 $\frac{1}{4}$ cent per stuk. De ijzeren draden worden er uit gesneden of getrokken, waarna uit elke band twee of drie boombanden kunnen worden verkregen.

III. *Stand der werkzaamheden.*

Infiltreringswerken. Het in orde maken van slooten en greppels voor aanvoer van infiltreringswater uit het Amstelmeer, benevens het plaatsen van stuwputten en schotjes kwam gereed voor eene oppervlakte van ongeveer 700 ha in het Hooge Land.

Tengevolge van den bijzonder drogen voorzomer is de werking op vele kavels treffend. De groei, vooral van witte klaver, is op deze gronden, welke in vorige jaren wegens verdroging zeer weinig opbrachten, zoo welig, dat het ingeschaarde vee de weiden niet voldoende kort kan houden en verschillende kavels voor kuilvoer moesten worden gemaaid.

Woelen, spitten en draineeren. De werkverschaffing ging geregeld voort met het woelen van zure en het spitten van tot bosch bestemde gronden; ook werd dit voorjaar aangevangen met draineeren in werkverschaffing. Zooals reeds medegedeeld, vorderde dit laatste wegens

te kort aan buizen aanvankelijk slechts langzaam. De stootvoegen worden bedekt met een laagje turfstrooisel ter voorkoming van dichtslippen van de buizen; bovendien wordt in vele gevallen boven de buizen nog een laag koolzaadstroo gespreid. Het draineeren geschiedt in het algemeen op eene diepte van 90—120 cm.

Aan het einde van de verslagperiode was de stand als volgt:

	Op 1 Januari 1934.	Bijgekomen 1e halfjaar.	Einde Juni 1934.
Gewoeld	± 200 ha	± 165 ha	± 365 ha
Gespit	250 „	168 „	418 „
Gedraineerd	1134 „	558 „	1692 „

Noodlandingsterrein. Daar ten Noorden van het IJ zeer weinig geschikte landingsterreinen voor vliegtuigen zijn, werd een noodlandingsterrein voor vliegtuigen ingericht op de kavels H.10 en 11. De grootte van het terrein is $\pm 600 \times 725$ meter, zoodat het een zeer behoorlijk landingsterrein is. Het terrein werd voorloopig ingezaaid met klaver en voor vliegtuigen kenbaar gemaakt door het neerleggen van witte borden op de hoeken van het terrein. Aangezien de drainsleuven zich nog eenigszins zullen zetten, is het de bedoeling de klaver in den winter van 1934/35 of 1935/36 onder te ploegen en daarna het terrein, na egaliseering, definitief met gras en klaver in te zaaien.

Beplantingen. Nadat de proefbeplantingen van 1931 en 1932 zeer goed en de beplantingen van 1933, ondanks den drogen zomer, over het algemeen geslaagd waren, werd besloten dit voorjaar op groote schaal tot beplanting met heesters en/of opgaande boomen over te gaan.

Beplant werden:	1933	1934.
Wegbermen	± 19,5 km	± 46,6 km
Tochtbermen	1,5 „	9,2 „
Overhoeken	3,5 ha	16 ha
Boerderijerven	4 stuks	40 stuks.

Ook de beplantingen in de kommen van Slootdorp en Middenmeer werden uitgebreid, terwijl een aanvang gemaakt werd met de bebossching in de omgeving van de „Leemans”. Groote hoeveelheden plantmateriaal zijn gebruikt.

Geplant werden:

Boomen	±	17 500	stuks
Struiken		770 000	„
Stek		120 000	„
Eikels		10	hl.

Bovendien werden ongeveer 226 ha met lupinen ingezaaid, waarvan ± 21 ha tusschen boomen en struiken.

Het poot- en plantmateriaal is zeer goed aangeslagen; tengevolge van de aanhoudende droogte, gepaard met sterken wind, heeft het evenwel een harden strijd om het bestaan te voeren.

Zaaien. Het zaaien van de voorjaarsgewassen kwam op tijd gereed. Blijkens de aan dit verslag toegevoegde „Gewassenkaart oogst 1934” zijn in exploitatie:

Wintertarwe witte	±	2235	ha
„ roode		619	„
Zomertarwe witte		34	„
„ roode		138	„
Winterrogge		40	„
Zomerrogge		45	„
Zomergerst		1166	„
Haver witte en gele		586	„
„ zwarte		16	„
Totaal granen		4879	ha
Koolzaad	±	377	ha
Gele mosterd		5	„
Voederbieten		11	„
Roode klaver		1156	„
Witte klaver		81	„
Lucerne		481	„
Kunstweiden		3393	„
		10383	ha
Noodmengsel		3662	„
Braakland of ingezaaid voor groenbemesting		2138	„
Totaal		16183	ha

In bovenstaande opgave is niet begrepen de oppervlakte ingezaaid met lupinen, serradella, wikken, lucerne, roode-, witte- en basterd-klaver, al of niet onder dekvruucht, dit voorjaar ingezaaid en al of niet bestemd om te blijven liggen of als groenbemesting te worden ondergeploegd. Wegens de droogte moet worden gevreesd, dat van een deel dezer groenbemestingsgewassen weinig terecht zal komen.

Oogsten. Op 25 Juni werd aangevangen met koolzaad maaien, hetgeen zonder stoornis op 30 Juni gereed kwam. Op 22 Mei 1934 werd begonnen met het maaien van lucerne, daarna gevolgd door roode klaver en grasland. Tengevolge van het zeer droge weer vor-

derde het maaien en op ruiters plaatsen snel. Door den schijn misleid werd een deel te vroeg op de ruiters geplaatst en moest ter voorkoming van schimmel worden omgeruiterd. Een poging om witte klaver te hooien kan vrijwel als mislukt worden beschouwd; een deel, hetwelk op ruiters is geplaatst, plakt stijf op elkaar en gaat schimmelen; een ander deel, dat op den grond is blijven liggen, is door den weligen nagroei in de groene massa vastgegroeid.

Enkele kavels en kavelgedeelten lucerne, roode klaver en grasland werden op stam verkocht.

Door de Landbouw-Cultuurmaatschappij werden gemaaid:

Lucerne	±	430 ha
Roode klaver	,,	1150 ,,
Gras	,,	1090 ,,
<hr/>		
Totaal	±	2670 ha eerste snede.

Daar alle hooi geruiterd wordt en gemiddeld ruim 30 ruiters per ha zijn geplaatst, waren voor het ruiteren ongeveer tachtigduizend ruiters noodig, samen bevattende ruim 8 miljoen kg hooi.

Tijdens een storm op 20 Juni 1934 waaide een groot deel der ruiters geheel of gedeeltelijk om; vooral grashooi-ruiters hadden zeer veel van den wind te lijden.

Aan het einde van de verslagperiode was de lucerne grootendeels aan de mijt gereden.

Onkruidbestrijding. Behalve aan hoefblad werd aandacht gewijd aan de bestrijding van riet en distels en aan het verwijderen van koolzaad of graanopslag uit andere gewassen. Het rietprobleem begint vooral in het nog niet gecultiveerde oostelijke deel van den polder bedenkelijke afmetingen aan te nemen.

Weiden. Evenals het vorige jaar is ook nu in Januari in diverse landbouwbladen bekend gemaakt, dat in de Wieringermeer voor het seizoen 1 Mei—1 November 1934 gelegenheid was tot inscharen van jongvee. Bovendien werd gelegenheid gegeven tot inscharen van schapen, mits in kudden onder voortdurende bewaking en verpleging van een herder, welke laatste door de(n) inschaarder(s) moet worden aangesteld en betaald.

Ook is weer gebruik gemaakt van een aantal secretarissen en beheerders van landbouwverenigingen en -coöperaties als bemiddelaar.

Aanvankelijk werd gevreesd, dat wegens inkrimping van den vee-stapel minder vee dan het vorige jaar ($\pm$ 3700) zou worden opgegeven; het aantal aangiften viel echter mede, zoodat begin Mei ruim 4300 stuks rundvee werden ingeschaard. Tengevolge van den weligen groei op de geïnfilterde kavels en het gebrek aan gras op het oude

land, werd in de tweede helft van Juni opnieuw gelegenheid gegeven tot inscharen, waardoor aan het einde van de verslagperiode het aantal ingeschaarde dieren nog met enkele honderden was vermeerderd.

Aanvankelijk kwamen, tengevolge van de welige witte klaver, vrij veel gevallen van trommelzucht voor, waaronder verschillende met doodelijken afloop. Deze kwamen niet alleen voor op het z.g. Deensche mengsel maar ook op de kavels, die met een normaal gras-klavermengsel waren ingezaaid. Zoodra de klaver ouder werd en meer in bloei kwam, namen de gevallen van trommelzucht af.

Evenals het vorige jaar wordt ook nu opgemerkt dat dieren, die in slechten voedingstoestand in den polder komen, veelvuldig aan diarree lijden en niet vooruit gaan; dieren die in behoorlijken toestand in den polder komen, doen het daarentegen uitstekend.

Zooals reeds is gemeld moest door den overvloed van gras en klaver op het geïnfiltreerde land het gewas van enkele kavels worden gekuild.

Zomerbraak. Voor een innige vermenging van zuren en kalkhoudenden grond worden de ontzuurde kavels meermalen geploegd en geschijfegd. Op een deel van deze kavels, welke aanstaanden herfst met tarwe zullen worden ingezaaid, zijn groenbemestingsgewassen gezaaid, daar gebleken is dat het onderploegen van groene massa en vooral van leguminozen een uitstekende werking uitoefent op de structuur van den bodem en op het volgend gewas. Bovendien kan bij groenbemesting met leguminozen belangrijk op stikstofmeststoffen worden gespaard.

IV. *Stand van de gewassen.*

Grasland. In tegenstelling met vorige jaren is het grasland met weinig stikstof bemest; het gevolg is dat de witte klaver zich sterk heeft uitgebreid, terwijl het gras teruggedrongen wordt. Er is daardoor aan kwaliteit van het gewas gewonnen maar aan kwantiteit verloren, vooral bij hooiland.

Opmerkelijk is, dat in het geïnfiltreerde grasland veel meer weidevogels voorkomen en zich kikkers beginnen te vertoonen. Dit laatste heeft weer tot gevolg dat reigers en lepelaars het als jachtgebied gebruiken. Zoowel de flora als de fauna gaat gelijken op die van een waterrijk graslandgebied.

De stand op de niet geïnfiltreerde kavels en op die welke niet reageeren op infiltratie, laat door de droogte te wenschen over.

De voedingstoestand van het ingeschaarde vee is over het algemeen zeer goed.

Lucerne. De eerste snede lucerne was goed; de tweede snede is te kort gebleven en heeft sterk te lijden van bladluizen; op deze laatste azen vluchten van duizenden spreeuwen. Daar de groei van de tweede snede vrijwel stilstaat is met maaien aangevangen.

Roode klaver. De eerste snede had plaatselijk te lijden van de droogte, over het algemeen was het echter een matig tot goed gewas. Ook de nagroei is matig tot goed. Een deel van de tweede snede zal worden gehooïd, terwijl de rest voor groenbemesting wordt ondergeploegd.

Witte klaver. De stand hiervan is goed; een bezwaar is dat witte klaver wegens gevaar voor trommelzucht bijna niet te beweiden is, terwijl hooien ook zeer lastig is en wegens de geringe massa financieel slechte resultaten geeft; in een gewoon bedrijf is het gewas aangewezen voor kuilvoer.

De nagroei van de tweede snede is goed; deze zal voor groenbemesting worden ondergeploegd.

Koolzaad. De stand van het koolzaad was met uitzondering van enkele kavelgedeelten goed. De koolzaadglanskever heeft echter op erge wijze in het gewas huisgehouden, zoodat de opbrengst vermoedelijk zeer matig zal zijn.

Granen. De wintergranen en in de eerste plaats de wintertarwe vertoonden, uitgezonderd enkele kavelgedeelten in het Hooge Land, een goeden tot zeer goeden stand.

Tengevolge van de hevige droogte heeft de stand op vele kavels geleden en komt hier en daar noodrijpheid voor. Een schitterenden stand vertoont de tarwe op groenbemesting (wikke of roode klaver).

De zomergranen hebben ernstiger van de droogte geleden dan de wintergranen, verschillende kavels kunnen als mislukt worden beschouwd. Kan van de wintergranen en vooral van de tarwe nog een behoorlijke opbrengst worden verwacht, van de zomergranen en in de eerste plaats van de zomergerst zal het beschoot zeer matig zijn.

Het *stroo* is over het algemeen kort gebleven.

Bieten. De stand van de bieten is zeer matig.

Overige gewassen. Door de droogte zijn de al of niet onder dekvrucht gezaaide lucerne, roode-, witte-, bastaardklaver, serradella, wikken en lupinen gedeeltelijk onontkiemd in den grond blijven liggen, terwijl de jonge kiemplantjes een zwaren strijd om het bestaan voeren.

Van de Zweedsche bastaardklaver, die onder tarwe is ingezaaid en als groenbemesting moest dienst doen, zal vermoedelijk niet veel terecht komen.

Bijen. Door bijenhouders uit de omgeving van den polder, maar ook uit Noord-Brabant, zijn tijdens den bloei van het koolzaad honderden korven met bijen geplaatst; na het koolzaad zijn zij op de witte klaver gezet. Door den geweldigen overvloed van bloemen is de dracht zeer goed.

V. Verkoop producten.

Wegens het vroege voorjaar kon een deel van het hooi oogst 1933 in April niet meer worden verkocht. In Juni kwam door de droogte plotseling vraag naar hooi, waarop het tot behoorlijken prijs kon worden geruimd.

Om dezelfde reden was er groote vraag naar voerstroo (haver- en gerstestroo) van oogst 1934; al het voor verkoop beschikbare stroo van den oogst 1934 is reeds verkocht. Hetzelfde is het geval met de eerste snede roode-klaver en lucernehooi en een belangrijk deel van het grashooi.

Verkocht werden:

Oogst 1933:

Wintergerst	619 678	kg f	3,—	tot f	4,75	per	100 kg
Zomergerst	142 043	„ „	3,80	„ „	7,—	„ „	„ „
Winterrogge	1 047 768	„ „	4,—	„ „	7,65	„ „	„ „
Zomerrogge	77 440	„ „	4,15	„ „	10,—	„ „	„ „
Wintertarwe; 3e soort	134 852	„ „	1,—	„ „	5,—	„ „	„ „
Wintertarwe	2 221 016	„ „	11,50	„ „	12,80	„ „	„ „
Zomertarwe	99 600	„ „	11,50	„ „	12,80	„ „	„ „
Haver	299 370	„ „	3,50	„ „	8,—	„ „	„ „
Koolzaad	195	„ „	15,—	„ „	—	„ „	„ „
Voederbieten	598 040	„ „	3,50	„ „	4,50	„	1000 „
Hooi	1 473 819	„ „	12,—	„ „	28,—	„ „	„ „
Lucernehooi	40 000	„ „	34,—	„ „	—	„ „	„ „
Stroo (gebruikt)	266 000	„ „	5,—	„ „	6,40	„ „	„ „

Oogst 1934.

Grasgewas	±	70	ha f	25,—	tot f	80,—	per ha
Lucernegewas	±	51	„ „	75,—	„ „	95,—	„ „
Roode klavergewas	±	4	„ „	75,—	„ „	—	„ „

3. De sociaal-economische afdeling.

I. Inrichting dorpskernen.

a. Bestratingen.

In het voorjaar werden zoowel te Slootdorp als te Middenmeer de eerste herstratingen verricht. Vooral de loswallen verkeerden, tengevolge van de belangrijke zandaanvullingen onder de bestrating en

het vele gebruik, dat van deze loswallen gemaakt werd, in minder goeden toestand.

b. Bepantingen.

In het voorjaar werden de bepantingen van de beide dorpen, voor zoover mogelijk in verband met het zoutgehalte van den bodem, voortgezet. In het algemeen kan gezegd worden, dat de boomen en heesters goed zijn aangeslagen. De maandenlange droge periode oefent echter een ongunstigen invloed op den groei uit.

II. *Administratief beheer.*

a. Uitgifte bouwgrond.

In het eerste halfjaar 1934 werden in Slootdorp 3 en in Middenmeer 2 perceelen aan particulieren uitgegeven.

De stand van de uitgifte in de beide dorpen was op 30 Juni 1934 als volgt:

Bestemming.	Slootdorp.			Middenmeer.		
	Perceelen.	Opp. in m ² .	Canon in guldens.	Perceelen.	Opp. in m ² .	Canon in guldens.
Particuliere woningbouw .	—	—	—	3	3 289	413
Bouw bureau „de Wieringermeer”	102	37 822	1 564	130	44 285	1 828
Winkelbouw en kleinindustrie	21	11 382	1 844	26	11 731	2 048
Industrieterrein	—	—	—	2	2 499	375
Kerken en wijkverpleging	4	13 477	137	3	12 409	125
Scholen en gymnastiekterreinen	2	17 665	—	2	19 930	—
	129	80 346	3 545	166	94 143	4 789

Vergelijking met het Januari-overzicht doet zien, dat de uitgifte eenigermate tot stilstand is gekomen. Dit was ook wel te voorzien, omdat in beide dorpen de bestaansmogelijkheid voor neringdoenden niet onbegrensd is.

b. Vergunningen.

1. Aan de Bataafsche Import Maatschappij te 's-Gravenhage werd

vergunning verleend tot het plaatsen van een benzinepompinstallatie, tegen een recognitie van f 75,— per jaar.

2. Vergunning werd verleend tot het leggen en hebben van ondergrondsche kabels te Slootdorp en Middenmeer, ten behoeve van de exploitatie van een radiodistributiebedrijf tegen een recognitie van f 50,— per jaar.

3. Aan de Voetbalvereniging „Flevo” te Middenmeer werd vergunning verleend tot het gebruik als sportterrein van een perceel grond te Middenmeer, groot ongeveer 1.50.00 ha tegen een recognitie van f 50,— per jaar.

Op 30 Juni 1934 waren in totaal 11, tot wederopzegging doorlopende vergunningen uitgereikt of in behandeling, met een totaal bedrag aan recognities van f 729,— per jaar.

c. *Uitgifte landarbeidersperceelen.*

Voor het seizoen 1933/34 werden in totaal 92 landarbeiderstuintjes in pacht uitgegeven, waarvan

te Slootdorp	40	samen groot	2.16.23 ha,	pacht	f 134,50
te Middenmeer	43	„ „	2.33.05 „ „	„	f 141,—
bij de bedrijven	9	„ „	0.79.95 „ „	„	f 47,70

Deze uitgifte stelt de bewoners in staat een deel van hun behoeften aan groenten en aardappelen zelf te verbouwen. De stand van de gewassen kan over het algemeen goed worden genoemd.

d. *Uitgifte cultuurgrond.*

1. Het terrein, dat binnen de dorpsplannen is gelegen en in de toekomst voor bouwterrein is bestemd, is in gras gelegd. Het grasgewas wordt verkocht om te hooien, terwijl ook gelegenheid wordt gegeven klein vee te tuieren tegen een kleine vergoeding. Reeds werd door een zevental personen van deze gelegenheid gebruik gemaakt.

2. Behalve de reeds einde 1933 voor den tijd van één jaar in gebruik afgestane perceelen cultuurgrond werd begin 1934 nog een perceel, groot ongeveer 1 ha uitgegeven tegen een vergoeding van f 50,— terwijl elders een kavel ter grootte van 3 ha verpacht werd om te beweiden voor f 150,—.

3. De Wieringermeerdijk werd voor een jaar verpacht om te beweiden met schapen, voor de som van f 500,—.

III. *Bouwkundige afdeling*

a. *Ontwerpen en stichten van bedrijfsgebouwen.*

De bouw van 32 boerderijen ondervond in de verslagperiode ernstigen tegenslag tengevolge van de weersomstandigheden. Het werk

verkeert nu echter in het stadium van oplevering. Het overgrootste deel der boerderijen is geheel gereed, terwijl van enkele slechts het schilderwerk en het maken van de watervoorzieningen in de stallen nog in bewerking is.

Twee boerenwoningen bij de landbouwschuren 5 en 6 werden besteed en gegund aan den aannemer J. B. WASSINK te Middenmeer voor de som van f 7727,— en werden reeds opgeleverd.

De bliksembeveiliging van 45 boerderijen en 106 landarbeiderswoningen werd na aanbesteding opgedragen aan de firma Hommema te Leeuwarden voor de som van f 4900,—. Deze werken kwamen intusschen gereed.

21 Juni 1934 werd de bouw van 9 boerderijen type m, bestemd voor een gemengd bedrijf van 40 ha en 4 boerderijen type n, bestemd voor een gemengd bedrijf van 20 ha, alle in Sectie B, aanbesteed. Laagste inschrijfster was de firma A. Kingma & Zoon te Slootdorp voor de som van f 148 480,—, waarvoor het werk is gegund. Met rietbedekking, stalinrichting en watervoorziening zullen de totale kosten f 180 000,— of gemiddeld f 13 850,— bedragen.

De typen m worden gedekt met riet, behalve de woning, welke een pannen bedekking krijgt. De typen n worden geheel met pannen gedekt. Hoewel de rietprijs belangrijk is opgelopen, is het in economisch opzicht nog juist mogelijk gebleken deze fraaie Hollandsche dakbedekking in concurrentie met de pannen te blijven toepassen.

Aan de boerderij, welke in Slootdorp is gebouwd, werd de naam gegeven van Koningin Emma-Hoeve. Deze boerderij wordt gedurende de zomermaanden ter bezichtiging gesteld van het publiek, dat tevens een in de boerderij ingerichte tentoonstelling, den opbouw van den nieuwen polder betreffende, kan bezichtigen.

H. M. de Koningin vereerde deze boerderij 9 Juni 1934, den dag van opening der tentoonstelling, met een bezoek.

Beplantingen.

Rondom de boerderijen en landbouwschuren werden, waar de gesteldheid van den bodem dit toeliet, boom- en heesterbeplantingen aangebracht. Dit geschiedt naar vóór den bouw ontworpen plannen, zoodat de situatie van gebouw en beplanting geheel op elkaar afgestemd zijn. Bij de 32 in aanbouw zijnde boerderijen kon meestal nog slechts een gedeelte der geprojecteerde beplanting worden aangebracht in verband met de aanwezigheid van keten en bouwmaterialen.

De beplantingen bij de boerderijen bestaan in hoofdzaak uit windschermen, terwijl zorggedragen is, dat de zon zoo min mogelijk verhinderd wordt in het gebouw te dringen. Bij verscheidene boerderijen is de situatie voorts zoo gekozen, dat gelegenheid bestaat t.z.t. eenige vruchtboomen op een daartoe geschikte plaats te planten.

b. Onderhoud van en toezicht op de bedrijfsgebouwen c. a.

De gereedgekomen bedrijfsgebouwen met woningen werden achterenvolgens bij den onderhoudsdienst overgebracht.

De onderhoudswerken bleven tot kleinigheden beperkt. Bij de eerste 20 boerderijen werden de groote schuifdeuren aan gietijzeren hangrollen opgehangen. Na betrekkelijk korten tijd waren zij echter zoodanig ingeloopt, dat vervanging noodzakelijk bleek. Door bijzondere tegemoetkomendheid van de Elfafabrieken, die ook de gietijzeren rollen hadden geleverd, werden deze slechts met geringe kosten vervangen door rollen van getrokken staal, die tot heden uitstekend voldoen.

Een tweetal Januari-stormen bracht eenige schade toe aan de dakbedekking van een aantal woningen bij de bedrijfsgebouwen. De totaalkosten van f 188,52 werden boven een franchise van f 10,— door verzekering gedekt.

De in het bedrijf werkzame zware paarden ondervonden bij het opstaan hier en daar hinder van de latierboomen en tusschenstijlen in de stallen, waardoor het noodig was verbetering aan te brengen, welke werd bereikt door de tusschenstijlen iets terug te plaatsen en de latierboomen zwevende te maken.

Op 55 bedrijfsgebouwen werden de benamingen aangebracht door middel van zinken borden met geschilderd opschrift.

Algemeen bestuur.

A. Sociale maatregelen.

1. *Ontspanning kamparbeiders.*

In overleg met de Commissie, samengesteld uit de centrale drankweer-organisaties, is het houden van ontspanningsavonden in het kamp van ongehuwde arbeiders gestaakt. De reden hiervan is dat uit het eenige nog bevolkte te Wieringerwerf gelegen kamp de dorpen Slootdorp en Middenmeer voldoende bereikbaar worden geacht om aldaar cursussen, ontwikkelingsavonden, enz. te kunnen volgen. Bovendien waren deze avonden tamelijk kostbaar.

Door de genoemde Commissie is intusschen, vooral in de beginperiode van de in cultuurbrenging van den polder, nuttig werk verricht.

2. *Volksgezondheid.*

a. Commissie voor de Volksgezondheid.

In Februari werd door de Commissie voor de Volksgezondheid een vergadering in het Dorpshuis te Middenmeer gehouden, welke werd

bijgewoond door een vertegenwoordiger van de „Commissie voor de Malariabestrijding door de Bevolking in Noord-Holland” en door den Wieringermeer-arts.

Aan de verschillende te nemen maatregelen inzake de malaria-bestrijding werd bijzondere aandacht geschonken, terwijl door den Wieringermeer-arts mededeelingen werden gedaan omtrent den gezondheidstoestand van de in den polder gevestigde gezinnen.

In Juni 1934 brachten de geneeskundig hoofdinspecteur en 7 inspecteurs een bezoek aan de Wieringermeer, aan welke excursie de voorzitter en de secretaris van de Commissie voor de Volksgezondheid deelnamen. Na een uiteenzetting in het Dorpshuis werden de resultaten van de verschillende maatregelen, genomen op hygiënisch gebied, in oogenschouw genomen.

b. Malaria-bestrijding en bestudeering.

In verband met het feit, dat er eenige wijziging gekomen is in de organisatie van de bestrijding en bestudeering der malaria zij hier het onderstaande medegedeeld.

Tot 1 Januari 1934 hadden bestrijding en bestudeering van de malaria in de Wieringermeer onafhankelijk van elkander plaats.

De *bestrijding* was in handen van de „Commissie voor de Malaria-bestrijding door de Bevolking in Noord-Holland”. Laatstgenoemde provincie is door bedoelde Commissie verdeeld in een aantal districten; de Wieringermeer werd ingedeeld bij het belendende district Heer-Hugowaard. De bestrijding in de Wieringermeer staat onder leiding van den heer F. C. SPIERINGS, arts te Heer-Hugowaard, voorzitter van het district Heer-Hugowaard, terwijl de propagandist van genoemd district, D. DE JONG, ook als zoodanig voor de Meer werd aangewezen. Als lid van het districts-comité trad op het lid der Wieringermeerdirectie, belast met de leiding van de sociaal-economische afdeling.

Zooals reeds werd opgemerkt had — geheel los van deze organisatie der bestrijding — sinds een reeks van jaren, de *bestudeering* van de malaria plaats te Medemblik, toevallig dus in de naaste omgeving van den polder. Dit geschiedde onder leiding van prof. dr. N. H. SWELLENGREBEL met financiëlen steun van de Rockefeller Foundation. De laatste twee jaar heeft deze organisatie in samenwerking met de Commissie tot bestrijding van de malaria, hare bijzondere aandacht gewijd aan de Wieringermeer. Uitvoerige rapporten zullen hieromtrent binnenkort worden gepubliceerd.

Aan de bestrijding verleende de Wieringermeerdirectie desverlangd haar medewerking, o.a. door het aanbrengen van gaasbescherming in de door of vanwege haar gebouwde woningen en boerderijen, het opnemen van een bepaling in de „Voorschriften voor het bouwen in de

Wieringermeer'', waarin de verplichting van den bouwer werd vastgelegd de raamkozijnen in verblijven van menschen gedurende den nacht aldus in te richten, dat daarin bij geopenen stand van het raam een gaasbescherming tegen het binnendringen van muggen kan worden aangebracht; het verstrekken van verdelgingsmiddelen, enz.

Thans is — sinds 1 Januari 1934 — een regeling verkregen volgens welke op gelukkige wijze kan worden samengewerkt tusschen de verschillende genoemde organisaties.

De werkzaamheden voor bestudeering van de malaria te Medemblik hebben aldaar een einde moeten nemen. Echter is het drs. J. N. NIJKAMP, voorheen te Medemblik voor de Rockefeller-Foundation werkzaam, mogelijk gemaakt zijn observaties en onderzoekingen, waarvan de leiding bij prof. SWELLENGREBEL berust, voort te zetten uit zijn tegenwoordige woonplaats te Den Helder. De Wieringermeer-directie stelt te zijner beschikking een arbeider, ter assistentie van de verschillende contrôles. Deze helper bekleedt echter tevens de functie van hulp-propagandist voor de Commissie voor de malaria-bestrijding. Mede tengevolge van deze samenwerking kunnen in dit verslag voortaan regelmatig mededeelingen worden opgenomen, zoolwel van de bestrijdings- als van de bestudeeringswerkzaamheden, voorzoover de laatste zich voor publicatie in een geschrift als dit leenen.

Mededeelingen inzake de malaria-bestudeering.

Aan de mededeelingen van drs. NIJKAMP wordt het volgende ontleend.

Het doel van de werkzaamheden is: voortzetten van de waarnemingen over het binnendringen en vestigen van de anopheles in den polder. De waarnemingen, hiervoor noodig, komen in hoofdzaak op het volgende neer:

1°. Contrôle van een aantal ($\pm$ 60) kavelsloten door den geheelen polder verspreid. Bij deze contrôle (ten minste 2 maal in dit seizoen) wordt gelet op de al of niet aanwezigheid van larven. Bovendien wordt het chloor-gehalte van het water bepaald.

2°. Veertiendaagsche contrôle van 10 woningen in Slootdorp en 10 woningen in Middenmeer, bovendien van een tiental verspreid door den polder liggende huizen of boerderijen. De muggen in de huizen worden gevangen en voorzoover zij bloed in de maag hebben, wordt nagegaan of dit menschen- dan wel dierenbloed is.

3°. Telling van de muggen in alle stallen en hokken in den polder (ieder 14 dagen).

4°. Ter vergelijking worden in het Oude Land (omgeving Medemblik) ook een 10-tal woningen met bijbehorend stallencomplex nagegaan.

Het bloedonderzoek geschiedt op het Laboratorium van Prof. SWELLENGREBEL te Amsterdam onder wiens toezicht de waarnemingen worden verricht.

Mededeelingen inzake de malaria-bestrijding.

In het eerste halfjaar bracht de propagandist-controleur zeven bezoeken aan den polder, waarvan de laatste in hoofdzaak ten doel hadden den bovenvermelden arbeider voor zijn taak geschikt te maken. De Joodsche nederzetting te Nieuwesluis werd bij herhaling bezocht; de directeur van de stichting, dr. H. LUBINSKY, zegde alle medewerking toe en heeft aanschaffing van verdelgingsmiddelen beids bevorderd.

Het magazijn van het Witte Kruis te Slootdorp, gevestigd in „Maatschappelijk Werk” en het hulpmagazijn van deze organisatie te Middenmeer beschikken elk over een fust Shell-tox en een groot aantal spuiten. De Commissie voor de Volksgezondheid heeft op verzoek van den voorzitter van vorengenoemd districts-comité een circulaire gericht tot de geheele bevolking in de Meer, waarin wordt medegedeeld, dat Shell-tox voortaan niet meer gratis zal worden verspreid, doch tegen f 0,10 per spuitvulling verkrijgbaar is. Deze prijs geldt slechts voor de landarbeiders; zij is belangrijk lager dan de geldende handelsprijs. De spuiten kunnen voor f 0,70 worden aangeschaft. De niet-landarbeiders dienen de verdelgingsmiddelen van de plaatselijke vertegenwoordigers der verschillende fabrikaten te betrekken. De afname is uit den aard van de zaak nog niet groot, daar het aantal muggen in den polder tot nu toe niet van belang was.

B. *Geneeskundig schooltoezicht.*

De schoolarts heeft een begin gemaakt met het eerste generale onderzoek van alle kinderen van de scholen te Slootdorp en Middenmeer.

Tot dusverre werd door geen van de ouders gebruik gemaakt van de in art. 5 van de geldende regeling gegeven gelegenheid hun kinderen, door overlegging van een verklaring van een geneeskundige te onttrekken aan het geneeskundig schooltoezicht.

Eén van de betrokken ouders is steeds bij het onderzoek aanwezig.

C. *Bouwureau „de Wieringermeer”.*

1. *Stand van de werkzaamheden.*

De twee als dokterswoning ingerichte middenstandswoningen, Slootweg 21/22 te Slootdorp, werden per 1 April 1934 verlaten; na een kleine verbouwing zijn deze thans afzonderlijk verhuurd.

2. Onderhoudsdienst.

Bij inschrijving onder de plaatselijke drie schilders werd aanbesteed het buitenverfwerk van twintig arbeiderswoningen te Sloodorp, gelegen Sloodweg 3 tot en met 20 en Brink 48/50 (postkantoor).

Thans wordt een kaartsysteem ingericht, waarin van iedere woning alle gegevens op kaart zijn gebracht, welke tevens bevat een plattegrond en de situatie van de woning.

3. Jaarverslag.

Het 2e jaarverslag, over 1933, verscheen eind Februari. Een accountant van de afdeling Volksgezondheid van het Departement van Sociale Zaken verrichtte in April en Mei 1934 de jaarlijksche contrôle, naar aanleiding van het genoemde verslag.

Onderstaand volgen enkele aanhalingen uit het jaarverslag 1933; bij het overzicht van de verhuurde woningen is gevoegd een resumé, vermeldende de op 1 Juli 1934 verhuurde huizen.

Een aantal huurders diende een verzoek in tot het plaatsen van schuurtjes, kippenhokken, e.d. Vergunning hiertoe werd slechts door den eigenaar van de gronden verleend, indien een keuze werd gedaan uit een zestal ontwerpen van deze soort. Op deze wijze wordt een ordelijk dorpsaspect verkregen. In 1933 zijn voor Sloodorp 18 en voor Middenmeer 10 van deze vergunningen verstrekt.

De voor 1932 vastgestelde huurschaal, welke werd bepaald in overeenstemming met de bouwkosten van de woningen, werd gehandhaafd.

Overzicht verhuurde woningen.

	1 Januari 1934.		1 Juli 1934.	
	Sloodorp.	Middenmeer.	Sloodorp.	Middenmeer.
<i>Middenstandswoningen:</i>				
Ambtenaren Directie . . .	3	4	3	4
Onderwyzend personeel . .	1	1	1	1
Diversen	4	1	3	1
Reserve	—	—	2	—

	1 Januari 1934.		1 Juli 1934.	
	Slootdorp.	Midden-meer.	Slootdorp.	Midden-meer.
<i>Arbeiderswoningen</i>				
<i>Cultuurmaatschappij:</i>				
Landarbeiders	71	101	70	105
Bedrijfsleiders	1	4	1	3
Assistent-bedrijfsleiders . .	1	1	—	1
Karteerders	—	1	—	1
Technisch-Personeel	8	—	8	—
<i>Wieringermeer-Directie:</i>				
Kantoor	2	—	2	—
Personeel	4	5	4	5
Diversen	—	—	—	—
Opzichters	1	1	1	1
Post	2	2	2	2
Bouwwakarbeiders	2	8	2	6
Onderwijzers	2	—	2	—
Reserve	—	1	2	1

Bij de vaststelling van de huren is een bepaalde post opgenomen voor de onderhoudskosten van arbeiders- en middenstandswoningen. Om tot een inzicht te geraken omtrent de werkelijke onderhoudskosten over een periode van 5 jaar werd door den opzichter een staat opgesteld, waarop de begroting van deze kosten is gebracht.

Gevormd wordt een onderhoudsfonds, dat jaarlijks gecrediteerd wordt voor het totaal-bedrag van de onderhoudsbijdragen per woning. Ten laste van het fonds wordt ook gebracht een bijdrage in het salaris van den opzichter, die ook werkzaamheden in dienst van de directie verricht. Wanneer de uitgaven geschieden volgens den vastgestelden staat blijft nog een ruime marge „onvoorzien” beschikbaar.

Het opgestelde schema dient slechts als begrooting te worden beschouwd. Een sterke loons- of materiaalverhooging kan hierop van grooten invloed zijn.

D. Gegevens omtrent de bevolking.

1. Toename.

a. Vaste en tijdelijke bevolking.

	Vast.		Tijdelijk.	
	1 Jan. 1934	1 Juli 1934	1 Jan. 1934	1 Juli 1934
Gezinnen	350	353	20	23
Mannen	916	958	143	159
Vrouwen	728	751	42	48
Totaal	1644	1709	185	207
Waarvan inwonend	128	136	29	36
Waarvan kampbewoners	—	—	68	72

b. Joodsche nederzetting.

	1 April 1934.	1 Juli 1934.
Gezinnen	1	1
Mannen	29	80
Vrouwen	3	12
Totaal	32	92
Waarvan inwonend	30	90

c. Totaal overzicht.

	1 Jan. 1934.	1 Juli 1934.
Gezinnen	370	377
Mannen	1059	1197
Vrouwen	770	811
Totaal	1829	2008
Waarvan inwonend	157	262
Waarvan kampbewoners	68	72

2. Samenstelling naar het beroep van de vaste gezinshoofden.

	1 Juli 1934.	
	Aantal.	%
Landarbeiders	183	52
Bedrijfsleiders + assistenten	65	18
Winkeliers en neringdoenden	34	10
Ambachtsslieden	18	5
Ambtenaren	31	9
Sluiswachters	17	5
Diversen	5	1
	353	100

3. *Samenstelling naar herkomst. (Voorlaatste woonplaats)*

	1 Juli 1934.	
	Aantal.	%
Groningen	43	12
Friesland	53	15
Drenthe	13	4
Overijssel	8	2
Gelderland	10	3
Utrecht	1	0,5
Noordholland	129	37
Zuidholland	23	6
Zeeland	38	11
Noordbrabant	33	9
Limburg	2	0,5
	<hr/>	<hr/>
	353	100

4. *Samenstelling bevolking Joodsche Nederzetting naar vorig beroep.*

1 Juli 1934.

Beroep.	
Koopman	32
Arts	2
Student dentist	2
Ingenieur	1
Tooneelspeler	1
Secretaresse	1
Angestellte	5
Vertegenwoordiger	1
Advocaat	2
Scholier	27
Arbeider	1
Techn. koopman	1
Chemicus	1
Stud. Medic.	1
Cand. Medic.	1
Huishoudster	4
Stenotypiste	1
Leerling electricien	1
Stud. phil.	1
Slotenmaker	1
Drogist	1
Metselaarsbaas	1
Timmermansbaas	1
Student	1
Tuinbouwleerling	1
	<hr/>
	92

D. *Werkverruiming.*

1. Overzicht van de in den polder werkzame doch aldaar niet woonachtige personen.

	1 Febr. 1934.	1 Juli 1934.
Opzichters	6	4
Uitvoerders	11	9
Boekhouders	1	7
Timmerlieden	82	32
Metselaars	35	3
Opperlieden	18	16
Smeden	6	11
Loodgieters	4	—
Stucadoors	4	2
Schilders	11	10
Voegers	—	1
Betonwerkers	9	6
Grondwerkers	145	152
Sjouwerlieden	41	36
Voorwerkers	2	—
Monteurs	2	1
Wakers	21	19
Werkbazen	—	1
Electriciens	—	1
Chauffeurs	2	13
Landarbeiders	360	318
Machinisten	6	4
Isolateurs	1	—
Autogeenlasschers	1	—
Heiers	7	4
Vlechters	4	4
Schippers	2	7
Brugwachters	—	1
Straatmakers	5	37
Baggerwerkers	3	3
Losse arbeiders	11	—
Jongens	6	14
Meetarbeiders	—	2
Wegwerkers	6	10
Rijswerkers	1	—
Voerlieden	1	—
	<hr/>	<hr/>
	814	718

De totaalcijfers van de maanden Februari—Juli 1934 zijn de volgende:

Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli
814	822	735	721	775	718

2. Overzicht van het aantal dergenen, wier onderhoudskosten bestreden worden uit loondiensten, behaald door werkzaamheden in de Wieringermeer van het gezinshoofd:

		1 Juli 1934.	
a.	Vaste bewoners in den polder (gem. per gezin 4,45)	1573	
	inwonend	136	
		—	1709
b.	Tijdelijke bewoners in den polder (gem. per gezin 4,3)	99	
	inwonend + kampbewoners	108	
		—	207
c.	Werkzaam in, woonachtig buiten den polder:		
	Gehuwd (408 × 4,37 ¹)	1783	
	Ongehuwd	310	
		—	2093
d.	Werkverschaffing:		
	Gehuwd (820 × 4,37 ¹)	3583	
	Ongehuwd	95	
		—	3678
			± 7687

Het spreekt vanzelf, dat de vermelde cijfers onder eenig voorbehoud moeten worden aanvaard. Voorts zij aangeteekend, dat hierin niet begrepen zijn de aantallen van hen, die door industrie elders of op andere wijze profiteeren van den drooggelegden polder. Als voorbeeld van dit laatste kan worden vermeld, dat in Februari j.l. 15 fabrieken van draineerbuizen, gelegen in werkloosheidscentra, door het vervaardigen van het ter zake in den polder benodigde materiaal, weder in het werk konden worden gesteld. En dit geval staat niet op zichzelf!

¹) Ontleend aan de gezinsstatistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek te 's Gravenhage. Dit cijfer bedraagt voor Noordholland 4,01 (het laagst); voor Noordbrabant 4,98 (het hoogst).

E. *Onderwijs en Volksontwikkeling.*1. *Lager onderwijs.*

Op 28 Maart j.l. was het eerste normale schooljaar geëindigd. Van de bevordering van de leerlingen volgt hier een overzicht:

Klasse:	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.	
S = Slootdorp. M = Middenmeer.	S.	M.	S.	M.	S.	M.	S.	M.	S.	M.	S.	M.	S.	M.
Bevorderd	14	29	26	19	17	21	20	21	20	17	7	16	1) 6	
Voorwaardelijk bevorderd	1	1	1	2	1	1	4	2	1	3	1	1	—	—
Niet bevorderd .	3	4	3	3	1	2	—	—	2	2	3	1	2) 1	

1) 10 gaan van school.

2) 1 blijft op school.

Te Slootdorp werd op 14 Maart 1934 des avonds aan de ouders gelegenheid gegeven het werk van hun kinderen te bezichtigen. Op deze wijze wordt het contact tusschen school en ouders gelegd. Door 73 personen werd hiervan gebruik gemaakt. In Middenmeer was een dergelijke avond reeds in het najaar 1933 gehouden.

Op den officieelen teldatum, 16 Juni 1934, bedroeg het leerlingenaantal te Slootdorp en Middenmeer respectievelijk 156 en 164.

Met ingang van 1 April 1934 werd voor vast benoemd als onderwijzeres aan de school te Middenmeer mej. D. G. STRAAT. Aan den heer T. BOERSMA, onderwijzer aan genoemde school, werd met ingang van 15 Mei 1934 ziekteverlof verleend tot 1 Augustus 1934. Tot zijn plaatsvervanger is tijdelijk aangesteld de heer E. A. VAN DER GEEST, onderwijzer op wachtgeld te Broek in Waterland.

2. *Landbouw cursussen.*a. *Algemeene Landbouw cursussen.*

Op 11 April 1934 had de eindles plaats van den Algemeenen Landbouw cursus te Slootdorp (Hoofd H. HEERINK, onderwijzer C. P. VERGOUWEN) en te Middenmeer (hoofd C. P. VERGOUWEN), in aanwezigheid van den Rijkslandbouwconsulent, vertegenwoordigers van de Dorpscommissie en de Commissie van Toezicht. Het betrof hier slechts een openbare les en niet een afgesloten cursus, daar thans het eerste jaar van een tweejarigen cursus werd afgesloten. Met een oordeel over de resultaten kan beter tot het volgend jaar worden gewacht.

Middenmeer.

De cursus werd geopend op 12 October 1933 met 20 leerlingen. Door ontslag, verhuizing en ziekte vielen 10 leerlingen af, terwijl er

een van den cursus te Slootdorp bijkwam, zoodat met 11 leerlingen gesloten werd.

Slootdorp.

De cursus werd geopend op 13 October 1933 met 23 leerlingen. Om dezelfde redenen als te Middenmeer slonk het aantal allengs tot 14.

b. Bemestingscursus.

Aan den bemestingscursus, welke hoofdzakelijk voor bedrijfsleiders werd gehouden en georganiseerd door de Dorpscommissie, namen 58 personen deel (afd. A) en 61 personen (afd. B).

In 12 maal 2 uur zijn van 8 November 1933 t/m 14 Februari 1934 door den heer VERGOUWEN te Middenmeer de beginselen der bemestingsleer onderwezen (afd. A).

Van 21 Februari t/m 14 Maart hebben de heeren Irs. VAN STEEN en BOSMA enkele capita selecta uitgebreider behandeld, speciaal in verband met de bodemgesteldheid in de Wieringermeer (afd. B).

Door bijdragen van f 2,50 voor A en B en f 1,— voor B kon de cursus zich zelf bedruipen.

3. Algemeene ontwikkelingsavonden.

Hieronder volgt een overzicht van de gehouden lezingen en de daarvoor getoonde belangstelling; een en ander was door de Dorpscommissie georganiseerd. Als sprekers traden verschillende ingezetenen op.

Onderwerp.	Spreker.	Aantal toehoorders.	
		Slootdorp.	Middenmeer.
Hoe komt de krant tot stand?	Mr. A. F. Kamp	58	87
Hoe en waar wordt rubber geproduceerd en wat doen wij er mee?	Ir. B. Prummel	59	90
Iets uit het leven van den Indischen Volksleider Ghandi.	Ds. J. C. Fischer	30	44
Landbouw en veeteelt in Canada, speciaal in de prairieprovinciën.	Y. M. de Jong	30	56
Het wonderbare leven der bijen.	C. P. Vergouwen	26	19
Ervaringen op Spaansche ontginningen.	Jhr. Ir. H. J. van Kretschmar van Veen	26	34
	Gemiddeld . . .	38	55

F. *Godsdienstige verzorging.*

Op 28 April 1934 werd het Kerkgebouw der Ned. Herv. Kerk te Middenmeer in gebruik genomen. Thans worden geen godsdienstoefeningen meer in de gymnastiekgebouwen gehouden. Zoowel te Slootdorp als te Middenmeer zijn nu drie Kerkgebouwen in gebruik.

G. *Verkeer.*

Het is niet mogelijk de juiste gegevens te verkrijgen voor het autobusverkeer *in* de Wieringermeer, daar door de betrokken maatschappijen slechts cijfers kunnen worden verstrekt over het geheele traject, waarvan de lijn in den polder slechts een klein deel uitmaakt. Daar er ook geen lokale lijnen meer bestaan worden deze soort gegevens niet meer opgenomen.

H. *Post, Telegraaf en Telefoon.*1. *Overzicht van de postale handelingen.*

Tijdvak.	Post.		Telefoon en Telegraaf.	
	Toename verkeer.		Toename verkeer.	
	Handelingen.	%	Handelingen.	%
MIDDENMEER.				
Januari	1034	— 1	1290	+ 20.5
Februari	907	— 12.2	1246	— 3.5
Maart	1053	+ 16	1604	+ 28.7
April	958	— 9	1336	— 16.7
Mei	964	+ 0.6	1637	+ 22.5
Juni	1042	+ 8	1292	— 21
SLOOTDORP.				
Januari	798	— 36.5	800	+ 10.7
Februari	630	— 21	767	— 4.1
Maart	896	+ 42.2	966	+ 26
April	880	— 1.9	792	— 18
Mei	707	— 20	765	— 3.4
Juni	846	+ 19.6	788	+ 3

2. *Telefoonaansluitingen.*

	31 Dec. 1933.	30 Juni 1934.
Slootdorp	7	8
Middenmeer	19	24

Nieuw P.T.T. station.

Met ingang van 22 Juni 1934 is een telegraaf- en telefoonstation met bestelling gevestigd, aangesloten op het hulpkantoor te Wieringerwaard. Het station wordt aangeduid met de benaming „Werkdorp Nieuwesluis”.

I. *Dorpscommissie.*

In de Dorpscommissie werden o.a. behandeld de resultaten van de gehouden cursussen, terwijl de opgedane ervaringen en wenschen voor het volgende winterseizoen werden vastgelegd. Voorts kwamen aan de orde maatregelen ter bevordering van de Volksgezondheid en de malariabestrijding, terwijl medewerking bij de oprichting van een speeltuinvereniging werd overwogen.

J. *Vrijwillige brandweer.*

De brandweer is eenige malen uitgerukt. Op 23 Maart 1934 werd hulp verleend bij een brandende keet; het vuur was spoedig gebluscht; een aangrenzende schuur kon behouden blijven. Een brandende mestvaalt werd op 7 Mei 1934 gebluscht.

Op 10 April 1934 werd een vergadering gehouden van de Vrijwillige Brandweer. Besloten werd de sectie Middenmeer uitsluitend te belasten met het blusschen van brand met de spuit in den geheelen polder en de sectie Slootdorp alleen te belasten met de brandblussching te Slootdorp door middel van de brandkranen en eventueel ter assistentie buiten Slootdorp.

Op Hemelvaartsdag maakten 23 leden van de Vrijwillige Brandweer een uitstapje naar Amsterdam.....

Ter voorkoming van noodeloos uitrukken bij verbranding van kaf of afval bij de boerderijen zijn aan de bedrijfsleiders kaarten uitgereikt om bij evenbedoelde gelegenheden tijdig aan de hoofdbrandmeesters te zenden, met opgave van datum en plaats waar de verbranding zal geschieden.

K. *Maatschappelijk leven.*

Reeds terstond na de vestiging van de gezinnen deed ook het verenigingsleven in den Wieringermeerpolder zijn intree.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van hetgeen op verschillend gebied bestaat:

a. Kerkelijke Organisatie.

1. *Gereformeerde Kerk.*

Zendingscommissie der Gereformeerde Kerk.

Ger. Vrouwen- en Meisjesvereniging (met Afd. Slootdorp en Middenmeer).

Ger. Jongelingsvereniging „Prediker 12 vers 1a”.

2. *Hervormde Evangelisatie in de Wieringermeer.*

Vrouwenvereniging (met Afd. Slootdorp en Middenmeer).

Meisjesvereniging (idem).

Zondagschool (idem).

3. *Nederlandsch Hervormde Kerk.*

Vrouwen- en Meisjesvereniging (met Afd. Slootdorp en Middenmeer).

Zondagschool (met Afd. Slootdorp en Middenmeer).

4. *Roomsch-Katholieke Kerk.*

5. *Vereeniging voor Vrijzinnig Hervormden „Albert Schweitzer”.*

6. *Plaatselijke Afd. van het Nederlandsch Bijbelgenootschap.*

7. *Christelijke Oranjevereniging „Het Nieuwe Land”.*

b. Politieke Organisaties:

Plaatselijke Afdeelingen van:

1. A.-R. Kiesvereniging.

2. R.-K. Kiesvereniging.

3. S.D.A.P.

c. Organisaties op het gebied van Volksgezondheid.

Plaatselijke Afdeeling van:

1. Het Witte Kruis.

2. Het Wit-Gele Kruis.

3. Consultatiebureau.

d. Landbouworganisaties.

Plaatselijke Afdeelingen van:

Chr. Boeren- en Tuindersbond.

Hollandsche Maatschappij van Landbouw.

R.-K. Boerenbond.

Chr. Landarbeidersbond.

Ned. Bond van arbeiders in het L.T.Z.-bedrijf.

R.-K. Landarbeidersbond „St. Deus Dedit”.
Boerenleenbank.
Vereeniging voor Plattelandsvrouwen.
Vereeniging voor Volkstuintjes.
Aankoopvereeniging uit de landbouworganisaties.

e. Ontspanningsvereenigingen.

Wieringermeerfanfare.
Tooneelvereeniging „T. O. P.”
Gymnastiekvereeniging „Wieringermeer-Turners”.
Gemengde Zangvereeniging „Harmonie”.
Voetbalvereeniging „Flevo”.

KOSTPRIJZEN VAN EEN AANTAL LANDBOUWWERKTUIGEN PER
WERK-UUR IN DE WIERINGERMEER OVER HET JAAR 1933.

WERKTUIG.	Eenheid.	Aantal eenheden.	Afschrijvingspercentage.	Totaal aantal eenheidsuren waarop de berekening is toegepast.	Kostprijs per eenheidsuur.
Ploegen	ploegschaar	195	15 %	175.336	f 0.06
Schijfeggen	voet	142	15 %	74.398	0.02
Eggen	meter	357	25 %	101.101	0.03
Rollen	"	95	10 %	14.181	0.05
Wiedmachines . . .	"	18	15 %	3.004	0.12
Kunstmeststrooiers	"	58	20 %	21.124	0.17
Zaaimachines . . .	"	53	10 %	11 811	0.22
Grasmaaiers . . .	voet	96	20 %	41.432	0.11
Graanmaaiers . . .	"	328	20 %	78.325	0.18
Harkkeerders . . .	stuks	34	10 %	4.597	0.32
Hooi-elevatoren . .	"	22	15 %	4.513	0.52
Hooipersen	"	5	10 %	771	2.30
Graanontsmetters .	"	2	15 %	879	0.11
Dorschmachines . .	"	5	10 %	2 531	2.33
Akkerwagens . . .	"	106	10 %	58.400	0.12
Luchtband-wagens .	"	42	15 %	20.781	0.12
Wipkarren	"	64	10 %	35.486	0.04
Dekschuiten	"	4	10 %	6.972	0.26
Vletten	"	18	10 %	7.912	0.16
Wegschaaf	"	1	10 %	285	1.84
Haverpletter	"	1	15 %	1.331	0.01 ⁵
Zakkenklopmachine	"	1	15 %	483	0.09

C. Mededeelingen van algemeenen aard.

BEGROOTING VAN HET ZUIDERZEEFONDS VOOR HET JAAR 1934 (vervolg vorig Bericht).

In het *Voorloopig Verslag van de Eerste Kamer* uitten vele leden ernstig bezwaar tegen verdere drooglegging van Zuiderzeegronden, omdat na de inpoldering van de Wieringermeer de toestanden op agrarisch gebied dermate zijn gewijzigd, dat stilstand van de droogmaking geraden is en de voordeelen geenszins opwegen tegen de nadeelen. Verscheidene andere leden konden zich, ondanks de daartegen ingebrachte bezwaren, neerleggen bij het denkbeeld van de Regeering, om tot inpoldering van den N.O.polder over te gaan; hun beslissend motief daarbij was, dat daardoor voor de eerste jaren een object van werkverruiming van beteekenis zou worden verkregen.

Om tot een kostprijs van den grond van f 2500,— per ha te komen, meende men, dat de Minister de kosten van arbeidsloon buiten beschouwing liet door te redeneeren: voert men het werk niet uit, dan moet de overheid jaarlijks een 4000 man te hulp komen als zijnde werkloos. Dit deed twee vragen rijzen:

1°. moet men nu reeds bij voorbaat aannemen, dat gedurende den geheelen tijd, dat de uitvoering duurt — 10 à 12 jaar — de toestand van de arbeidsmarkt zal blijven gelijk die thans is? en

2°. is het juist om aan te nemen, dat de kosten van steun aan de hier gedachte werkloozen gelijk zullen zijn aan het volle geldende loon. Gaarne vernam men hoe de Minister de financiering denkt. Is het de bedoeling de arbeidsloonen niet ten laste van het Zuiderzeefonds te brengen, zoo ja, ten laste van welke begrooting dan?

Inlichtingen werden gevraagd omtrent de exploitatiekosten van de gronden in de Wieringermeer, terwijl blijvende Staatsexploitatie bij eenige leden op groot bezwaar stuitte. Gevraagd werd of de dijk van den N.O.polder het karakter van een zeedijk, dan wel van een binnendijk zal verkrijgen. Het werd betreurd, dat om bezuinigingsredenen een einde was gemaakt aan het landbouwhuishoudonderwijs in de Wieringermeer. Eenige leden maakten bezwaar, dat degenen, die door de afsluiting van de Zuiderzee broedeloos werden, slechts tijdelijk werden gesteund. Tenslotte werden vragen gesteld omtrent het beschikbaar stellen van grond in de Wieringermeer voor Duitsche vluchtelingen, teneinde zich daarop voor den landbouw te bekwamen.

In de *Memorie van Antwoord* stelt de Minister voorop, dat de memoriepost inzake den N.O.polder op de begrooting is geplaatst, ten einde de Volksvertegenwoordiging in de gelegenheid te stellen

zich over de verdere droogmaking in het IJsselmeer te kunnen uitspreken. De Regeering toch dient te weten of zij in dezen op de medewerking van de Volksvertegenwoordiging kan rekenen, want eenmaal begonnen moet het werk worden voortgezet.

Hoewel de bezwaren van hen, die uitbreiding van cultuurgrond onder de gewijzigde omstandigheden ongewenscht achten, op zich zelf begrijpelijk zijn, wil het aan de Regeering voorkomen, dat dit standpunt niet kan worden ingenomen, want de inpolderingsarbeid blijft naar haar *zienswijze* een economisch te verantwoorden arbeid, die niet uitsluitend met het oog gericht op de oogenblikkelijke verhoudingen mag worden gezien. Werken van den omvang als de onderhavige inpolderingen, worden uitgevoerd in een reeks van jaren, waarin de economische aspecten voortdurend wisselen. Er is zelfs iets voor te zeggen, dat werken als waarover het hier gaat, van Overheidswege worden uitgevoerd in minder gunstige tijden, in de verwachting, dat zij in een later tijdstip vruchten zullen dragen.

De groote indirecte voordeelen aan *elke* grondaanwinning, hetzij ontginning of inpoldering, verbonden en waaronder op dit oogenblik in het bijzonder de werkverruiming naar voren treedt, hebben de Regeering doen besluiten, om den inpolderingsarbeid door te zetten.

Wanneer in den vreemde de belangstelling voor eigen landbouw van dien aard zoude worden, dat zij invoer uit Nederland blijvend in sterke mate zoude verhinderen, dan ligt het voor de hand, dat ons land ter wille van het evenwicht in zijn handelsbalans, tot kleiner import genoodzaakt zoude worden, waardoor voorziening voor eigen behoeften meer op den voorgrond zal moeten treden.

In de belangstelling in den vreemde voor eigen landbouw ligt mitsdien voor Nederland geen argument, om de uitbreiding van eigen cultuurland stop te zetten.

In verband met de gemaakte opmerkingen over de opbrengsten in de Wieringermeer wordt er op gewezen, dat de polder in den zomer van 1930 droog viel en reeds thans, dus in een vroeger stadium dan aanvankelijk gedacht was, oogsten worden verkregen, welke in menig geval gelijk staan met die op gelijksoortige gronden op het Oude Land gewonnen.

Een deel van de lichtere gronden wordt echter reeds thans geschikt geacht om in handen van particuliere boeren te worden gesteld. Ofschoon nog geen oproep heeft plaats gehad voor het bezetten van deze gronden, hebben zich reeds uit verschillende deelen van het land gegadigden aangemeld. Het ligt in de bedoeling met de uitgifte in tijdpacht in den aanstaanden herfst te beginnen; belanghebbenden kunnen te voren gedurende den zomer van dit jaar gelegenheid hebben de gronden van nabij gade te slaan.

Verder wordt medegedeeld, dat blijkens de jongste onderzoekingen de gronden van den N.O.-polder van betere hoedanigheid en veel

minder zout zijn dan die in de Wieringermeer en er verder op gewezen, dat het bewoonbaar maken van de Wieringermeer, althans wat de dorpen betreft, bijzonder weinig kosten heeft medegebracht, terwijl juist hier duidelijk is tot uitdrukking gekomen, dat de inpoldering tot verruiming van werkgelegenheid heeft geleid.

Het moge waar zijn, dat bij wegenbouw het percentage van het loon hooger is, dan bij inpolderingswerk, daar staat tegenover dat hier blijvende werkverruiming wordt verkregen, met wegen- en bruggebouw slechts een klein percentage van de werkloozen te helpen is en de ontginningsarbeid vergeleken kan worden met de boschcultuur, die in hooge mate voor werkverschaffing wordt gebezigd.

Het ligt niet in de bedoeling het werk uit te voeren in werkverschaffing door arbeiders, wier loon uit de begrootingsposten voor werkverschaffing van Rijk en gemeenten wordt betaald. Het werk moet, zooals ook op bladz. 2 der Memorie van Toelichting is uiteengezet, worden opgevat als een werkverruiming, uitgevoerd door geschoolde en ongeschoolde arbeiders, ieder naar den aard van het onderdeel van het werk waarvoor zij geschikt zijn. Wanneer nu die werkverruiming niet plaats zou vinden, zouden de daarbij geplaatste arbeiders werkloos zijn en aan hen steun worden uitgekeerd. Alleen die bespaarde steun is bij de berekening van den eenheidsprijs van een ha grond in rekening gebracht.

Dat de Staat uit de gewone middelen bijdragen verschafft bij de winning van cultuurgronden is in ons land, noch in het buitenland ongewoon. Wordt de toestand op de arbeidsmarkt tijdens den duur van de uitvoering — 10 à 12 jaar — slechter, dan is de uitvoering te meer geboden, wordt deze gunstiger dan gaat daarmee algemeene verbetering gepaard, waardoor het risico van de inpolderingen vermindert.

Voorzichtig financieel beleid eischt een rationeelen economischen opzet en de noodzakelijke soberheid bij de uitvoering.

De Regeering wenscht eerst den nieuwen dienst in te stellen, waartoe bereids de eerste stappen zijn gedaan, om dan te komen tot een definitief plan, waarvoor die dienst de verantwoordelijkheid kan aangaan.

Ten aanzien van de uitgifte van de gronden wordt medegedeeld, dat het niet in de bedoeling ligt thans reeds tot uitgifte in erfpacht over te gaan; wel zullen bepaalde daartoe geschikt bevonden gronden in tijdpacht aan den gewonen gebruiker worden uitgegeven. De voorgenomen blijvende Staatsexploitatie van een deel van de gronden moet als een proef worden beschouwd.

Tenslotte bevat de Memorie van Antwoord nog o.m. het volgende.

„De dijk van den Noord-Oostelijken polder behoeft niet de afmetingen te verkrijgen, welke bij niet afgesloten Zuiderzee zouden noodig zijn, doch zal behooren te voldoen aan den eisch, dat een veilige waterkeering tegen het IJsselmeer wordt gevormd.

Het landbouwhuishoudonderwijs behoort onder het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. Het nuttige en zoo op prijs gestelde onderwijs moest evenals op zoovele andere plaatsen gestaakt worden wegens de door den betrokken Minister noodzakelijk geachte bezuinigingsmaatregelen.

Den leden, die bezwaar maakten, dat degenen, die door de afsluiting van de Zuiderzee broodeloos worden, slechts tijdelijk worden gesteund, brengt de ondergeteekende in herinnering, dat de Zuiderzeesteunwet beoogt de belanghebbenden in den zin dier wet en in bepaalde gevallen ook hunne kinderen, behulpzaam te zijn bij het zich voegen naar den nieuw geschapen toestand, in dien zin, dat zij zich een blijvend bestaan trachten te verschaffen. Zoo noodig en waar mogelijk wordt bij het vervormen van een bestaanden of het vinden van een nieuwen werkkring door de in de wet in uitzicht gestelde middelen hulp geboden, waarnaast uit den aard van de zaak de geldelijke tegemoetkoming als bedoeld in artikel 13 van de wet in het algemeen niet anders dan tijdelijk op hare plaats is, behoudens voor ouden van dagen. De opmerking van andere leden, in het Voorloopig Verslag aan het woord, is hierbij ook van beteekenis.

Inderdaad heeft de Regeering aan het voorloopige comité voor de Joodsche vluchtelingen toezegging gedaan om kosteloos de beschikking te kunnen verkrijgen over barakken en loodsen met inventaris in den Wieringermeerpolder, benevens over den grond, waarop deze barakken en loodsen geplaatst zullen worden. Deze kampen zullen worden ingericht tot een leerdorp, waarin 250—300 Joodsche uitgewekenen worden opgeleid tot land- en tuinbouwers en ambachtslieden. De ter beschikkingstelling geschiedt voor niet langer dan 3 jaar. De overige, door het comité verlangde gronden met schuren worden door de sindsdien opgerichte stichting „Joodsche Arbeid” gehuurd, eveneens voor 3 jaar, en tegen den normalen huurprijs”.

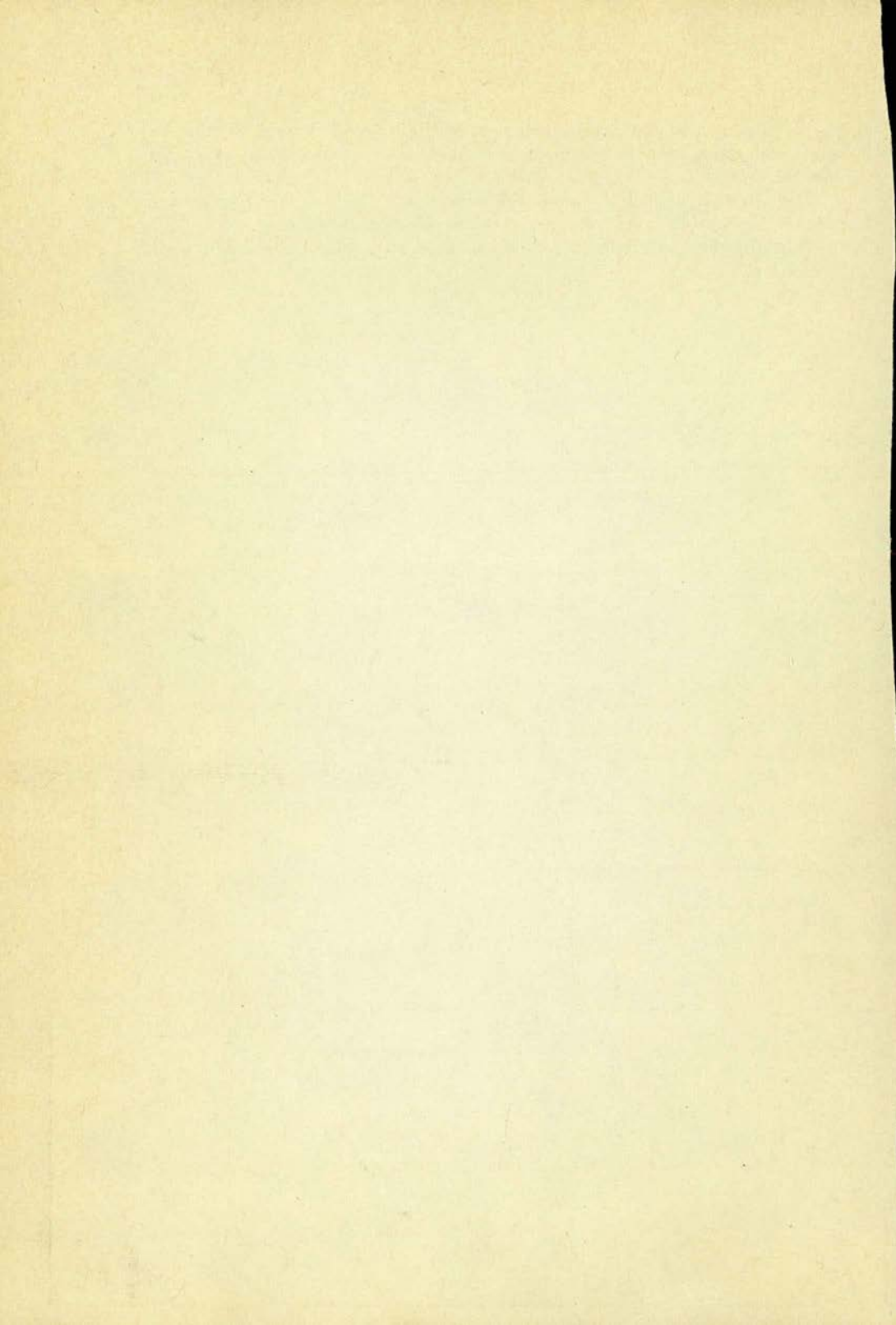
Bij de *mondelijke behandeling* van het wetsontwerp werden de voortzetting van de droogmaking en de Joodsche kolonie in de Wieringermeer besproken. Tegen de voortzetting van de werken werd de groote financieele last, die daarvan het gevolg zou zijn, aangevoerd, terwijl ten aanzien van de Joodsche kolonie de vraag werd gesteld of het in het voornemen lag te dezen nog verder te gaan.

De Minister verdedigde nogmaals de voortzetting van het werk op dit oogenblik, in het bijzonder met het oog op de werkverruiming en wees er op, dat, wanneer men thans den kostprijs op f 2500,— per ha berekent, de financieele risico's, die onmiskenbaar aan het werk zijn verbonden, van zoodanigen omvang zijn, dat de Regeering van oordeel is, dat zij geen overwegend bezwaar opleveren tegen droogmaking van den N.O.polder en daartoe thans mag worden overgegaan. De beteekenis van den memoriepost is dan ook de zekerheid

te erlangen, dat de Volksvertegenwoordiging ook bereid is toe te stemmen, dat wordt aangevangen met de voorbereiding van de werken.

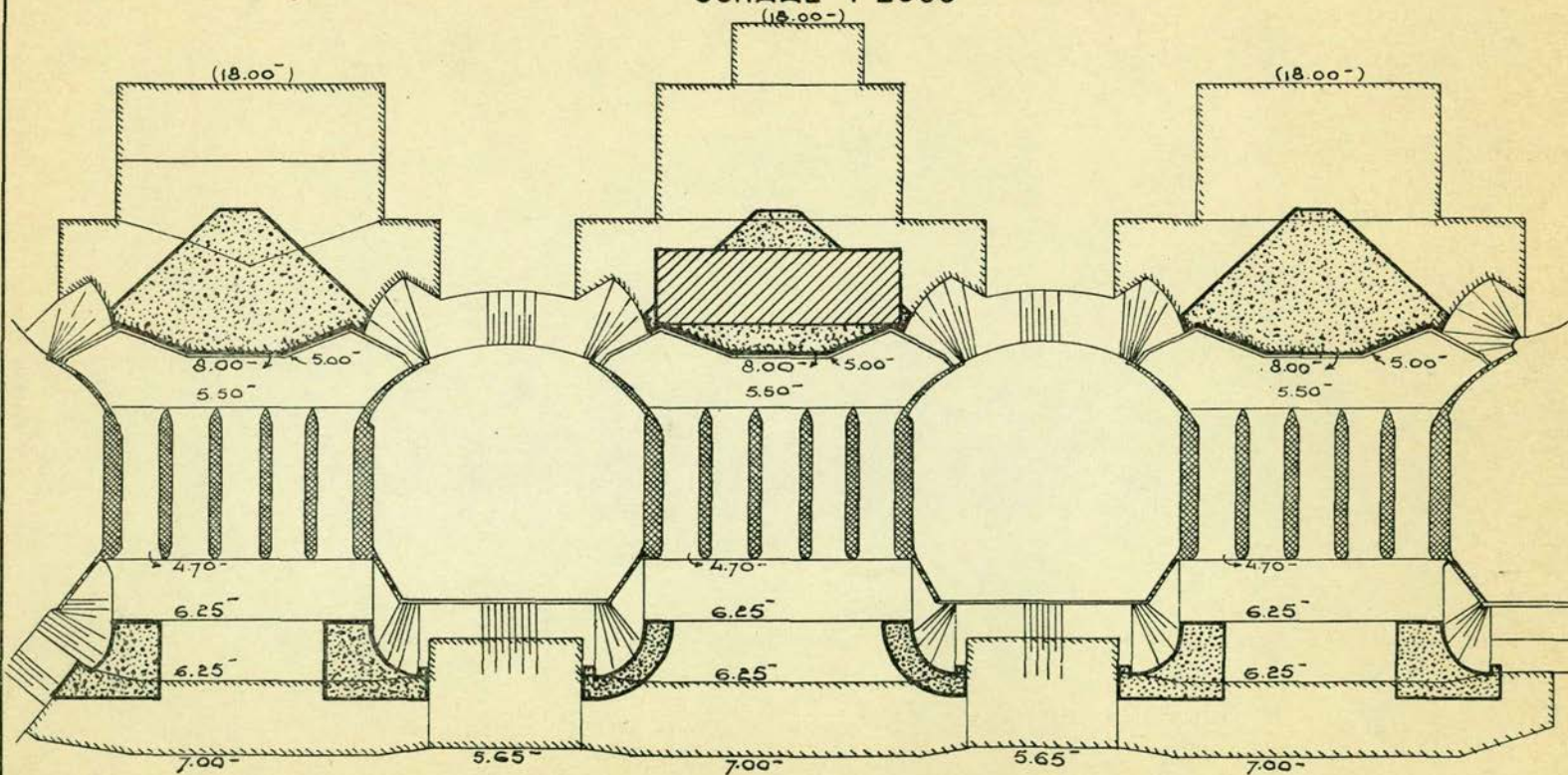
Ten aanzien van de Joodsche kolonie deelde de Minister nog mede, dat het volstrekt niet zal zijn een blijvende nederzetting.

Het ontwerp van wet is ten slotte met 26 tegen 4 stemmen aangenomen.

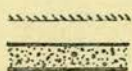

VOORZIENING VAN DE STORTEBEDDEN UITWATERINGSSLUIZEN DEN OEVER

SCHAAL 1:2500

VERKLARING:

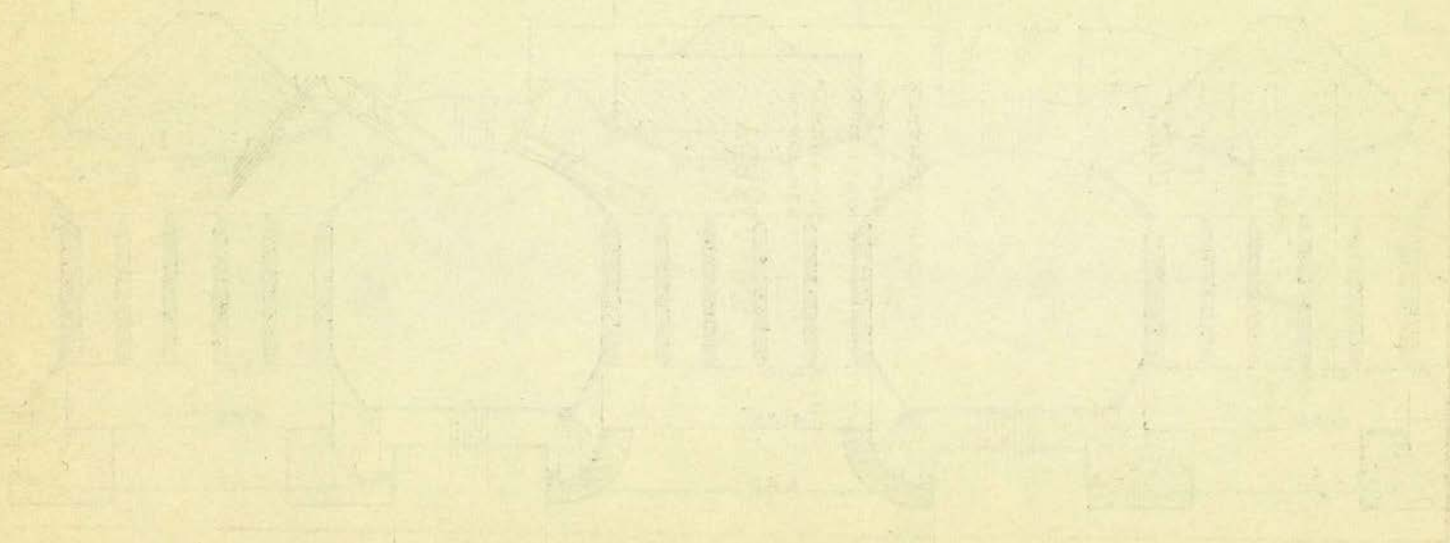
GRENS DER BEZINKING

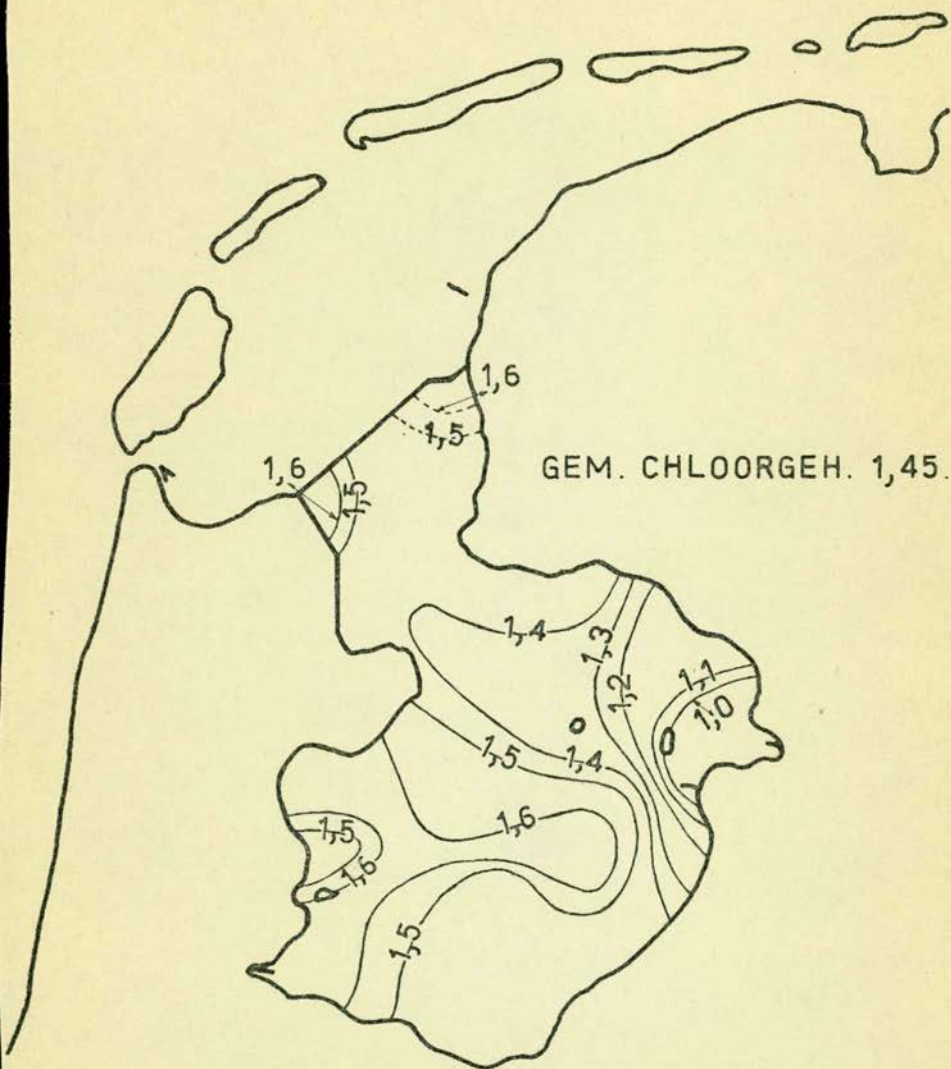
BESTORT MET EXTRA ZWARE
STORTSTEEN 500 - 1000 K.G.

INGEBETONNEERD GEDEELTE

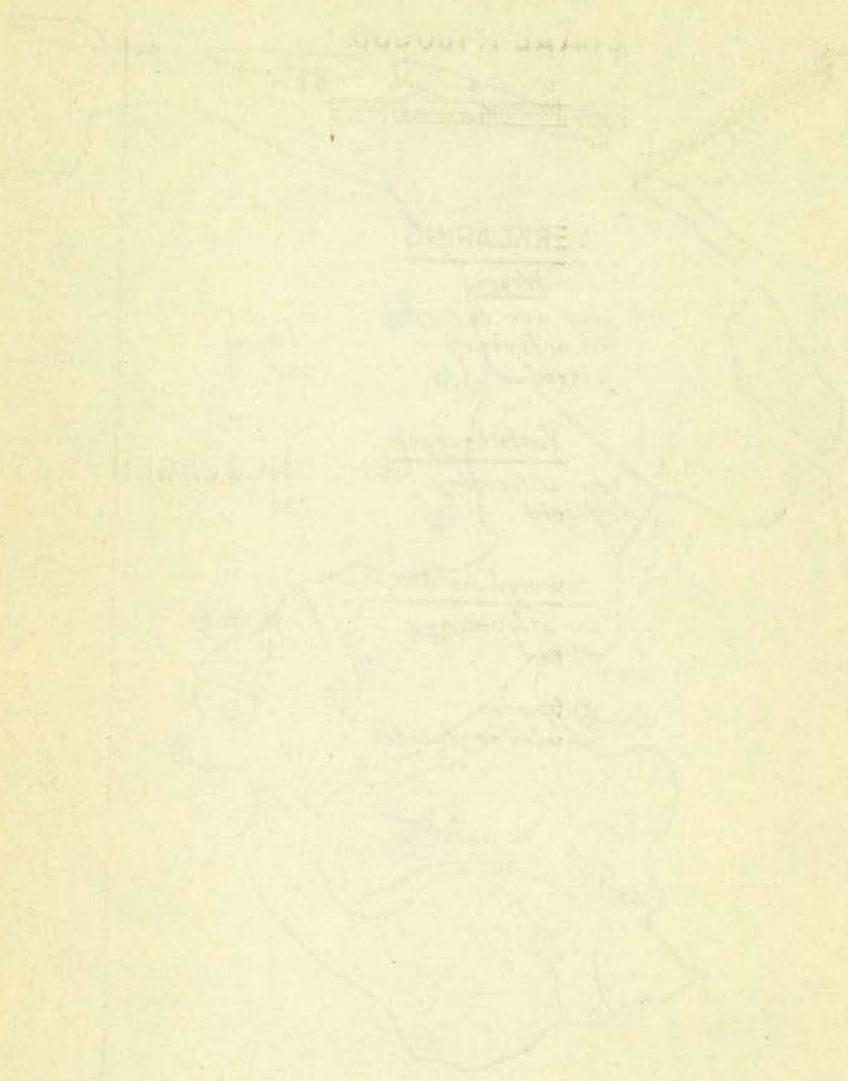

LIJNEN VAN GELUK CHLOORGEHALTE VAN
HET WATER IN HET USSELMEER, OP EIND
MEI 1934.

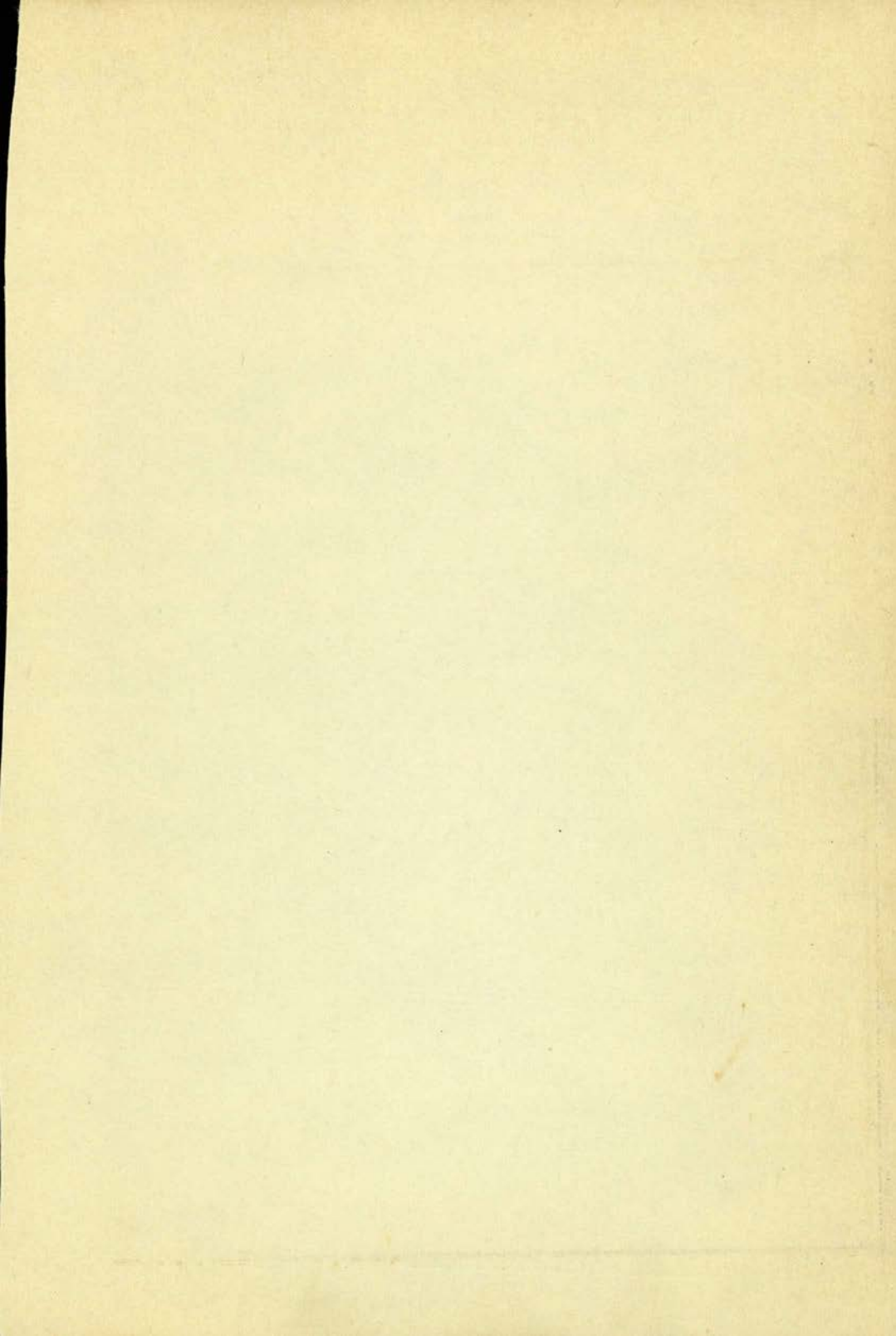

De cijfers bij de lijnen beteekenen grammen
chloor per liter water.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

JAARGANG XV.

Nº. 4.

DRIEMAANDELIJKSCH
BERICHT

BETREFFENDE DE
ZUIDERZEEWERKEN.

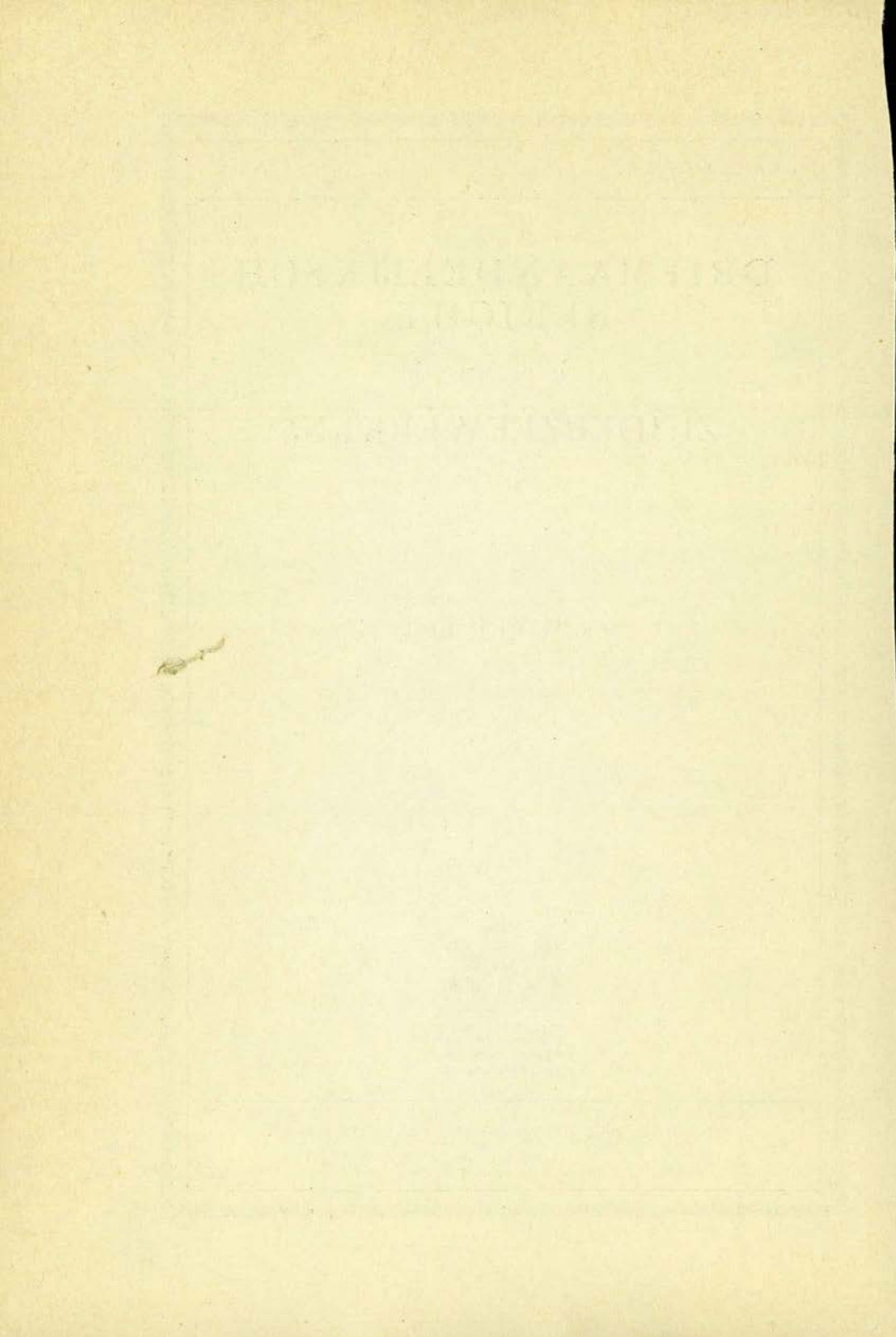
OCTOBER 1934.

RIJKSUITGEVERIJ
DIENST VAN DE
NEDERLANDSCHE
STAATSCOURANT

UITGEGEVEN DOOR HET MINISTERIE VAN WATERSTAAT.

PRIJS f 0.35.

DRIEMAANDELIJKSCHE MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE WERKZAAMHEDEN VOOR DE AFSLUITING EN DROOGMAKING VAN DE ZUIDERZEE.

A. Mededeelingen betreffende den Dienst der Zuiderzeewerken.

PERSONEEL.

Benoemd werden met ingang van 1 Augustus 1934:

a. tot sluisknecht in vasten dienst, de sluisknechts in tijdelijken dienst:

J. TIJSEN SZN., te De Kooi (gemeente Den Helder);

W. RAS, te Kornwerderzand (gemeente Wonseradeel);

R. MULDER, te Kornwerderzand (gemeente Wonseradeel);

J. BLOM, te Kornwerderzand (gemeente Wonseradeel).

b. tot kantonnieër bij de zee- en havenwerken in tijdelijken dienst:

Tr. BLOEM, te Breezand (gemeente Wonseradeel).

c. met ingang van 1 October 1934:

I. tot brugwachter in tijdelijken dienst T. POSTEMA, te Wieringermeer (gemeente Medemblik);

II. tot kantonnieër bij de wegen in tijdelijken dienst, H. KUUT, te Wieringermeer (gemeente Medemblik).

Voorts werd de buitengewoon-opzichter B. J. VAN 'T EIND, te 's-Gravenhage, met ingang van 16 September 1934 benoemd tot buitengewoon-opzichter bij den dienst van den Rijkswaterstaat.

De met den schrijver 1ste klasse J. TH. W. J. VERMOLEN, te Medemblik, gesloten arbeidsovereenkomst werd, wegens inkrimping van den dienst, met ingang van 1 October 1934 beëindigd.

PEILINGEN.

De in het Bericht van Juli 1934 vermelde opneming van het gebied Malzwin—Balg—Wierbalg en Zuiderzwin kwam gereed, waarna werd overgegaan tot opneming van verschillende gebieden van het IJsselmeer. Begonnen werd met een strook langs den afsluitdijk, vervolgens het gebied van den N.O.-polder en daarna werd de vroeger reeds vermelde opneming voor den Ketelmond herhaald en voltooid.

Tenslotte werden in het zuidelijk deel van het IJsselmeer nog eenige verspreide en globale opmetingen verricht, in de eerste plaats op het Enkhuizerzand en daarna in het gebied van den Z.W.-polder.

In de nabijheid van het Kornwerderzand werden profielen opgenomen.

WAARNEMINGEN VAN STROOMEN EN WATERHOOGTEN.

De stroommetingen waren voornamelijk geconcentreerd in het zuid-oostelijk gedeelte van de Waddenzee. De weg, welke de stroomen hier kiezen, is vooral van belang met het oog op het op diepte blijven van de toegeving naar de haven van Harlingen.

Voor zoover de metingen een herhaling zijn van die, welke in 1933 zijn uitgevoerd, vertoonden zij practisch geen verschil met den toestand van dat jaar. In verband hiermede kan er op worden gewezen, dat de verwachte verandering van het bodemprofiel in de Waddenzee, welke tengevolge van de afsluiting van de Zuiderzee op den duur zal tot stand komen, zich thans geleidelijk begint af te teekenen.

Blijkbaar is de verandering nog niet zoover voortgeschreden, dat de invloed op de stroomen waarneembaar is.

GRONDBORINGEN.

Met het boren, zooals omschreven in het vorige Bericht, kon, dank zij de goede weersgesteldheid, regelmatig voortgegaan worden.

LEVERING EN AANVOER VAN STEEN.

Op de loopende overeenkomst met de Basal-Maatschappij, te Rotterdam, werd in het afgelopen kwartaal nog één lading zware stortsteen aangevoerd en als reserve te Den Oever opgeslagen.

De overeenkomst werd daarna dezerzijds voor geëindigd verklaard. Van de maximum af te roepen 40 000 s.t. zware stortsteen werd 35 500 s.t. aangevoerd.

AFSLUITING VAN DE ZUIDERZEE MET BIJKOMENDE WERKEN.

ELECTRISCH-MECHANISCHE BEWEGINGSWERKTUIGEN VOOR DE DEUREN EN DE SCHUIVEN VAN HET MIDDEN- HOOFD VAN DE SCHUTSLUIS TE DEN OEVER.

Nadat de tandwielkasten en de overige onderdeelen in de fabriek waren gereed gekomen, werden deze beproefd, waarna zij naar de bouwplaats werden verzonden.

Zoowel voor de deuren als voor de schuiven kwamen de werken geheel gereed en werden deze in gebruik genomen.

IJZEREN RESERVEDEUREN VOOR DE GROOTE SCHUTSLUIS TE KORNWERDERZAND.

De werkteekeningen kwamen alle gereed.

Het gewalst ijzer kwam op de walswerken gereed en werd in de fabriek van de aanneemster aangevoerd.

Al het materiaal werd gericht, geboord, enz. terwijl een aanvang werd gemaakt met het samenbouwen.

De onderdeelen van draaipunten, enz. werden gegoten en gesmeed en zijn in bewerking.

IJZEREN RESERVEDEUREN VOOR DE UITWATERINGS- SLUIZEN IN DEN AFSLUITDIJK.

Het gewalst ijzer kwam gereed en werd in de werkplaats te Utrecht aangevoerd.

Na het richten en op maat zagen van de samenstellende onderdeelen, werden de beide deuren uitgelegd en werd met het laschwerk begonnen. Het lasschen vindt goeden voortgang, één deur is voor ruim de helft gereed. De gesmede en gegoten stalen onderdeelen van draaipunten, enz. kwamen gereed en werden bewerkt.

VOORZIENINGEN AAN DE SCHUIVEN VAN DE UITWATERINGSSLUIZEN.

Van de werkzaamheden aan de schuiven te Den Oever, volgens onderhandsche overeenkomst met Werkspoor, kwam bij alle schuiven het wijzigen van den onderrand gereed.

Het wijzigen van de ophanging van 5 schuiven vindt geregelden voortgang. De onderdeelen kwamen grootendeels in de fabriek gereed en werden naar de bouwplaats verzonden.

Het werk aan den onderrand van 10 schuiven te Kornwerderzand, volgens onderhandsche overeenkomst met „de Schelde” werd geheel voltooid opgeleverd.

ONDERHOUD VAN DE IJZEREN WATERKEERINGEN VAN DE SCHUT- EN UITWATERINGSSLUIZEN IN DEN AFSLUIT- DIJK TE DEN OEVER EN KORNWERDERZAND.

Het onderhoud van de schuiven van de uitwateringssluizen geschiedt in opgetrokken stand, zonder dat ze worden uitgenomen.

De puntdeuren van de uitwateringssluizen en van de schutsluizen moeten voor het onderhoud worden uitgenomen.

Bij de schutsluizen kan zulks eenvoudig geschieden met behulp van een drijvende bok, doch bij de uitwateringssluizen is daartoe

een bijzonder werktuig noodig, aangezien de deuren met zeer weinig verticale speling onder de bruggen voor gewoon verkeer geplaatst zijn en de vrije hoogte tusschen onder- en bovenaanslag geringer is dan de hoogte van de deur, zoodat deze, eenmaal gelicht, niet in verticale stand naar buiten kan worden gebracht.

In overleg met de N. V. Verschure & Co.'s Scheepswerf- en Machinefabriek werd hiertoe een speciaal drijvend werktuig ontworpen, terwijl het vervaardigen en bedrijfsklaar leveren daarvan aan genoemde firma werd opgedragen voor de som van f 9800,—.

VOORZIENING VAN DE STORTEBEDDEN VAN DE UITWATERINGSSLUIZEN.

Het inbetonneeren van de stortebedden van de uitwateringssluizen te Den Oever en te Kornwerderzand kwam, zooals aangegeven op de teekening in het vorig Bericht, gereed.

In totaal werd $\pm 14.740 \text{ m}^2$ stortebed ingebetonneerd, waarin verwerkt werd $\pm 7.542 \text{ m}^3$ beton of ongeveer $0,5 \text{ m}^3$ beton per m^2 .

Aangezien bij het duikeronderzoek nog was gebleken, dat het rijshout van de stortebedden aan de zuidzijde van de uitwateringssluizen, welke gedeeltelijk in den droge waren gemaakt, in slechten toestand verkeerde en het niet denkbeeldig leek, dat mettertijd hierdoor zakkingen van de bestorting, gepaard met ontgrondingen zouden kunnen ontstaan, werd besloten de in den droge gemaakte stortebedden (gelegen ter diepte van 6,25 m — N.A.P., zie de teekening in het vorig Bericht) met een dun laagje beton te bedekken, teneinde het rijshout te conserveren.

Hiervoor werd nog $\pm 2.062 \text{ m}^3$ beton gebruikt, waarmede $\pm 7.000 \text{ m}^2$ stortebed werd behandeld.

VERBINDINGSWEG WIERINGERMEER—AFSLUITDIJK (GEDEELTE RIJKSWEG N°. 7.)

Het werk, inbegrepen de betonbrug, kon geheel voltooid voor de eerste maal op tijd worden opgeleverd.

De weg werd bij gedoogen voor het verkeer opengesteld.

AANLEG GEDEELTE RIJKSWEG N°. 9. LONJEWEG— AFSLUITDIJK.

Dit werk werd door den aannemer krachtig ter hand genomen, zoodat thans de geheele aarden baan gereed is en de benoodigde duikers zijn geplaatst.

Ook werd begonnen met het aanbrengen van de betonverharding, welke thans voor ruim $\frac{1}{4}$ gedeelte gereed is.

De voorgeschreven afrasteringen met hekken werden gesteld, terwijl de te maken verharde parallelwegen van een laag gewalste hoogoven-slakken werden voorzien. De voorgeschreven grondafdekking moet hier nog worden aangebracht.

DE TOESTAND OP HET IJSSELMEER.

Ook gedurende het derde kwartaal van 1934 is het waterbezwaar gering geweest, zoodat slechts weinig behoefde te worden gespuid. Totaal werd in Juli, Augustus en September van resp. 4, 55 en 16 groeptijen gebruik gemaakt, waarbij resp. 0,05, 0,65 en 0,2 milliard m³ water uit het meer werd verwijderd. Het peil schommelde om het vastgestelde peil van 13 cm — N.A.P.; de afwijkingen waren, zoowel naar boven als naar beneden, niet grooter dan zeven centimeter.

Voor de ontziltling van het meer was het kwartaal uiteraard zeer ongunstig. Maakt men de balans op van de hoeveelheden zout, die bij het spuien zijn afgevoerd en die, welke door de sluizen en uit den IJssel op het meer geraakten, dan komt men tot de conclusie, dat de afneming van het chloorgehalte minder moet zijn dan 0,1 gram per liter water. Dit is een verandering, die nauwelijks kan worden gemeten. De twee metingen van het chloorgehalte, in Augustus en in September, hadden dan ook, evenals de laatste meting in het vorige kwartaal een uitkomst, die tusschen 1,4 en 1,5 gram per liter ligt. Het kaartje (blad 1) geeft de verdeeling van het chloorgehalte, zooals dat bij de meting in September is gevonden.

Wanneer het waterbezwaar sinds de afsluiting van de Zuiderzee steeds gelijk aan het gemiddelde zou zijn geweest, zou volgens het diagram in het Bericht van April 1934 (blad 3) de ontziltling reeds begin December 1933 zoover zijn gevorderd, als thans het geval is. De droogte heeft dus een achterstand van 10 maanden veroorzaakt. Toch is het meer reeds zoover verzoet, dat het water minder zout is, dan dat van verscheidene omliggende landstreken. Van deze omstandigheid is in verscheidene gevallen partij getrokken door water uit het meer in te laten. Het voordeel van het bestaan van het toekomstige zoete IJsselmeer, de verbetering van de kwaliteit van het water in de omliggende gebieden, is dus reeds dit jaar, zij het nog niet volledig, tot zijn recht gekomen.

VOORZIENING IN DE BELANGEN VAN DE SCHEEPVAART.

Kampen. Het in het vorige Bericht genoemde baggerwerk werd na onderhandsche aanbesteding opgedragen aan de firma J. Prins van Wijngaarden, te Hattem, voor f 895,—. Het werd voltooid opgeleverd.

Nijkerk. De nieuwe havendam te Nijkerk wordt uitgevoerd als een combinatie van een ijzeren damwand en een gewonen met steen

bezetten leidam. De van de haven afgekeerde zijde en de kruin van het damlichaam worden bekleed met steenglooing en zinkstukken. Langs de havenzijde en den kop wordt het damlichaam begrensd door een ijzeren damwand. Indien ook daar normale belopen zouden worden gemaakt, zou de havenmond breeder zijn geworden, hetgeen niet gewenscht werd geacht, met het oog op de aanslibbing en het binnenloopen van golven.

Het werk is na openbare besteding gegund aan W. VAN ZUILEN, te Zwolle, voor f 11.240,—. De grond- en zinkwerken zijn grootendeels gereed, terwijl de ijzeren damplanken op het werk zijn aangevoerd.

VOORZIENING IN DE BELANGEN VAN DE AFWATERING.

Boezem van de 's-Gravelandschevaart. De oplevering van het gemaal te Muiden had plaats, zoowel wat de machinale inrichting als wat de overige werken aangaat. De machine-installatie werd beproefd en voldeed aan de in de leveringsovereenkomst gestelde eischen. Deze beproeving bracht eenige moeilijkheden mee, omdat geen gelegenheid bestond tot directe meting van de verzette waterhoeveelheden. Ten slotte werd een goed resultaat bereikt door combinatie van chemische en luchtbelmethode.

Het gemaal is thans in bedrijf, maar heeft gedurende de verslagperiode nog geen werk van eenige beteekenis verricht, omdat geen groot waterbezwaar is voorgekomen.

INDIJKING EN DROOGMAKING VAN DE WIERINGERMEER.

ONDER PROFIEL EN OP DIEPTE BRENGEN VAN VAARTEN EN TOCHTEN IN DE WIERINGERMEER.

Gedurende het derde kwartaal van 1934 werd door den baggermolen van den aannemer v. d. RIJT uit de Hooge Kwelvaart een hoeveelheid van $\pm 20\ 000\ m^3$ specie verwijderd.

De Hooge Kwelvaart, die tot nu toe slechts op een vaardiepte van 1,30 m werd onderhouden, wordt ten behoeve van de scheepvaart — na terzake met de Wieringermeerdirectie gepleegd overleg — gebracht op een diepte van 1,80 m beneden het thans geldende polderpeil van 5,30 m — N.A.P.

Daar over het grootste deel der lengte aan weerszijden van de vaart een weg ligt, kon slechts een klein gedeelte van de baggerspecie op de gewone wijze direct door middel van vloeigaten op den wal gebracht worden; de rest wordt in bakken gebaggerd, vervolgens in het zuideinde van de vaart geklapt en aldaar opnieuw opgebaggerd en op den wal gevloeid.

AANLEG EN ONDERHOUD VAN WEGEN IN DEN POLDER.

De gewalste wegen, in aanleg volgens het bestek n°. 218 Z.W., kwamen gereed.

De klinkerwegen, die volgens het bestek n°. 224 Z.W. worden aangelegd, kwamen over $\pm \frac{3}{5}$ van de gezamenlijke lengte gereed.

De oppervlaktebehandeling van gewalste wegen, in uitvoering volgens het bestek n°. 226 Z.W., kwam nagenoeg gereed. Hetzelfde is het geval met de nieuwe deklagen, die op rekening van hetzelfde bestek worden aangebracht op wegvakken, waar hinderlijke golvingen in het wegdek zijn ontstaan. Behandeld werd een ruim 500 m lang yak van den Slootweg en enkele korte wegvakken van den Wieringerandweg, den Klieverweg, den Westerterpweg en den Molenweg.

Met het maken van een verbreding van de gewalste verharding van den Slootweg, welk werk eveneens in het bestek n°. 226 Z.W. is opgenomen, werd aangevangen. In het bestek werd het uitvoeren van deze verbreding, waardoor de verhardingsbreedte van 3,5 op 5 m wordt gebracht, voorgeschreven voor een wegvak ter lengte van 1800 m². In den loop van den zomer bleek ook over grootere lengte de beschadiging van de kanten van de verharding door het uitwijkende verkeer, zeer toe te nemen; dit werd nog verergerd door den achteruitgang van de grasmat op de bermen, tengevolge van de langdurige droogte. Met de aanneemster werd daarom een regeling getroffen, volgens welke de verbreding van den Slootweg over de geheele lengte van het wegvak De Houkes—Slootdorp (5200 m²) wordt uitgebreid. Het werk is thans over ± 3000 m² gereed.

VERKEERSTELLINGEN OP DE WEGEN IN DEN POLDER.

Teneinde eenig inzicht te verkrijgen omtrent de verkeersdichtheid en den totalen omvang van het verkeer op de wegen in de Wieringermeer, werd op 29 Augustus 1934 een verkeerstelling gehouden, die op 7 September 1934, op in hoofdzaak dezelfde wijze werd herhaald. Vroeger in het seizoen was het houden van verkeerstellingen minder goed uitvoerbaar: doordat meest op verschillende hoofdverbindingswegen tegelijk herstraatwerk moest worden verricht, was de verkeers-toestand niet overzichtelijk genoeg.

Op de beide bovengenoemde dagen werd geteld resp. op 52 en 57 waarnemingspunten, alle hoofdverbindingswegen in den polder werden beide malen waargenomen, de meeste op verschillende plaatsen, terwijl bovendien gegevens verzameld werden op enkele daarvoor in aanmerking komende landwegen. Op elk waarnemingspunt werd, voor beide richtingen afzonderlijk, gedurende 12 uren (van 6.30—18.30) de omvang van het verkeer genoteerd; het werd daarbij verdeeld in de volgende dertien groepen: voetgangers, rijwielen, motorrijwielen, personenauto's, autobussen, bespannen wagens, kruiwagens, handkarren, enz., vrachtauto's (2 assen), vrachtauto's (3 assen), tractors, land-

bouwwerktuigen, stuks paarden en vee, en diversen. Uitgaande van gemiddelde belastingen voor elk van deze groepen, werd voor elk waarnemingspunt voor beide verkeersrichtingen samen, een cijfer berekend, voorstellende de totale verkeersbelasting in tonnen.

Op de als bijlage n°. 2 bij dit Bericht gevoegde teekening is deze verkeersdichtheid voor de verschillende wegvakken in den polder, waaromtrent waarnemingen beschikbaar zijn, aangegeven. De op de beide waarnemingsdagen verkregen resultaten zijn hiertoe gecombineerd, terwijl daarbij rekening is gehouden met toevallige omstandigheden, voor zoover deze op één van de beide dagen invloed op de uitkomsten hebben geoeffend (afsluiting van bepaalde wegvakken, waardoor andere extra belast werden; oogsttransporten over, onder normale omstandigheden, stille wegvakken, enz.).

Bij de beoordeeling van de resultaten moeten de volgende punten in het oog worden gehouden:

1. de eerste waarnemingsdag (29 Augustus 1934) was een regen-dag. De omvang van het verkeer, in het bijzonder van dat met personenauto's, is hierdoor ongetwijfeld geringer geweest dan onder gunstiger weersomstandigheden het geval zou zijn. Op 7 September 1934 was het goed weer; deze datum ligt intusschen reeds vrij laat in het seizoen;

2. de beide waarnemingsdagen vielen in de oogstperiode; hierdoor werd vrij veel en zwaar verkeer met vrachtauto's geregistreerd, waardoor voor sommige wegvakken het totaalcijfer hooger zal zijn gevonden dan met het gemiddeld verkeer zou overeenkomen. De invloed hiervan was intusschen op 29 Augustus — tengevolge van den regen — belangrijk geringer dan op 7 September;

3. vervoer van arbeiders met autobussen naar en van hun werk heeft — in het bijzonder in de oogstperiode — voor een deel plaats gehad buiten de uren waarop is waargenomen, dus vóór 6.30 en na 18.30. Ook het aantal wielrijders zou, tengevolge van dezelfde oorzaak, voor de daarvoor in aanmerking komende wegvakken, bij uitbreiding van den tijd van waarneming, vrij veel groter zijn;

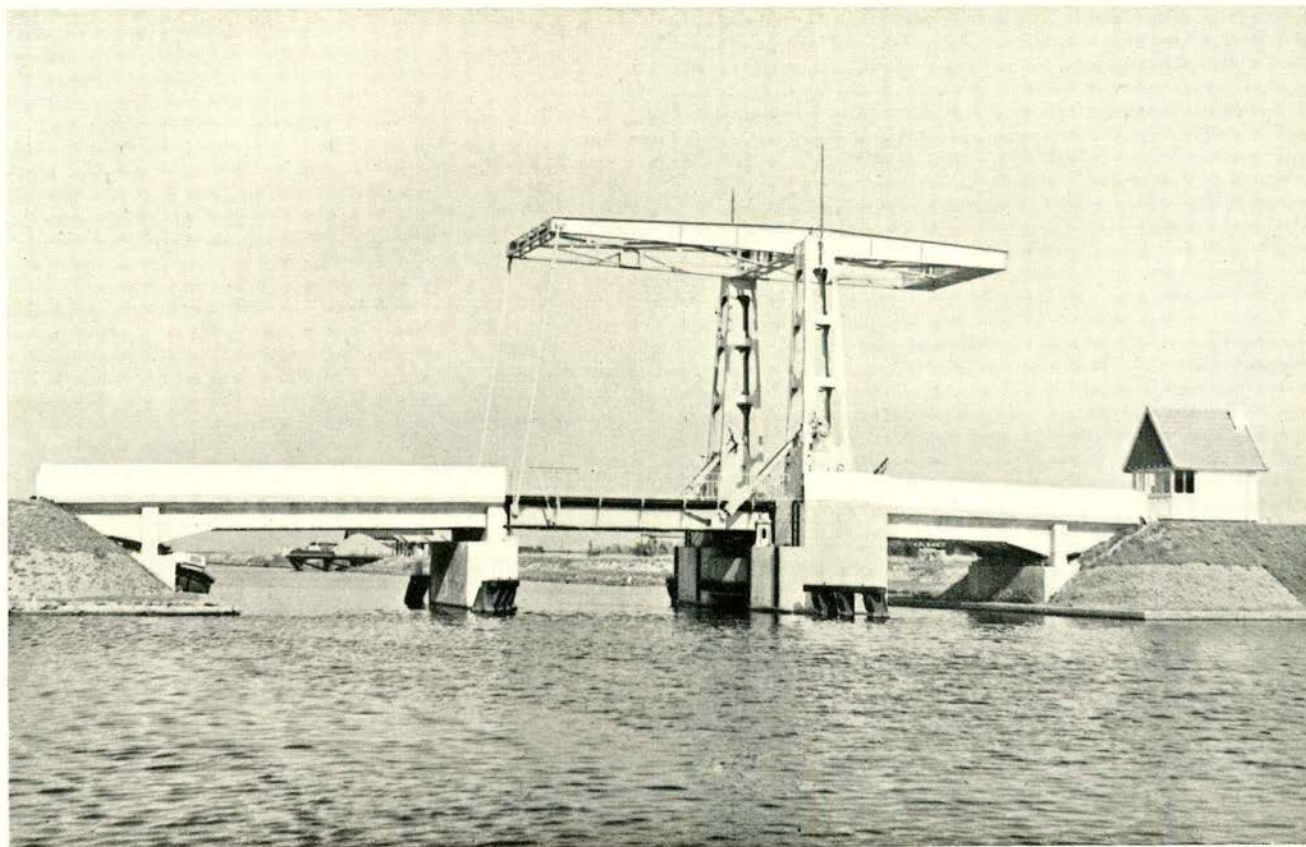
4. de verbindingsweg van Den Oever (Afsluitdijk) naar het gemaal Leemans, in aansluiting met de Wieringermeerwegen, was nog niet gereed. Na de indienststelling van dezen verbindingsweg zullen vermoedelijk verschuivingen in de verdeeling van het doorgaand verkeer over de verschillende wegvakken waargenomen kunnen worden.

Blijkens den uitslag van de tellingen is de Slootweg, en wel het gedeelte tusschen Slootdorp en Middenmeer, thans de drukste weg in den polder, met een totale verkeersbelasting van ± 1000 ton, waarvan ruim 250 voertuigen, voor beide richtingen tezamen, gedurende de waarnemingsperiode van 12 uur. Het verkeer op dezen weg blijkt van ongeveer denzelfden omvang te zijn als dat op den weg van Medemblik langs den voormaligen zeedijk naar het Westen, een matig drukken tertiairen weg in het oude land.

N°. 1. Ophaalbrug over de Wieringerwerfvaart bij Middenmeer. Brug half geopend.

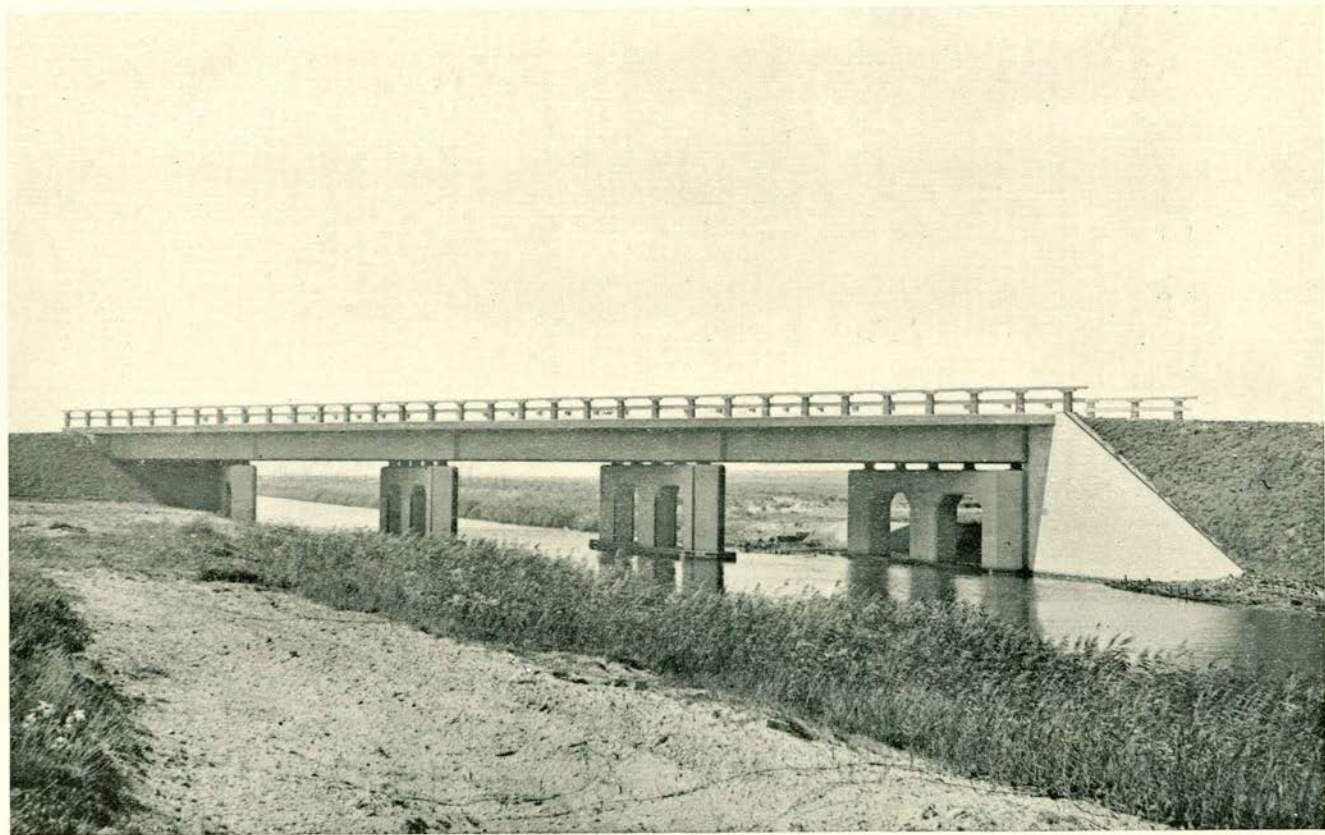
(Foto K. Maaskant, Wieringen.)

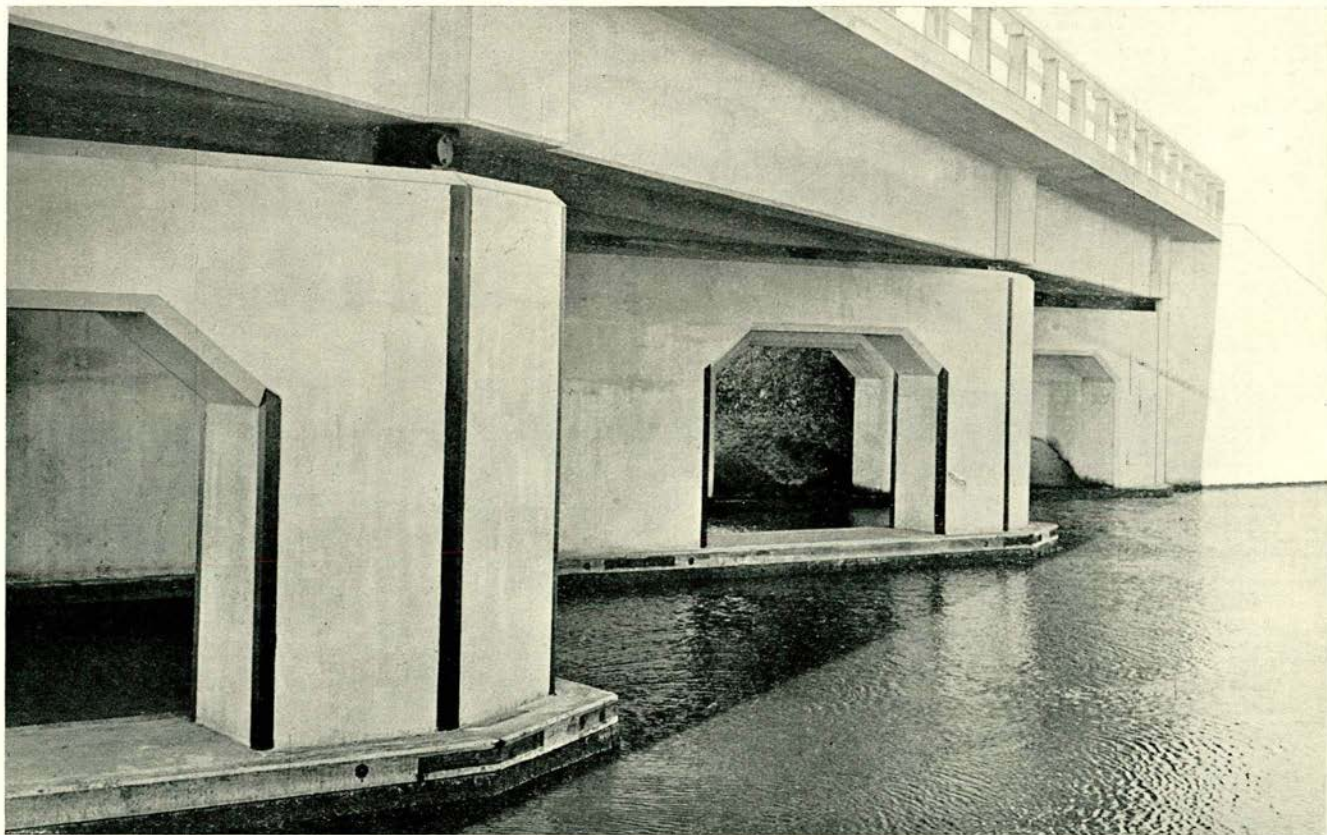
N°. 2. Ophaalbrug over de Wieringerwerfvaart bij Middenmeer. Algemeen overzicht.

(Foto K. Maaskant, Wieringen)

Nº. 3. Scheeve brug in den Frieschen weg, gebouwd volgens bestek n°. 203 Z.W. (van Oostzijde).
(Foto K. Maaskant, Wieringen.)

Nº. 4. Scheeve brug in den Frieschen weg, gebouwd volgens bestek nº. 203 Z.W. (detail).

(Foto K. Maaskant, Wieringen)

Het zal van belang zijn de verkeerstellingen van tijd tot tijd te herhalen, en daarbij den invloed na te gaan van de in 1935 nabij de Terp aan te vangen bebouwing van het dorp Wieringerwerf, van den voortgang van het in cultuur brengen van den polder, van het wijzigen van verbindingswegen buiten den polder, enz.

VASTE BRUGGEN IN DEN POLDER.

De bruggen, gebouwd volgens de bestekken n°. 197 Z.W. (10 stuks) en n°. 203 Z.W. (2 stuks) zijn thans alle gereed en voor het verkeer opengesteld.

Van de acht bruggen, die volgens bestek n°. 221 Z.W. gebouwd worden, zijn twee gereed en in gebruik genomen, van vier andere is het betonwerk afgestort en van de overige is het heiwerk gereed, terwijl met den opbouw is aangevangen.

OPHAALBRUGGEN BINNEN DEN POLDER.

De drie ophaalbruggen te Middenmeer, in uitvoering volgens het bestek n°. 194 Z.W., werden bij het begin van de verslagperiode geheel bedrijfsklaar opgeleverd, met inbegrip van de elektrische bewegings-richtingen.

Bij dit Bericht zijn foto's gevoegd (foto's Nos. 1 en 2), alsmede een tekening van de constructie van deze ophaalbruggen (blad 3), waaromtrent het volgende kan worden vermeld.

De brug bestaat uit val, hameistijlen, balans en bewegingswerktuig.

De val heeft twee geconstrueerd ijzeren volle-wand hoofdliggers, vier dwarsdragers en zes profielijzeren langsdragers; hoofdliggers en dwarsdragers zijn even hoog genomen, teneinde een stijve val te verkrijgen. In het ondervlak van de dwarsdragers is een onder-windverband van $\angle$ ijzer. Op de langsdragers zijn bevestigd houten spijkerribben, op welke het dubbele houten brugdek is bevestigd. Bij twee van de drie bruggen is het dek van Borneo-teak, bij de derde van Moluksch ijzerhout, dit laatste als proef.

Buiten tegen de hoofdliggers zijn aangebracht geconstrueerd ijzeren consoles, welke de voetpaden dragen; de consoles bij de voorste dwarsdrager en die nabij de op een na achterste dwarsdrager zijn zwaarder uitgevoerd, de eerste ter bevestiging van de hangstangen, de andere ter bevestiging van de heugelstangen.

De hameistijlen zijn uitgevoerd als vrijstaande zware zuilen en bestaan uit vier hoekijzers, aan kop en voet verbonden door verstijfde platen, daar tusschen door rondgaande $\square$ balken.

In de hameistijlen zijn op een hoogte van $\pm 1,75$ m op een verstijfde draagplaat opgesteld de bewegingswerktuigen.

De balans is, in tegenstelling met de val, slap geconstrueerd, zij bestaat uit twee geconstrueerd ijzeren balanspriemen, door koker-

vormige koppelbalken (samengesteld uit vier hoekijzers met koppelplaten) verbonden, het geheel verstijfd door een licht windverband. Aan de voorzijde zijn aan de priemen bevestigd de hangstangen, terwijl aan het staarteinde is aangebracht de ballast, bestaande uit een blok van gewapend beton, omsloten door vier hoekijzers. De voor het juiste uitbalanceeren noodige regelballast is ondergebracht in een in dit betonblok uitgespaarde ruimte, hij bestaat uit blokken van vloeijzer.

De draaipunten van val en balans worden gevormd door aan de hoofdliggers en balanspriemen bevestigde gesmeed stalen tapstukken, welke draaien in op den onderbouw en op het bovenvlak van de hameistijlen opgestelde, gegoten ijzeren kussenblokken met bronzen voeringen en voorzien van stofafdichting.

De hangstangen, welke bestaan uit 2 strippen, verbonden door gelaschte koppelingen, eindigen met een oog, waarin met een bronzen voering draaien aan val en balans bevestigde gesmeed stalen tapstukken.

De beweging geschiedt electrisch, met reservehandbeweging. In elke hameistijl is een lierwerk opgesteld, dat een bijbehorende heugelstang drijft. De heugelstang bestaat uit een DIN-balk met veerenden kop voor het draaipunt aan de val; op een van de flenzen van den balk is een tandreep bevestigd. In deze tandreep grijpt het rondsel, hetwelk door middel van een tandwielreductiekast (fabrikaat RADEMAKERS, Rotterdam) door een electromotor wordt aangedreven.

Tusschen motor en kast is een elastische koppeling, waarvan één der helften tevens is ingericht als remschijf van de electromagnetische rem.

De motor is een 4 pk E.M.F. draaistroommotor met speciaal kortsluitanker, 220/380 Volt, 50 perioden, 750 toeren. De tijd voor openen en sluiten van de brug bedraagt 1 minuut.

De tandwielkast bevat 3 overbrengingen, met een totale reductie van 1 : 171,5; het tandwiel van de derde overbrenging is veerend gemaakt.

Ieder van de beide lierwerken drijft een hoofdligger van de brug aan, de veerende elementen zorgen voor een gelijkmatig aandrijven van beide zijden van de brug.

Voor het fixeeren van de eindstanden van de brug bij het draaien, zijn op de heugelstangen werkende olie-eindstandschakelaars aanwezig.

De lierwerken zijn voorzien van reservehandbeweging met Gallsche kettingoverbrenging.

De electrische apparaten zijn opgesteld in de afgesloten ruimte onder het lierwerk in de hameistijlen.

Voorts is nog aanwezig een eenvoudige inrichting voor het grendelen van de brug in dichten stand, om klapperen te voorkomen.

De Hoornschebrug, welke is gelegen in Rijksweg n°. 7 Amsterdam—Den Oever—Leeuwarden, bij Lambertschaag, was tot nu toe uitgerust

voor handbeweging. In verband met de aanmerkelijke vertraging, die het land- en scheepvaartverkeer hierdoor ondervindt bij het openen en sluiten van de brug, werd tot electrificatie besloten en deze werd opgedragen aan de N. V. Utrechtsche Machinefabriek o.d. Frans Smulders, te Utrecht, welke ook de brug gebouwd heeft.

De levering betreft den brugmotor, door middel van een tandwielkastje aan te sluiten aan het bestaande bewegingswerk, voorts remhefmagneet, eindschakelaars, alsmede de noodige elektrische bedienings- en schakelapparaten, welke worden opgesteld in één van de hameistijlen.

Verder is in de levering begrepen een stroomopwekkingsinrichting, op te stellen in het wachthuisje nabij de brug. Dit aggregaat bestaat uit een Parsons benzinemotor en een draaistroomgenerator (fabrikaat Electro, Slikkerveer) met toepassing van een kooldruk-spanningsregelaar om de door deze generator opgewekte spanning automatisch te regelen bij de sterk wisselende belasting.

Voorts behooren hierbij de noodige schakel- en veiligheidsapparaten.

Alle onderdeelen voor deze electrificatie kwamen gereed; met de montage is bereids begonnen.

LOSWALLEN TEN BEHOEVE VAN TRANSPORT VAN LANDBOUWPRODUCTEN.

Van de in het vorig Bericht vermelde drie loswallen kwamen er twee gereed, te weten die aan de Westfrieschevaart nabij de Hoornschebrug en die aan het Groetkanaal. Van den derden loswal, aan de Hooge Kwelvaart gelegen, werd het heiwerk voltooid, terwijl met aanaarden is begonnen.

DE BEMALING VAN DEN POLDER.

Omtrent de bemaling van den polder zijn over het afgeloopen kwartaal geen bijzonderheden te vermelden.

In het Bericht van Juli 1934 moeten in de laatste kolom van den staat op blz. 15 de cijfers van het waterverzet 3,1; 5,3; 11,3 vervangen worden door 5,3; 11,3; 1,5.

The first part of the document discusses the general principles of the law of contract. It states that a contract is an agreement between two or more parties, which is intended to be legally binding. The document then goes on to discuss the elements of a contract, which are offer, acceptance, and consideration. It also discusses the defenses to a contract, such as duress, fraud, and mistake.

The second part of the document discusses the law of tort. It states that a tort is a wrongful act or omission that causes harm to another person. The document then goes on to discuss the elements of a tort, which are duty, breach, and causation. It also discusses the defenses to a tort, such as self-defense, necessity, and contributory negligence.

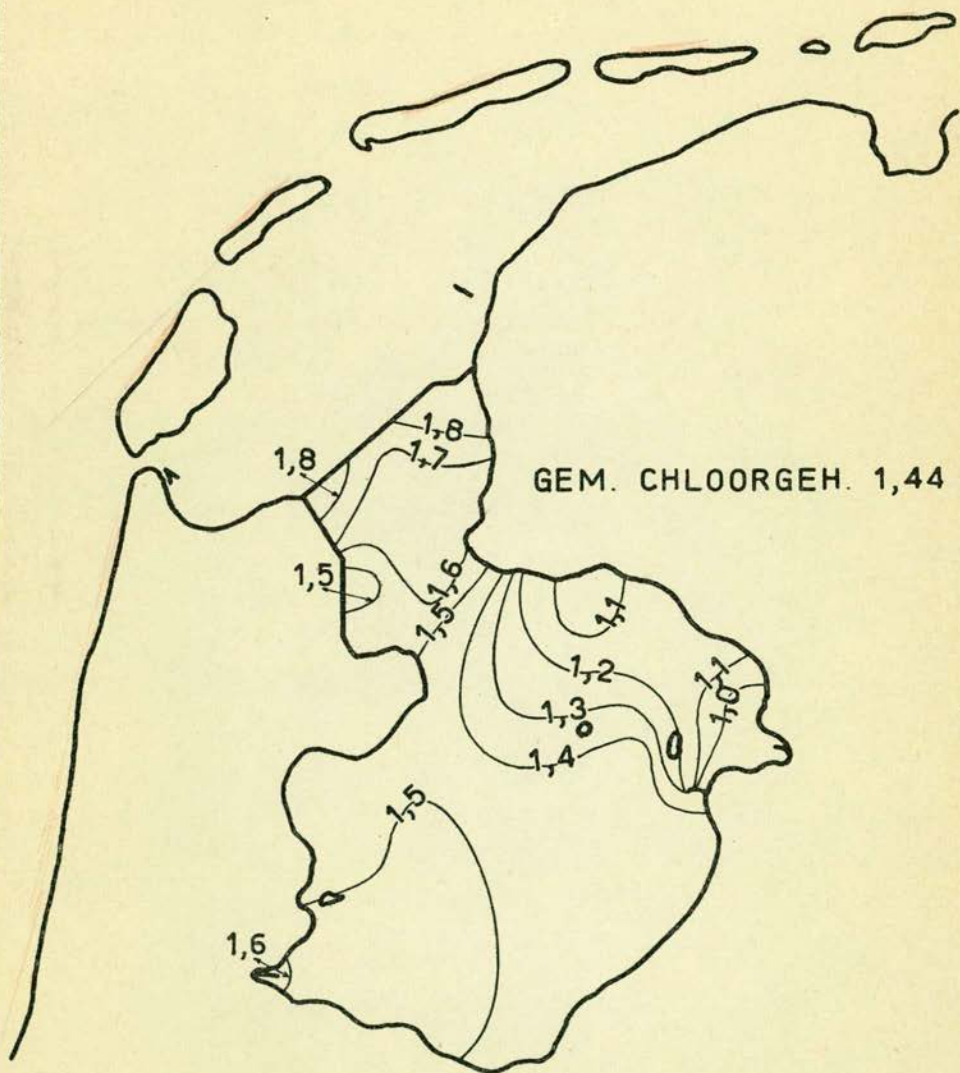
The third part of the document discusses the law of property. It states that property is a legal right in a thing. The document then goes on to discuss the elements of property, which are possession, control, and exclusion. It also discusses the defenses to property, such as adverse possession and easements.

The fourth part of the document discusses the law of trusts. It states that a trust is a legal arrangement in which one person (the settlor) transfers property to another person (the trustee) to hold for the benefit of a third person (the beneficiary). The document then goes on to discuss the elements of a trust, which are settlor, trustee, and beneficiary. It also discusses the defenses to a trust, such as fraud and mistake.

The fifth part of the document discusses the law of wills. It states that a will is a legal document in which a person (the testator) expresses their wishes regarding the distribution of their property after their death. The document then goes on to discuss the elements of a will, which are testator, testamentary capacity, and intent. It also discusses the defenses to a will, such as fraud and mistake.

The sixth part of the document discusses the law of estates. It states that an estate is the collection of a person's property and debts at the time of their death. The document then goes on to discuss the elements of an estate, which are assets and liabilities. It also discusses the defenses to an estate, such as fraud and mistake.

LJNEN VAN GELJK CHLOORGEHALTE VAN
HET WATER IN HET USSELMEER, OP EIND
SEPTEMBER 1934.

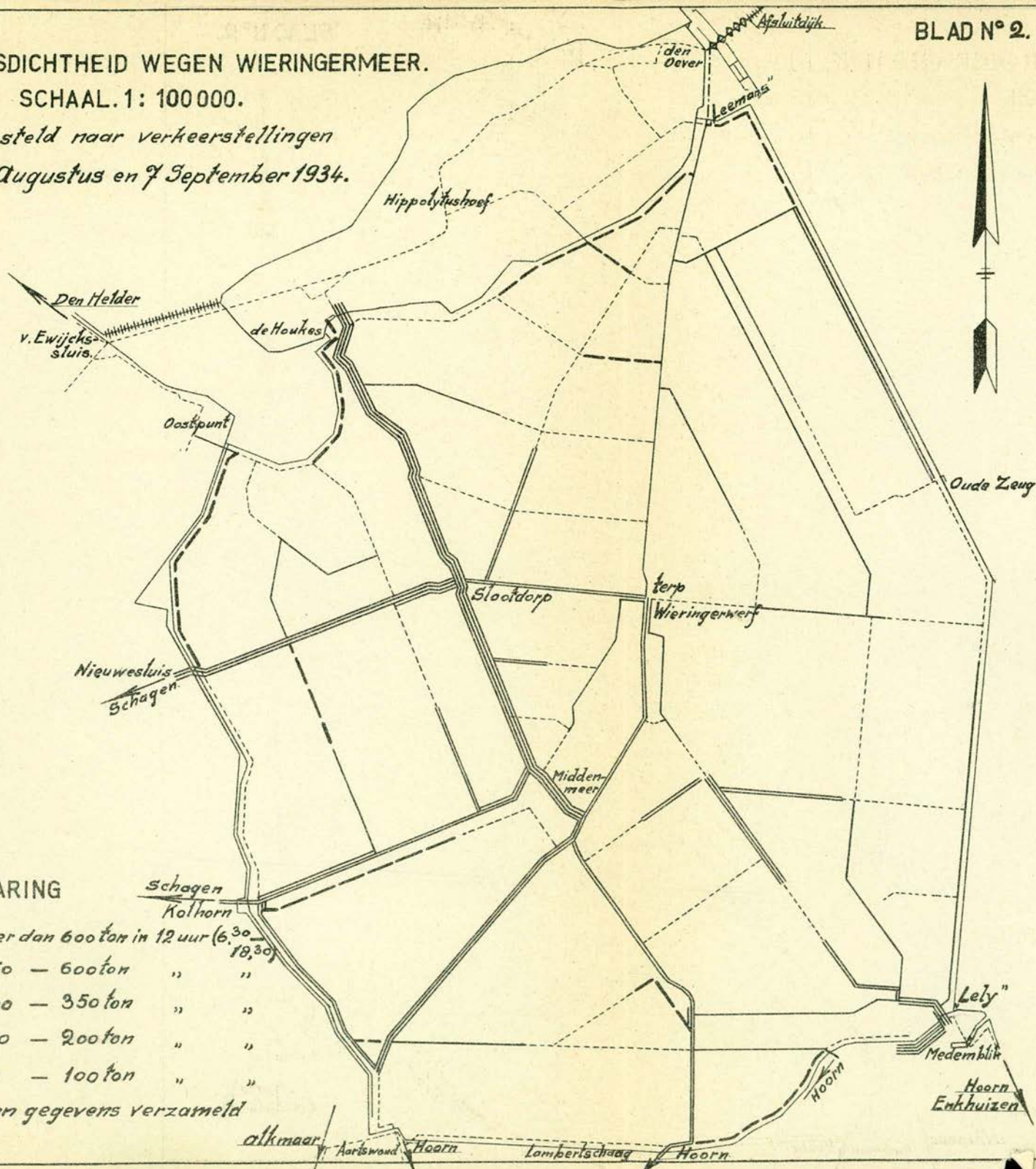

De cijfers bij de lijnen beteekenen grammen
chloor per liter water

VERKEERSDICHTHEID WEGEN WIERINGERMEER.

SITUATIE SCHAAL. 1: 100 000.

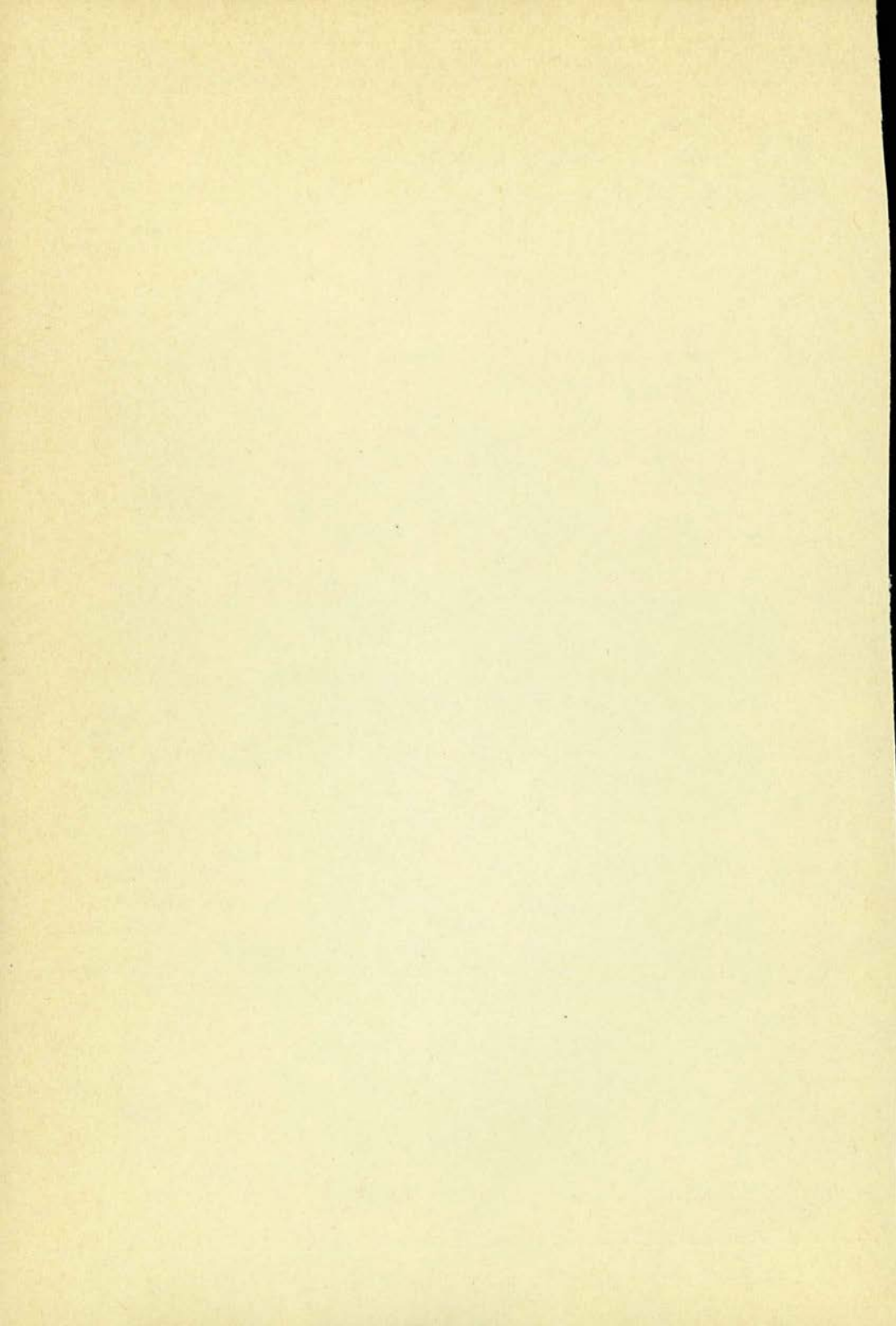
Samengesteld naar verkeerstellingen van 29 Augustus en 7 September 1934.

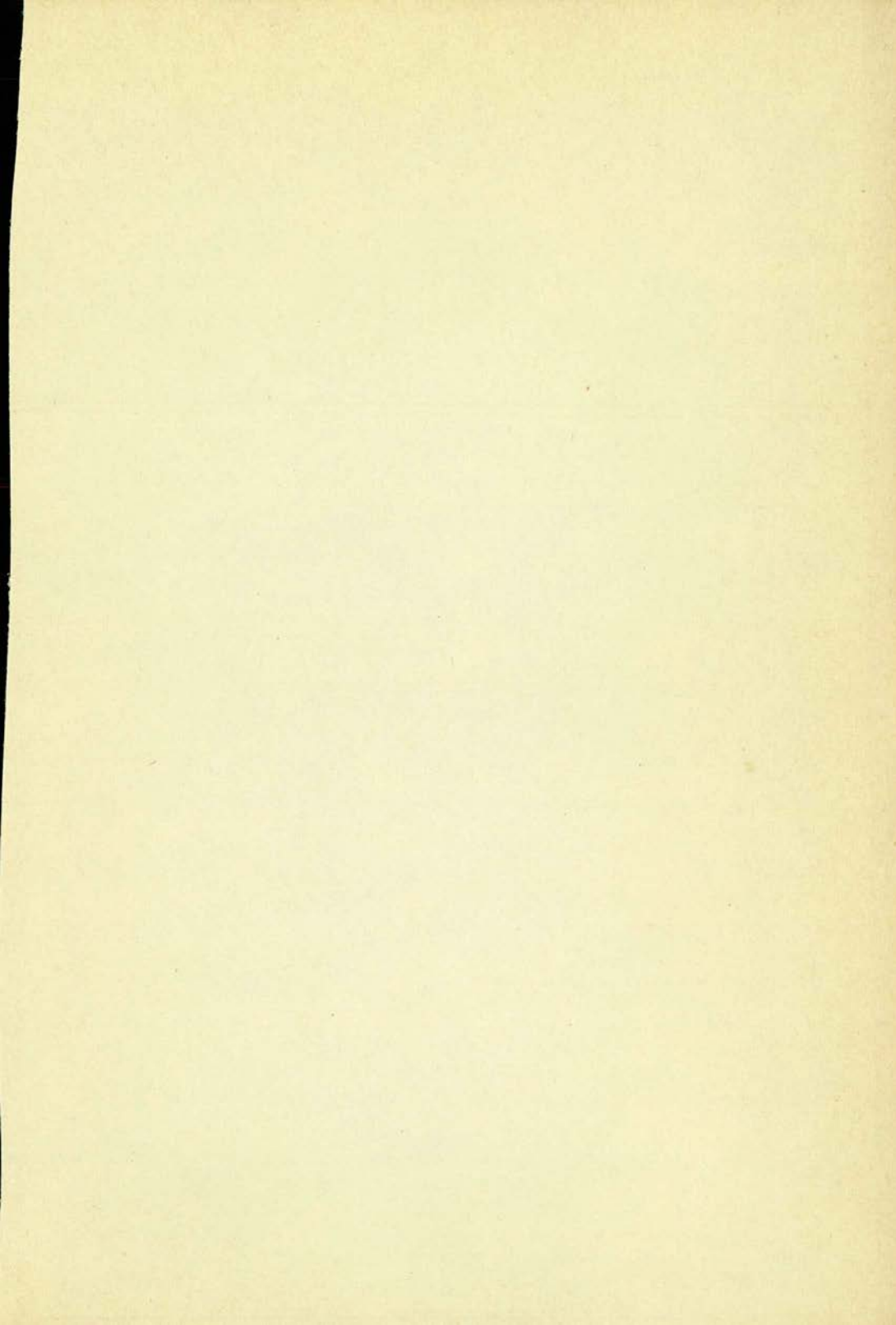

VERKLARING

- ==== meer dan 600 ton in 12 uur (6.30 - 18.30)
- ==== 350 - 600 ton " "
- ==== 200 - 350 ton " "
- ==== 100 - 200 ton " "
- 0 - 100 ton " "
- Geen gegevens verzameld

Bij den dienst van de Nederlandsche Staatscourant (Rijks-uitgeverij) te 's-Gravenhage zijn mede verkrijgbaar gesteld:

Mededeelingen van de Commissie van advies omtrent de landbouwtechnische aangelegenheden betreffende den proefpolder nabij Andijk:

- N°. 1. Rapporten met betrekking tot de bodemgesteldheid van de Wieringermeer en van den Andijker proefpolder . . . . . f 2,—
- „ 2. Rapporten met betrekking tot de onderzoekingen in den Andijker proefpolder gedurende de eerste vier cultuurjaren 1927/28; 1928/29; 1929/30; 1930/31. . . . . „ 4,—
-

Rapporten en mededeelingen betreffende de Zuiderzeewerken:

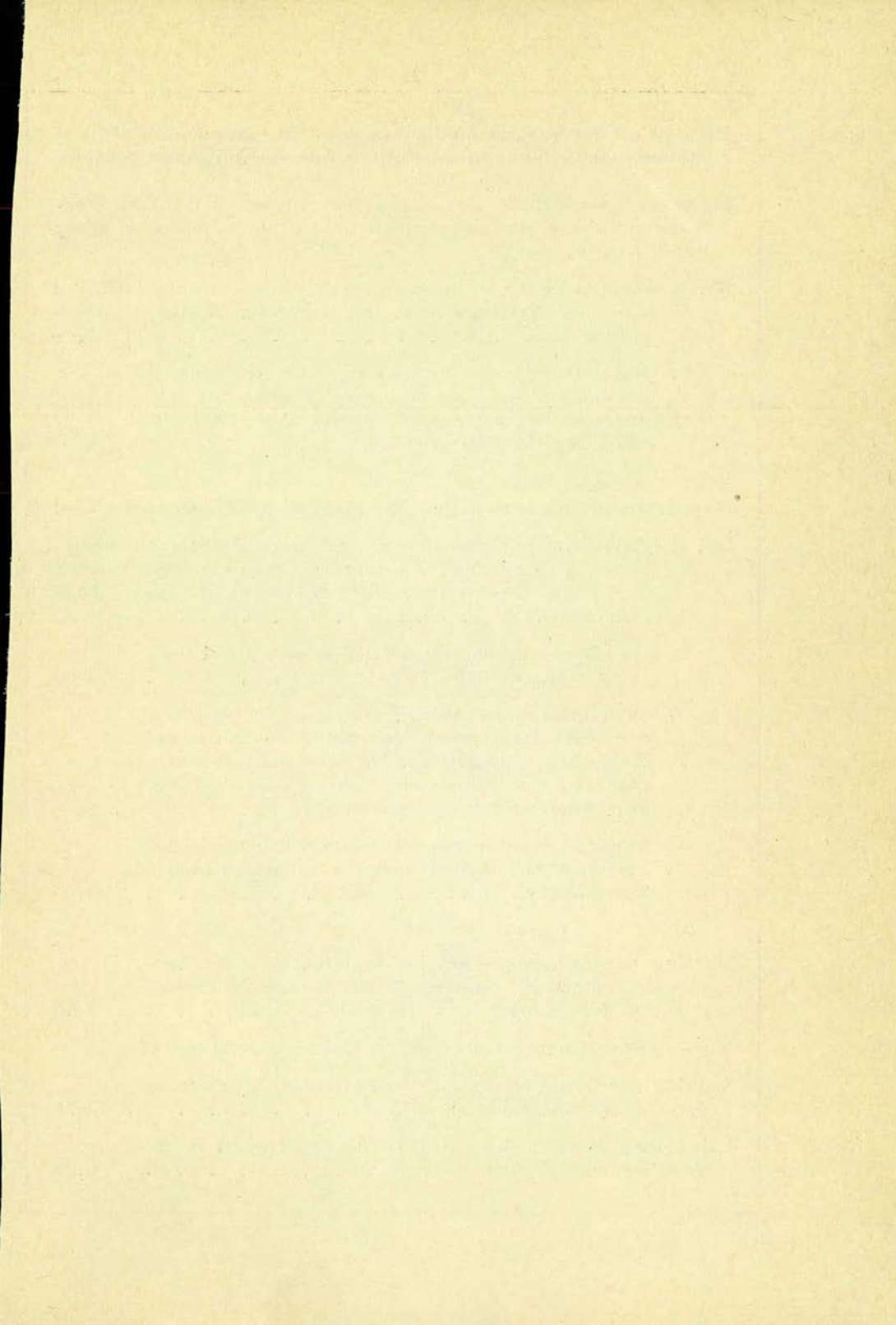
- N°. 1. Geschiedenis van de Plannen tot afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee, met chronologische lijst van geschriften tot en met het jaar 1922 (Uitverkocht). . . . . f 3,50
- „ 2. De uitvoering der Zuiderzeewerken in het tienjarig tijdvak 1919—1929. . . . . „ 3,50
- „ 3. Wasserbauliche Modellversuche zur Klärung der Abflussscheinungen beim Abschluss der Zuiderzee, ausgeführt im Flussbaulaboratorium der technischen Hochschule zu Karlsruhe, van Th. Rehbock (2 deelen) . . . . . „ 5,—
- „ 4. Modelproeven in het Waterbouwkundig Laboratorium te Delft betreffende sluizen en andere kunstwerken . . . . . „ 3,—
-

Verslag der Commissie tot het instellen van een hernieuwd onderzoek naar de baten inzake de droogmaking der Zuiderzee (Commissie-Lovink) . . . „ 2,50

Verslag Staatscommissie Zuiderzee (Commissie-Lorentz) „ 5,—

Verslag der Commissie voor de uitgifte van Zuiderzeegronden (Commissie-Vissering) . . . . . „ 1,75

Lijst van Aardrijkskundige benamingen in de Wieringermeer (met kaart) . . . . . „ 0,25

JAARGANG XVI.

N°. 1.

DRIEMAANDELIJKSCH BERICHT

BETREFFENDE DE
ZUIDERZEEWERKEN.

JANUARI 1935.

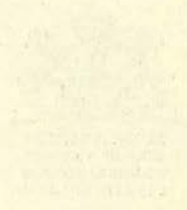
RIJKSUITGEVERIJ
DIENST VAN DE
NEDERLANDSCHE
STAATSCOURANT

UITGEGEVEN DOOR HET MINISTERIE VAN WATERSTAAT.

PRIJS f 0.35.

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND ANATOMY
HARVARD UNIVERSITY

PLATE I

MADE IN GREAT BRITAIN BY RICHARD CLAY AND COMPANY, LTD., BUNGAY, SUFFOLK

DRIEMAANDELIJKSCHE MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE WERKZAAMHEDEN VOOR DE AFSLUITING EN DROOGMAKING VAN DE ZUIDERZEE.

A. Mededeelingen betreffende den Dienst der Zuiderzeewerken.

PERSONEEL.

Benoemd werden:

tot sluisknecht in vasten dienst:

met ingang van 1 November 1934, de sluisknecht in tijdelijken dienst R. SLUIS te Kornwerderzand;

met ingang van 1 December 1934, de sluisknecht in tijdelijken dienst C. D. WIGBOUT te Kornwerderzand;

met ingang van 16 December 1934, de sluisknecht in tijdelijken dienst C. WIT te Den Oever.

Bevorderd werd:

tot technisch-ambtenaar:

met ingang van 16 October 1934, de opzichter 1e klasse J. KOST te 's-Gravenhage.

Gedetacheerd bij den Rijkswaterstaatsdienst:

met ingang van 1 November 1934, de technisch-ambtenaar J. KOST te 's-Gravenhage;

met ingang van 19 November 1934, de schrijver 1e klasse C. J. BAL te 's-Gravenhage;

met ingang van 1 December 1934, de ingenieur ir. J. F. L. VAN GILS te 's-Gravenhage.

De met den buitengewoon-opzichter J. PLANJE te 's-Gravenhage, gesloten arbeidsovereenkomst werd, wegens inkrimping van den dienst, op 31 December 1934 beëindigd.

PEILINGEN.

In het afgelopen kwartaal werden de drempel in het Scheurrak en een profiel over de Doove Balg opgenomen, terwijl verder de opnemingen in het IJsselmeer werden voortgezet tot November 1934, toen wegens het vergevorderde seizoen het doen van peilingen werd gestaakt.

WAARNEMINGEN VAN STROOMEN EN WATERHOOGTEN.

In het afgelopen kwartaal werden geen stroommetingen in de Waddenzee verricht.

GRONDBORINGEN.

Met het uitvoeren van grondboringen in- en rondom den N.O.-polder werd tot 1 November 1934 voortgegaan, met ingang van welken datum het boren werd gestaakt.

Verricht werden 232 boringen met een gemiddelde diepte van 8,85 m, waarvan de kosten hebben bedragen $\pm$ f 6 800,— of ongeveer f 3,30 per m¹ per boring. De diepste boring is nabij Schokland tot 27 m onder den zeebodem uitgevoerd; de ondiepste boring van 4 m onder den zeebodem nabij Enkhuizen.

AFSLUITING VAN DE ZUIDERZEE MET BIJKOMENDE WERKEN.

IJZEREN RESERVEDEUREN VOOR DE GROOTE SCHUT- SLUIS TE KORNERWERDERZAND.

De beide deuren kwamen aan de fabriek geheel gereed, op het aanbrengen van de beide lagen koolteer na. Als dit zal zijn geschied, zullen de deuren naar Kornwerderzand worden vervoerd en in de schutsluis worden ingehangen.

IJZEREN RESERVEDEUREN VOOR DE UITWATERINGS- SLUIZEN IN DEN AFSLUITDIJK.

De beide deuren werden geheel afgelascht; ook het aanbouwen van draaipunten enz., alsmede het verwerk, kwam gereed.

Besloten werd een van de deuren naar de werf van Verschure & Co te Amsterdam te brengen, om met het drijvend werktuig voor het uitnemen van de deuren van de uitwateringssluizen, dat daar gebouwd wordt, proeven te nemen, zoodra dit gereed is gekomen.

VOORZIENINGEN AAN DE SCHUIVEN VAN DE UITWATERINGSSLUIZEN.

Bij de vijf schuiven te Den Oever kwam het wijzigen van de ophanging gereed, waarna het werk volgens de met Werkspoor gesloten overeenkomst werd opgeleverd.

ONDERHOUD VAN DE IJZEREN WATERKEERINGEN VAN DE SCHUT- EN UITWATERINGSSLUIZEN IN DEN AFSLUITDIJK.

Van het drijvend werktuig voor het hanteeren van de deuren van de uitwateringssluizen, in uitvoering volgens overeenkomst met Verschure & Co's Scheepswerf en Machinefabriek, kwamen de teekeningen gereed, terwijl het constructieijzer op de werf werd aangevoerd. Met het richten, afteekenen en lasschen werd een aanvang gemaakt.

AANLEG GEDEELTE RIJKSWEG N°. 9. LONJEWEG— AFSLUITDIJK.

Nadat de betonverharding voor den weg en het rijwielpad voor ruim de helft gereed was gekomen, is het werk voorloopig stilgelegd, aangezien in het bestek was bepaald, dat ter plaatse waar de weg en het rijwielpad in ophooging kwamen te liggen, het grondwerk gedurende 6 maanden gelegenheid moest worden gegeven in te klinken en het nog te maken gedeelte van den weg en het rijwielpad onder deze bepaling vielen.

Slechts werd voortgegaan met het afwerken van de gereedgekomen gedeelten betonweg en rijwielpad.

Met de betonverhardingen zal binnenkort, wanneer de weersgesteldheid zulks toelaat, weer kunnen worden begonnen.

DE TOESTAND OP HET IJSSELMEER.

Groot waterbezwaar kwam in het laatste kwartaal van 1934 niet voor, zoodat de handhaving van het vastgestelde peil geen moeilijkheid opleverde. In de maanden October, November en December 1934 werd achtereenvolgens 0,8, 0,7 en 1,1 milliard m³ water geloosd, te zamen dus 2,6 milliard m³. Bovendien werd door den Rijkswaterstaat in de verslagperiode ten behoeve van de verversching van het Noordzeekanaal gedurende 232 uur water met de sluisen te Schellingwoude afgetapt tot een totale hoeveelheid van ongeveer 0,1 milliard m³, zoodat in totaal 2,7 milliard m³ uit het IJsselmeer werd afgevoerd. Dit is nog steeds minder dan het vierde deel van de normale jaarhoeveelheid (ongeveer 3,2 milliard m³).

Voor de loozing door de sluisen in den afsluitdijk werden achtereenvolgens 70, 50 en 86 groeptijen, of 23 procent van het beschikbare vermogen gebruikt.

Het zoutgehalte van het meerwater daalde in het afgelopen kwartaal in vrij belangrijke mate; volgens een uitvoerige opneming omstreeks 20 December 1934 verricht, bleek het chloorgehalte te bedragen 1,25 gram per liter (zoutgehalte twee gram per liter). De

verdeeling van het chloorgehalte is weergegeven op het als blad 1 opgenomen kaartje. Het is opmerkelijk, dat het gebied van hoog zoutgehalte, dat zich in den regel in de nabijheid van het Buiten-IJ bevindt, ditmaal ontbreekt. Mogelijk staat dit in verband met het reeds vermelde inflaten van water op het Noordzeekanaal.

Beschouwing van den toestand op het IJsselmeer gedurende het afgelopen jaar geeft aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Werd in het overzicht van den toestand gedurende 1933 (Drie-maandelijksch bericht van April 1934) gewezen op de groote droogte van dat jaar, in 1934 was zij nog sterker. Het geringe waterbezwaar van dit laatste jaar werd niet zoozeer veroorzaakt door geringen regenval als wel door den uiterst lagen afvoer van den IJssel. Dit komt tot uitdrukking in de hierbij gevoegde tabel ¹⁾, waarin ter vergelijking ook zijn opgenomen de waarden, die als normaal worden beschouwd.

De IJsselafvoer van 4,6 milliard m³ is slechts weinig meer dan de helft van de normale hoeveelheid. Hoe bijzonder weinig dit is, bleek uit een onderzoek naar de waterstanden en den afvoer van den IJssel, waarbij de jaren 1882—1934 volgens de droogte werden gerangschikt. Het jaar 1934 (met een gemiddelden waterstand te Westervoort van + 8,09 m) neemt daarbij de tweede plaats in en komt dus onmiddellijk na het beruchte jaar 1921 (gemiddelde waterstand te Westervoort + 7,67 m). Als vierde van de lijst vindt men 1933 (met een gemiddelden waterstand te Westervoort van + 8,56 m), terwijl de gemiddelde waterstand te Westervoort over de geheele 53-jarige periode + 9,45 m bedraagt. De tweejarige periode, die 1933 en 1934 omvat, heeft minder afvoer dan eenige andere tweejarige periode uit het onderzochte tijdvak.

Afvoeren, welke de gemiddelde in eenigszins belangrijke mate te boven gaan, kwamen in 1934 niet voor, waardoor, mede in verband met het uitblijven van hooge zeestanden, die de loozing hadden kunnen beletten, het IJsselmeer zonder eenige moeite op peil kon worden gehouden.

Van belang is het dat, ook in de droge zomers, geen watertekort optrad. Iedere maand werd in meerdere of mindere mate gespuid.

Is dus uit het oogpunt van het waterbezwaar het afgelopen jaar gunstig geweest, anders staat het ten aanzien van de ontzilting. De snelheid van dit proces is sterk vertraagd door de mindere mate, waarin het water van het IJsselmeer door toevoer van elders werd ververscht. Voor de ontzilting is deze toegevoerde hoeveelheid verminderd met de verdamping, dus, bij een constant peil op het meer, de geloosde waterhoeveelheid beslissend. Voor een normaal jaar is

¹⁾ De overeenkomstige tabel voor 1932 komt voor in het Bericht van Januari 1933, die voor 1933 in het Bericht van April 1934.

deze begroot op bijna 13 milliard m³ water; de voorgekomen waarden zijn 7,2 milliard m³ voor 1933 en 6,7 milliard m³ voor 1934. Tezamen is dit niet veel meer dan de normale hoeveelheid voor één jaar, zoodat het begrijpelijk is, dat ten opzichte van de „ideale” ontzilting een achterstand van ruim tien maanden is ontstaan.

Het diagram op blad II, hetwelk een uitbreiding is van dat op blad 3, opgenomen in het Bericht van April 1934, vertoont in de eerste plaats de „ideale” ontziltingslijn, welke aangeeft het verloop, dat de ontzilting zou nemen, wanneer de watertoevoer en de verdamping steeds gelijk aan de gemiddelde waren. De zware lijn, die berekend werd met behulp van het werkelijk voorgekomen waterbezwaar, verwijdert zich na Februari 1933 meer en meer van de „ideale”. De stippen stellen de uitkomsten van de van tijd tot tijd ondernomen zouttochten voor. Deze rechtstreeksche waarnemingen volgen de zware lijn zeer goed, waaruit volgt, dat in de onderstellingen omtrent de ontzilting geen fout van eenige beteekenis kan voorkomen.

Opmerkelijk is het reeds in het vorige Bericht vermelde feit, dat de ontzilting gedurende den zomer van 1934 zóó langzaam is voortgeschreden, dat practisch van stilstand kan worden gesproken. Het zout, dat met het weinige geloosde water het IJsselmeer verliet, was zoo weinig ten opzichte van de groote hoeveelheid, welke het meerwater nog in opgelosten toestand bevatte, dat eenige maanden lang vermindering van deze laatste hoeveelheid niet met zekerheid kon worden geconstateerd. Naarmate tegen het naderen van den winter de verdamping op het meer geringer werd en er dus weer meer water moest worden geloosd, werd het dalen van het zoutgehalte weer duidelijker.

Met dit al valt het te betreuren, dat de ontzilting zoo sterk is vertraagd. Waren de jaren 1933 en 1934 niet zoo abnormaal droog geweest, dan zou in den zomer van 1935 het meerwater een chloorgehalte van minder dan 0,5 gram per liter hebben gehad en dus voor landbouwdoeleinden als gelijkwaardig met zoet water kunnen worden beschouwd. Dit zal nu niet het geval zijn, tenzij het nog resteerende deel van den winter 1934—1935 zeer nat zou zijn. Alleen zware regens in de Duitsche middelgebergten, die hooge Rijnstanden veroorzaken, zouden den achterstand in de ontzilting binnen enkele maanden teniet kunnen doen.

De snelheid van ontzilting heeft uiteraard geen invloed op het zoutgehalte, dat het IJsselmeerwater op den duur zal verkrijgen. Hoe groot dit gehalte precies zal zijn, kan thans nog niet met zekerheid worden gezegd. Dit hangt af van verschillende maatregelen, die niet alleen op en om het IJsselmeer zelf, doch ook elders (bijvoorbeeld te Amsterdam en op het Noordzeekanaal) zullen worden genomen. Zoolang het nog niet vaststaat of het IJsselmeer als prise d'eau voor drinkwatervoorziening zal worden gebruikt, kan niet

worden beoordeeld hoever zal worden gegaan met deze maatregelen, waarvan sommige een verzoetenden, andere een verzoutenden invloed hebben.

Deze kwestie wordt thans in samenwerking met den Dienst der Zuiderzeewerken onderzocht door de Commissie voor Drinkwatervoorziening in het Westen des Lands. Naarmate dit onderzoek vordert, kan men zich een beter oordeel vormen omtrent de verschillende factoren, die de samenstelling van het IJsselmeerwater op den duur zullen bepalen.

Ten einde een algemeen inzicht te verkrijgen in het algemeene verloop van de ontzilting van het IJsselmeer, werd aanvankelijk het „evenwichtsgehalte” bij eenigszins ruwe benadering berekend op 125 mg per liter en bij het bepalen van de ontziltingskromme afgerond op 0,1 gram chloor per liter aangehouden (Zie Driemaandelijksch bericht van Juli 1933). Inmiddels werden de verschillende factoren, die den eindtoestand zullen beheerschen, aan een nadere studie onderworpen. Daarbij bleek, dat aanvankelijk van een te globale onderstelling was uitgegaan door bij het zoutbezwaar ten gevolge van het schutten door de sluizen in den afsluitdijk alleen rekening te houden met het zoutbezwaar van het schutwater. Het zoutbezwaar, dat bovendien uit de geheel met buitenwater gevulde schutkolk op het IJsselmeer komt, bleek niet verwaarloosd te mogen worden. Voor de in het Bericht van April 1934 gepubliceerde kromme werd in verband hiermede de eindwaarde gesteld op 0,2 gram chloor per liter. Ook thans kon deze kromme worden aangehouden, omdat na het in rekening brengen van de tot nu toe bij de nadere studie verkregen resultaten het waarschijnlijke eindgehalte tusschen 150 en 200 mg per liter is komen te liggen.

Wanneer de ontzilting is afgelopen, zal het zoutgehalte natuurlijk niet steeds gelijk aan het „evenwichtsgehalte” blijven. In tijden van groot waterbezwaar, vooral van zwaren regenval op en om het meer zelf, zal het gehalte kleiner zijn, daarentegen is in tijden van droogte te verwachten, dat het zoutgehalte tijdelijk boven de gemiddelde waarde zal stijgen. Dit zal in vrij sterke mate het geval zijn, wanneer een droogteperiode als die van 1933-'34 zich herhaalt. Een dergelijke stijging heeft niets verontrustends, wanneer het zoutgehalte niet stijgt boven de grens, die daaraan voor drinkwater gesteld moet worden. Het onderzoek hieromtrent is bereids een goed eind gevorderd.

OVERZICHT VAN WATERSTANDEN EN WATERBEZWAAR OP HET IJSSELMEER IN 1934.

Periode		Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	October	November	December	Jaar	Normaal jaar
Hoogste waterstand	cm t.o.v. N.A.P.	- 5	- 13	- 9	- 8	- 7	- 14	- 12	- 5	- 12	- 6	- 9	- 9	- 5	
Laagste waterstand	idem	- 15	- 17	- 14	- 17	- 14	- 17	- 15	- 16	- 19	- 15	- 15	- 15	- 19	
Stijging van het meer in de periode	cm	- 1	+ 1	0	+ 6	- 6	0	+ 2	- 5	+ 4	- 1	0	+ 1	+ 1	
Geborgen op het meer	Milliarden m ³ water	- 0,0	+ 0,0	0,0	0,2	- 0,2	0	0,1	- 0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	- 0,0	0,0
Gespuid		1,1	0,5	1,0	0,3	0,3	0,0	0,1	0,6	0,2	0,8	0,7	1,1	6,7	13
Waterbezwaar totaal		1,1	0,5	1,0	0,5	0,1	0,0	0,2	0,4	0,3	0,8	0,7	1,1	6,7	13
Waarvan IJssel		0,5	0,3	0,6	0,4	0,3	0,2	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	4,6	8,9
„ regen		0,2	0,0	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,3	0,1	0,3	0,2	0,3	2,2	2,5
„ verdamping		- 0,0	- 0,0	- 0,1	- 0,2	- 0,4	- 0,4	- 0,5	- 0,3	- 0,2	- 0,1	- 0,1	- 0,0	- 2,3	- 2,5
„ overigen ¹⁾	0,4	0,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,3	0,2	0,4	2,2	4,2	
Aantal groeptijen waarmede is gespuid	—	81	44	79	28	26	4	4	55	16	70	50	86	543	
Gebruikt percentage van de geheele spuicapaciteit	%	27	16	26	10	9	1	1	18	6	23	17	29	15	

1) Loozing van polders, afvoer van kleine rivieren en hooge gronden, inlaten in omringende gebieden.

VOORZIENING IN DE BELANGEN VAN DE SCHEEPVAART.

Kampen. In het Bericht van Juli 1934 werd medegedeeld, dat de stand van den IJssel te Kampen lager is geworden als gevolg van de afsluiting van de Zuiderzee en dat eenig baggerwerk is uitgevoerd om te voorzien in de belangen van de scheepvaart, die daardoor geschaad waren.

Nog een ernstiger gevolg van deze peilverlaging eischte echter voorziening. De IJsselkade benedenstrooms van de IJsselbrug vertoont op verschillende plaatsen sterke verzakking. Dit is het gevolg van diepere ontgronding ten gevolge van de werking van de scheepschroeven, die thans tot een lager peil hun invloed doen gevoelen. In ieder geval blijkt langs dezen muur geen verdieping van den rivierbodem mogelijk te zijn zonder versterking van den muur, terwijl deze verdieping onvermijdelijk is bij de verdere verlaging van het IJsselmeerpeil. De goedkoopste voorziening bleek te bestaan in het maken van een ijzeren damwand met houten remmingwerk op korten afstand van den muur en het gedeeltelijk opruimen van den laatsten.

Tot uitvoering van dit werk is besloten. Aanbesteding had nog niet plaats.

Nijkerk. Het maken van een nieuw havenhoofd is nagenoeg voltooid. Hoewel het heiwerk uiterst moeilijk ging door de aanwezigheid van steenen en hout in den bodem zijn de ijzeren damplanken naar behooren op hun plaats gekomen.

Brockerhaven. De in het Bericht van October 1932 beschreven werken zijn slechts een gedeelte van de voorzieningen, welke aan de Broekerhaven moeten worden getroffen. In verband met de voltooide werken moet nog een havendam gemaakt worden ter vermindering van den golfslag. Bovendien moet de binnenhaven worden uitgebaggerd tot 2,25 m — N.A.P., waarbij de kaaimuren rondom deze haven moeten worden verlaagd en versterkt door middel van een onderheide verzwaring van beton aan de voorzijde.

Met eenige bijkomende werken zijn deze voorzieningen aanbesteed volgens bestek n°. 230 Z.W. en voor f 25.874,— gegund aan J. T. DE WAARD te Sliedrecht.

VOORZIENING IN DE BELANGEN VAN DE AFWATERING.

Nadat het tijdelijke gemaal te Muiden weinig dienst had behoeven te doen wegens geringen neerslag heeft dit in de maanden November—December 1934 zijn nut bewezen. In December 1934 heeft het op 15 dagen dienst gedaan gedurende $5\frac{1}{2}$ tot $13\frac{1}{2}$ uren per dag. In de periode 20 tot 29 December 1934 bleek het gemakkelijk in staat te zijn, den boezem op een peil te houden, dat ± 10 cm lager lag dan de stand, die blijkens de voorgekomen buitenwaterstanden anders

waarschijnlijk opgetreden zou zijn. Aangenomen kan worden, dat het ook bij zwaren regenval zal kunnen voldoen aan de eischen, die genoemd zijn in het Bericht van April 1934. De machinale inrichting van de N. V. Werkspoor werkte, nadat in den aanvang eenige kleine gebreken waren verholpen, zonder storingen.

INDIJKING EN DROOGMAKING VAN DE WIERINGERMEER.

ONDER PROFIEL EN OP DIEPTE BRENGEN VAN VAARTEN EN TOCHTEN IN DE WIERINGERMEER.

Het baggerwerk in de Hooge Kwelvaart kwam gereed; de molen van den aannemer v. d. RIJT werd vervoerd naar de Oosterterptocht, voor het uitvoeren van verruimingswerkzaamheden, welke noodig zijn in verband met den in 1935 te beginnen bouw van het dorp Wieringerwerf.

In de afgelopen driemaandelijksche periode werd $\pm$ 18.000 m³ specie door den molen verzet.

AANLEG EN ONDERHOUD VAN WEGEN IN DEN POLDER.

De klinkerwegen, die volgens bestek n°. 224 Z.W. in aanleg waren, kwamen gereed.

Ook het bestek n°. 226 Z.W., voor het maken van oppervlaktebehandeling op gewalste wegen, in welk bestek tevens de verbredening van de verharding van den Slootweg benoorden Slootdorp was opgenomen, werd opgeleverd.

VASTE BRUGGEN IN DEN POLDER.

De acht bruggen, waarvan de bouw in bestek n°. 221 Z.W. werd geregeld, werden opgeleverd; zes er van zijn voor het verkeer opgesteld, de openstelling van de overige twee zal volgen zoodra de aansluitende bestratingen zullen zijn gereed gekomen.

Aan den aannemer werd nog, bij wijziging van het bestek, opgedragen het bouwen van een negende vaste brug van dezelfde constructie als de overige acht, over de Oosterterptocht op $\pm$ 250 m ten Oosten van de reeds bestaande brug in den Friescheweg. Deze brug past in de nieuw uitgewerkte situatie van het dorp Wieringerwerf. Met den bouw van dit dorp, thans ontworpen ten Noorden van de Oosterterptocht zal in 1935 worden aangevangen; de toegang uit het Zuiden, van den Friescheweg en de Terp af, zal door middel van een nog aan te leggen verbindingsweg en over de hierboven bedoelde vaste brug worden tot stand gebracht.

De brug kwam gereed en werd opgeleverd; de aanaardingswerkzaamheden zijn nog in uitvoering.

OPHAALBRUGGEN BINNEN DEN POLDER.

De electricatie van de beweging van de Hoornschebrug werd geheel gereed opgeleverd en in gebruik genomen.

LOSWALLEN TEN BEHOEVE VAN TRANSPORT VAN LANDBOUWPRODUCTEN.

Ook de laatste van de drie loswallen, volgens bestek n°. 225 Z.W. te maken, kwam gereed en werd in gebruik genomen.

DE BEMALING VAN DEN POLDER.

Omtrent de bemaling zijn geen bijzonderheden te vermelden.

RECTIFICATIE.

In het Driemaandelijksch bericht n°. 3, Jaargang XV, Juli 1934, moeten op bladzijde 21, regel 1 en 2 van onder, de woorden Hoekvaartsluis en Westerhavensluis worden verwisseld.

ONDERHOUD VAN VOLTOOIDE WERKEN GEDURENDE HET JAAR 1935.

De volgende onderhoudswerken werden openbaar aanbesteed:

N°. 231 Z.W.; werken op en beoosten Wieringen, Amsteldiepdiijk, Balgzandkanaal—van Ewijckssluis—Oostoever. Laagste inschrijfster P. Daalder's Aannemingsbedrijf te Alkmaar voor f 23.644,—;

N°. 232 Z.W.; werken in de Wieringermeer, zuidelijk en oostelijk gedeelte. Laagste inschrijver O. BOSKER te Wieringen voor f 49.600,—;

N°. 233 Z.W.; werken in de Wieringermeer, noordelijk en westelijk gedeelte. Laagste inschrijver O. BOSKER te Wieringen voor f 42.775,—;

N°. 234 Z.W.; kunstwerken in den afsluitdijk te Den Oever en Kornwerderzand. Laagste inschrijver O. BOSKER te Wieringen voor f 50.980,—;

N°. 235 Z. W.; IJsselmeerdijken van de Wieringermeer en Proefpolder nabij Andijk. Laagste inschrijver O. BOSKER te Wieringen voor f 10.490,—;

N°. 236 Z.W.; Afsluitdijk. Laagste inschrijfster Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken voor f 72.000,—.

EINDIGING GRONDOVEREENKOMST MET DE MAATSCHAPPIJ TOT UITVOERING VAN ZUIDERZEEWERKEN.

In het Bericht van October 1926 werd mededeeling gedaan van de overeenkomst op 4 September 1926 door den Staat met de Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken gesloten, de z.g. grondovereenkomst. Daarbij werd aan de Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken opgedragen het maken en tot de volledige voltooiing onderhouden van den afsluitdijk tusschen Wieringen en Friesland, met de daarin gelegen sluizen en andere kunstwerken, zoomede de grondwerken, noodig voor de bedijking van de Wieringermeer en eventueel het maken van een proefpolder bij Andijk, benevens andere werken betrekking hebbende op de afsluiting van de Zuiderzee en de indijking en droogmaking van de Wieringermeer, welke bij gemeen overleg tusschen contractanten onder de bepalingen van de overeenkomst zouden worden gebracht.

Volgens het krachtens deze overeenkomst aanvankelijk opgemaakte algemeen werkplan, zou de Wieringermeerdijk in 1929 worden voltooid, terwijl de afsluitdijk in 1934 gesloten en in het daarop volgende jaar voltooid zou worden opgeleverd. De uitvoering van eerstgenoemden dijk vond dienovereenkomstig plaats. Het werkplan, den afsluitdijk betreffende, werd nader gewijzigd, zoodat de dichting in 1932 geschiedde en de dijk in den loop van 1933 voltooid kon worden opgeleverd.

Voor de uitvoering van de werken, welke krachtens de grondovereenkomst door de Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken zelf moesten worden gemaakt, werden achtereenvolgens de in die overeenkomst voorgeschreven aannemingsovereenkomsten gesloten, waarin steeds de aannemingssommen werden vastgelegd; daarbij bestond telkens gelegenheid rekening te houden met de ondervinding gedurende de voorafgaande jaren opgedaan.

De eerste aannemingsovereenkomst betrof den aanleg van den dijk van den proefpolder bij Andijk.

Inzake den Wieringermeerdijk en den bouwput voor het gemaal „Lely” werden acht verschillende aannemingsovereenkomsten gesloten, terwijl dit aantal voor den afsluitdijk Wieringen—Friesland achttien bedroeg.

De grondovereenkomst verplichtte de Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken om indien de Minister van Waterstaat zulks verlangde, den bouw van de sluizen en andere kunstwerken in hun geheel of bij gedeelten in het openbaar of ondershands aan te besteden, volgens de door den Directeur-Generaal der Zuiderzeewerken opgemaakte plannen. Dit geschiedde voor den opbouw van de kunstwerken te Den Oever en voor de levering van ijzeren deuren, schuiven en bruggen, zoomede van electriche bewegings- en lichtinstallaties. Ten behoeve van den bouw van de kunstwerken met de aan-

sluitende grondwerken werden verder nog tien aannemingsovereenkomsten met de Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken gesloten.

Ten slotte werden nog zeven aannemingsovereenkomsten gesloten voor werken betrekking hebbende op de afsluiting van de Zuiderzee en de droogmaking van de Wieringermeer, welke bij gemeen overleg onder de bepalingen van de grondovereenkomst werden gebracht. Zij hadden betrekking op het baggeren van een vaargeul in de Makumerwaard en van kanalen en tochten in de Wieringermeer, zoomede op het maken van het afwateringskanaal Aartswoud—Kolhorn. In het geheel werden dus 44 aannemingsovereenkomsten gesloten.

Bovendien werd nog een bestek betreffende de militaire verdedigingswerken van de afsluiting, door de Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken in openbare aanbesteding aangenomen, onder de werking van de grondovereenkomst gebracht.

Het totaal van de aannemingsommen van de krachtens de grondovereenkomst door de Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken aangenomen werken heeft, inclusief de verrekening van meer en minder werk, bedragen f 118 844 008,90, verdeeld als volgt:

Afsluitdijk Wieringen—Friesland.

Dijkwerken	f 71 124 986,74	
Kunstwerken met aansl. dijkvakken enz.		
Den Oever	f 6 432 295,72	
Kornwerderzand	15 017 106,54	
	21 449 402,26	
Bijkomende werken	1 222 929,01	
	f 93 797 318,01	

Noordwestpolder (Wieringermeer).

Dijkwerken	f 19 478 911,22	
Kunstwerken met aansl. dijkvakken enz.		
Gemaal Medemblik f	1 673 639,09	
Gemaal Den Oever	58 561,26	
	1 732 200,35	
Kanaalaanleg en baggerwerken	1 820 165,52	
	23 031 277,09	

Proefpolder nabij Andijk.

Dijkwerken	1 513 167,71	
Onder de grondovereenkomst betrokken overige werken en leveringen	502 246,09	

f 118 844 008,90

Volgens de door den Rijksaccountant geverifieerde eindafrekening werd op het totaal van de werken door de Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken een winst gemaakt van f 18 280 695,68.

Overeenkomstig de bepalingen van de grondovereenkomst werd hiervan een bedrag van f 3 792 367,44 aan den Staat afgedragen, zijnde diens aandeel in de overwinst, waaronder verstaan werd de winst gemaakt boven 6% van het totaal van de aannemingssommen.

Na het vaststellen van de eindafrekening en de uitbetaling van het winstaandeel aan den Staat, was de met de Maatschappij tot Uitvoering van Zuiderzeewerken gesloten grondovereenkomst geëindigd.

B. Mededeelingen betreffende den Dienst voor het in cultuur brengen van den Wieringermeerpolder.

DIRECTIE.

De leiding van den dienst onderging aan het einde van de verslagperiode een ingrijpende wijziging.

Aan de leden der directie, irs. F. P. MESU en ALPH. L. H. ROEBROEK, werd n.l. bij beschikking van den Minister van Waterstaat, respectievelijk dd. 21 November 1934, La O I, en 28 December 1934, La Q I, Directie van den Waterstaat, met ingang van 1 Januari 1935, eervol ontslag als zoodanig verleend, onder dankbetuiging voor de door hen als zoodanig bewezen belangrijke diensten en wel:

aan ir. MESU, wegens zijn benoeming tot Landbouw-technisch adviseur van werkverschaffing en steunverleening, tevens belast met de werkverschaffingsinspectie Drenthe, en

aan ir. ROEBROEK, wegens zijn benoeming tot Directeur-Generaal van den Landbouw.

Het overblijvende lid van de directie, ir. SMEDING nam, in afwachting van het tijdstip, dat omtrent de reorganisatie van de bij de Zuiderzeewerken betrokken diensten nadere regelingen zullen worden getroffen, de leiding van de cultuurtechnische- en sociaal-economische afdelingen over.

De heeren MESU en ROEBROEK waren gedurende het tijdvak van 1 Januari 1930 tot 1 Januari 1935 aan den dienst verbonden.

DIRECTIEGEBOUW.

Het directiegebouw in het Kennemerpark werd ontruimd en het daar ondergebrachte personeel overgebracht naar het directiekantoor aan de Langestraat. Door deze centralisatie kon een belangrijke besparing worden verkregen.

PERSONEEL.

Op arbeidscontract werd aangesteld:
 tot assistent opzichter-teekenaar:
 J. DE BRUIJNE met ingang van 30 Juli 1934.

Eervol ontslag werd verleend:

met ingang van 1 Augustus 1934 aan J. HARTOG als teekenaar en
 → F. J. TAMES als opzichter;

met ingang van 28 October 1934 aan Mej. G. MELKER als werkster-
 concierge;

met ingang van 2 December 1934 aan P. BOOD als schrijver
 2e klasse;

met ingang van 15 December 1934 aan J. K. SILVERGIETER HOOG-
 STAD als adjunct-technisch-controleur.

1. De landbouwkundige afdeling.

Omtrent de onderzoekingen, verricht in nauwe samenwerking met
 de Proefpolder-commissie, kan het volgende worden medegedeeld.

I. Ontzilting.

De zomer van 1934 was zeer droog; in de voor den groei der
 gewassen belangrijke maanden April, Mei en Juni viel in totaal
 slechts 89 mm regen. De gewassen waren voor hun watervoorziening
 dan ook voor een belangrijk gedeelte op het bodemwater aangewezen.
 De grond droogde daardoor sterk uit, terwijl tot aanvulling van het
 verdwenen water een sterke capillaire beweging plaats vond. Door
 beide processen liep de concentratie van het zout in het bodemwater
 in den bouwvoor sterk op, sterker dan te voren in de Wieringermeer
 is waargenomen. Ook op reeds tamelijk ver ontzilten grond was de
 concentratie van het zout op het einde van de groeiperiode dan ook
 vrij hoog, terwijl op de minder goed ontzilte kavels plaatselijk
 duidelijk zoutschade optrad, hoewel de concentratie van het zout in
 het bodemwater daar in het voorjaar zoodanig was, dat daarbij in
 andere jaren bevredigende oogsten verkregen zijn.

Door de sterke indroging van den grond trad een belangrijke scheur-
 vorming op, die zich duidelijk in den ondergrond voortzette. De door-
 latendheid van den ondergrond, die voor een goeden afvoer van het
 regenwater aanvankelijk te gering was, is daardoor sterk vergroot,
 zoodat de droge zomer de ontwikkeling van de jonge gronden sterk
 bevordert heeft.

Door het droge weer werden de infiltratiewerken ten behoeve van het zandgrasland op groote schaal gebruikt. Hoewel ook de infiltratie een beweging van het zout in den ondergrond naar boven tengevolge heeft, is deze opstijging toch vrijwel nergens zoo groot geweest, dat daardoor schade van beteekenis optrad; wel was vlak langs de wateraanvoerende greppels de groei vaak minder goed, maar dit wordt bij infiltratie in het oude land eveneens waargenomen. In het algemeen kan gezegd worden dat de infiltratie een succes geweest is.

Verwacht kan worden, dat, als in den winter 1934—1935 voldoende regen valt, het zoutgehalte in het voorjaar 1935 zoo ver gedaald zal zijn, dat het, behoudens in het z.g. kwelgebied, nergens meer een ernstige belemmering voor de cultuur zal vormen. In het kwelgebied is, door de sterke capillaire beweging en de onvoldoende ontwatering in den winter, het zoutgehalte nog steeds zeer hoog. Hoewel de ontwatering van dit gebied elk jaar beter wordt, kan worden verwacht, dat het zoutgehalte hier toch nog enkele jaren te hoog voor de cultuur zal blijven. Om dit gebied beter te kunnen begrenzen, is het aan de hand van de wilde vegetatie, gesteund door talrijke analyses, in kaart gebracht (onder karteering zijn hieromtrent nadere mededeelingen gedaan), terwijl verder een proefveld werd aangelegd, waar verschillende methoden van ontwatering op kwelreinen vergeleken zullen worden.

Het materiaal over de bodemgesteldheid van de Wieringermeer is thans definitief verwerkt en zal in den loop van dit jaar worden gepubliceerd.

II. Proefvelden.

Van het *ontwateringsproefveld* op een drietal kavels ten Oosten van de Terp (K 5, 6 en 7) werd in het bericht van Januari 1934 een overzicht gegeven omtrent opzet en aanleg en de resultaten, gedurende het eerste jaar verkregen. Ondertusschen werden de waarnemingen voortgezet, terwijl deze nog uitgebreid werden door een vak, tot nog toe voorzien van machinale houten kokerdrainage (systeem prof. VISSER), in den zomer van 1933 op te graven en daarna wederom *uit de hand te draineeren met houten kokers*. Hierbij werden dezelfde voorzorgsmaatregelen in acht genomen als bij het gewone uit de hand draineeren met aarden buizen hoofdzakelijk hierin bestaande, dat de uit de drainsleuf gegraven grond gelegenheid krijgt uit te drogen, voordat deze wederom in de sleuf wordt gebracht. Tevens krijgt hierdoor de sleufwand gelegenheid tot scheuren. De bedoeling met den aanleg van dit proefvak was, na te kunnen gaan in hoeverre de het eerste jaar met de machinale drainage verkregen slechte resultaten moesten worden toegeschreven aan het gebezigde drainmateriaal, dan wel aan de minder goede doorlatendheid van den bodem.

Aan de hand van de in den winter van 1933—1934 verkregen gegevens blijkt, dat, evenals dit in den winter van 1932—1933 het geval was, handdrainage en open greppels de grootste afvoeren hebben met de laagste grondwaterstanden. De met de hand gelegde houten kokers sluiten zich hierbij aan, zoowel wat afvoer (deze is zelfs iets grooter dan bij handdrainage) als grondwaterstand betreft. Gedurende den zomer van 1933 is verder door uitdroging en scheurvorming, waardoor o.a. ook de zwaardsneden wederom opendroogden, een gunstiger toestand ontstaan voor de machinale drainsystemen, voor zoover een zandlaag aan het oppervlak deze scheurvorming niet belette.

Dit had tot gevolg, dat de afvoer bij het systeem-BRUNS aanmerkelijk hooger was dan den vorigen winter en zelfs die van handdrainage vrij kort benaderde, waarmee eveneens een aanmerkelijke verlaging van grondwaterstand gepaard ging, die echter iets hooger bleef dan bij handdrainage. Eveneens gaf de geventileerde drainage van SACK een verhoogde afvoer te zien, waarbij echter de indruk werd verkregen dat deze gedurende den winter achteruitging, hetgeen kon wijzen op een wederom dichtslampen van de gedurende den zomer ontstane scheuren. De grondwaterstand bleef hierbij dan ook aanmerkelijk hooger dan bij handdrainage; slechts bleven de ongeventileerde machinale systemen, waar de geringe afvoeren en hooge grondwaterstanden gehandhaafd bleven.

Uit deze gegevens blijkt weer, evenals het vorig jaar, dat zeer veel waarde gehecht dient te worden aan de open greppel en bij drainage aan de opengegraven draingeul, zooals ten overvloede bevestigd werd door de in dit jaar uit de hand gelegde houten kokers.

Opgemerkt zij hier nog, dat uit het goed functionneeren van deze laatsten niet mag afgeleid worden, dat de machinaal uitgevoerde houten kokerdrainage op goed doorlatende gronden in alle opzichten goede resultaten zal geven, immers met deze in de Wieringermeer onder sterk afwijkende omstandigheden genomen proeven is alleen aangetoond, dat het gebezigde materiaal als zoodanig voor een goed functionneeren geen beletsel behoeft te vormen.

Ook de overige proefvelden vormen grootendeels een voortzetting van de in 1933 verrichte waarnemingen. Op enkele punten zijn de onderzoekingen aangevuld. Wat betreft de verkregen resultaten kan, in aansluiting op hetgeen is medegedeeld in het Bericht van Januari 1934, het volgende worden gezegd.

Peulvruchten, verbouwd als tweede gewas op klei en zwaren zavel, gaven nog slechte resultaten; op lichten zavel waren de uitkomsten aanmerkelijk beter, terwijl de groene erwt op gescheurd zandgrasland een zeer goed gewas leverde.

Hoewel de ontwikkeling van *vlas*, als tweede gewas geteeld op klei en zwaren zavel, beter was dan in 1933, gaf het toch maar een matige opbrengst; de kwaliteit leek vrij wat beter.

De overige gewassen — *blauwmaanzaad*, *gele mosterd*, *aardappelen*, *bieten*, *granen* — gaven goede tot zeer goede opbrengsten. De kwaliteit van aardappelen kan, ofschoon beter dan in 1933, nog niet normaal genoemd worden.

Ten aanzien van de *vruchtopvolging* was het beeld anders dan in 1933. Er zijn weder gevallen waargenomen, dat een graangewas als voorvrucht voor tarwe een slechten oogst gaf. Op de meeste proefvelden was de nadeelige uitwerking van deze opeenvolging der gewassen echter veel geringer dan in 1933: vrijwel zonder uitzondering was de ontwikkeling van de tarwe op de veldjes met een graanvoorvrucht wat minder en de aantasting door voetziekte grooter, doch de verschillen in opbrengst waren gering vergeleken met die van het vorige jaar. Uit voortgezette waarneming zal getracht worden na te gaan, of bij voortschrijdende rijping van den grond de abnormale nadeelige invloed van graanvoorvrucht op tarwe vrij snel vermindert, dan wel de wisselende werking van bijkomende factoren het beeld van jaar tot jaar aanzienlijk kan doen schommelen.

Gebleken is, dat *groenbemesting*, meer speciaal met klavers, lucerne en wikken, een gunstigen invloed op de ontwikkeling van de gewassen heeft.

Uit de verschillende proeven is weer zeer duidelijk komen vast te staan, dat aan de *bemesting* de noodige aandacht dient te worden geschonken.

Op bouwland bleek de *stikstof*-behoefte weer zeer groot te zijn, wanneer in de vrucht opvolging nog geen vlinderbloemig groenbemestingsgewas was opgenomen geweest: waar een goed ontwikkeld gewas klaver, lucerne of wikken was ondergebracht bleek de behoefte aan minerale bemesting met stikstof sterk te zijn verminderd. Bij granen bleek bij stikstofbemesting de kwaliteit van de korrel wat te zijn achteruit gegaan. Op grasland heeft stikstof in den regel ook opbrengstvermeerderend gewerkt, echter in veel minder sterke mate dan op bouwland. Onder invloed van de stikstofbemesting is de zode gewijzigd, de klaver tot zekeren graad teruggedrongen en de scheikundige samenstelling van het hooi veranderd, waarbij vooral van belang is het afnemen van het eiwitgehalte.

Wat betreft den vorm, waarin de stikstof het best kan worden toegediend, is op grasland gemiddeld hoegenaamd geen verschil in uitwerking tusschen ammoniak- en nitraatstikstof waargenomen. Daarentegen heeft op bouwland nitraatstikstof aanzienlijk betere uitkomsten gegeven dan ammoniakstikstof. Het verkregen cijfermateriaal heeft den indruk gewekt, dat het onderlinge verschil in effect van de beide stikstofvormen minder groot is dan in de voorgaande twee jaren.

Op de zand- en lichte zavelgronden was in de afgelopen jaren reeds

behoefte aan *fosforzuur* geconstateerd. Op de zwaardere gronden is in het derde jaar practisch nog geen toediening van deze plantenvoedingsstof noodig geweest voor het verkrijgen van een normalen oogst. Aan de ontwikkeling van het te velde staande gewas viel veelal een geringe werking van een fosforzuurgift waar te nemen (rijpingsverschijnselen). Een tekort aan fosforzuur op grasland heeft tot gevolg gehad het verminderen en tenslotte verdwijnen van de witte klaver, waarmede direct samengaat een gewijzigde scheikundige samenstelling en kwaliteitsvermindering van het hooi.

Fosforzuur in superfosfaat en slakkenmeel gaven dit jaar practisch dezelfde oogstvermeerdering op lichte gronden.

In 1934 hebben zich bij de *kali*-bemestingsproeven de bijkomende verschijnselen, in het rapport van Januari 1934 bedoeld, opnieuw voorgedaan. Deze komen hierop neer, dat onder bepaalde, nog onbekende omstandigheden, toediening van kalizouten een daling van den oogst teweeg brengt. De proeven, speciaal genomen om de oorzaak hiervan op te sporen, hebben dit jaar geen opheldering kunnen geven.

Op perceeltjes grasland, die in drie opeenvolgende jaren geen *kali*-bemesting ontvingen, traden de typische kaligebrekverschijnselen aan witte klaver op en was de oogst tevens merkbaar lager, wat betekent, dat op de zandgronden korten tijd na het incultuurnemen *kali*-bemesting noodig is.

Uit de voortgezette waarnemingen op het punt van *grondbewerking* mag worden afgeleid, dat deze nog steeds met de noodige voorzichtigheid moet gebeuren. Diepere bewerking dan circa 15—20 cm moet worden ontraden. Bij het telen van de eerste gewassen ontstaat al gauw een bewerkte laag van 10—15 cm. In het algemeen moet worden vermeden, in eens belangrijk dieper te ploegen. De nieuwe grond, die daarbij bovengebracht zou worden, heeft nog in sterkere mate de neiging te vervloeien, waardoor de grond aan de oppervlakte dichtslemt en de afvoer van den neerslag belemmert.

De voor opslag- en onkruidbestrijding vaak noodzakelijk geachte herhaalde stoppelbewerking levert een vrij groot risico op: de grond raakt daarbij in den regel fijn verkruid en loopt zeer sterk gevaar bij regenval van eenige beteekenis te vervloeien en brijachtig te worden, in welken toestand hij langzamer opdroogt.

De beoordeeling van de resultaten der *infiltratie*-proefvelden op grasland werd eenigszins bemoeilijkt door de omstandigheid, dat het gebruikte infiltratiewater nog niet volkomen zoet was, welke omstandigheid, mede door het plaatselijk nog niet geheel ontzilt zijn van den ondergrond, schadelijke bijkomende verschijnselen deed optreden. Maar afgezien van en ondanks deze schade was een zeer duidelijke gunstige werking op de opbrengst en op de ontwikkeling van de zode waar te nemen. Ook is op de verschillende proefvelden duidelijk gebleken, dat bij fijner worden van het zand en dunner worden van de zandlaag het verschil tusschen al of niet geïnfilteerd afneemt. Ook

moet er bij de groote verschillen, welke speciaal op de grofzandige gronden opgetreden zijn, rekening mee worden gehouden, dat vooral de voorzomer abnormaal droog en daardoor ongunstig is geweest voor de niet geïnfilterde gedeelten.

Omtrent de resultaten, verkregen met *de enting van de vlinderbloemige gewassen*, kan het volgende worden medegedeeld.

In de vorige jaren is gebleken, dat niet alle symbiontisch specifieke stammen van *Bac.radicicola* in de Wieringermeer even talrijk aanwezig zijn. De *Vicia-Pisum*-stam is het sterkst vertegenwoordigd, gevolgd door den *Trifolium*-stam, terwijl de lucerne-stam veel schaarscher is en de lupinen-serradella-stam zoo goed als geheel ontbreekt. In hoofdzaak is deze toestand ook in 1934 ongewijzigd gebleven, alleen zijn de *Vicia*-, *Pisum*- en de *Trifolium*-bacteriën nu nog iets talrijker geworden, met het gevolg, dat enting van de overeenkomstige gewassen minder noodzakelijk is dan de vorige jaren. Alleen voor de gewassen, verbouwd onder zeer ongunstige omstandigheden, kon enting dit jaar merkbare verbetering bewerken. Bij de lucerne-stam is de vooruitgang in aantal niet merkbaar geweest, zoodat enting voor dit gewas steeds evenzeer geboden blijft. Vooruitgang in aantal was wel merkbaar bij den lupinen-serradella-stam, die nu in zoodanige mate in den grond voorkomt, dat enkele procenten van de kiemplanten knolletjes op de wortels vormen, zonder geënt te zijn. Toch is enting voor beide gewassen absoluut noodzakelijk wil men geen misgewas krijgen.

In het algemeen zijn de resultaten van de enting dit jaar zeer bevredigend te noemen. Men heeft nu nl. bereikt, dat bij lucerne en klaver op de geënte terreinen *alle* kiemplanten knolletjes op de wortels vormden en niet slechts een zeker percentage, zooals in 1933. Dit gunstige resultaat is voornamelijk bereikt door een dikkere enting en door het bewaren van de gekweekte reincultuur in een ijskast bij lage temperatuur; maar ook een geringe wijziging van den voedingsbodem, waarop de reincultuur gekweekt wordt, heeft nuttig gewerkt. Bij klaver en lucerne kan men de werkwijze, zooals ze dit jaar gebezigd werd, dus als bevredigend beschouwen en ook voor de toekomst aanhouden. Bij lupinen en serradella was het resultaat veel slechter en vertoonden op de geënte terreinen slechts 20 à 50 % van de planten knolletjes. De voornaamste reden van deze gedeeltelijke mislukking moet worden gezocht in de grootere teerheid van den lupinen-serradella-stam, grootere gevoeligheid voor uitdrogen en trageren groei. Bij het enten van lupinen zal dan ook in het komende jaar het dik geënte zaad, dat daarbij nat is geworden, zonder te drogen direct nat moeten worden gezaaid en zoo vlug mogelijk ondergewerkt. Bij een zoo grof zaad als van lupinen is het uitzaaien van nat of vochtig zaad heel goed uitvoerbaar. Op een proefveld, waarop in 1933 nat, geënt lupinenzaad uitgezaaid werd, vormden zich nl. op alle planten knolletjes.

Nagegaan is of in de Wieringermeer op terreinen, waar reeds een vlinderbloemig gewas is gegroeid, bij een lateren hernieuwden uitzaai van hetzelfde gewas weer tot enting zal moeten worden overgegaan. Hiertoe werden dit jaar verschillende perceelen, waar verleden jaar klaver of lucerne heeft gestaan en dit gewas in het najaar werd ondergeploegd, opnieuw met dezelfde vlinderbloemigen bezaaid, gedeeltelijk met geënt, gedeeltelijk met niet-geënt zaad. In al deze gevallen bleek enting overbodig te zijn, zoodat herenting met slechts één winter tusschentijd zeker als onnoodig mag worden beschouwd. Of zulks ook met een langere tusschenperiode (van verscheidene jaren) het geval zal zijn, moeten overeenkomstige proeven in de komende jaren leeren.

III. Zoutgehalte watermonsters.

De resultaten van het onderzoek van de genomen watermonsters op Cl¹, uitgedrukt in grammen keukenzout per liter, zijn samengevat in de volgende tabellen.

1. Watermonsters (19 stuks) genomen in de tochten van het Hooge Land en van het Oude Land:

Half April	1931	van 3,6 tot 18,2 g.	Gemiddeld 10,3 g.
„ Juli	„	„ 4,3 „ 19,7 „	„ 10,5 „
„ October	„	„ 3,7 „ 13,1 „	„ 8,1 „
„ Januari	1932	„ 6,1 „ 13,0 „	„ 11,4 „

Het gehalte van de watermonsters (30 stuks) genomen in de vier polderafdeelingen bedroeg:

Half April	1932	van 4,8 tot 17,8 g.	Gemiddeld 9,5 g.
„ Juli	„	„ 3,5 „ 20,4 „	„ 8,8 „
„ October	„	„ 5,4 „ 11,8 „	„ 8,8 „
„ Januari	1933	„ 3,8 „ 12,1 „	„ 9,1 „
„ April	„	„ 3,0 „ 18,0 „	„ 8,7 „
„ Juli	„	„ 2,6 „ 18,0 „	„ 7,9 „
„ October	„	„ 3,4 „ 11,8 „	„ 7,2 „
„ Januari	1934	„ 3,2 „ 15,7 „	„ 7,0 „
„ Februari	„	„ 3,6 „ 17,5 „	„ 8,2 „
„ Maart	„	„ 3,6 „ 14,5 „	„ 8,1 „
„ April	„	„ 3,3 „ 17,6 „	„ 8,0 „
„ Mei	„	„ 3,2 „ 16,7 „	„ 8,1 „
„ Juni	„	„ 3,4 „ 18,5 „	„ 8,1 „
„ Juli	„	„ 3,5 „ 18,4 „	„ 7,6 „
„ Augustus	„	„ 3,3 „ 16,4 „	„ 7,7 „
„ September	„	„ 3,2 „ 16,9 „	„ 8,5 „
„ October	„	„ 3,4 „ 11,9 „	„ 8,1 „
„ November	„	„ 4,1 „ 16,4 „	„ 8,4 „
„ December	„	„ 3,5 „ 15,9 „	„ 8,2 „

2. Het gehalte van het door de gemalen uitgeslagen water bedroeg:

		„Lely”.		„Leemans”.	
Voorjaar 1930		23—24 g.		23—24 g.	
Juni-Juli „		26—27 „		25—26 „	
		Afd. II.		Afd. II en IV.	
		Afd. I.		Afd. III.	
Oct.	1930	4,5—7,5 g.	6,6—8,2 g.	4,2—10,4 g.	
Jan.	1931	6,1—7,9 „	6,4—8,0 „	8,4—11,5 „	
April	„	7,7—10,0 „	7,0—7,8 „	12,8—14,8 „	
Juli	„	8,0—10,9 „	7,0—8,0 „	12,2—14,9 „	
Oct.	1931	9,2—9,7 g.	10,3—11,6 g.	7,2—8,6 g.	12,0—16,4 g.
Jan.	1932	10,8—11,5 „	8,4—10,3 „	8,8—10,1 „	10,6—11,8 „
April	1932	9,7—10,4 g.	8,1—9,4 g.	8,3—9,0 g.	10,0—12,9 g.
Juli	„	8,7—9,0 „	8,5—11,2 „	7,4—8,1 „	10,1—11,4 „
Oct.	„	6,5—9,3 „	7,0—10,5 „	5,7—9,0 „	6,5—10,3 „
Jan.	1933	7,2—10,5 „	8,2—10,7 „	7,7—9,2 „	9,9—10,5 „
April	„	7,1—8,9 „	8,4—10,2 „	6,9—8,9 „	9,8—12,1 „
Juli	„	7,2—8,3 „	6,7—9,8 „	7,8—9,3 „	12,1—13,4 „
Oct.	„	8,5—9,0 „	7,3—9,7 „	7,1—7,5 „	10,4—12,6 „
Jan.	1934	8,2—9,1 „	6,9—9,0 „	7,3—9,6 „	7,7—10,3 „
Febr.	„	8,4—8,9 „	7,7—9,1 „	7,1—8,9 „	8,2—10,4 „
Mrt.	„	8,5—9,1 „	7,7—9,0 „	6,4—7,5 „	9,1—10,4 „
April	„	8,3—8,6 „	7,9—8,9 „	7,4—7,9 „	9,5—10,7 „
Mei	„	8,5—8,8 „	6,2—7,8 „	6,2—6,8 „	9,9—11,2 „
Juni	„	8,5—8,7 „	6,9—8,0 „	5,9—6,2 „	10,9—12,6 „
Juli	„	9,0—9,8 „	6,9—7,4 „	5,5—6,1 „	12,6—16,0 „
Aug.	„	9,8—10,2 „	6,4—8,7 „	5,5—5,7 „	10,2—11,8 „
Sept.	„	9,4—9,8 „	6,7—8,2 „	5,9—6,3 „	10,7—12,7 „
Oct.	„	9,5—10,1 „	5,9—8,6 „	6,1—6,4 „	10,0—12,3 „
Nov.	„	9,1—9,3 „	7,0—7,4 „	6,5—7,0 „	9,1—10,7 „
Dec.	„	9,3—10,1 „	7,6—7,8 „	6,8—7,1 „	9,2—10,4 „

3. De watermonsters, in het midden van de maanden *Maart*, *April*, *Mei* en *Juni* j.l. in het Amstelmeer genomen, bleken onderscheidenlijk 3,2—3,1 en 3,5 gram zout per liter te bevatten. (Voor de volgende maanden zie onder 4.)

4. In den afgeloopen zomer heeft de *infiltratie* in de secties A en E in het groot toepassing gevonden. Het water, in sectie E ingelaten uit het Amstelmeerkanaal en door een tweeden duiker nabij Oostpunt in sectie A uit het Amstelmeer, werd naar behoefte via de Stontelerkeersluis aangevuld uit het IJsselmeer. Op een 14-tal plekken in het infiltratiegebied zijn om de twee weken watermonsters genomen, die de volgende zoutgehalten bleken te bezitten:

Juni	1934	2,7—3,4 g. zout per liter.
Juli	„	3,4—3,8 „ „ „ „
Aug.	„	3,7—4,0 „ „ „ „
Sept.	„	4,0—4,1 „ „ „ „

Omtrent den invloed hiervan op het zoutgehalte van den grond is onder „Ontzilting” een opmerking gemaakt.

IV. *Karteering.*

Nadat reeds dit voorjaar na de zoutkarteering gebleken was, dat in de secties F, J, L en M op sommige kavels hogere zoutgehalten werden aangetroffen dan vorig jaar, bestond het vermoeden, dat hier aan kwelverschijnselen moest worden gedacht. Daar bovendien op deze afwijkende plekken een afwijkende flora viel waar te nemen, werd besloten een botanische karteering over dit gebied te doen uitvoeren om een nader inzicht te krijgen in de verspreiding van deze afwijkende plekken en door een zoutkarteering, uit te voeren in combinatie met deze botanische verkenning, te kunnen nagaan in hoeverre er verband bestaat tusschen deze beide. In kaart werden gebracht de gebieden met:

- a. Noodmengsel (dit is een mengsel van enkele vrij zoutresistente grassen).
- b. Riet.
- c. Zeeaster.
- d. Nog onbegroeide plekken.

Nadat deze botanische karteering was geëindigd, werden op een 40-tal plekken grondmonsters genomen tot een diepte van 80 cm, waarvan het zoutgehalte werd bepaald. Het resultaat hiervan is geweest, dat alleen op de onbegroeide plekken een duidelijk hogere zoutconcentratie werd aangetroffen, die op zoute kwel wijst. Bij de overige drie werd op noodmengsel een normale ontzilting gevonden,

bij zeeaster een vertraagde ontzilting, meestal door een onder zand liggende ondoorlatende kleilaag, terwijl tenslotte het riet een aanwijzing vormde voor een plaatselijk optreden van zoete kwel (met als gevolg een versterkte ontzilting, aangezien hier kwel en neerslag samen werken).

Het ligt in de bedoeling deze plekken in den loop van het volgende jaar nog een paar malen te bemonsteren.

V. *Excursies.*

Evenals den vorigen zomer hebben ook dit jaar weder talrijke gezelschappen gebruik gemaakt van de geboden gelegenheid om een bezoek aan den polder te brengen onder geleide van een door de Wieringermeerdirectie kosteloos beschikbaar gestelden geleider. Het volgende staatje geeft een overzicht van het aantal gezelschappen, alsmede het aantal personen, provinciesgewijze ingedeeld.

Provincie.	Aantal gezelschappen.	Aantal personen.	In % van het totaal.
Friesland	42	1177	± 22.—
Groningen	33	815	± 15.5
Drenthe	26	835	± 16.—
Overijssel	15	518	± 10.—
Gelderland	18	512	± 10.—
Utrecht	6	109	± 2.—
Noord-Holland	16	502	± 9.5
Zuid-Holland	9	299	± 5.5
Zeeland	2	81	± 1.5
Noord-Brabant	11	306	± 6.—
Limburg	3	118	± 2.—
Totaal	181	5272	± 100.—

Het spreekt vanzelf, dat dit geen volledig beeld geeft van het totale aantal bezoekers, daar zeer velen op eigen gelegenheid een bezoek aan den polder brachten.

2. De cultuur-technische afdeling.

I. Arbeidskrachten en arbeidsvoorwaarden.

Cultuurmaatschappij.

Bedrijfsleiders. Van de met ingang van 1 November 1934 ontslagen bedrijfsleiders en adspirant-bedrijfsleiders hebben drie een functie gekregen bij crisisorganisaties, terwijl een paar anderen van de geboden gelegenheid om een boerderij te pachten hebben gebruik gemaakt. Voor de overigen werd een regeling getroffen, waarbij zij geplaatst konden worden als voorwerker bij de werkverschaffing in den polder onder leiding van de Ned. Heidemaatschappij en de N. V. Grontmij.

Het aantal personen in dienst bij de Cultuurmaatschappij breidde zich gedurende de oogstperiode sterk uit om daarna weer in te krimpen. Van $\pm$ 1100 in Juli daalde het tot $\pm$ 800 in October en handhaafde zich ongeveer op deze hoogte. Het gemiddelde uurloon van de landarbeiders bij het gewone cultuurwerk wisselde van $\pm$ 30 tot 35 cent. Zooveel mogelijk werd in accoord gewerkt.

Werkverschaffing. Het aantal arbeiders in de werkverschaffing onderging slechts geringe wijzigingen en schommelde tusschen 800 en 1000 man, afkomstig uit $\pm$ 25 verschillende gemeenten. Enkele gemeenten zenden geen werkloozen meer, omdat met toestemming van de Regeering met particuliere werkgevers in eigen gemeente eene overeenkomst is gesloten tot het tewerkstellen van werkloozen tegen vergoeding van een deel van het arbeidsloon.

Naast het spitten van voor bosch bestemd terrein, alsmede het „woelen” voor ontzuring, is dezen zomer eveneens in werkverschaffing uitgevoerd het draineeren van kleigronden.

Hoewel de arbeiders in dit werk nog geheel ongeschoold waren, werd in betrekkelijk korten tijd zoodanige routine verkregen, dat tegen een normaal tarief een behoorlijk loon kon worden verdiend, terwijl door een scherpe contrôle de kwaliteit van het werk aan redelijke eischen voldeed.

Daar het in de bedoeling ligt den volgenden zomer het draineeren voort te zetten werd in werkverschaffing reeds aangevangen met het in orde maken van de afvoersloten in het dan te draineeren gebied.

II. Paarden, machines, gereedschappen en materialen.

Paarden. Enkele paarden moesten wegens ziekte of anderszins worden opgeruimd.

In verband met de hooi- en oogstwerkzaamheden, waarvoor het eigen aantal paarden niet voldoende was, werd overgegaan tot het huren van paarden à f 1 per dag. Aanvankelijk begonnen met 58 stuks werd dit aantal in den oogst uitgebreid tot 73 stuks. De hier-

mede opgedane ervaring is vrij gunstig, mits te voren eenige selectie wordt toegepast. Naast het aan de mijt of dorschmaschine rijden van hooi, respectievelijk graan, konden deze paarden eveneens gebezigd worden voor gras-maaimachines, hooibouwwerktuigen, enz.

Na den oogsttijd werden de paarden gebruikt voor eggen, kunst-meststrooien en transportwerk, terwijl een enkele maal met een drie-span paarden voor een trekkerploeg werd geploegd in licht werk. Zoo nu een dan bleek de bodem plaatselijk nog te week om het gewicht van de paarden te dragen, wat een waarschuwing inhoudt voor het gebruik van paarden in een minder drogen herfst.

Nadat de oogst- en najaarswerkzaamheden achter den rug waren, werd met het oog op de z.g. „Maandagziekte”, het haverrantsoen afgeschaff en worden de paarden uitsluitend gevoerd met hooi en weinig bieten.

Trailers. Reeds den vorigen zomer was gebleken, dat trailers minder goed geschikt zijn voor het vervoeren van ongedorscht graan van het land naar de dorschmaschine of de mijt, wjl deze daarvoor bij eenigszins nat weer niet voldoen. Uitstekend te gebruiken zijn ze echter voor vervoer van gedorscht graan van de op het veld staande machine naar schuur of schip. Een 12-tal werd dezen zomer dan ook tijdens de oogstcampagne gehuurd tegen den prijs van f 1,— per uur, waarbij de chauffeur is inbegrepen. De bijkomende kosten als olie en benzine bedroegen $\pm$ f 0,50 per uur.

Trekkers. De trekkers zijn ook in het tweede halfjaar van 1934 bijna voortdurend in bedrijf geweest. De wiertrekkers werden hoofdzakelijk gebruikt voor gras- en graanmaaiers terwijl de rupstrekkingen voor alle werkzaamheden aangewend werden. De aandrijving van de dorschmachines door een 35 pk-Dieseltrekker beviel uitstekend. Gedurende een groot aantal weken waren in bedrijf 11 wiertrekkers en 52 rupstrekkingen, terwijl door reservebestuurders gedurende de schaft-tijden en in de morgen- en avonduren beschikbaar te stellen, zeer lange dagen werden gemaakt.

Voor het najaarsploegwerk werden uitsluitend rupstrekkingen gebruikt, die het door hun bedrijfszekerheid mogelijk maakten ongeveer 3000 ha zaailand en een ongeveer even groote oppervlakte tijdig op wintervoor geploegd te krijgen.

Dorschmachines. Naast de 5, reeds het vorig jaar aangeschafte dorschmachines, werden dit jaar weder 5 nieuwe machines (bij N. V. Ter Borg & Mensinga te Appingedam) aangekocht, zoodat in de afge-loopen oogstcampagne beschikt kon worden over 10 eigen dorsch-aggregaten. Bovendien was nog een zevental loondorschmachines gehuurd. Door de gunstige resultaten van vorige jaren aangelokt, waren ook de eigenaars van eerste klas machines bereid om te komen dorschen.

Een overzicht van de geleverde prestaties volgt hieronder:

Gemiddelde resultaten per uur.

Product.	Jaar.	Eigen machines:			Loondorschers:		
		Totaal dorsch-uren.	hl graan.	Pakken stroo.	Totaal dorsch-uren.	hl graan.	Pakken stroo.
Koolzaad (hl à 65 kg)	1934	832	13.5	29.3	—	—	—
	1933	—	11.—	21.—	—	10.—	16.—
Zomergerst (hl à 65 kg)	1934	595½	30.1	38.—	430	35.6	37.3
	1933	—	29.—	40.—	—	21.—	28.—
Haver (hl à 50 kg)	1934	250½	56.2	50.3	254	52.7	47.—
	1933	—	49.—	50.—	—	39.—	40.—
Zomerrogge (hl à 70 kg)	1934	52	23.3	48.3	—	—	—
	1933	—	16.—	41.—	—	16.—	45.—
Zomertarwe (hl à 75 kg)	1934	156½	30.8	54.—	35	29.4	54.4
	1933	—	27.—	51.—	—	24.—	48.—
Wintertarwe (hl à 75 kg)	1934	1799	33.—	65.—	1414	30.8	60.3
	1933	—	29.—	56.—	—	23.—	45.—

Wanneer men in aanmerking neemt, dat de loondorschers nieuwe of bijna nieuwe machines hadden met geschoold personeel, terwijl de eigen machines voor ten minste de helft door ongeschoold personeel werden bediend, dan is het duidelijk, dat de dorschmachine van Nederlandsch fabrikaat de vergelijking met ieder ander fabrikaat kan doorstaan.

Drooginrichtingen. De beide drooginstallaties zijn, in verband met het zeer gunstige oogstweer, samen slechts 710 uren in bedrijf geweest, voor het drogen van granen en koolzaad. In totaal werden gedroogd 1 594 385 kg waarbij het indrogingspercentage uiteenliep van 2,4—6%. De hierbij verkregen practijk heeft aangetoond, dat het aanbrengen van enkele wijzigingen noodzakelijk was, wilde men de aangegeven capaciteiten bereiken.

Een genomen proef met 161 850 kg wintertarwe, toonde aan, dat de drogingskosten ± f 0,30 per 100 kg bedroegen. Hierbij zij echter vermeld, dat dit als een minimum moet worden beschouwd, wijl de vochtigheidsstoestand van het graan, niet zoodanig was, dat een intensieve droging vereischt werd. Is dit wel het geval, dan daalt daardoor

de capaciteit der machines zoodanig, dat de drogingskosten met $\pm 50\%$ worden verhoogd.

Maai-dorschmaschine. Teneinde de bruikbaarheid van deze in het buitenland reeds meer gebezigde machine na te gaan, werden dit jaar, voor het eerst proeven genomen. Eind Juli aangekomen, werd reeds dadelijk de nadeelige invloed ondervonden van het Hollandsche klimaat. Tengevolge van het regenachtige weer toch kon eerst begin Augustus de machine in werking worden gesteld. Na een sukkelperiode van enkele dagen wegens ongeschoold personeel en onbekendheid met de machine, leverde deze verder vrij behoorlijk werk. Het gedorschte graan werd zoo noodig onmiddellijk in de graandrooginrichting nagedroogd. Het graan wordt niet zoo goed gereinigd als bij de stationnaire dorschmachines, zoodat naschoonen meestal gewenscht is. Dit is echter ook het geval bij tarwe gedorscht door de stationnaire machines, wanneer de tarwe aan de tarweorganisatie geleverd moet worden.

Het persen van stroo met de rijdende pers ging uitstekend.

Met de maai-dorschmaschine werden gemaai-dorscht:

	ha	hl		kg stroo		Aantal werkuren	
		totaal	per ha	totaal	per ha	totaal	per ha
Wintertarwe .	35	1485	42½	—	± 3800	57	1.63
Zomergerst. .	30	1310	± 44	—	—	59½	2.—

Daarna werd de machine nog gebruikt als rijdende dorschmaschine langs de ruiters en schelfjes; het spreekt vanzelf, dat bij deze laatste werkwijze de verkregen besparing gering is en uitsluitend bestaat in iets goedkoper transport en eventueel de kosten van het mijtzetten.

De oppervlakte, welke op deze wijze werd afgedorscht, bedroeg:

	ha	hl		kg stroo		Aantal werkuren	
		totaal	per ha	totaal	per ha	totaal	per ha
Wintertarwe .	15	548	36½	54 624	± 3650	33½	2.2
Zomergerst. .	39.3	1435	± 37	68 830	± 1750	70	1.8

Het bleek, dat de maai-dorschmachine gemakkelijk door een Fordson op luchtbanden over het veld kon worden getrokken. De benodigde kracht voor het maaien en dorschen wordt ontleend aan een opgebouwden motor.

De rijdende stroo-pers ontleent de kracht door middel van een aftak-as aan den trekker welke haar voorttrekt.

De totale aanschaffingskosten hebben bedragen voor de maai-dorschmachine f 3800,— en voor de rijdende stroo-pers f 3100,—, een bedrag dat niet hooger is, dan van de bij de gebruikelijke wijze van oogsten noodige machines, die bestaan uit maaimachine-zelbinder en dorschmachine met stroo-pers, waarvoor bovendien grootere aandrijfkraft nodig is. Wat verder het arbeidsloon betreft, spreekt het vanzelf, dat dit met de maai-dorschmachine aanmerkelijk lager is. Een voordeel van deze machine is bovendien, dat o.a. de pers en de op de maai-dorschmachine gebouwde 15 pk motor na de oogst-campagne tevens voor andere werkzaamheden kunnen worden gebezigd.

In hoeverre het bekende Hollandsche klimaat een beletsel zal vormen voor het gebruik van deze machine kan aan de hand van de dezen zomer opgedane ervaringen nog niet beoordeeld werden, daar deze oogstperiode juist zeer droog en daardoor bij uitstek gunstig was.

Verder werden nog aangeschaft de volgende machines, werktuigen, paarden, etc.:

- 1 dorschmachine;
- 120 egvelden;
- 4 11-voet dubbele schijfeggen;
- 1 Rud. Sack 5-scharige tractorploeg;
- 1 Unique elevator;
- 1 graanreinigingsmachine;
- 9 tractorsleden;
- 33 paarden.

Kunstmeststoffen. In de verslagperiode werden aangekocht:

- 100 000 kg kalkmergel;
- 700 000 „ kalizout 20%;
- 3 000 000 „ superfosfaat 19½%;
- 250 000 „ schuimaarde;
- 300 000 „ Belgische kluitskalk;
- 80 000 „ chilisalpeter;
- 500 „ ceresan;
- 100 000 „ ammonsalpeter S.M.

Zaaizaden. Zooveel mogelijk wordt gebruik gemaakt van zaaizaad uit eigen bedrijf.

Aangeschaft werden:

- 3000 kg Orig. Juliana tarwe;
- 3000 „ Orig. Robusta tarwe;
- 3000 „ Orig. Trifolium tarwe;
- 2000 „ 1e nabouw Carstens tarwe.

Drainmaterialen. Aangeschaft werden:

- 1 870 000 draineerbuizen 5/30 cm.

Overige materialen. Tenslotte werden o.a. nog aangeschaft:

- 1 200 cementbuizen;
- 4 000 takkenbossen;
- 10 000 meter kruiplanken;
- 2 500 meter rubberband;
- 17 000 kg paardenkoekjes;
- 10 000 kg bindertwine;
- 50 dekkleeden 7 × 8 m;
- 15 dekkleeden 12 × 12 m;
- 80 000 blauwstreepbalen;
- 16 700 kg cokes;
- 5 000 Perfra oormerken.

III. *Verloop van de werkzaamheden.*

Inlaatwerken. In hoofdzaak besond het werk in het plaatsen van stuw- en verwalputten, alsmede overstortjes in de greppels. Enkele aanvoersloten en kaden vereischten nog eenige werkzaamheden. Gedurende den zomer werd ± 800 ha van infiltratiewater voorzien tot ongeveer October, waarna de optredende najaarsregens tot staking van de infiltratie aanleiding gaven. Doorgegaan werd nog tot half November met waterinlaat voor veedrenking, waarna ook hiermee kon worden opgehouden en het water uit greppels en slooten kon worden afgelaten.

Uit de berekende hoeveelheid ingelaten water kon afgeleid worden, dat vrij groote hoeveelheden niet door verdamping, doch door wegzakking naar slooten en tochten teloor gingen, hetgeen eveneens bleek uit het feit, dat het gemaal Leemans met de op de 1e afdeling staande pomp gedurende dezen drogen zomer meer maaluren had dan de vorige zomers, waarin nog geen infiltratie plaats had.

Woelen en spitten. Gedurende de zomermaanden had dit werk

slechts geringen voortgang, wjl in de maanden Juli, Augustus en September in werkverschaffing gedraineerd werd. Met ingang van October 1934 echter, ging een groot gedeelte van de arbeiders weer over naar het woelen en spitten. Gereed kwamen in totaal:

gewoeld: $\pm$ 522 ha.
gespit: $\pm$ 454 ha.

Draineeren. Het draineeren „in werkverschaffing” had een vrij vlot verloop en werd half October 1934 in verband met de weersomstandigheden beëindigd. Gedraineerd waren toen in de Wieringermeer in totaal $\pm$ 2740 ha, waarvan gedurende dezen zomer $\pm$ 1480 ha. Gedraineerd werd op afstanden van 11 m, zoodat per ha 900 m drain werd gelegd.

De werkelijke kosten van drainage bedroegen, over een oppervlakte van 1269 ha, gemiddeld per ha:

voor transporten	f	14,70
voor sleuven graven en buizen leggen, turfstrooisel bedekken en sleuven dichten		48,20
voor sloot verdiepen en bijkomend werk		21,50
voor toezicht en loontoeslagen		28,46
voor aankoop buizen		66,10
voor aankoop turfstrooisel		13,—
		<hr/>
Totaal	f	191,96

welk bedrag moet worden verminderd met f 65,24 wegens subsidie op de arbeidslooenen in werkverschaffing.

Ook dit jaar werd weder de ervaring bevestigd, dat de najaarsregens een ernstige belemmering vormen om de drainage behoorlijk te doen uitvoeren. In verband met den blijvenden natten toestand van den grond gedurende den winter kan als de geschiktste periode aangenomen worden de tijd tusschen begin April en begin October.

Hierbij is tevens de ervaring opgedaan, dat de met klaver of lucerne begroeide kavels aanmerkelijk droger zijn en daardoor beter geschikt om te draineeren dan b.v. koolzaadstoppel of ander „zwart” land.

Voordat tot de eigenlijke drainage kan worden overgegaan dienen de slooten te worden uitgediept, wat vrij veel werk eischt. Na het staken van de drainage werd door de arbeiders van de werkverschaffing begonnen met dit slootwerk in het gebied, dat in 1935 voor drainage in aanmerking komt.

Doorspuiten van de drains. Om na te gaan in hoeverre de in 1931 en 1932 aangelegde drainage goed functionneert, zijn deze drainstrengen door middel van een perspompje doorgespoten. Eventueel verstopt zittende drains worden daarna zooveel mogelijk opengemaakt

door er een rottan van ± 150 m lengte, bestaande uit door middel van schroefsluitingen aan elkaar verbonden stukken van 4,50 m, doorheen te halen. In de meeste gevallen kan hiermede de verstopping worden verwijderd, vooral indien aan het einde van deze rottan een ketting wordt verbonden, die de veelvuldig uit zandig slik bestaande verstopping meeneemt.

Inscharing. In tegenstelling met het vorig jaar, toen gedurende de zomermaanden gebrek aan gras ontstond, was nu gedurende den geheelen zomer voldoende voedsel aanwezig. Tijdelijk was hiervan zelfs een overmaat, zoodat tot inkuiling naast hooing moest worden overgegaan. Gedeeltelijk werd deze overvloed veroorzaakt door het gunstige resultaat met infiltratie verkregen.

Overigens is het opmerkelijk dat, dit gunstige weideresultaat is verkregen door het weglaten van de stikstofbemesting, waardoor de witte klaver zich zeer sterk ontwikkelde, zelfs in dezen drogen zomer.

Het ingeschaarde vee ontwikkelde zich dan ook zeer voorspoedig, totdat in Augustus weder evenals het vorig jaar onder verschillende koppels diarrhee optrad. Een nadere oorzaak viel hiervoor niet aan te wijzen. Het bijvoederen van stroo bleek een gunstigen invloed te hebben, evenals het weiden op roode klaver en lucerne. Zwartblaar pinken hadden slechts bij hooge uitzondering diarrhee.

In totaal kwamen onder de 4974 stuks ingeschaarde pinken 47 sterfgevallen voor, waarvan 19 tengevolge van trommelzucht, 6 door longontsteking, en 22 door andere oorzaken. Een enkel geval van oogontsteking trad eveneens op. Overigens was de gezondheidstoestand van het vee goed.

Met ingang van 1 November 1934 werd nog de gelegenheid geboden schapen in te scharen tot 1 April 1935, waarbij de inschaarder voor toezicht heeft te zorgen. Van deze gelegenheid werd een zoodanig gebruik gemaakt, dat 7 kudden, in totaal 2058 stuks naar den polder gebracht werden.

Oogsten en dorschen. Op 25 Juni 1934 werd aangevangen met het maaien van het koolzaad, hetgeen 2 Juli werd voltooid. Op 11 Juli d.a.v. werd met gerstmaaien begonnen, waarna ongeveer een week later de zwarte en witte haver op de lichte gronden volgde, terwijl tenslotte 23 Juli 1934 met de wintertarwe een begin werd gemaakt. Behoudens een enkele onderbreking, tengevolge van regenval, had dit een zeer vlot verloop. Met koolzaaddorschen werd 12 Juli 1934 een aanvang gemaakt, hetgeen op 14 en 15 Juli nogal stagnatie onder vond tengevolge van regenval, doch daarna een zeer regelmatig verloop had, zoodat de dorschcampagne 25 September kon worden geëindigd. Nog niet gedorscht waren toen enkele havermijten, die in broei waren geraakt, zoodat daarmede met afdorschen gewacht is tot einde October begin November, alsmede ± 40 ha wintertarwe, welke bij wijze van proef in de mijt zal overwinteren.

Omtrent de met de verschillende gewassen verkregen resultaten geeft het volgende staatje een overzicht, waarbij allereerst de hooi-opbrengsten gegeven worden.

Hierbij dient opgemerkt, dat de gewichtsbepaling is geschied door van het droog op ruiters staande hooi een aantal ruiters per kavel te wegen, waarvoor ruiters van gemiddelde grootte werden uitgekozen. De aldus bepaalde *hooi-opbrengsten* waren als volgt:

Gewas.	Aantal ha	Totaal kg	kg per ha
Grashooi.	± 1107	± 2 081 445	± 1880
Lucerne 1e snede . . .	± 435	± 1 432 847	± 3295
" 2e " . . .	± 447	± 473 237	± 1060
" 3e " . . .	± 433	± 757 228	± 1750
Roode klaver 1e snede .	± 1110	± 4 528 008	± 4080
" " 2e " .	± 445	± 857 610	± 1930

Grashooi. De geringere hooi-opbrengst van het grasland in vergelijking met het vorig jaar (dit jaar ± 1000 kg minder) moet gedeeltelijk worden toegeschreven aan den zeer drogen voorzomer, welke op den grasgroei in dit niet gefiltreerde gebied een nadeeligen invloed had. Als tweede reden kan de geringere stikstofgift worden genoemd, die nu 200 kg ammonsalpeter bedroeg, tegen het vorig jaar 300 kg per ha.

Weliswaar werd hierdoor een geringere hooi-opbrengst verkregen, doch een voordeel hiervan is, dat door de minder welige grasontwikkeling de witte klaver meer gelegenheid krijgt tot ontwikkeling te komen. De kwaliteit van het hooi zal hierdoor stijgen, terwijl eveneens de nagras-ontwikkeling gunstiger wordt.

Lucernehooi. De opbrengst aan hooi van de eerste snede kon vrij goed genoemd worden. Opmerkelijk is evenwel de lage opbrengst der tweede snede. De verklaring hiervoor is, dat deze laatste gegroeid is in een zeer droge periode. In de geheele groeiperiode viel nl. slechts ± 30 mm regen, waarvan nog 15 mm in den vorm van één bui. Een sterke stijging van de zoutconcentratie in het bodemvocht is dan ook het gevolg geweest, zoodat de groei practisch tot stilstand kwam.

Bovendien trad nog een sterke luisbeschadiging op, waarom cok werd iets vroeger gemaaid werd.

Nadat half Juli 1934 een flinke hoeveelheid neerslag was gevallen trad verbetering in, hetgeen de grootere opbrengst van de derde snede tengevolge had.

Roode klaver. Nadat de eerste snede een vrij normale opbrengst aan hooi had geleverd, leed ook de tweede snede tengevolge van de sterke droogte in deze groeiperiode. Daar echter het maaïen van deze tweede snede bij roode klaver later valt dan bij lucerne, kon deze nog eenigszins profiteeren van den regenval aan het einde van de groeiperiode.

Tenslotte zij hier nog gewezen op het groote verschil in aantal gehooide ha bij roode klaver wat de eerste en tweede snede betreft. Dit vindt zijn oorzaak in het gedeeltelijk omploegen van de roode klaver voor tarweland, waarbij de tweede snede werd ondergeploegd voor groenbemesting.

Weideresultaten. Door het geregeld noteeren hoeveel stuks vee iederen dag op een bepaalde kavel geweid hebben, kan aan het einde van het weideseizoen gemakkelijk nagegaan worden hoe groot het gemiddelde aantal weidagen per ha geweest is. In onderstaande tabel zijn deze weergegeven, waarbij er aan gedacht dient te worden, dat deze cijfers betrekking hebben op de ingeschaarde pinken. In de gevallen, waarin paarden of ander vee geweid werden, zijn deze dagen eveneens tot pink-weidedagen herleid.

	Aantal weidedagen per ha	Totale oppervlakte
Geheelen zomer geweid	337	1828 ha
Eerst gehooïd, daarna geweid . . .	147	857 „
Ingezaaid met z.g. Deensch-mengsel	503	164 „

Hierbij dient opgemerkt, dat grasland alleen op de zandgronden voorkomt, terwijl dit jaar geen of ten hoogste 20 kg stikstof als bemesting gegeven is. De kavels met Deesch mengsel hebben een zeer gunstig resultaat gegeven, zonder eenige stikstof bemesting, wijl het hier een zeer klaverrijk gewas betreft.

Van koolzaad en de *graangewassen* zijn de geoogste oppervlakten en de opbrengsten in de volgende tabel vereenigd.

Oogstresultaten koolzaad en graangewassen.

Gewas.	Aantal ha	Opbrengst in kg per ha	
		Korrel	Stroo
Koolzaad	± 377	1830	2700
Wintertarwe	± 2850	2780	3830
Zomertarwe	± 171	2650	3175
Haver	± 580	3040	2820
Zomerrogge	± 45	1950	2940
Zomergerst	± 1165	1965	1810

Ter toelichting van deze tabel kan het volgende dienen.

Koolzaad. Dit jaar werd voor het eerst koolzaad verbouwd op nage-
noeg zoutvrije kavels. Het gewas gaf dan ook gedurende de gehele
groeiperiode een vrij goede ontwikkeling te zien, zoodat een aanmer-
kelijk hogere opbrengst verwacht kon worden dan de beide voor-
gaande jaren. Evenwel trad dit jaar, eveneens voor het eerst, een vrij
sterke aantasting op van de larven van de koolzaad-glanskever en
galmug, waardoor de opbrengst sterk gedrukt werd en eveneens de
kwaliteit aanmerkelijk minder werd.

Wintertarwe. Daar de wintertarwe op zeer uiteenlopende grond-
soorten verbouwd werd, wordt een juisteren indruk gegeven van de
met dit gewas verkregen resultaten door de opbrengsten weer te geven
naar de gebieden met ongeveer overeenkomstige grondsoorten. Dit nu
is in de volgende tabel gedaan, waarbij enkele kavels, welke niet in
een bepaalde groep kunnen worden ondergebracht, bij de berekening
zijn weggelaten, evenals een enkele kavel, waar tengevolge van te
hoog zoutconcentraties het gewas mislukte (sectie K).

Wintertarweopbrengsten.

Sectie	Aantal ha	Opbrengst in kg per ha	
		Korrel	Stroo
A + E	± 327	± 1845	± 2270
F + J	± 223	± 2810	± 3895
B, C + D	± 1434	± 3310	± 4690
K + M	± 340	± 2715	± 3305
M	± 144	± 3895	± 4830

Bij nadere beschouwing van deze verschillende groepen blijken er aanmerkelijke verschillen op te treden. Allereerst trekt de aandacht de zeer lage opbrengst in sectie A en E. Deze is gedeeltelijk toe te schrijven aan het late zaaien op de hier voorkomende zandgronden op gescheurd grasland, waardoor een holle stand werd verkregen, terwijl de zeer droge zomer hier een aanmerkelijke schade veroorzaakte. In de secties F en J is de tarwe hoofdzakelijk verbouwd op kleihoudenden zandgrond waarin pleksgewijze zavel voorkomt. Echter kwamen juist op deze zavelplekken vrij hoge zoutconcentraties voor (van 6—10 g per l bodemvocht), zoodat hier de tarwe plaatselijk zelfs mislukte. De opbrengst van dit eerste gewas op deze gronden is dan ook nog vrij goed.

De secties B, C en D geven een nog aanmerkelijk beter resultaat te zien. Hierbij dient vermeld, dat we hierbij te maken hebben met het zuid-westelijk *kleigebied* waar de wintertarwe als *eerste* gewas is verbouwd, dus op den nog maagdelijken zeebodem. Dit resultaat kan dan ook onverdeeld gunstig genoemd worden.¹⁾

De volgende groep, de secties K en M, geeft weer de opbrengst verkregen op meer zavelige gronden, waar najaar 1932, kort na het aanbrengen van de begreppeling, z.g. noodmengsel is uitgezaaid, een mengsel van drie tamelijk zoutresistente grassen. In het najaar 1933 werd dit gras omgeploegd, waarna de tarwe werd ingezaaid. Het blijkt nu, dat de opbrengst aan korrel hier overeenkomt met die in de secties F en J, terwijl de stro-opbrengst lager is. In verband echter met de grondsoort (zavel tot klei) had hier een opbrengst verwacht kunnen worden, meer overeenkomend met die op de klei van de secties B, C en D. Dit blijkt nog te meer uit de laatstgenoemde groep in sectie M, welke betrekking heeft op kavels, gelegen tusschen die van de vorige groep en waarop dezelfde grondsoorten voorkomen, echter hierin verschillend, dat hierop geen noodmengsel gezaaid is, dus nog maagdelijken grond. De opbrengst is hier zelfs nog aanmerkelijk hooger dan op de klei van de secties B, C en D.

Als oorzaak van de hier opgetreden lagere opbrengst na noodmengsel kan aangemerkt worden het in den regel droger zijn van een omgeploegde zode, vooral wanneer tengevolge van een drogen winter onvoldoende bezakking plaats heeft, waarvan weer in den volgenden zomer een sterkere uitdroging het gevolg is. Tevens kan hierdoor weer een hoogere concentratie worden veroorzaakt, zoodat hier een samenloop van omstandigheden tamelijk nadeelig heeft gewerkt.

Zomertarwe. Hieromtrent kan medegedeeld worden, dat de opbrengst van $\pm$ 78 ha op klei in sectie B $\pm$ 3095 kg korrel en $\pm$ 3900

¹⁾ Het Noord-Hollandsch Dagblad van 4 Januari 1935 vermeldde als gemiddelde tarweopbrengst in de Haarlemmermeer van 4530 ha: 43 hl (= 3440 kg).

kg stroo bedroeg. Echter was hier de grond voor den winter geploegd, zoodat een behoorlijk zaaibed werd verkregen. Het overige gedeelte in sectie D gaf 2490 kg korrel en 2800 kg stroo, op land, dat t.g.v. egaliseeringswerkzaamheden eerst kort voor het zaaien op zaaivoor geploegd kon worden, waardoor de structuur minder goed was. Tenslotte bedroeg de opbrengst op ± 14 ha slechts 1400 kg korrel en 1535 kg stroo per ha, wijl hier de hooge zoutconcentratie (5—10 g per l) een aanmerkelijke schade veroorzaakte.

Zomergerst. Daar ook deze op zeer uiteenloopende gronden verbouwd werd, kan ook hiervoor, evenals bij wintertarwe een nadere groepeerings geschieden en wel:

- a. de zandige gronden der secties A, C, E, J en L;
- b. de kleigronden in B, C, D en G;
- c. de zavelgronden in H, K en M.

Opbrengsten zomergerst.

Grondsoort	Aantal ha	Opbrengsten in kg per ha	
		Korrel	Stroo
Zand	652	1670	1440
Klei	301	2575	2785
Zavel	200	2485	2395

De lage opbrengst op de zandige gronden moet grootendeels worden toegeschreven aan den drogen zomer, waardoor verdrogingsverschijnselen optraden. De opbrengst op de klei is dan ook aanmerkelijk hooger, hoewel ook hier zeer groote verschillen optraden. In sectie B bedroeg de korrelopbrengst 3115 kg tegen in sectie G slechts 1720 kg. Dit laatste werd veroorzaakt door het plaatselijk voorkomen van vrij hooge zoutgehalten (3—7 g per l) en een onvoldoende bewerking, tengevolge waarvan ook de structuur van den grond minder goed was. De verbouwde gerst was, een enkele kavel uitgezonderd, goudgerst.

Haver. Hieromtrent kan nog vermeld worden, dat deze in hoofdzaak op de lichtere gronden voorkwam. Op de grofkorrelige zandgronden had het gewas zeer veel van droogte te lijden, zoodat de opbrengst hier slechts 1920 kg korrel bedroeg, op de overige zandgronden daarentegen was deze ± 3000 kg.

Op de meer zavelige gronden in de secties G, K en M was de gemiddelde opbrengst van ± 335 ha ± 3335 kg korrel en 3360 kg stroo.

Op de meer kleiige gronden in sectie B, waar echter slechts 21 ha voorkwam, bedroeg de opbrengst $\pm$ 4620 kg korrel en 3630 kg stroo.

Ploegen en zaaiklaar maken. Zoodra de trekkers het maaien van het graan geëindigd hadden, kon ongeveer half Augustus 1934 begonnen worden met het zaaiklaar maken en het zaaïen van koolzaad, zoodat dit eind Augustus gereed kwam. Doorgegaan werd met het zaaiklaar ploegen van tarweland. Ook dit had een vrij voorspoedig verloop. Opmerkelijk hierbij was, dat het klaver- en lucerneland aanmerkelijk sterker ingedroogd bleek te zijn, dan b.v. koolzaad-stoppel of ander „zwart” land.

De structuur van den grond was in het algemeen zoodanig, dat uitsluitend door ploegen een voldoende rul zaaibed werd verkregen. Alleen op klaver- en lucerneland kwam schijfeggen na het ploegen gewenscht voor, wjl de zode hier te open en te los bleef liggen. Hierbij werd de schijvenegge zoodanig gesteld, dat de schijven recht stonden en dus alleen dienst deden om den grond wat aan te drukken.

Opmerkelijk was verder het natter zijn van het na den vorigen oogst gestoppeld land.

De diepte van ploegen bedroeg in het algemeen $\pm$ 15 cm. Eind November kon het op zaaivoor ploegen voor tarwe worden geëindigd.

Op wintervoor ploegen. Direct hierna werd doorgegaan met op wintervoor ploegen van het land, voor de volgend voorjaar te zaaïen zomergewassen. Tengevolge van het zeer mooie najaarsweer kon dit reeds begin December 1934 worden geëindigd. Ook hierbij trok de in vergelijking met het vorig jaar sterk ingedroogde toestand van den kleigrond de aandacht, zoodat ook deze gronden iets dieper ($\pm$ 18 cm) konden worden geploegd. Doorgegaan werd daarna met het ondiep ploegen ($\pm$ 8—10 cm) van nog niet in cultuur zijnde kavels, waar het zoutgehalte volgenden zomer geen beletsel meer zal vormen om met witte klaver of wikken voor groenbemesting te worden ingezaaid.

Het zaaïen van de wintertarwe had eveneens een zeer vlot verloop. Begonnen half September, kon dit in de eerste week van November worden geëindigd. In deze periode werden $\pm$ 2575 ha wintertarwe gezaaid.

IV. *Stand van de gewassen.*

Het grasland is zeer goed ontwikkeld den winter ingegaan. Door het zachte najaarsweer had zelfs de laatste maanden nog eenige groei plaats nadat het ingeschaarde vee was weggehaald, zoodat plaatselijk de stand zelfs iets ruig genoemd kan worden.

De roode klaver, dezen zomer onder tarwe, gerst, haver en zomerrogge gezaaid, vertoont wel een vrij dichten stand, echter is de ontwikkeling, nadat de dekvrucht het veld geruimd had, gering geweest.

Op ongeveer een derde van de gezaaide oppervlakte, in het bijzonder op de lichte gronden, kan van een mislukking tengevolge van de droogte gesproken worden.

De *lucerne* daarentegen vertoont een vrij goeden stand. De overjarige is vrij stevig den winter ingegaan, hoewel op sommige kavels een vrij sterke vergrassing optreedt. De dit jaar onder dekvrucht gezaaide gaf na het verwijderen hiervan een dergelijk weligen groei te zien, dat de onder wintertarwe en zomergerst gezaaide nog getopt moest worden, wijl deze anders te lang den winter in zou gaan. Op sommige plaatsen kwam zelfs nog bloei voor, terwijl na zomergerst nog gehooïd werd. Na haver was in het algemeen de ontwikkeling minder sterk.

Het *koolzaad* vertoont een vrij uiteenlopenden stand. Op roode klaver verbouwd is de stand in het algemeen zeer welig, op gescheurd grasland wilde het gewas aanvankelijk niet opschieten; eerst nadat in de laatste week van September 1934 een behoorlijke hoeveelheid regen gevallen was, trad ook hierbij een sterke verandering in; op een enkele reeds vroeg in den zomer gescheurde graskavel vertoont dit gewas, evenals na de klaver, een weligen stand. Gezaaid na zomergerst is, behoudens een enkele kavel, de stand over het algemeen vrij goed, alleen komt hierin vrij veel gerstopslag voor.

Wintertarwe. De stand hiervan kan in het algemeen zeer goed genoemd worden. De vroeg gezaaide is reeds zeer sterk uitgestoeld, zoodat hier de stand vrij welig geworden is. Vooral na roode klaver is de ontwikkeling zeer goed. Daarentegen verloopt deze op enkele koude natte plekken trager, terwijl de laatstgezaaide kavel een hollen stand heeft tengevolge van vogelschade.

Op 31 December 1934 was ingezaaid:

- 2 437 ha grasland;
- 3 483 ha noodmengsel (waarvan $\pm$ 700 ha gescheurd);
- 1 535 ha lucerne;
- 910 ha roode klaver;
- 91 ha witte klaver;
- 382 ha koolzaad;
- 2 485 ha wintertarwe;

---

11 323 ha totaal.

De bebossching en beplantingen in 1934.

In 1934 werden beplant 32,5 km wegen, de taluds van 10,3 km tochten, 19,5 ha overhoeken en kavelpunten en de erven van 57 boerderijen en woningen. Met de bebossching van het terrein genaamd „Robbenoord” werd een aanvang gemaakt door aanleg van een wind-singel ter grootte van 8 ha.

De beplante *wegen* zijn de Molenweg, Kooltuinenweg, Ulkeweg, de Amstelmeerweg, de Waardweg (zomerkade) Groetweg, Wierweg, Schelpenbolweg, Klieverweg, Hippolytushoeverweg, Wieringerrandweg, Westermiddenmeerweg (alle gedeeltelijk) en de Koggenrandweg. Verder de strook tusschen de Nieuwesluizerweg en Nieuwesluizervaart voor een gedeelte.

Van de *tochten* werden beplant de Kooltuinentocht, de Zandtocht, de Dolfijntocht, Schelpentocht (alle gedeeltelijk) en de Hoogeterptocht, de Wiertocht en de Praamtocht.

De aanslag van de plantsoenen was goed. Door de opstijging van zout tijdens de droogte in den zomer ging plaatselijk weer wat verloren, voornamelijk aan den Waardweg, langs den Hoogeterptocht en den Schelpentocht. Als gevolg hiervan bedroeg het sterftcijfer nog 14%.

De oudere beplantingen ontwikkelden zich zeer goed.

Beschadiging werd aangericht door de z.g. populierenziekte, veroorzaakt door de zwam *Dothichzia populea* in de populieren; door meeldauw op *Crataegus* en eik, verder plaatselijk door een rupsje in de els.

Door tijdelijk hoogen waterstand werd schade aangericht langs enkele wegen in de secties A en E.

Veel zorg vroeg het onderhoud door gras- en onkruidgroei in de beplantingen. Proeven, om door bezaaien met gele lupinen het onderhoud te beperken gelukten slechts ten deele door de droogte.

Op het bebossingsterrein „Robbenoord” werden 200 ha bezaaid met gele lupinen. Hoewel aanvankelijk deze bezaaiing door de droogte dreigde te mislukken, heeft het gewas zich later gedeeltelijk hersteld en is de uitslag in sectie E en F bevredigend, in L matig te noemen.

De lupinen werden geënt met reincultuur uit het eigen laboratorium te Medemblik. Vooraf was geen bemesting gegeven. Als goed groeiende boomen en struiken treden steeds meer op den voorgrond de populierensoorten, gewone els, gewone eschdoorn, wilgensoorten, olijfwilg, (*Elaeagus augustifolia*) Prunus- en Sorbussoorten en acacia.

3. De Sociaal-Economische afdeling.

I. Dorpskernen.

Bebouwingsplan Wieringerwerf.

Lag het aanvankelijk in de bedoeling het hoofddorp Wieringerwerf te stichten ten zuiden van de Terp, de uitkomsten van een nauwgezet bodemonderzoek ter plaatse brachten aan het licht, dat aldaar een nogal kostbare fundeering zou worden vereischt, waarom werd besloten het nieuwe dorp meer noordwaarts te stichten. In verband hiermede werd een nieuw bebouwingsplan ontworpen, dat bij beschik-

king van den Minister van Waterstaat dd. 15 November 1934, La SI, Directie van den Waterstaat, werd goedgekeurd. Met de voorbereiding van den bouw van 100 woningen ter plaatse is reeds aangevangen.

II. Administratief beheer.

a. Uitgifte bouwgrond.

De uitgifte van bouwgrond in erfpacht te Slootdorp en Middenmeer is nagenoeg tot stilstand gekomen. Dit was ook te voorzien, omdat in die beide dorpen de handeldrijvende middenstand in zijn verschillende schakeeringen langzamerhand in voldoende mate vertegenwoordigd was en een verdere uitbreiding tot ongewenschte toestanden zou hebben geleid.

De stand van de uitgifte was op 31 December 1934 als volgt:

Bestemming.	Slootdorp.			Middenmeer.		
	Perceelen.	Opp. in m ² .	Canon in guldens.	Perceelen.	Opp. in m ² .	Canon in guldens.
Particuliere woningbouw .	—	—	—	3	2 996	334
Bouwbureau „de Wieringermeer”	102	37 822	1 564	130	44 285	1 828
Winkelbouw en kleinindustrie	21	11 382	1 844	25	11 124	1 956
Industrieterrein	—	—	—	2	2 499	375
Kerken en wijkverpleging	4	13 477	137	3	12 409	125
Scholen en gymnastiekterreinen	2	17 665	—	2	19 930	—
	129	80 346	3 545	165	93 243	4 618

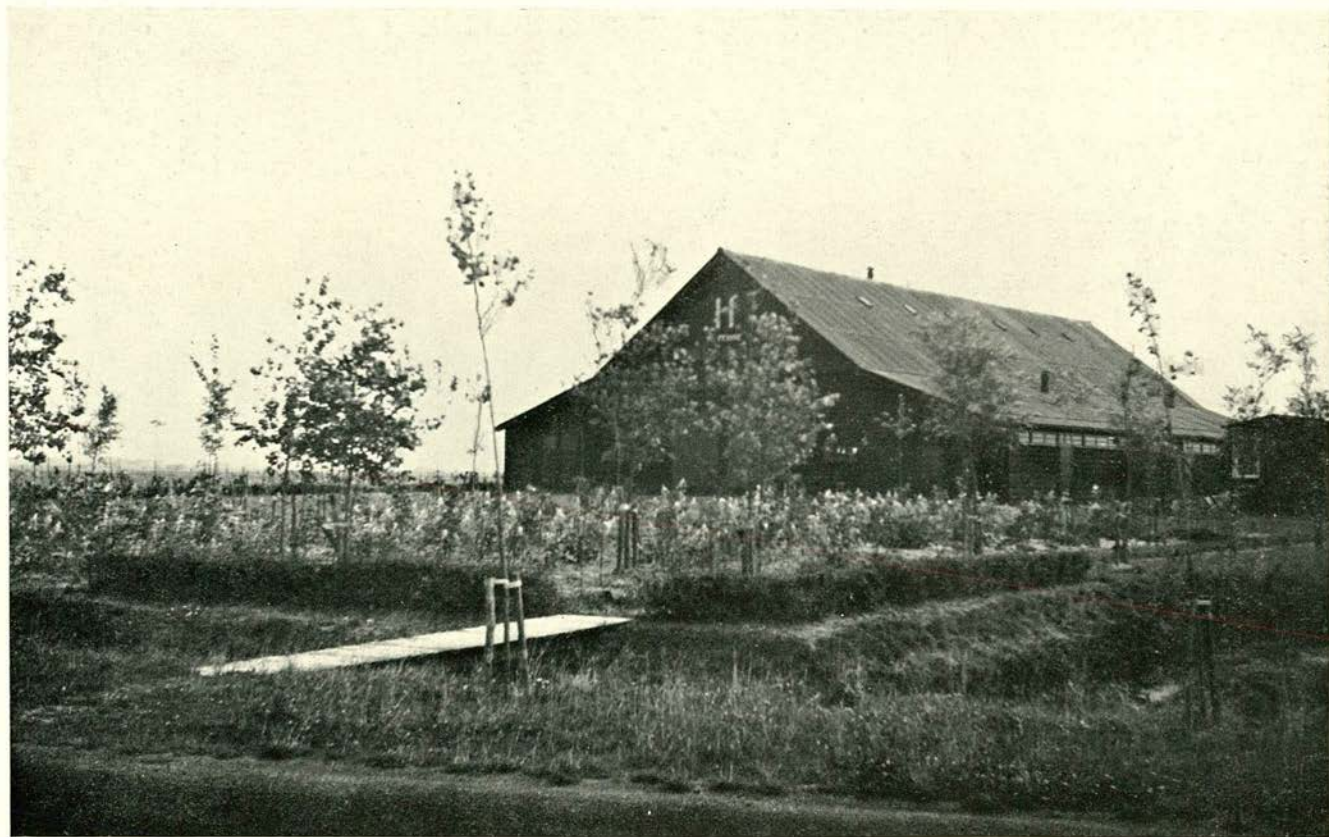
b. Uitgifte landarbeidersperceelen.

De opbrengst van de landarbeidersperceelen was zeer bevredigend. De gebruikers konden daarvan voor een groot deel hun behoeften aan aardappelen en groenten voor hun gezin voor het geheele jaar bevredigen. Te Slootdorp breidde zich het aantal uitgegeven perceelen met ingang van het nieuwe pachtjaar (1 November 1934) aanmerkelijk uit; in Middenmeer en ook bij de bedrijven liep het aantal eenigermate terug, hetgeen moet worden toegeschreven aan verhuizing van belanghebbenden. Er komen echter nog regelmatig

Een drietal foto's in opeenvolgende jaren genomen door Directie Staatsboschbeheer te Utrecht, geeft de ontwikkeling te zien van de beplantingen nabij een der boerderijen.

N°. 1. De beplantingen om „De Eerste” in 1932 met populieren en wilgen; op den voorgrond een ligusterheg.
(Vergelijk foto's 2 en 3).

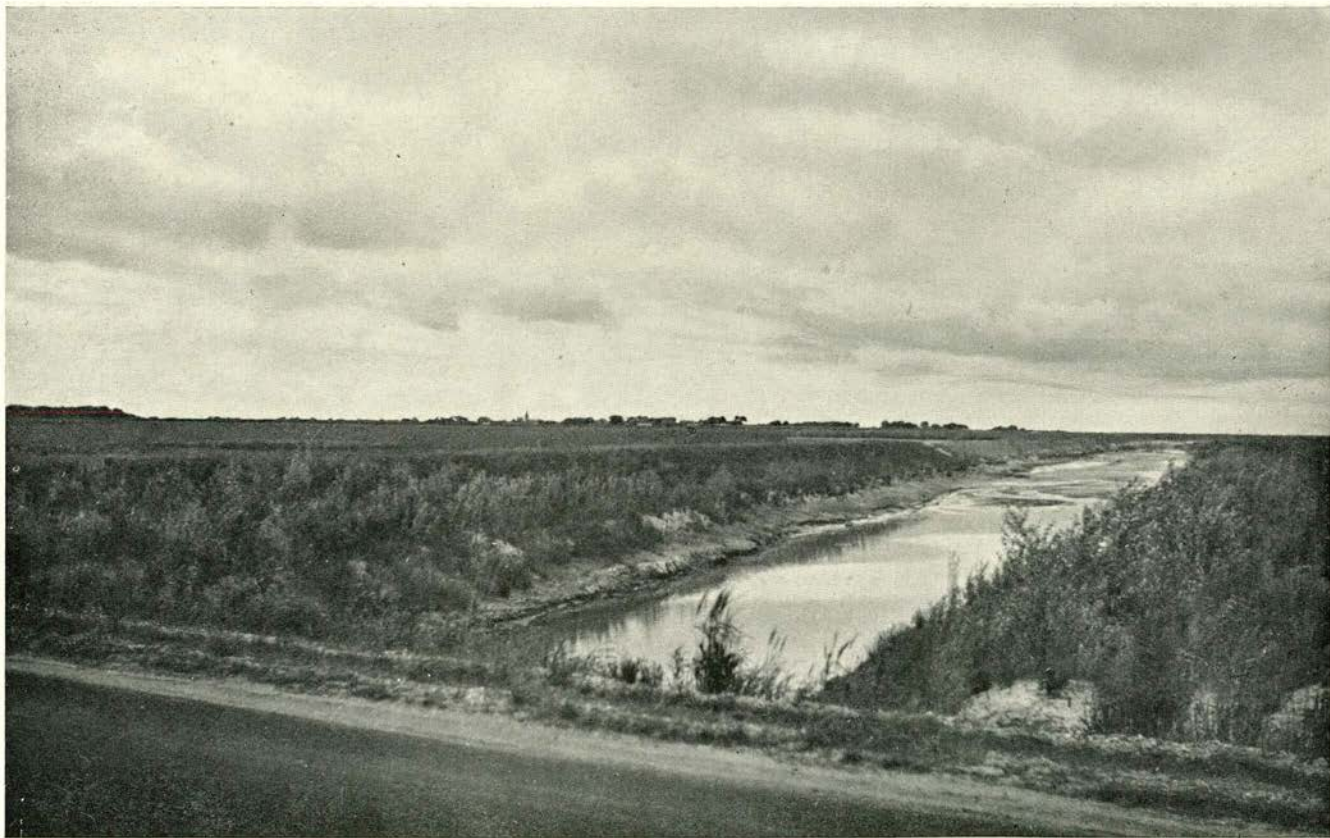

Nº. 2. De beplantingen om „De Eerste” in 1933, in welk jaar de struikbeplanting is aangebracht. (Vergelijk foto's 1 en 3).

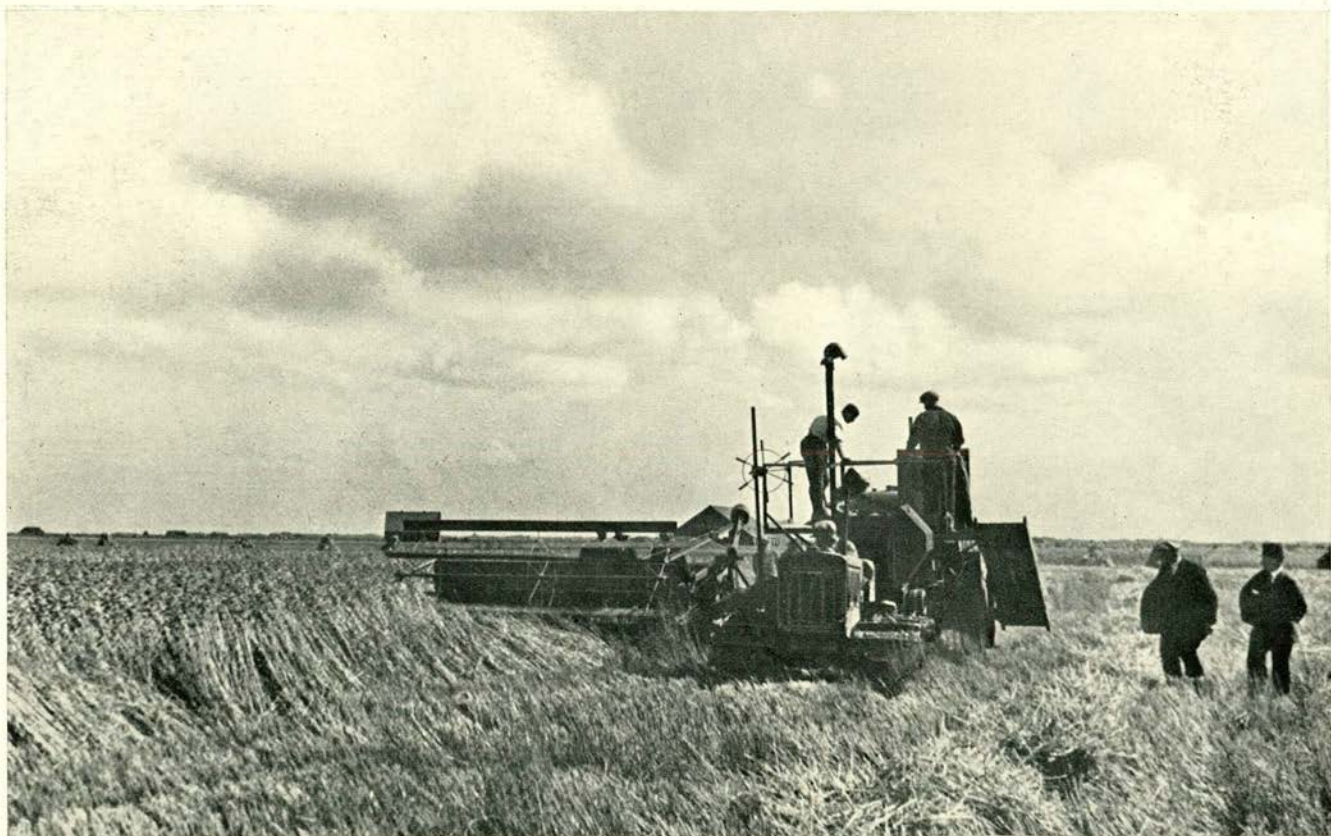
N°. 3. De beplantingen om „De Eerste” in 1934. (Vergelijk foto's 1 en 2).

N°. 4. Bepanting van het talud der Schelpentocht nabij de Houkes in 1932. (Vergelijk foto n°. 5).

N°. 5. Bepanting van het talud der Schelpentocht nabij de Houkes in 1934. (Vergelijk foto n°. 4).

Nº. 6. De gecombineerde maai-dorschmachine in werking.

aanvragen binnen, terwijl te verwachten is, dat het komende voorjaar deze uitbreiding in nog sterkere mate zal optreden. Te Slootdorp waren aan het einde van de verslagperiode 51 perceelen uitgegeven, te Middenmeer 38, verspreid in den polder 3, samen 92 perceelen. Het totaal uitgegeven oppervlak beliep 4.98.62 ha, met een pacht-opbrengst over het loopende cultuurjaar van f 500,20.

c. *Uitgifte boerderijen.*

In de verslagperiode kon worden overgegaan tot de uitgifte in pacht van de eerste boerderijen.

Zij werden in drie series aangeboden, te weten:

1e serie:

bestaande uit 15 graslandbedrijven op lichten grond, omvattende elk een oppervlakte aanvankelijk van circa 20 ha, met mogelijkheid deze uit te breiden tot ongeveer 40 ha in het tweede pachtjaar.

2e serie:

bestaande uit 8 akkerbouw- en gemengde bedrijven op zwaarderden grond, omvattende elk een oppervlakte van aanvankelijk ongeveer 54 ha, met mogelijkheid deze uit te breiden tot ongeveer 75 ha in het tweede pachtjaar.

3e serie:

bestaande uit 17 grasland- en gemengde bedrijven op lichten grond, omvattende elk een oppervlakte aanvankelijk van circa 20 ha voor de grasland- en 25 ha voor de gemengde bedrijven, met mogelijkheid tot verdubbeling van deze grootten in het tweede pachtjaar.

De pachtprizen werden voor elk bedrijf afzonderlijk vastgesteld en liepen uiteen van f 25,— — f 50,— in het eerste, tot f 50,— — f 75,— in het zesde pachtjaar.

De verpachting geschiedde ondershands, doch aan de gelegenheid tot pachten werd in ruimen kring bekendheid gegeven.

Voor de eerste en derde serie meldden zich 137, voor de tweede serie 53 gegadigden aan. De belangstelling was derhalve groot. Na een nauwgezet onderzoek van de gegadigden bleek onmiddellijk reeds een belangrijk aantal niet in aanmerking te kunnen komen, omdat ze financieel niet in staat konden worden geacht een bedrijf behoorlijk te exploiteeren. Bij de selectie van de gegadigden werd de volgende maatstaf aangelegd:

1°. Een pachter moet landbouwtechnisch voldoende geschikt zijn om een hem toe te wijzen bedrijf te exploiteeren.

2°. Hij moet over voldoende middelen kunnen beschikken om zoodanig bedrijf in stand te houden.

Met inachtneming van deze twee factoren werden, teneinde een

gemengden boerenstand in de Wieringermeer te verkrijgen, als pachters in aanmerking gebracht:

a. degenen, die persoonlijk over voldoende bedrijfskapitaal de beschikking hadden.

b. boerenzoons, wier ouders of verwanten in staat en bereid bleken, hen aan het benoodigde bedrijfskapitaal te helpen.

c. degenen, die, zelf over een gedeelte van het vereischte bedrijfskapitaal beschikkende, voor het resteerende gedeelte door derden worden geholpen, wanneer op grond van hun antecedenten overigens vaststond, dat zij, eventueel met inwonende kinderen, door noeste vlijt in staat geacht konden worden een bedrijf naar behooren te exploiteeren.

De keuze van de pachters kon vlot verlopen en hoewel het financieel weerstandsvermogen van de gegadigden wel iets sterker had kunnen zijn, mag men met de verkregen resultaten tevreden zijn. Het is verklaarbaar, dat het aantal gegadigden, hetwelk zich voor een boerderij in de Wieringermeer aanmeldt, voorshands nog voor een groot deel bestaat uit jonge boeren en boerenzoons, die voor de exploitatie van een bedrijf op financieelen steun van ouders of verwanten zijn aangewezen. Op het oogenblik kan men nog moeilijk verwachten, dat de „gezeten” boeren, die veelal zelf een bedrijf op het oude land geheel of gedeeltelijk in eigendom bezitten of aldaar reeds jaren een boerderij in pacht hebben, deze in dezen tijd zonder strikte noodzaak voor een pachtbedrijf in de Wieringermeer prijs geven. Het eerste begin is ook in de Wieringermeer moeilijk, doch zonder twijfel zullen wanneer binnenkort zal gebleken zijn, dat de bestaansvoorwaarden voor den boerenstand in de Wieringermeer zeker niet ongunstiger zullen zijn dan op het oude land, de mooie en gunstig gelegen landbouwbedrijven allerwege groote aantrekkingskracht op den Nederlandschen boerenstand uitoefenen. Er wordt naar gestreefd den landbouwersstand in de Wieringermeer op zoo hoog mogelijk peil te houden.

Aan het einde van de verslagperiode waren voor 39 boerderijen pachters aangewezen, met een totale oppervlakte van 1262.99.56 ha en een grondpachtsom voor het

1e en 2e pachtjaar van f 44 920,— per jaar.

3e en 4e pachtjaar van f 59 550,— „ „

5e en 6e pachtjaar van f 74 350,— „ „

De pachtvoorwaarden bevatten het beginsel van verdeling van het economisch risico (mobiele pachtstelsel).

Het indexcijfer voor grasland en voor akkerbouw wordt afzonderlijk bepaald. Voor grasland wordt het gevormd door het getal, dat aangeeft de gemiddelde geldelijke opbrengst van 2500 kg melk in guldens, uitbetaald door 3 nader aan te wijzen zuivelfabrieken, voor

bouwland is het afhankelijk van het algemeen indexcijfer voor akkerbouwproducten, zooals dit door de Directie van den Landbouw wordt bepaald.

Naast bovenbedoelde bedrijven werd een boerderij verpacht aan de Stichting tot opleiding van Joodsche uitgewekenen „Joodsche Arbeid” te Amsterdam voor den tijd van 3 jaren. Deze boerderij is gelegen aan den polderingang bij Nieuwesluis en omvat een oppervlakte van 90.84.10 ha. De pachtprijs bedraagt het eerste en tweede pachtjaar f 25,—, het derde pachtjaar f 35,— per ha. De pacht eindigt 31 October 1936.

d. Pachtcommissie.

Bij beschikking van den Minister van Financiën dd. 5 December 1934, N°. 186, Afdeeling Domeinen, werd krachtens artikel 6 der Algemeene Pachtvoorwaarden een pachtcommissie voor de Wieringermeer ingesteld.

Tot voorzitter werd benoemd:

Jhr. mr. F. H. VAN KINSCHOT te Alkmaar;

tot leden:

D. DE BOER DZN., te Stompvoren;

Mr. J. W. GOEDBLOED, te Goes;

Mr. H. VAN HAASTERT, te 's-Gravenhage;

J. HAVERKAMP, te Kampen;

H. v. D. HERBERG, te Anjum;

H. KLAVER, te Alkmaar.

e. Verhuur woningen.

Door het ontslag van een aantal bedrijfsleiders kwam een aantal dubbele arbeiderswoningen bij de ontginningsboerderijen voor verhuur beschikbaar. Zij werden verhuurd aan arbeiders, die bij het cultuurwerk in de Wieringermeer werkzaam zijn.

f. Verpachting van de jacht.

Krachtens artikel 13 van de Algemeene Pachtvoorwaarden voor de Wieringermeer is het recht van de jacht op de gronden en wateren aldaar gereserveerd en de bevoegdheid voorbehouden deze door een daarvoor in te stellen jachtcommissie te doen verpachten. Aan de opbrengst van de jacht wordt een bestemming gegeven in het algemeen belang van den landbouw in de Wieringermeer. Tot leden van de jachtcommissie werden benoemd de heeren P. C. J. PETERS, Burgemeester van Medemblik, C. L. DE BRUIJN, Secretaris van de directie van de Wieringermeer en Mr. A. F. KAMP, Commies der directie.

De wildstand heeft zich sedert het droogvallen van de Wieringer-

meer aldaar gestadig ontwikkeld. Ten einde echter een overmatige uitbreiding en daardoor het toebrengen van schade aan de gewassen tegen te gaan, was het wenschelijk het recht van de jacht te verpachten. De Wieringermeer werd daartoe in 10 jachtvelden verdeeld met een varierende grootte van elk jachtveld tusschen 1416 en 2343 ha. Aan het einde der verslagperiode waren 8 jachtvelden voor den tijd van 3 jaren verpacht, terwijl omtrent de overblijvende twee nog onderhandelingen werden gevoerd. De opbrengst van de jacht kan gemiddeld op circa 20 cent per ha worden gesteld. De pachters zijn verplicht, teneinde strooperij tegen te gaan, zelf voor het noodige toezicht te zorgen.

III. *Bouwkundige Afdeeling.*

a. Ontwerpen en stichten van bedrijfsgebouwen.

De in 1933 aanbestede 32 boerderijen, bestemd voor uitgifte in pacht, werden in de verslagperiode volledig opgeleverd. Binnen enkele weken kunnen zij door de pachters worden betrokken.

De in het voorjaar van 1934 aanbestede 13 boerderijen zijn vrijwel alle onder de kap. Binnen een paar maanden zullen ook deze boerderijen door de pachters kunnen worden betrokken.

Ten einde ook de belangstelling voor kleine bedrijven te kunnen bevredigen werden in de verslagperiode vier boerderijtjes aanbesteed en gegund aan R. A. van Batenburg, aannemer te Amersfoort voor de som van f 15 100,—. Binnen een paar maanden zullen ook deze boerderijtjes geheel gereed zijn.

Op 1 October 1934 ontstond door onbekende oorzaak brand in een boerderij (N°. 20) aan den Koggenrandweg, waarin eenige machines waren ondergebracht en een hoeveelheid granen lag opgeslagen. Een dorschmachine, wat klein materiaal en een gedeelte der granen werden een prooi der vlammen. De boerderij was tegen brandschade verzekerd, de rest niet. De aan inventaris en producten toegebrachte schade wordt geschat op ongeveer f 10 500,—.

IV. *Beplantingen dorpen en boerderijen.*

De in het voorjaar van 1934 aangebrachte beplantingen in de dorpen en rondom de boerderijen zijn, niettegenstaande den drogen zomer, uitmuntend aangeslagen. Op een enkele plaats trad sterfte op, doordat de sterke verdamping van den grond een concentratie-stijging van het bodemvocht tengevolge had.

De groei van de beplantingen van vorige jaargangen was onverwacht krachtig. Loten van één à twee m waren geen uitzondering,

zoodat binnen enkele jaren een geheel ander beeld zal worden verkregen; de onherbergzame kaalheid van den polder begint te verdwijnen.

De keuze van de boom- en heestersoorten blijkt een juiste te zijn geweest; slechts enkele soorten zijn aangeplant, die minder goed tegen het polderklimaat zijn opgewassen. Tot deze behoort de zilverschoon, *Acer saccharinum* Wgh, welke plaatselijk in de dorpen was aangebracht bij de kanaalboorden. Ofschoon bodem en standplaats gunstig zijn, blijkt deze boom den wind niet voldoende te kunnen verdragen.

Een algemeen beplantingsplan voor den polder is ontworpen, dat een overzicht geeft van de al of niet aan te brengen wegbepantingen en hun aansluiting aan de beplantingscomplexen in en om de dorpen en bij de boerderijen. In dit schema is rekening gehouden met de polderindeeling, de grondsoorten en de eischen van het landbouwbedrijf, terwijl er naar gestreefd is op de lichtere gronden een meer gesloten landschap te vormen, met vele beplantingschermen zooals op Wieringen en in de Zijpe, en op de zware gronden een open, doorzichtig beeld waar de boerderijen als zwaar omplante massa's uit oprijzen, zooals in den Waard- en Groetpolder. Op die wijze kunnen, al naar grondsoort en landbouwtype, de openheid en de intimiteit van het Nederlandsche polderlandschap ontstaan.

V. Landmeetkundige dienst.

1e halfjaar 1934.

Gedurende de eerste maanden van de verslagperiode zijn de berekeningen voortgezet van de hoofd- en veelhoekspunten in sectie B. De verkregen resultaten zijn zeer gunstig, daar de middelbare fouten in de x en y van de driehoekspunten variëren van 0,5 tot 5 cm. De sluitfouten in de polygoonzijden zijn voor de hoekcorrecties minimaal (1—10 c.c), terwijl die voor de lengtecorrecties aan schommelingen onderhevig zijn, tengevolge van de temperatuursverschillen, waaronder is gemeten. In den regel zijn voor de vereffening, de zijden afzonderlijk gemeten, zoodat elke trek onder vrijwel dezelfde omstandigheden is bepaald. Deze verschillen komen vooral tot uiting bij de detailmeting, waarbij gebruik is gemaakt van dezelfde meetveeren met streepmaat.

Met het oog op de reeds in dit jaar uit te geven gronden in het Hooge Land zijn in sectie E nog een 15-tal D.P.'s en een 60-tal veelhoekspunten geplaatst. Hoek- en lengtemeting, benevens detailmeting van deze sectie zijn thans geheel voltooid, terwijl ook de berekeningen hiervan zijn opgemaakt. Eveneens is voortgegaan met de detailmeting in sectie B, welke op eenige kleine onderdeelen na geheel is gereedgekomen. In verband met de gebleken behoefte aan

een nauwkeurige grootte van de kavels in het Hooge Land (secties A en E) zijn 41 planblaadjes met coördinatenlijsten opgemaakt voor de secties A, B en E; deze bladen zijn met behulp van den coördinatograaf aangelegd op de schaal van 1 à 2000, terwijl de karteering van 12 plans in sectie A nagenoeg gereed kwam. Zoo spoedig als mogelijk is, volgen thans de bladen in de secties E en B, waarna het mogelijk zal zijn de kavelgrootten te bepalen, die voorloopig zonder kadastrale toepassing dienst moeten doen bij het opmaken van de uitgiften.

Inmiddels is te velde voortgegaan met het plaatsen van D.P's en V.P's langs Medemblikkerweg, van de kern Wieringerwerf af, Medemblikker Sluisweg, Hoornscheweg (van Hoornsche brug tot Hoekvaartsluis), langs de gereserveerde strook Z.O. van Wieringerwerfvaart, benevens rondom en in het terrein gelegen tusschen Alkmaarscheweg, Groetweg en Kolhornerweg, in totaal 40 hoofdpunten en 62 tusschenpunten.

De hoek- en lengtemeting langs den Oosterterpweg kwam gereed, wat ook het geval was in de Mansholtsche verkaveling tusschen Alkmaarscheweg, Groettocht en Kolhornerweg. Een aanvang is gemaakt met de detailmeting in sectie C; deze is aldaar tijdelijk onderbroken wegens cultuurbezwaren. In verband met den terreintoestand worden de veldwerkzaamheden den laatsten tijd verricht door een meetploeg. Tenslotte zijn nog eenige erfpachtsuitgiften behandeld en kadastraal toegepast van terreintjes, gelegen te Slootdorp en Middenmeer.

2de halfjaar.

De veldwerkzaamheden zijn in de verslagperiode regelmatig voortgezet met één (vaste) meetploeg en omvatten voornamelijk detailmetingen in sectie C en sectie G. Thans is ingemeten het terrein in sectie C, begrensd door Kolhornerweg, West-Friesche Vaart, Aarts-wouderhoofdwijk en Groetweg en in sectie G het gedeelte gelegen tusschen Hoornscheweg en Wieringerwerfvaart. De hoek- en lengtemetingen van de punten in dit laatste gedeelte kwamen nagenoeg gereed, op enkele hoofdpunten na, die tengevolge van terreinshinderenissen (strookklampen) voorloopig niet volledig konden worden bepaald. Een begin is gemaakt met het bepalen van de reeds eerder geplaatste hoofdpunten langs Medemblikker-, Medemblikkersluis- en Hoornsche-weg, terwijl in het hiertusschen gelegen terrein langs Middenmeertocht, Wester-Middenmeerweg, Tusschentocht en Tusschenweg een 30 tal Kad. steenen werd geplaatst.

Met de karteering van de plans in de secties A, E en B is voortgegaan; de terreinsveranderingen (wegverleggingen, slootverbreeding), zijn nader ingemeten, zoodat ook deze veranderingen in kaart zijn gebracht. Dit was van belang voor het bepalen van de kavelgrootten

in de bovengenoemde secties, mede in verband met de voorgenomen uitgifte van de hierin gelegen gronden. Deze voorloopig vastgestelde grootten zijn verstrekt voor de op te maken overeenkomsten, doch konden uit den aard der zaak niet definitief worden bepaald. De aangelegde bladen worden namelijk niet eerder afgewerkt, voordat een definitieve beslissing omtrent begrenzing van kanalen, wegen, enz. is genomen en deze eigendomsgrenzen nader zijn ingemeten en in kaart gebracht. Echter zijn deze voorloopig vastgestelde grootten met meer dan voldoende nauwkeurigheid bepaald voor de op te maken overeenkomsten en wijzigingen tengevolge van slootverbreeding zullen van ondergeschikt belang zijn, temeer daar het meestal gaat om complexen van kavels.

Ter voldoening aan de behoefte van eene kadastrale kaart van de uit te geven gronden is een copie gemaakt van elk der terreinen, welke bij de eerste serie worden verpacht (een 15-tal). Hiertoe was het noodzakelijk, de nieuw gestichte boerderijen alsnog in te meten; in de laatste maand van de verslagperiode is dit geschied voor de boerderijen 65 t/m 98 (uitgezonderd N°. 75), 112 en 113, terwijl inmeting van de boerderijen 99 t/m 111, 114 en 115 in behandeling is en zoo spoedig mogelijk in de kaart zal worden verwerkt.

In verband met de gebleken behoefte, om op het terrein een zichtbare aanduiding te verkrijgen van de gemeentegrens tusschen Wieringen en Medemblik ter plaatse van de te stichten kern Wieringerwerf, is aldaar een drietal hoofdpunten bepaald en berekend. Door berekening werden twee snijpunten met deze gemeentegrens gevonden, welke op het terrein zijn uitgezet en verzekerd door gasbuizen ter lengte van ongeveer 1 meter, zoodat het mogelijk is, door het plaatsen van jalons in deze buizen na te gaan, welke te stichten perceelen in Wieringen en welke in Medemblik zijn gelegen. De grens loopt van den uitersten Z.W. hoek naar den N.O. hoek van de kern.

Ten kantore zijn de berekeningen geregeld voortgezet, zoodat thans alle volledig bepaalde D.P.'s met tusscheningelezen V.P.'s zijn berekend. Dit geldt voor de punten langs den Wester- en Ooster-Terpweg en de polygoneering in sectie C, in totaal een 32-tal D.P.'s en 70 veelhoekspunten. Zoodra de ontbrekende richtingen der punten langs den Hoornscheweg, tusschen Middenmeer en de Hoekvaart, zijn bepaald zullen deze punten worden berekend, wat noodzakelijk is voor het in kaart brengen van een gedeelte in sectie G, namelijk boerderij N°. 96.

Algemeen Bestuur.

A. *Uitbreiding van de werkzaamheden der afdeling.*

De voorbereiding van de uitgifte van bouwperceelen in erfpacht en het gebruik van terreinen voor opslagplaatsen, enz. in de dorpen, is

met ingang van 26 September 1934 ondergebracht bij de afdeling „Algemeen Bestuur”, bij welke afdeling ook het algemeen toezicht op den dorpsbouw berust. Eveneens is de afdeling van genoemden datum af belast met het toezicht op het gebruik van de gronden, het stichten van opstallen, enz.

Deze uitbreiding kan worden beschouwd als de toevoeging van het „grondbedrijf” aan deze afdeling.

Voorts werd bij de afdeling ondergebracht het beheer en de exploitatie van de gebouwen „Maatschappelijk Werk” te Slootdorp en „Dorps huis” te Middenmeer, terwijl haar eveneens werd opgedragen de zorg voor den inventaris van de directie in den polder, voor zoover niet behoorende tot dien van de Landbouwcultuurmaatschappij „de Wieringermeer”.

B. Volksgezondheid.

Malariabestrijding en bestudeering.

In het tweede halfjaar 1934 zijn periodiek bijeenkomsten gehouden door degenen, die op verschillend malariaterrein in de Wieringermeer werken, onder leiding van de Commissie voor de Volksgezondheid en in nauw contact met de inspectie van de Volksgezondheid. Aan de mededeelingen, gedaan door Drs. J. A. NIJKAMP te den Helder, over de contrôle, op grond van voorloopige gegevens, noodig voor de *wetenschappelijke* werkzaamheden, welke door hem in samenwerking met Prof. SWELLENGREBEL te Amsterdam worden verricht, wordt het volgende ontleend.

De werkzaamheden, in hoofdzaak uitgevoerd door den assistent-werkman, in dienst van de directie, bestonden uit:

1. Regelmatige contrôle in de Wieringermeer van een bepaald aantal huizen en stallen, waar de muggen worden geteld ter vergelijking met een bepaald aantal woningen en hokken op het oude land.

Nagegaan werd de verhouding tusschen het aantal anopheles in de huizen en de bijbehorende hokken.

Deze verhouding was dit jaar ongeveer gelijk aan die in 1932 en 1933:

Wieringermeer: muggen in huizen: dito in stallen = 1 : 4
Oude land: muggen in huizen: dito in stallen = 1 : 400.

Een mug, die een huis verlaat om eieren te leggen, heeft dus in de Meer 100 × grootere kans om weer in een huis terecht te komen dan op het oude land.

2. Gecontrôleerd wordt of de anopheles door den geheelen polder broedende aanwezig is. Het is gebleken, dat dit inderdaad het geval is, in tegenstelling met verleden jaar.

3. Voorts is nagegaan, welke soort larven het meest worden aangetroffen. Voor het overgrootste deel bleken dit de kleine te zijn, dus de malaria-overbrenger. De gegevens zijn genomen uit 60 à 70 slooten.

Hoewel de polder meer ontzilt is dan verleden jaar, zijn er toch meer muggen. De reden hiervan kan gezocht worden in het feit, dat de muggen in 1933 niet broedden op plaatsen, die daarvoor wel geschikt waren en dit in 1934 wèl deden. Ook dient in dit verband gewezen te worden op het drinkwater voor vee, door tankwagens naar drinkbakken rondgebracht en vaak in greppels aanwezig.

Het ligt niet in de bedoeling voort te gaan met het onderzoek naar de larven; wel duidelijk is gebleken, dat deze thans overal aanwezig zijn.

Thans is de toestand aldus, dat in de Meer in de huizen, ondanks horren en spuitmiddelen, het aantal muggen grooter is dan buiten den polder; het blijft een open vraag of met de komst van het vee dit zoo zal blijven.

Contrôle blijft dus gewenscht om te zien hoe de stalafleiding zal werken.

Hier moge voorts nog worden gewezen op een bijdrage in het „Nederlandsche Tijdschrift voor Geneeskunde”, jaargang 78, n°. 30, getiteld: „Waarnemingen hoe Anopheles Maculipennis den nieuwen Wieringermeerpolder binnendrong”, door Drs. J. A. NIJKAMP en Prof. Dr. N. H. SWELLENGREBEL.

Over de *malariabestrijding* zijn door den Voorzitter van het district Heer-Hugowaard der „Commissie voor de malariabestrijding door de bevolking in Noord-Holland”, Dr. F. C. SPIERINGS, de volgende mededeelingen gedaan.

Dit jaar zijn voor het eerst spuiten en verdelgingsmiddelen tegen betaling beschikbaar gesteld voor de bevolking, tegen f 0,10 per spuitvulling van 250 gram en f 0,75 per spuit.

Dezen zomer zijn afgenomen:

te Slootdorp 50½ kg (201 spuitvullingen);

te Middenmeer 38 kg (152 spuitvullingen).

Hieruit blijkt, dat de bevolking ook spuitmiddelen afneemt, wanneer zij hiervoor zelf moet betalen.

Verkocht zijn te Slootdorp 17 en te Middenmeer 16 spuiten.

In Augustus heeft zich één geval van malaria voorgedaan, dat geen uitbreiding tengevolge had; geconstateerd kon worden, dat het geval van buiten den polder afkomstig was. De propaganda werd onder de bevolking voortgezet in de voor malaria gevaarlijke herfstmaanden, terwijl tevens in de woningen een nauwgezette controle geschiedt van de gaasbescherming.

Ook aan propaganda onder de nieuwe pachters van boerderijen is terstond de noodige zorg besteed.

C. *Bouwbureau „de Wieringermeer”.*1. *Bestuur.*

Als voorzitter van het bestuur is afgetreden de heer Ir. ALPH. L. H. ROEBROEK, terwijl in diens plaats werd aangewezen de heer P. C. J. PETERS, secretaris der afdeling „Algemeen Bestuur”.

2. *Aanbesteding.*

In October 1934 werd, na onderhandsche aanbesteding, het bouwen van 99 arbeiderswoningen te Wieringerwerf gegund aan de firma A. Kingma & Zn., te Slootdorp.

Met de voorbereidende werkzaamheden, bestaande o.a. uit het zetten van keten, dempen van een sloot en proefheien, is een begin gemaakt.

3. *Exploitatie.*a. *Huurverlaging.*

Op 1 November 1934 is een huurwijziging ingevoerd, waarbij tevens tot gedeeltelijke verlaging werd overgegaan. Bij het gevolgde systeem is een nivelleering tot stand gebracht, o.a. in verband met de oogenblikkelijke waardeering der bewoners voor de verschillende typen en rekening houdende met het feit, dat van deze categorie huurders allen ongeveer dezelfde inkomsten genieten. In verband hiermede zijn de hoge huren in sterkere mate dan de lage naar beneden gezet. Volgens het nieuwe systeem bestaan slechts 4 huurklassen:

64	woningen	van	f 2,80;
39	„	„	„ 2,90;
50	„	„	„ 3,—;
25	„	„	„ 3,10.

De gemiddelde huur der woningen, door landarbeiders bewoond, komt te bedragen $\pm$ f 2,90 (vroeger $\pm$ f 3,10).

Aangeteekend wordt, dat voor niet-landarbeiders (zie *b.* hieronder) de oorspronkelijke huren gehandhaafd blijven, vermeerderd met f 1,— per week toeslag.

b. *Overzicht der verhuurde woningen.*

	1 Juli 1934.		1 Januari 1935.	
	Slootdorp.	Midden-meer.	Slootdorp.	Midden-meer.
<i>Middenstandswoningen:</i>				
Ambtenaren Directie	3	4	5	4
Onderwijzend personeel	1	1	1	1
Diversen	3	1	3	—
Reserve	2	—	—	1
<i>Arbeiderswoningen</i>				
<i>Cultuurmaatschappij:</i>				
Landarbeiders	70	104	72	104
Bedrijfsleiders	1	3	1	1
Karteerders	—	1	—	2
Technisch-Personeel	8	—	9	2
Assistent-bedrijfsleiders	—	1	—	—
Opzichters	—	—	—	1
<i>Wieringermeer-Directie:</i>				
Kantoor	2	—	2	—
Personeel	4	5	4	5
<i>Diversen:</i>				
Opzichters	1	1	1	1
Post	2	2	2	2
Bouwvakarbeiders	2	6	1	5
Onderwijzers	2	—	2	—
Anderen	—	—	—	1
Reserve	2	1	—	—

c. *Inning van huur, enz.*

Op 1 November 1934 was het eerste jaar van inning aan huis der huur-, water- en electriciteitsgelden verstreken; het geldende systeem heeft goed voldaan en zal worden aangehouden.

d. Regeling verhuizen.

In den loop van het jaar kwamen vele verzoeken van huurders in om, o.a. wegens moeilijkheden met burens, te mogen verhuizen. In den regel kan dit niet worden toegestaan; echter bestaat jaarlijks vóór 1 November gelegenheid zich aan te melden voor een andere woning, welke men bij leegkomen zou wenschen te betrekken.

Bij meer aanvragen voor dezelfde woning wordt geloot.

D. Gegevens omtrent de bevolking.

a. Vaste en tijdelijke bevolking.

	Vast		Tijdelijk	
	1 Juli 1934	1 Jan. 1935	1 Juli 1934	1 Jan. 1935
Gezinnen	353	366	23	25
Mannen	958	984	159	132
Vrouwen	751	781	48	52
Totaal	1709	1765	207	184
Waarvan inwonend	136	135	36	11
Waarvan kampbewoners	—	—	72	63

b. Joodsche nederzetting.

	1 Juli 1934	1 Jan. 1935
Gezinnen	1	1
Mannen	80	111
Vrouwen	12	20
Totaal	92	131
Waarvan inwonend	90	129

c. Totaal overzicht.

	1 Juli 1934	1 Jan. 1935
Gezinnen	377	392
Mannen	1197	1227
Vrouwen	811	853
Totaal	2008	2080
Waarvan inwonend	262	275
Waarvan kampbewoners	72	63

E. Werkverruiming.

Overzicht van in den polder werkzame, doch aldaar niet woonachtige personen.

	1 Juli 1934	1 Dec. 1934
Opzichters	4	4
Uitvoerders	9	5
Boekhouders	7	—
Timmerlieden	32	35
Metselaars	3	9
Opperlieden	16	13
Smeden	11	4
Loodgieters	—	1
Stucadoors	2	—
Schilders	10	1
Voegers	1	3
Betonwerkers	6	6
Grondwerkers	152	33
Sjouwerlieden	36	4
Monteurs	1	—
Wakers	19	11
Werkbazen	1	—
Electriciëns	1	—
Chauffeurs	13	3
Landarbeiders	318	269
Machinisten	4	—
Heiers	4	—
Vlechters	4	4
Schippers	7	—
Brugwachters	1	—
Straatmakers	37	16
Baggerwerkers	3	3
Losse arbeiders	—	8
Jongens	14	6
Wegwerkers	10	11
Meetarbeiders	2	2
	<hr/>	<hr/>
	728	451

F. *Onderwijs en Volksontwikkeling.*1. *Lager onderwijs.*

Van 15 Mei—1 Augustus en van 10—23 September 1934 heeft de heer E. A. VAN DER GEEST, onderwijzer op wachtgeld te Broek in Waterland, met ziekteverlof afwezige onderwijzers aan de school te Middenmeer vervangen.

Het gemiddeld aantal leerlingen van de scholen te Slootdorp en Middenmeer bedroeg over 1934, resp. 148 en 160.

Tengevolge van het aftreden der bestuursleden: Ir. Alph. L. H. ROEBROEK, Rector J. P. J. KOK, Prof. Dr. A. NOORDTJIJ en het adviseerend lid de heer G. Chr. DUN, Inspecteur bij het L.O. in de inspectie Alkmaar, is het bestuur thans als volgt samengesteld:

Aangewezen als voorzitter en lid door de Wieringermeer-directie:

P. C. J. PETERS, secretaris der afdeling Algemeen Bestuur;

Aangewezen door de Wieringermeer-directie als lid:

D. DE BOER te Stompetoren;

Aangewezen door de R.-K. Zuiderzeestichting:

J. HUIBERS, pastoor-deken te Hoorn;

Aangewezen door de Commissie van uitvoering van het Gereformeerd Schoolverband:

Dr. C. BOUMA, Gereformeerd Predikant te 's-Gravenhage;

Aangewezen door het Hoofdbestuur der Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs:

H. W. TILANUS, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, den Haag.

Adviseerend lid:

J. J. FERINGA, Inspecteur van het Lager Onderwijs in de inspectie Den Helder.

Secretaris: Mr. A. F. KAMP.

2. *Landbouwcursussen.*

Ook dit jaar zijn voor den winter enkele cursussen door de Dorpscommissie georganiseerd.

a. *Algemeene landbouwcursussen.*

Rijks- en Provinciale subsidie is aangevraagd voor het tweede cursusjaar van den algemeenen landbouwcursus te Slootdorp en Middenmeer. In afwachting van de toezegging is aangevangen met de lessen, waarvoor in Slootdorp 11, te Middenmeer 12 leerlingen zijn opgekomen.

Zooals bekend is dit het laatste lesjaar van den het vorig jaar aangevangen tweejarigen cursus. De cursus wordt te Slootdorp gegeven door den heer H. HEERINK, Hoofd der school, en te Middenmeer door den heer C. P. VERGOUWEN, Hoofd der school.

b. Cursus voor volwassenen.

Te Middenmeer is in het najaar 1934 een cursus in bijenteelt gegeven door den heer C. P. VERGOUWEN, Hoofd der school te Middenmeer, door wiens aanmoediging en onder wiens leiding het bijhouden in den polder is begonnen en zich snel heeft ontwikkeld. Het leerlingenaantal bedroeg 15, terwijl Rijkssubsidie werd verkregen, zoodat de cursus zichzelf kon bedruipen. In totaal zijn 6×2 lessen gegeven.

G. Post, Telegraaf en Telefoon.

1. Overzicht van de postale handelingen.

Tijdvak.	Post.		Telefoon en Telegraaf.	
	Toename verkeer.		Toename verkeer.	
	Handelingen.	%	Handelingen.	%
MIDDENMEER.				
Juli	1060	+ 1.7	1408	+ 8.9
Augustus	1026	- 3.2	1636	+ 16.2
September	903	- 12	1331	- 18.6
October	1143	+ 26.5	1386	+ 4.3
November	945	- 17.3	1257	- 9.3
December	999	+ 5.7	1001	- 20.3
SLOOTDORP.				
Juli	854	+ 0.9	744	- 5.6
Augustus	894	+ 4.7	821	+ 10.3
September	846	- 5.4	655	- 20.2
October	1016	+ 20.1	777	+ 18.6
November	885	- 12.8	779	+ 0.2
December	993	+ 12.2	615	- 21.5

2. Telefoonaansluitingen.

	30 Juni 1934.	31 December 1934.
Slootdorp	8	10
Middenmeer	24	22

H. *Vrijwillige Brandweer.*

a. *Alarmeering.*

De brandweer is in het afgelopen halfjaar tweemaal gealarmeerd, nl. in den nacht van 8 op 9 September en van 1 op 2 October 1934. Slechts in het laatste geval (blussching van een grooten uitslaanden brand in een landbouwschuur der Landbouw-Cultuurmij, gelegen aan den Koggenrandweg, gemeente Medemblik) werd water gegeven. Uit het optreden is gebleken, dat het personeel vertrouwd is met de voorkomende werkzaamheden.

In totaal werd de brandweer in 1934 viermaal gealarmeerd.

b. *Dienstreglement.*

In een van de gehouden vergaderingen had de artikelsgewijze bespreking plaats van het eerste jaarverslag en van het Dienstreglement, met wijzigingen in de bestaande „Verordening op de Vrijwillige Brandweer in de Wieringermeer”. Een exemplaar van deze regelingen is den leden van het Korps uitgereikt, terwijl hun tevens schriftelijk is medegedeeld, dat de Wieringermeer-directie zich heeft verzekerd tegen ongevallen aan de leden van de Vrijwillige Brandweer overkomen in dienst van de brandweer.

Nadat de wenschelijkheid was gebleken op de brandspuit een verbandtrommel aanwezig te hebben, is deze bij het Oranje Kruis te Zaandam aangevraagd en welwillend door deze vereeniging gratis verstrekt.

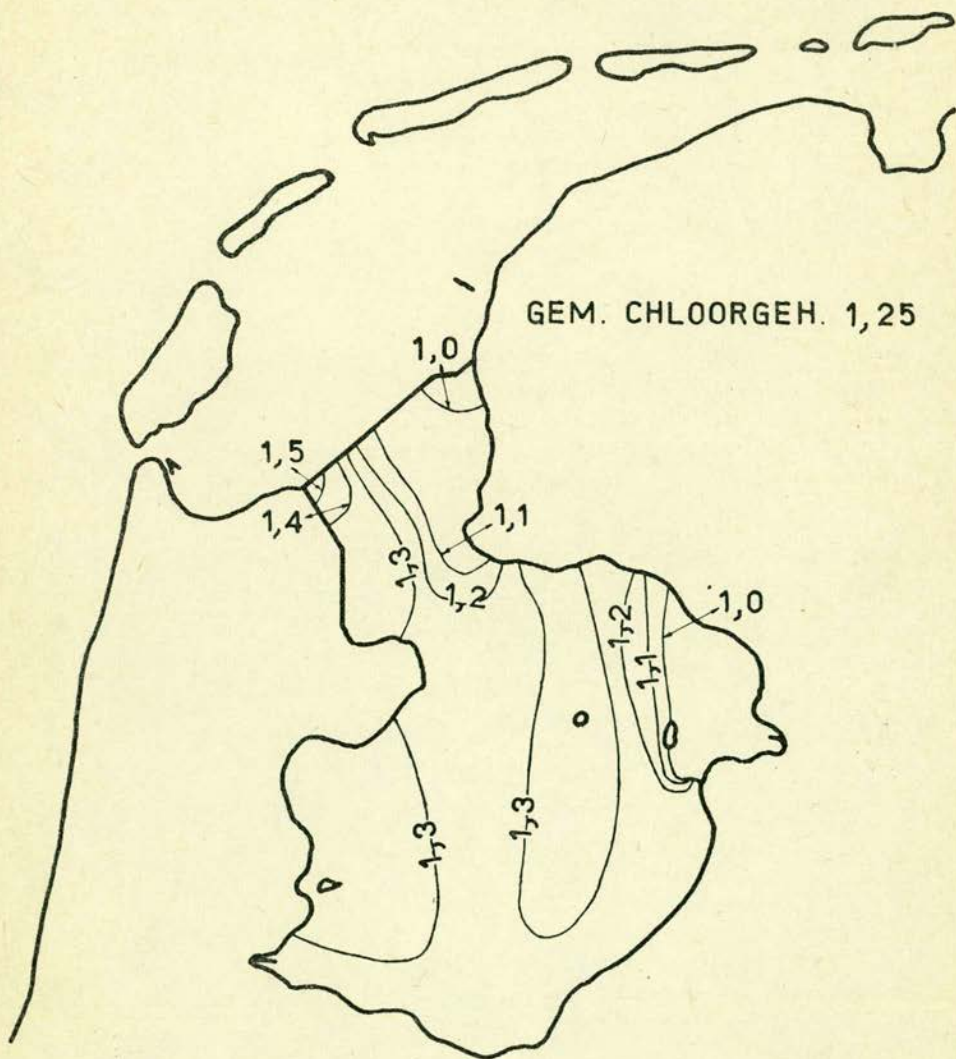
I. *Vuilophaaldienst.*

Besloten is tot den aankoop van een nieuwen vrachtwagen, Ford, 4 cyl., bij den plaatselijken dealer te Middenmeer, voor het ophalen en vervoeren van huisvuil, tevens als tractie van de brandspuit en ten gebruike bij de Dorpswerken.

J. *Polderdag.*

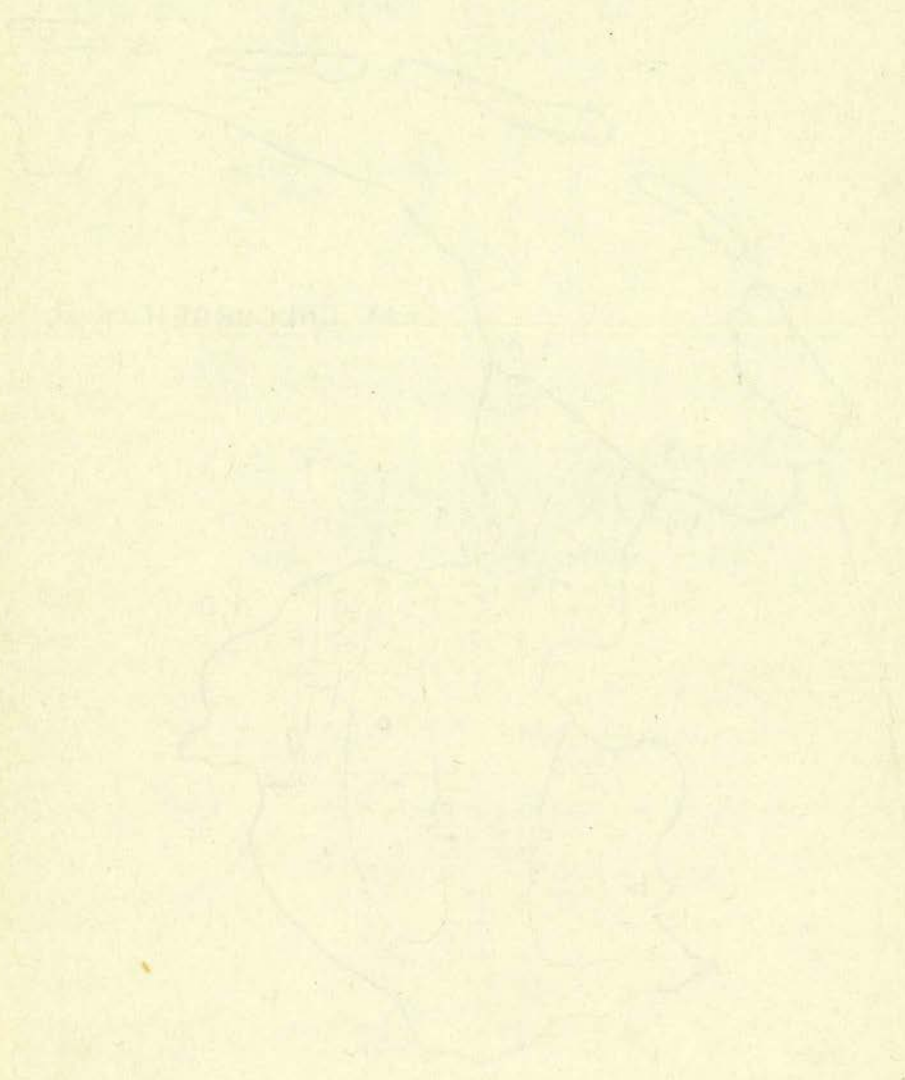
Ook dit jaar is door de Dorpscommissie een Polderdag georganiseerd op den Zaterdag volgende op den herdenkingsdatum van het droogvallen van de Meer. De feestelijkheden werden te Slootdorp gehouden. Subsidie behoefde niet te worden gevraagd, terwijl uit het batig saldo een toelage werd verstrekt voor een kinderfeest op Koninginnevrijdag. Het feest had een geanimeerd verloop en heeft andermaal aan de verwachtingen beantwoord.

LJNEN VAN GELJK CHLOORGEHALTE VAN
HET WATER IN HET USSELMEER, IN DE
TWEEDE HELFT VAN DECEMBER 1934

De cijfers bij de lijnen beteekenen grammen
chloor per liter water.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

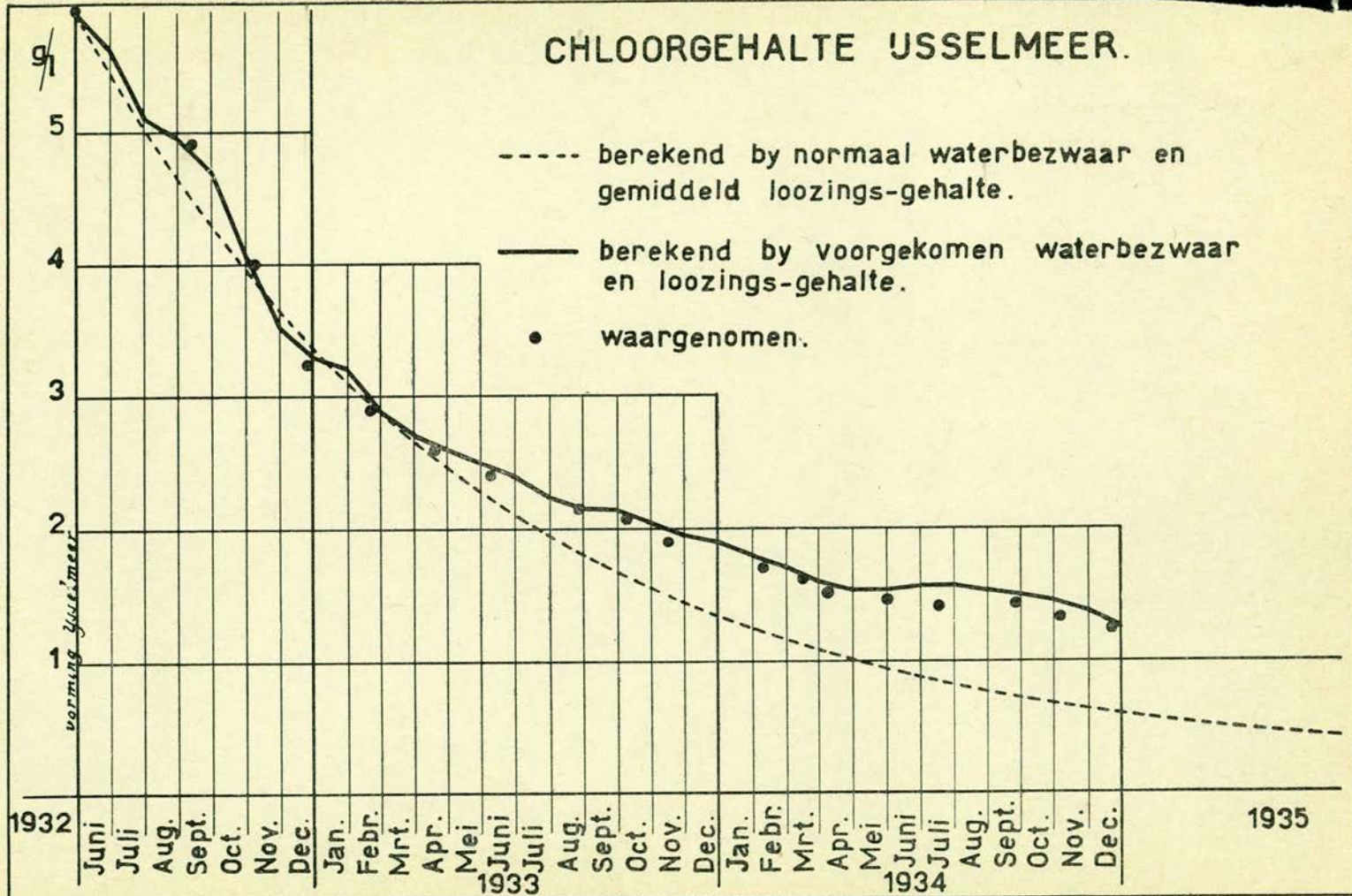
UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS
1910

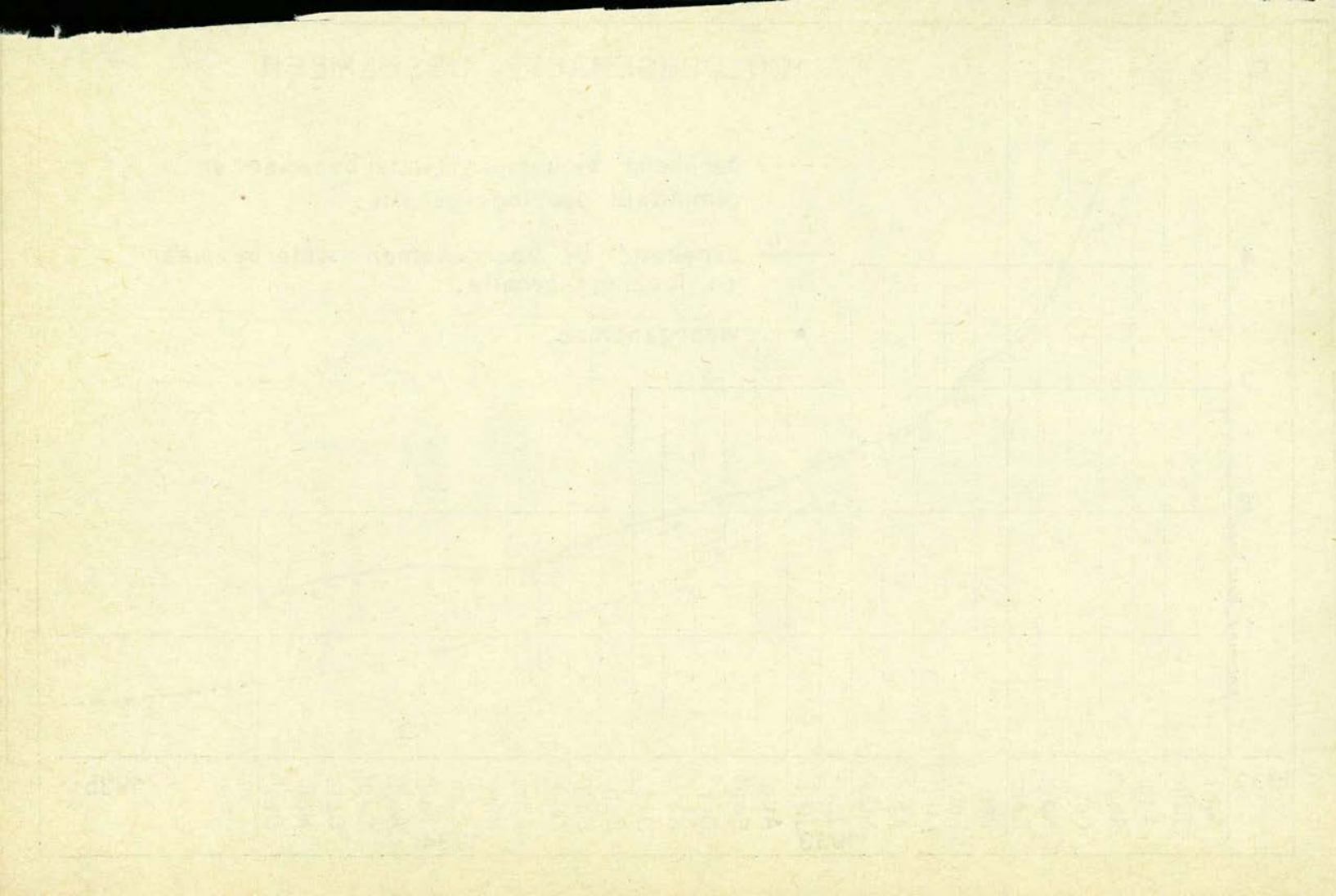
CHLOORGEHALTE USSELMEER.

----- berekend by normaal waterbezwaar en gemiddeld loozings-gehalte.

———— berekend by voorgekomen waterbezwaar en loozings-gehalte.

• waargenomen.

**Bij den dienst van de Nederlandsche Staatscourant (Rijks-
uitgeverij) te 's-Gravenhage zijn mede verkrijgbaar gesteld:**

Mededeelingen van de Commissie van advies omtrent de land-
bouwtechnische aangelegenheden betreffende den proefpolder
nabij Andijk:

- N°. 1. Rapporten met betrekking tot de bodemgesteldheid
van de Wieringermeer en van den Andijker proef-
polder . . . . . f 2,—
„ 2. Rapporten met betrekking tot de onder-
zoekingen in den Andijker proefpolder ge-
durende de eerste vier cultuurjaren 1927/28;
1928/29; 1929/30; 1930/31. . . . . „ 4,—
-

Rapporten en mededeelingen betreffende de Zuiderzeewerken:

- N°. 1. Geschiedenis van de Plannen tot afsluiting en droog-
making van de Zuiderzee, met chronologische
lijst van geschriften tot en met het jaar 1922
(Uitverkocht). . . . . f 3,50
„ 2. De uitvoering der Zuiderzeewerken in het tien-
jarig tijdvak 1919—1929. . . . . „ 3,50
„ 3. Wasserbauliche Modellversuche zur Klärung
der Abflussscheinungen beim Abschluss der
Zuiderzee, ausgeführt im Flussbaulaborato-
rium der technischen Hochschule zu Karlsruhe,
van Th. Rehbock (2 deelen) . . . . . „ 5,—
„ 4. Modelproeven in het Waterbouwkundig Labo-
ratorium te Delft betreffende sluizen en andere
kunstwerken . . . . . „ 3,—
-

Verslag der Commissie tot het instellen van een her-
nieuwd onderzoek naar de baten inzake de droog-
making der Zuiderzee (Commissie-Lovink) . . . „ 2,50

Verslag Staatscommissie Zuiderzee (Commissie-Lorentz) „ 5,—

Verslag der Commissie voor de uitgifte van Zuiderzee-
gronden (Commissie-Vissering) . . . . . „ 1,75

Lijst van Aardrijkskundige benamingen in de
Wieringermeer (met kaart) . . . . . „ 0,25

